

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Л.М. Маценко

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ – 2019

УДК 378.011.3(072)
ББК 74.58
М12

Рецензенти:

Сопівник Р.В., д. пед. н., доцент, завідувач кафедри педагогіки
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

Федорченко Т.Є., д. пед. н., професор, завідувач лабораторії
соціальної педагогіки Інституту виховання НАПН України

Манько В.М., д. пед. н., професор, головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії СБ України

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(протокол № 5 від 23 листопада 2016 року).*

Маценко Л.М.

М12 Теорія і методика виховання : навчальний посібник. Вид. 3-тє,
доп., перероб. – Київ : ЦП «Компринт», 2019. – 319 с.

У навчальному посібнику висвітлено теоретичні та методичні аспекти організації виховної роботи у закладі вищої освіти.

Видання адресоване наставникам студентських груп, викладачам, студентам педагогічних факультетів, які здобувають спеціальність «Освітні, педагогічні науки» за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи», відділам з виховної роботи, заступникам деканів з навчально-виховної роботи, аспірантам та усім тим, кого хвилюють питання виховання студентської молоді.

УДК 378.011.3(072)
ББК 74.58

ISBN 978-966-929-334-3

© Маценко Л.М., 2019
© НУБіП України, 2019

ЗМІСТ

Передмова	4
Тема 1. Сутність процесу виховання.....	13
Тема 2. Принципи виховання	19
Тема 3. Організаційні форми виховання у ЗВО	25
Тема 4. Основні методи виховання у ЗВО	35
Тема 5. Основні напрями виховання студентської молоді	55
Тема 6. Методика вивчення особистості і колективу	61
Тема 7. Методика роботи наставника студентської групи	76
Тема 8. Методика формування студентського колективу	91
Тема 9. Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи	106
Глосарій	116
База тестових завдань	126
Індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів	153
Література	155
Додатки	180

ПЕРЕДМОВА

Протягом останніх десятиліть ситуація в аграрному секторі економіки України викликає тривогу. Одним із стратегічних факторів подолання соціальних та економічних суперечностей в аграрному секторі та у країні в цілому повинна стати оновлена система виховання. Важливою її ланкою є виховання студентської молоді. Адже від їхнього активного втручання у вирішення завдань ринкової економіки, розбудови правової держави залежить майбутнє України.

Проблема організації виховної роботи із студентами є однією з актуальних у педагогічній теорії та практиці діяльності вищих закладів освіти. У положеннях Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законі України «Про освіту» визначено мету, зміст, принципи і особливості виховання особистості на різних рівнях освіти. В основу виховання разом з іншими мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей, наступності та послідовності виховних впливів. Водночас у педагогічних дослідженнях підкреслюється, що орієнтація лише на освітній компонент призвела до відходу значної частини викладачів від виховної роботи, до масового її згортання у вищих закладах освіти.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується, що важливим фактором впливу на розвиток особистості є мікросередовище. Саме в малих групах відбувається реальний вплив на виховання особистості, створюється мікроклімат, який визначає комфорт чи дискомфорт у стосунках, формуються позитивні чи негативні риси характеру, ідеали, цінності й норми поведінки. Таким виховним мікросередовищем для студентів вищих аграрних закладів освіти є студентська група.

Проблема організації виховної роботи наставника студентської групи є сьогодні однією з актуальних. По-перше, наставнику належить важлива роль у вихованні студентської молоді як представнику мікросередовища (найближчого оточення) студента у період його навчання. По-друге, продовжується дискусія з питань: «Потрібен наставник студентській групі, чи ні? Як зробити діяльність наставника більш успішною? Як студенти оцінюють роботу своїх наставників?» По-третє, в наш час відбувається процес наростання соціальної, інтелектуальної диференціації, посилення конкуренції в студентському середовищі, що заважає роботі наставника з формування колективу студентської

групи. Наголошене вимагає дослідження діяльності наставника в нових умовах.

Проблема наставництва не могла залишити байдужими науковців, тому питання діяльності наставника студентської групи в системі виховної роботи вищого закладу освіти відображені у дослідженнях таких вчених: Авдєєва І.М. (інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи), Базилевич В.Д. (організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти), Большаков В.І. (проблеми вдосконалення виховної роботи у вищій школі в сучасних умовах), Бондаренко З.П. (виховні можливості вищої школи), Вінтін І.А. (організація виховної роботи у вузі в позаурочний час), Волкова І.В. (студентська група – центр ідейно-виховної роботи в вузі), Дем'янюк Т. (виховний процес у вищому закладі освіти), Демчук В.С. (діяльність інституту наставників академічних груп як важлива структурна ланка у виховній системі університету), Кайдун В.Д., Пилінська Я.Б. (вплив куратора-мовознавця вузу на формування особистості студента), Кірдан О.Л. (становлення класного керівництва в навчальних закладах України середини ХІХ – початку ХХ століття), Корольчук О. (організаційно-виховна робота серед студентів), Красовицький М.Ю. (наставництво за кордоном), Куриленко Т.М. (наукові основи роботи куратора академічної групи), Кухтевич Т.Н. (роль куратора в навчанні і вихованні студентів), Лосєва Н.М. (самореалізація викладача-куратора), Мафтин Л.В. (виховна робота у вузі), Ничкало Н.Г. (наставництво в системі професійно-технічної освіти), Романова С.В. (організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах), Соколова І. (інститут кураторів у вузі), Соколовська О.В. (педагогічна діяльність наставника академічної групи першого курсу як фактор її підготовки до самоврядування), Соловей М.І. (виховна робота у вищому навчальному закладі), Степанов Є.Н. (вивчення ефективності виховного процесу), Ткаченко Т.І. (організації виховної роботи) та інших дослідників.

Проблемою виховання студентської молоді вищого аграрного навчального закладу переймаються ряд вчених: Виговська С.В. (професійне становлення студенток у вищих аграрних навчальних закладах), Галєєва А.П. (організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі), Жалдак (Маценко) Л.М. (гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти), Івахненко Т.П. (формування сексуальної культури студентів у навчально-

виховному процесі), Кручек В.А. (формування комунікативних вмінь та навичок студентів аграрних ВНЗ; організація педагогічної взаємодії викладача-наставника зі студентами), Лузан П.Г. (педагогічні умови формування колективу студентської групи), Мельничук Т.Ф. (естетичне виховання студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю засобами мистецтва), Полозенко О.В. (організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу), Рябченко В.І. (нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи), Сопівник І.В. (виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі), Сопівник Р.В. (удосконалення виховної роботи наставника зі студентською групою), Стахневич В.І. (педагогічні основи формування учнівського колективу навчально-виробничої групи середнього професійно-технічного училища; професійне становлення жінок у системі вищої освіти), Теслюк В.М. (педагогічна майстерність викладача), Яшник С.В. (педагогічні умови виховання культури міжстатевих стосунків у студентів ВНЗ) та інші дослідники.

Проблему виховання особистості в колективі засобами впливу на неї групи досліджували багато вчених: А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, Є.І. Синиця, О.В. Киричук, М.Ю. Красовицький, І.К. Матюша та інші. Вони аналізували її через призму виконання системою виховання соціального замовлення. А воно в Україні довгий час зводилось до формування слухняного виконавця. Регулювання поведінки окремої особистості здійснювалось переважно через організації, колективи. Після розпаду тоталітарної системи спостерігається зменшення сили дії механізмів соціального регулювання на поведінку особистості. Внутрішні ж якості багатьох людей при такому низькому статусі особистості виявились недостатньо розвиненими для виконання ролі регулятора. Це призвело до того, що на сучасному етапі розвитку суспільства існує суперечність: з одного боку, спостерігається тенденція до зменшення регламентації прояву особистості та недостатня готовність молоді до використання отриманої свободи для свого соціально-психологічного розвитку, з іншого.

Наявність цієї суперечності є однією з причин пошуку ефективної та дієвої системи виховання, заснованої на демократичних методах і засобах управління, педагогіці співробітництва, в якій важливу роль відіграє наставник студентської групи. Нова система виховання молоді повинна насамперед базуватись на таких факторах виховання, як загальнолюдські цінності, здоровий спосіб життя, національні традиції.

Вітчизняна педагогіка протягом тривалого періоду орієнтувалась на принцип виховання особистості в колективі і через колектив. Сьогодні цей принцип значною мірою переосмислюється. Окремі вчені вдаються до крайнощів: від абсолютизації ролі колективу перейшли до її повного заперечення. Наша позиція полягає в наступному: колективи викладачів, наставників, студентів можуть і повинні бути важливими факторами регулювання розвитку і поведінки особистості.

Проблему формування колективу розробляли працівники кількох лабораторій: «Колектив і особистість» (м. Київ) – В.М. Галузинський, О.В. Киричук, М.Ю. Красовицький, М.Ф. Чернобаєва та інші, керівник – О.В. Киричук; «Психологічні дослідження особистості в колективі» (м. Москва) – В.В. Абраменкова, А.В. Петровський, В.А. Петровський, В.В. Шпалинський, Ю.В. Янотовська та інші, керівник – А.В. Петровський; «Колектив і особистість» (м. Москва) – Г.М. Казакіна, А.Т. Куракін, А.В. Мудрик, Л.І. Новікова та інші, керівник – Л.І. Новікова та ще ряд лабораторій.

Питанням формування та розвитку навчально-виховних, виробничих та військових колективів присвячено багато психолого-педагогічних досліджень, вже виконано кілька сотень дисертаційних праць з цієї проблеми. Формуванням військових і виробничих колективів займалися: А.В. Петровський, В.В. Шпалинський, Р.С. Немов, Є.С. Кузьмін, О.М. Гуцин, А.С. Леоновичус, Ю.Є. Дуберман, Ю.Л. Неймер та інші. Педагогічні умови та чинники формування навчально-виховних колективів висвітлені в роботах, авторами яких є О.І.Донцов, В.М. Галузинський, Л.І. Марисова, А.Г. Кирпичник, О.В. Киричук, А.С. Макаренко, М.Ю. Красовицький, М.Д. Ярмаченко, Я.Л. Коломінський, В.О. Сухомлинський, І.К. Матюша, Л.І. Уманський, О.С. Чернишов, Т.М. Куриленко, М.М. Обозов, Л.І. Новікова та інші.

Соціально-психологічному вивченню студентства, умов його життя, навчання, праці, побуту, поведінки присвячені дослідження педагогів, психологів, соціологів. Над цією проблемою працювали В.А. Ван, А.С. Власенко, Т.О. Грабовська, А.В. Дмитрієв, В.Т. Лісовський, Т.М. Куриленко, П.Г. Лузан, Ф.Г. Хайрулін та інші.

На думку А.В. Власенко, студентство – це соціальна спільнота, яка характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, поведінкою та психологією. Оволодіння знаннями, вміннями та навичками, підготовка до майбутньої професійної діяльності є для студентів головним завданням. Студентство, як справедливо стверджує В.Т. Лісовський, це молоді люди приблизно одного віку, яким властиві

нестійкий матеріальний стан, незначний життєвий досвід, відсутність у більшості власної сім'ї, добре розвинене почуття колективізму, комунікабельність, гумор, оптимізм, потреба у спілкуванні та належності до групи.

Студентська група – це спільнота, яка відрізняється від трудових та військових колективів. Студентська група відрізняється за віковим та кількісним складом, соціально-демографічними характеристиками. Від робітничої бригади студентська група відрізняється тим, що віддалений мотив у діяльності робітників згуртовує їх, а в студентській групі, і за нашими спостереженнями, віддалений мотив – стати кваліфікованим фахівцем – діє слабше порівняно з ближнім мотивом – отримати залік, скласти іспит. Крім того, основна діяльність студентів – навчальна, а вона передбачає більшу свободу, ніж діяльність робітника чи військового. В трудовому колективі можна підібрати людей за психологічною сумісністю, що сприяє гуртуванню, а в студентській групі – ні. Студентство характеризується особливими умовами життя, праці та побуту, а також ініціативністю і мобільністю. Останнім часом в студентському середовищі зростає соціальна, інтелектуальна диференціація, посилюється конкуренція, що ускладнює роботу наставника з формування колективу студентської групи.

Інтерес вчених до студентських колективів помітно зріс в кінці 70-х – на початку 80-х років ХХ століття. Саме на цей період припадає найбільша кількість праць з формування колективів академічних груп. У роботі Жалдак (Маценко) Л.М. (2001 р.) досліджено питання педагогічної діяльності наставника студентської групи як фактора гуртування колективу. Але ми не знаходимо робіт, у яких би проблема діяльності наставника щодо формування колективу студентської групи була предметом самостійного наукового дослідження.

Питанням виховання здорового способу життя присвячено ряд досліджень, авторами яких є Бобрицька В.І. (формування здорового способу життя майбутніх вчителів), Бойченко Т.Є. (освітні програми формування здорового способу життя молоді), Варвачук Н., Презлята Г. (чинники формування свідомого ставлення до власного здоров'я), Ващенко О. (школа, яка сприяє здоров'ю), Воронін Д.Є., Воронін М.М., Окса Д.Є., Окса М.М. (загальнопедагогічний і психологічний аналіз сутності і компонентів здорового способу життя студентів економічних спеціальностей), Вострокнутов Л.Д. (здоровий спосіб життя українського народу), Гавриленко Ю. (проблеми здоров'я школярів), Закопайло С.А. (формування здорового способу життя у старшокласників), Зверєва І.Д.,

Петрик О.М. (тренінг «Здоров'я – моя цінність»), Зубалій М.Д., Закопайло С.А. (структурні компоненти здорового способу життя старшокласників), Кузьменко В.Ю. (становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя»), Лапасенко С.В. (поняття про здоровий спосіб життя), Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. (народознавство та організація здорового способу життя школярів), Мальцев Л. (культура здоров'я як мета і зміст оздоровчої функції освіти), Мединський С.В. (соціальне значення молоді у пропаганді здорового способу життя), Омельченко С. (проблема здоров'я та здоровий спосіб життя), Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. (педагогіка здорового способу життя), Петрик О.І. (медико-біологічні та психолого-педагогічні основи здорового способу життя), Пінчук І.М. (формування навичок здорового способу життя та навчання здоров'я на життєвих прикладах), Смолюк В. (проблема здорового способу життя школярів і деякі шляхи її розв'язання), Суховєєва Н.М. (формування здорового способу життя (семінар-тренінг)), Сущенко Л.П. (соціальні технології культивування здорового способу життя людини), Шатц П., Яременко О., Балакірева О. (формування здорового способу життя молоді в Україні: національна модель), Шкірняк-Нижнік З.А. (проблеми охорони здоров'я дітей в Україні), Яременко О. (роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді) та багато інших.

Діяльність наставника суттєво вплине на формування колективу студентської групи, якщо він у виховній роботі реалізує педагогічні умови гуртування студентської групи, а саме: надаватиме діяльності студентів характеру спільності; сприятиме оволодінню студентами вміннями міжособистісного спілкування; здійснюватиме педагогічне керівництво гуртуванням студентської групи та підвищуватиме рівень педагогічної майстерності; організує в студентській групі дієве студентське самоврядування та здійснюватиме педагогічне керівництво його діяльністю; навчатиме студентів основам взаємин у колективі; забезпечить опосередкованість міжособистісних взаємин спільною діяльністю студентів; здійснюватиме педагогічну роботу щодо оптимізації міжособистісних взаємин в студентській групі; виявлятиме причини спадів згуртованості колективу та вмітиме їх нейтралізовувати.

Пропонований читачеві навчальний посібник розроблено в рамках програми навчальної дисципліни «Теорія і методика виховної роботи», яка є однією з основних дисциплін у підготовці викладачів для вищих навчальних закладів, сільськогосподарських технікумів і коледжів. Основними формами навчання даної дисципліни є лекції,

семінарські і практичні заняття, самостійна робота студентів з написання методичних розробок виховних заходів.

Зміст навчальної програми з дисципліни «Теорія і методика виховної роботи» базується на сучасних досягненнях педагогічної науки щодо виховання особистості, основних закономірностей, принципів, методів, форм виховання, що вирішує завдання теоретичної і практичної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Даній дисципліні відводиться особлива роль у формуванні особистості майбутнього викладача, так як *мета цієї дисципліни* – сформувати у студентів наукові поняття про теорію і методику виховання, її цілі та завдання; допомогти майбутнім викладачам в оволодінні основними теоретичними знаннями та практичними вміннями щодо виховання особистості і колективу та навчити їх застосовувати ці знання і вміння в майбутній педагогічній діяльності.

Завдання дисципліни: ознайомити студентів з теорією виховання та показати її важливе місце і роль у педагогічній науці; озброїти майбутніх викладачів методиками вивчення та виховання особистості студента, роботи куратора студентської групи щодо формування колективу, розробки та проведення виховних заходів.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати** :

- суть процесу виховання, його рушійні сили, закономірності та особливості;
- характеристику принципів виховання та шляхи їх реалізації в педагогічному процесі;
- основні напрями виховання;
- організаційні форми та методи виховання;
- форми обліку та оцінки результатів виховання.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен **уміти** :

- здійснити вивчення особистості та колективу, використати отримані результати у виховній роботі зі студентами;
- застосовувати оптимальні організаційні форми та методи виховання;
- володіти методикою роботи куратора щодо формування студентського колективу, організації та проведення виховних заходів.

Тематика та плани занять, які складені у відповідності з навчальною програмою для студентів і враховують сучасні вимоги вищої школи, призначені для використання викладачами та студентами педагогічного факультету при підготовці до занять.

Основну увагу слід звертати на свідоме засвоєння студентами теоретичного матеріалу щодо сутності виховного процесу, принципів, методів, форм, напрямів виховання, а також на вміння практично застосовувати методику виховання особистості студента.

У списку літератури наводяться як основні, так і додаткові літературні джерела до всього курсу і до окремих тем. Програма складається з двох модулів. У першому модулі розглядається теоретичний матеріал з питань виховання, другий модуль присвячений проблемам методики виховної роботи.

Після вивчення кожного з модулів передбачено перевірку знань студентів за допомогою модульних контрольних робіт. Під час самостійної роботи студенти готують методичні розробки виховних заходів, орієнтовні теми яких наводяться в програмі.

Іспит з дисципліни складається з двох частин. Знання теоретичного матеріалу оцінюються за допомогою тестових запитань. Практичні вміння і навички оцінюються під час заключного семінару, на якому проводиться захист студентами методичних розробок виховних заходів.

У пропонованому навчальному посібнику автор намагалася використати результати педагогічних досліджень в галузі виховання відомих вчених – М.М. Фіцули, А.І. Кузьмінського, В.Л. Омеляненка, С.Г. Карпенчук, В.А. Семиченко, Н.П. Волкової, В.М. Галузинського, І.П. Підласого, М.Ю. Красовицького, В.І. Рябченка, В.М. Газузяк, Л.В. Суходольської, І.В. Сопівник, Н.П. Волкової, О.І. Тимчишина, В.І. Урусського, Т.О. Грабовської, Л.І. Уманського, І.К. Матюші, О.В. Соколовської та інших.

Дидактична структура посібника вибрана з урахуванням перспектив самостійного оволодіння студентами, зокрема заочної форми навчання, змістом навчальної дисципліни. На початку теми міститься її методична характеристика, що включає перелік основних понять та питань для вивчення з теми. Далі подається зміст теми, розбитий на питання для більш зручного користування посібником. Після змістового опису теми наведено список рекомендованої літератури, у якій студент може знайти поглиблений аналіз питань теми. У глосарії студент знайде визначення невідомих понять. Далі подано тестові завдання для самоконтролю та індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів. Список літератури допоможе у підготовці до семінарських та практичних занять, написанні рефератів та

підготовці доповідей. Завершують навчальний посібник додатки, що містять матеріали практичного спрямування.

Автор сподівається, що організація самостійної роботи студентів за допомогою пропонованого посібника буде успішною і сприятиме продуктивному оволодінню майбутніми педагогами знаннями з дисципліни «Теорія і методика виховної роботи».

Виконана робота не претендує на вичерпне висвітлення всіх важливих питань виховання. Автор з вдячністю сприйме і врахує всі зауваження, пропозиції та думки, що допоможуть поліпшити і розширити подальші перевидання посібника.

Наші координати для спілкування:

03041, Київ – 41, вул. Героїв Оборони, 15.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України.

Гуманітарно-педагогічний факультет.

Кафедра педагогіки.

Тема 1. Сутність процесу виховання

Тема передбачає оволодіння поняттями «виховання» (в широкому і вузькому розумінні), рушійні сили, закономірності та особливості виховного процесу.

Оволодівши понятійним апаратом, студенти знайомляться з особливостями процесу виховання (багатофакторність, довготривалість, ступеневий характер, концентризм, двосторонність, активність, керованість, поступове виявлення результатів виховання та його спрямованість у майбутнє, неперервність та інші), структурними елементами процесу виховання (мета, зміст, завдання, форми, методи, засоби, результати виховання), рушійними силами процесу виховання, які виявляються у внутрішніх та зовнішніх суперечностях, компонентами процесу виховання (свідомість особистості, її емоційно-почуттєва сфера, навички і звички поведінки) та етапами процесу виховання.

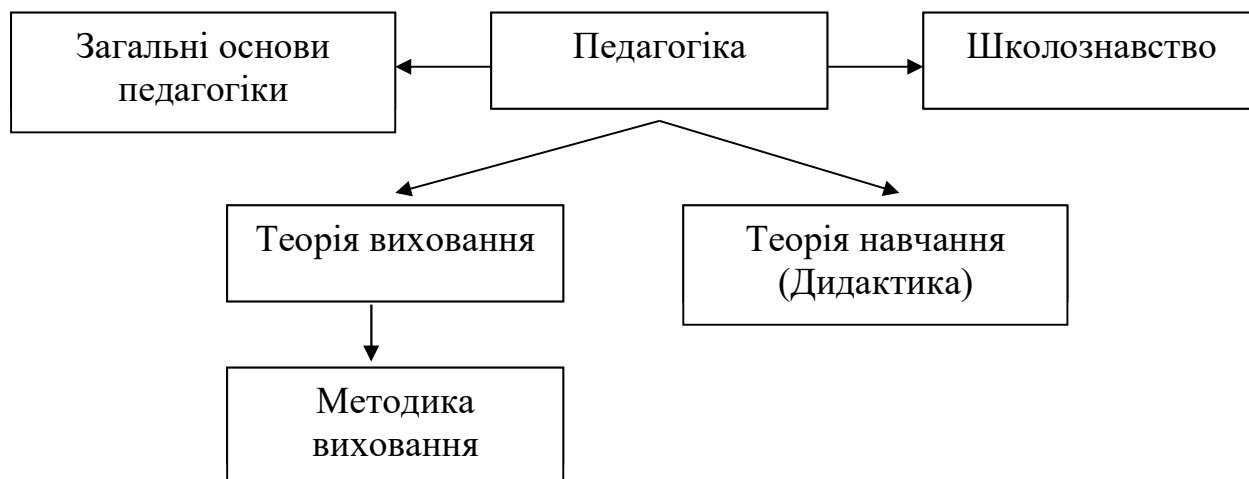
П Л А Н

1. Теорія і методика виховання як частина педагогіки.
2. Поняття про виховання. Виховання в широкому і вузькому розумінні.
3. Рушійні сили процесу виховання (внутрішні та зовнішні суперечності).
4. Закономірності та особливості виховного процесу.

1. Теорія і методика виховання як частина педагогіки

Виховання – це дуже важлива складова частина педагогічного процесу. Виховання має свій зміст, свої принципи. Здійснюється воно за допомогою специфічних форм, методів і прийомів. Тому в педагогічній науці сформувався самостійний розділ – Теорія виховання, поряд із загальними основами педагогіки, теорією навчання (дидактикою) та школознавством.

Схематично це виглядає так:

Вивчаючи «Загальні основи педагогіки» ми знайомимось з предметом і завданнями педагогіки, основними категоріями педагогіки, галузями педагогіки та методами педагогічних досліджень.

Теорія навчання (дидактика) вивчає структуру процесу навчання, зміст освіти, закономірності, принципи, методи і форми організації навчання.

Школознавство знайомить з принципами управління освітою, методичною роботою в закладах освіти, передовим педагогічним досвідом.

Теорія виховання вивчає закономірності, принципи, методи, форми, прийоми, засоби, напрями виховання, підходи до виховання.

З теорії виховання виокремилась методика виховання як самостійна дисципліна. Їй відводиться особлива роль у формуванні особистості наставника, викладача, так як її мета – сформувати у слухачів наукові поняття про теорію і методику виховання, допомогти майбутнім наставникам і викладачам в оволодінні основними теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо виховання особистості і колективу та навчити їх застосовувати ці знання і вміння в майбутній педагогічній діяльності; завдання – ознайомити слухачів з теорією виховання, озброїти їх методиками вивчення та виховання особистості студента, роботи наставника студентської групи щодо формування колективу, розробки та проведення виховних заходів.

2. Поняття про виховання. Виховання в широкому і вузькому розумінні

Слово «виховання» є похідним від слова «ховати» або «вирощувати». В українській народній педагогіці воно спочатку вживалося в значенні оберігати від небезпеки – наприклад, хвороби, каліцтва, смерті, шкідливого впливу. Пізніше слово «виховання» означало вирощувати дітей, навчати їх правил поведінки.

Виховання – це процес цілеспрямованого і систематичного формування особистості, зумовлений дією багатьох факторів.

Процес виховання – це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Виховання (за *А.В. Петровським*) – це діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду, планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності.

В педагогічній науці термін «виховання» вживається в широкому і вузькому розумінні.

У *широкому розумінні* виховання – це сума впливів на психіку людини, спрямованих на її підготовку до активної участі у житті суспільства. Це і спеціально організований вплив виховних закладів, і соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно.

У *вузькому розумінні* виховання є планомірним впливом батьків і школи на вихованця.

За *В.М. Галузинським*, термін виховання вживається у чотирьох значеннях:

➤ у широкому соціальному, коли йдеться про виховний вплив на людину всього суспільства і всієї дійсності;

➤ у широкому педагогічному – це виховання в діяльності шкіл, технікумів, коледжів, інших навчальних закладів, де педагогічний колектив керується педагогічною теорією та її практичними і методичними рекомендаціями;

➤ у вузькому педагогічному, коли виховання є цілеспрямованою виховною діяльністю педагога, наприклад, класного керівника, щоб досягти певної виховної мети в колективі студентів;

➤ у гранично вузькому, коли педагог або батько розв'язують конкретну індивідуальну проблему виховання або перевиховання.

3. Рушійні сили процесу виховання (внутрішні та зовнішні суперечності)

Рушійні сили виховання – це сукупність суперечностей, вирішення яких сприяє досягненню цілей виховання. Суперечності процесу виховання поділяються на внутрішні і зовнішні.

Внутрішні – це суперечності між зростаючими завданнями, які належить розв'язати вихованцю і тими можливостями, які обмежують його дії у розв'язанні цих завдань, рівнем його розвитку як особистості.

Зовнішні суперечності.

1. Невідповідність виховних впливів навчального закладу і сім'ї, коли сім'я, не вникаючи в суть вимог закладу, прямо чи опосередковано протидіє їм.

2. Суперечність між виховними впливами навчального закладу і сім'ї та стихійними виховними впливами вулиці.

3. Невідповідність виховних вимог у різних викладачів (або батьків у сім'ї).

4. Отримання вихованцем негативного досвіду, в силу якого він постійно вступає в конфлікт з іншими.

4. Закономірності та особливості виховного процесу

Закономірності виховання – це стійкі і суттєві зв'язки між елементами виховного процесу, що забезпечують його ефективність.

1. Виховання особистості відбувається лише в процесі включення в різносторонню діяльність у позиції її учасника та організатора.

2. Дієве виховання – таке, яке стимулює власну (внутрішню) активність особистості в різноманітній діяльності.

3. Процес виховання будується на принципах гуманізму і демократизму, що забезпечують поєднання поваги до особистості вихованця з високою вимогливістю до нього.

4. Процес виховання особистості спрямовується на забезпечення їй радості успіху від діяльності й досягнутого результату.

5. Процес виховання виявляє та опирається на позитивні якості студента.

6. Ефективність виховання залежить від врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів.

7. Виховання особистості найефективніше в колективі і через колектив.

8. Процес виховання залежить від єдності й погодженості педагогічних зусиль сім'ї, навчального закладу і громадськості.

Щоб досягти успіху в процесі виховання, слід забезпечити реалізацію всіх педагогічних закономірностей.

5. Особливості виховання

1. Багатофакторний процес. Успіх виховання залежить від впливу багатьох факторів і умов: навчальний заклад, сім'я, друзі, молодіжні організації, церква, література, мистецтво, кіно, театр, засоби масової інформації, екологія та інші фактори.

2. Довготривалий процес. Французький вчений Гельвецій сказав: «Вся моя жизнь, собственно говоря, одно длинное воспитание». Відомо, що віковий період до 21 року – це період найінтенсивнішого розвитку особистості, формування характеру та поведінки. Центральна нервова система в цьому віці характеризується високою пластичністю і

сприйнятливості, завдяки чому є умови для успішного виховання особистості. Але людину можна виховувати (або перевиховувати) і в старшому віці а не тільки до 25 років, як зазначають деякі вчені. Отже, процес виховання триває від народження людини до її смерті.

3. Ступеневий характер виховання. Процес виховання поділяється на кілька етапів в залежності від віку вихованця. На 1 етапі діти засвоюють правила поведінки в сім'ї, школі, напрацьовують навички поведінки. На 2 етапі формуються етичні поняття, напрацьовуються вміння правильно діяти в різних ситуаціях, виконувати прийняті правила поведінки, розвиток позитивних якостей і переборювання негативних. На 3 етапі формуються переконання, напрацьовуються стійкі звички поведінки, виявляються мотиви діяльності.

4. Концентризм у змісті виховної роботи. В процесі виховання до одних і тих же якостей особистості є потреба повертатися кілька разів. Але це не просте повторення, а повторення із розширенням і заглибленням у відповідності з віковими особливостями та рівнем вихованості вихованців.

5. Двосторонній активний процес. Вихованець бере активну участь у процесі виховання, здійснюючи самовиховання.

6. Керований процес. Керівники закладів освіти, заступники з виховної роботи у технікумах і коледжах, куратори студентських груп планують та спрямовують діяльність студентських колективів, виховання особистості та колективу.

7. Поступове виявлення результатів виховання. Результати процесу виховання, на відміну від результатів процесу навчання, видно не зразу. Потрібно певний час здійснювати виховний вплив, а потім спостерігати за поведінкою студентів у різних ситуаціях.

8. Спрямованість у майбутнє. Вихователям слід враховувати не тільки потреби сьогодення, але й передбачити зміни у суспільному житті, прогнозувати їх на наступні 10–15 років. Прикладом такого прогнозування може бути Національна доктрина розвитку освіти України у 21 столітті (2001 рік).

До структурних елементів процесу виховання М.М. Фіцула відносить мету, зміст, завдання, форми, методи, засоби, результати виховання та корекцію результатів.

Виділяють наступні етапи процесу виховання:

1. Виявлення позитивних і негативних рис особистості.

2. Проектування особистості на основі зразка-ідеалу.
3. Засвоєння вихованцем необхідних рис, набуття досвіду поведінки.
4. Перехід до самовиховання.

Рекомендована література

1. Галузинський В.М. Педагогіка : теорія та історія : навч. посіб. / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух – Київ : Вища школа, 1995. – 237 с.
2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С.Г. Карпенчук. – Київ : Вища школа, 1997. – С. 7–23.
3. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. вузов : В 2 кн. / И.П. Подласый – Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2. – С. 5 – 38.
4. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М.Фіцула. – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 237–257.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – Київ : «Академвидав», 2006. – С. 232–239.

Тема 2. Принципи виховання

Тема передбачає оволодіння та вільне оперування поняттям «принцип виховання». Основну увагу при вивченні теми варто звернути на характеристику основних принципів виховання, а саме: цілеспрямованості, зв'язку виховання з життям, виховання в праці, виховання особистості в колективі, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю студентів, поєднання поваги і розумної вимогливості до особистості, диференціації та індивідуалізації, безперервності і наступності, єдності педагогічних вимог навчального закладу, сім'ї і громадськості, народності, природовідповідності, культуровідповідності, гуманізму, демократизму, оптимістичного прогнозування та опори на позитивні якості студентів, системності і послідовності у вихованні. Окремо слід зупинитись на шляхах реалізації принципів виховання в педагогічному процесі.

П Л А Н

1. Поняття про принципи виховання, їх сутність.
2. Характеристика принципів виховання та шляхи їх реалізації в педагогічному процесі ВНЗ.

1. Поняття про принципи виховання, їх сутність

Принцип (з лат. мови) – це основа. В педагогіці вивчаються принципи навчання і виховання.

Принципи виховання – це вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, це основні вимоги до його змісту, методики й організації.

В «Національній доктрині розвитку освіти України в 21 столітті» основними названі такі принципи виховання:

- гуманізму;
- демократизму;
- єдності сім'ї і школи у вимогах до вихованця;
- наступності;
- спадкоємності поколінь.

У Концепції національного виховання студентської молоді (від 25 червня 2009 р.) до принципів національного виховання віднесено такі принципи:

- демократичності;

- ❑ гуманізації;
- ❑ єдності навчальної та виховної діяльності;
- ❑ послідовності, системності і наскрізності;
- ❑ диференціації та індивідуалізації виховного процесу;
- ❑ єдності теорії та практики;
- ❑ природо відповідності;
- ❑ культуровідповідності;
- ❑ пріоритету правової свідомості.

У Концепції національно-патріотичного виховання молоді (від 27 жовтня 2009 р.) описано такі принципи національно-патріотичного виховання:

- ❑ національної спрямованості виховання;
- ❑ культуровідповідності;
- ❑ гуманізації;
- ❑ суб'єкт-суб'єктної взаємодії;
- ❑ цілісності;
- ❑ акмеологічний;
- ❑ особистісної орієнтації;
- ❑ життєвої творчої самодіяльності;
- ❑ толерантності.

2. Характеристика принципів виховання та шляхи їх реалізації в педагогічному процесі

Принцип гуманізму. Гуманізм (від латин.) – людський, це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність. В історичному аспекті гуманізм пов'язаний з епохою Відродження. Він спрямований на утвердження поваги до людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів, здібностей. Представники гуманізму: Леонардо да Вінчі, Т. Кампанелла, Джордано Бруно, Ф. Петрарка, Т. Мор, Ф. Рабле, Я.А. Коменський, Микола Коперник.

Цей принцип передбачає пріоритет завдань самореалізації особистості вихованця, створення умов для вияву обдарованості і талантів дітей. Формування гуманної особистості, щирої, людської, доброзичливої, милосердної. Створення умов для формування позитивних якостей особистості, розвитку здібностей дитини. Гуманізація взаємин вихователя і вихованців. Повага до особистості. Розуміння її запитів, інтересів, довір'я до неї. Виховання людяності.

Принцип демократизму. Демократія (з грецької) – влада народу, це участь народу в управлінні державою, участь членів колективу в керівництві ним. Принцип демократизму передбачає розвиток форм співробітництва між вихователем і вихованцем, повагу до суверенітету особистості дитини, розуміння її запитів і потреб. Це усунення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання її права на свободу, розвиток здібностей і вияв індивідуальності. Співробітництво між викладачем і студентом, участь студентів в управлінні процесом виховання. Демократизм в освіті – це децентралізація в управлінні вищими закладами освіти, їх автономія, розвиток приватних закладів освіти.

Принцип безперервності і наступності виховання передбачає наступність у вихованні, узгодженість його етапів, рух від простого до складного, від засвоєння правил поведінки в сім'ї до формування переконань і звичок. Перетворення виховання на процес, що триває упродовж всього життя людини. Реалізуючи цей принцип, педагог добирає зміст і методику виховної роботи залежно від віку та рівня розвитку студентів.

Принцип цілеспрямованості виховання передбачає спрямування виховної роботи на досягнення основної мети виховання – всебічно розвиненої особистості, підготовка її до свідомої і активної трудової діяльності.

Принцип зв'язку виховання з життям передбачає орієнтацію студентів на те, що вони повинні жити життям суспільства, брати посильну участь у ньому під час навчання. Реалізація цього принципу – це використання у виховній роботі краєзнавчого матеріалу, ознайомлення студентів із суспільно-політичними подіями в країні, залучення їх до посильної участі у громадській роботі. Прилучаючись до громадського життя, студенти засвоюють досвід старших поколінь, завдяки чому у них формується психологічна, моральна і практична готовність до самостійного суспільного життя й діяльності.

Принцип виховання в активній діяльності пов'язаний з психологічними особливостями студентів. Як відомо, в діяльності формується психіка людини, і студенти прагнуть реалізувати себе в активній діяльності. Тому в основу процесу виховання повинна бути покладена різноманітна діяльність, в тому числі трудова, громадська, ігрова, розумова тощо.

Принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів передбачає безпосередню участь студентів у плануванні своїх громадських справ, усвідомлення їх не-

обхідності й значення, контроль за їх виконанням, оцінювання досягнутих результатів. Важливо запобігти жорсткому регламентуванню діяльності студентського самоврядування, адмініструванню, надмірній опіці.

Принцип поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього. А.С. Макаренко сказав: «Треба висувати якнайбільше вимог до людини, але водночас і виявляти якнайбільше поваги до неї.» Принцип передбачає поєднання вимог до вихованців, контролю за їх поведінкою з гуманним ставленням та повагою.

Принцип системності і послідовності у вихованні. Для формування свідомості, вироблення навичок і звичок поведінки потрібна система послідовних виховних заходів. Позитивні якості особистості важко сформувати, якщо виховний процес являтиме собою випадковий набір виховних заходів, що матимуть епізодичний, а не системний характер.

Виховання досягає своєї мети, якщо воно проводиться регулярно і систематично, послідовно і безперервно. Важливо, щоб виховна робота спиралась на вже засвоєні студентами знання, уміння, навички, звички, тобто на їх життєвий досвід.

Принцип єдності педагогічних вимог навчально-виховного закладу, сім'ї та громадськості. Даний принцип виявляється у змісті, формах навчання і виховання, у загальноприйнятих правилах поведінки. Навчально-виховні заклади, сім'я та громадськість повинні узгоджувати педагогічні вимоги до студентів.

Принцип природовідповідності передбачає врахування у процесі виховання багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, їх психологічних, національних і релігійних особливостей.

Принцип культуровідповідності передбачає зв'язок виховання з історією народу, його мовою, культурними традиціями, народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпечення духовної єдності поколінь.

Принцип народності передбачає єдність у виховній роботі загальнолюдського і національного, національну спрямованість виховання, оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, любові до рідної землі, прищеплення поваги до національних традицій, звичаїв усіх народів, що населяють Україну.

Принцип етнізації передбачає відтворення у студентах менталітету українського народу, виховання в підростаючих поколіннях типових, специфічних рис українців.

Принцип диференціації та індивідуалізації виховання передбачає врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного та здійснення відповідно до цього індивідуального підходу у вихованні.

Принцип оптимістичного прогнозування та опори на позитивні якості студентів. В кожній людині є щось хороше, і саме на це позитивне слід опиратись, здійснюючи процес виховання, звертати увагу самого студента на його позитивні особистісні якості.

Принцип виховання особистості в колективі передбачає вплив колективу на виховання особистості, згуртування колективу, участь студентів у самоврядуванні, що сприяє розвитку самостійності, самодіяльності, ініціативи. Індивід стає особистістю завдяки спілкуванню і пов'язаному з ним відокремленню. Найкращі умови для спілкування й відокремлення створюються в колективі. Отже, цей принцип виховання зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку особистості. Його реалізація передбачає усвідомлення студентами того, що колектив – це могутній засіб виховання, що деякі позитивні риси особистості формуються тільки в колективі. Так, розвиткові самостійності, самодіяльності, ініціативи, взаємодопомоги сприяють згуртованість колективу, участь студентів у роботі студентського самоврядування. Виховна цінність колективу ще й у тому, що між його членами виникають різноманітні стосунки: взаємної відповідальності і залежності, морально-ділові, вихователів і вихованців, старших і молодших, а також міжособистісні взаємини (симпатії, товарищескості, дружби, любові).

Лише сукупність цих принципів забезпечує успішне вирішення завдань виховання через підбір змісту, методів, засобів і форм виховання. Єдність принципів виховання потребує від педагога вміння реалізовувати їх у взаємозв'язку, з урахуванням конкретних можливостей і умов.

Рекомендована література

1. Бандурка О.М. Основи психології і педагогіки : підручник / О.М. Бандурка, В.О. Тюріна, О.І. Федоренко. – Харків: Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – С. 185–190.
2. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. / За заг. ред. Т.Ю.Осипової. – Одеса: Фенікс. – 2006. – 288 с. – С.57–59.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Концепція національного виховання студентської молоді (від 25 червня 2009 р.)
5. Концепція національно-патріотичного виховання молоді (від 27 жовтня 2009 р.)
6. Красовицкий М.Ю. Педагогика А.С. Макаренко: какой она видится в конце XX столетия ? / М.Ю. Красовицкий // Педагогика. – № 1. – 1996. – С. 61–68.
7. Красовицкий М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки / М.Ю. Красовицкий. – Київ; Нью-Йорк : Педагогічна думка. – 1998. – 160 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. – Київ: «Шкільний світ». – 2001. – 24 с.
9. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – С. 66–73.
10. Педагогіка : навч. посіб. / В.М. Газузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця: РВВВАТ «Віноблдрукарня». – 2001. – 200 с.
11. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. вузов: В 2 кн. – Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2. – С. 39–58.
12. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – Київ: «Академвидав», 2006. – С. 237–240.
13. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 257–264.

Тема 3. Організаційні форми виховання у ВНЗ

Вивчення навчального матеріалу передбачає оволодіння поняттями «форма виховання», «прийом виховання», «засіб виховання» і знаннями щодо позааудиторної виховної роботи, її завдань, змісту та принципів організації. Студентам слід знати особливості масових організаційних форм виховної роботи (тематичний вечір, конференція, конкурс, олімпіада, зустріч з видатною людиною, огляд, фестиваль, усний журнал, книжкова виставка, радіогазета та інші); групових форм виховної роботи (гурток, екскурсія, виховна година, перегляд і обговорення кінофільму, похід, змагання, збори, клуби та об'єднання за інтересами, інформаційна виховна година та інші); індивідуальних форм виховання (читання художньої літератури, колекціонування, малювання, гра на музичному інструменті, вишивання, підготовка до участі в олімпіаді, конкурсі, конференції та інші).

П Л А Н

1. Поняття організаційної форми виховної роботи. Класифікація форм виховної роботи.
2. Характеристика масових, групових та індивідуальних форм виховної роботи.
3. Організаційні форми виховної роботи в НАУ.

1. Поняття організаційної форми виховної роботи.

Класифікація форм виховної роботи (масові, групові, індивідуальні)

Форма виховної роботи – це спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців.

За класифікацією, в основу якої покладено кількість студентів, що беруть участь у виховному заході, форми виховної роботи поділяють на масові (фронтальні) (більше ніж 1 студентська група), групові (гурткові) (1 студентська група) та індивідуальні (1 студент).

За методикою виховного впливу форми виховання поділяють на:

- Словесні (інформація, збори, конференція, зустріч, усний журнал, радіогазета)
- Практичні (похід, екскурсія, спартакіада, олімпіада, конкурс)
- Наочні (музей, галерея, виставка творчості, стенд, книжкова виставка)

До засобів виховання відносять: книги, ЗМІ, мистецтво, слово вчителя.

Організаційні форми виховної роботи

<i>Масові</i>	<i>Групові</i>	<i>Індивідуальні</i>
Тематичний вечір	Виховна година	Читання художньої літератури
Вечір запитань і відповідей	Перегляд і обговорення кінофільму	Колекціонування
Конференція	Похід	Нумізматика (монети і медалі)
Тижні з різних предметів	Гурток	Філателія (поштові марки)
Зустріч з видатною людиною	Екскурсія	Гра на музичних інструментах
Огляд	Змагання	Вишивання
Конкурс	Збори	Малювання
Олімпіада	Тренінг	Підготовка до участі в олімпіаді, конкурсі
Фестиваль	Клуб та об'єднання за інтересами	Підготовка до виступу на конференції
Гра (Брейн-ринг, КВК)	Круглий стіл	
Туризм	Випуск стінної газети	
Книжкова виставка		
Усний журнал		
Лекція		
Вікторина		
Свято		
Турнір		
Агітбригада		
Ярмарок		
Радіогазета		
Концерт		
Спартакіада		

2. Характеристика масових, групових та індивідуальних форм виховної роботи

Розглянемо найбільш поширені форми масової виховної роботи.

Тематичний вечір. Важливе місце серед форм виховної роботи займають тематичні вечори. В практиці роботи утвердилась така тематика вечорів: суспільно-політичні, присвячені державним святкам, пам'ятним датам, політичним подіям; військово-патріотичні, приурочені до історичних дат армії і флоту України, знаменним датам в житті народів України.

Цінність тематичного вечора полягає і в тому, що в його підготовці і проведенні беруть участь самі студенти. Тут вони мають можливість проявити свою ініціативу, самостійність, ерудованість в підборі теми, запрошенні гостей, оформленні приміщення, підготовці книжкової виставки, художньої самодіяльності, підборі кінофільмів тощо.

Приклади тематичних вечорів: літературно-музичний, випускний, вечір відпочинку, екологічний.

Вечори запитань і відповідей – одна з ефективних форм організації виховання. Вона зарекомендувала себе як цікавий і живий засіб роз'яснення студентам різноманітних питань внутрішнього і міжнародного політичного життя України, виробництва, науки, техніки, культури, спорту, побуту, явищ природи тощо. На такі вечори часто запрошують працівників правоохоронних органів, лікарів та інших фахівців, причетних до проблем виховання підростаючого покоління.

Однією з форм виховної роботи є читацька конференція. Вона разом з тим є важливим засобом пропаганди художньої та науково-популярної літератури серед студентів. Конференція допомагає глибше зрозуміти зміст та образи твору, особливості мови та стилю, відрізнити головне від другорядного, прищеплює літературно-естетичні смаки.

Види і тематика читацьких конференцій різноманітні: конференція може проводитись на матеріалі одного або кількох творів на одну тему, творчості письменника, з окремої літературної або наукової проблеми. Вибір теми визначається завданням морально-естетичного виховання, характером навчального матеріалу і віковими особливостями студентів. В залежності від типу конференцій і індивідуальних особливостей читацького колективу визначається структура її проведення.

Групові форми виховної роботи

Виховна година: інформаційна виховна година, відкрита виховна година, година класного керівника або організаційно-виховна година.

Політична інформація, або інформаційна виховна година, як одна з форм виховної роботи може бути оглядовою або тематичною. Оглядова політінформація – це коротке популярне повідомлення про найбільш важливі події, які хвилюють світ, нашу країну. Тематичні політінформації присвячуються розкриттю певного питання або кількох питань, органічно пов'язаних між собою. Така політінформація поглиблює знання студентів з актуальних питань політичного, економічного, культурного і наукового життя нашої країни або міжнародної обстановки.

Однією з найбільш поширених форм виховної роботи є організаційно-виховна година. Вона є важливим засобом формування у студентів моральної поведінки.

Тематику таких годин розробляє наставник з урахуванням особливостей колективу студентів. Ці години можуть проводитись у формі етичної бесіди, лекції, диспуту, усного журналу, зустрічі з цікавими людьми, обговорення книг і ін. Останню виховну годину в семестрі доцільно присвячувати підбиттю підсумків навчання та навчально-виховної роботи з групою.

До підготовки виховного заходу наставник залучає студентів, щоб вони не були тільки пасивними слухачами і спостерігачами, а брали активну участь у його проведенні. Адже сам процес такої підготовки справляє позитивний вплив на студентів.

Тему виховного заходу доцільно оголосити заздалегідь, розподілити завдання по збору і підготовці наочності до теми, запропонувати почитати необхідну літературу, підготувати питання, які цікавлять, зібрати місцевий матеріал (цифри, факти, спогади тощо).

Орієнтовна структура і зміст виховної години:

1. Підготовчий етап. Передбачає повідомлення студентам теми, основних її питань для попереднього обдумування; доручення окремим з них самостійно підібрати матеріал, проведення анкетного опитування. Вся ця робота стисло фіксується у конспекті.

2. Зміст виховної години:

а) вступна частина – повідомлення теми, мотивується її актуальність і необхідність, вказуються основні питання, визначаються

завдання, які потрібно вирішити, студентів у загальних рисах вводять у суть теми. Вступ розрахований на 3–7 хв.;

б) основна частина – всебічно висвітлюють суть теми, ґрунтовно розкривають головні її питання, пояснюють зміст невідомих понять, наводять приклади, які б викликали осудливе ставлення до негативних дій. Основна частина триває 35 хв.;

в) підсумкова частина-короткі висновки й узагальнення на основі матеріалу, що розглядався, стислий аналіз виступів, а за потреби – їх доповнення чи уточнення, підсумки сказаного;

г) підсумкове слово куратора (5–7 хв.). Куратор має подбати, щоб студенти брали активну участь в проведенні цього заходу.

Важливе місце серед позааудиторних форм виховання і навчання займає участь студентів в різноманітних **гуртках**. Предметні гуртки беруть участь у проведенні масових виховних заходів. Вони готують і проводять тематичні вечори, конкурси, олімпіади, тижні і місячники знань, випускають стінну газету і радіогазету, альманахи. Такі заходи сприяють поглибленню знань студентів і підвищують інтерес до навчальних предметів, знайомлять всіх зі змістом роботи гуртків на їх заняттях.

У виховному відношенні корисно залучати студентів до **технічних гуртків**. Тут вони мають можливість навчитися певного виду практичної діяльності, виготовленню різноманітних речей. Важливо, щоб діяльність технічного гуртка набрала суспільного спрямування. В технічних гуртках є можливість проводити певну профорієнтаційну роботу з студентами і виховувати у них любов до праці.

З фізичної культури і спорту у ВНЗ організуються різноманітні **спортивні секції**, до яких залучається значна частина студентів.

Предметні, технічні і спортивні гуртки є позааудиторними організаційними формами навчання і виховання і мають своїм головним завданням поглиблення знань, розвиток інтересів і здібностей студентів. В ході роботи цих гуртків педагог повинен передбачати і виховні питання: моральне, трудове, естетичне і фізичне виховання; високу організованість і дисципліну під час занять; залучення якомога більше студентів до роботи гуртків; активність і самостійність студентів під час занять.

Важливе місце у позааудиторній виховній роботі займають **гуртки художньої самодіяльності**. Виховна цінність участі студентів в роботі цих гуртків полягає в тому, що мистецтво зближує їх на сцені, пробуджує почуття відповідальності, колективне переживання успіхів

і невдач. Студенти мають можливість проявити свою творчість, розумно провести свій вільний час. Досвід показує, що учасники художньої самодіяльності краще розуміють і відчують красу мистецтва і природи, людських відносин, більше тягнуться до книги.

Екскурсія – складна форма навчально-виховної роботи тривалістю 45–90 хв. Під час екскурсії студенти:

- а) не тільки засвоюють нові знання, а й поглиблюють, розширюють наявні; здобувають уміння і навички їх застосування;
- б) дає можливість для комплексного використання методів навчання;
- в) збагачує знаннями і самого вчителя;
- г) допомагає виявити практичну значимість знань;
- д) сприяє ознайомленню студентів з досягненнями науки;
- е) допомагає залучити студентів до наукових досліджень;
- є) є ефективним засобом виховання студентів, зокрема їх емоційної сфери.

Значення екскурсії: а) знання здобуваються в природних умовах; б) багатство ілюстрованого матеріалу для спостереження; в) явища сприймаються в цілісності; г) збирається багатий матеріал для подальшої роботи; д) позитивно впливає на емоційну сферу студентів.

Типи екскурсій:

- а) за відношенням до навчальних програм: програмні і позапрограмні;
- б) за змістом: тематичні і комбіновані;
- в) за часом проведення відносно матеріалу, який вивчається: вступні, поточні, заключні;

До організації і проведення екскурсій ставляться вимоги: а) наявність у ВНЗ системи екскурсійної роботи і підготовка викладача до екскурсійної роботи;

- б) чітке визначення освітньої і виховної мети екскурсії;
- в) вибір оптимального змісту екскурсії з урахуванням рівня підготовки студентів;
- г) правильний вибір екскурсійних об'єктів;
- д) дотримання логіки пізнавального процесу;
- е) оптимальний вибір методів і принципів навчання;
- є) раціональне поєднання слова і наочності;
- ж) мотивація пізнавальної діяльності студентів;
- з) формування в студентів наукового світогляду, моральних та інших якостей;

- й) формування в студентів загальноосвітніх і спеціальних вмінь і навичок у процесі застосування знань на практиці;
- і) організаційна чіткість проведення екскурсії;
- ї) дотримання правил техніки безпеки і правил поведінки під час екскурсії.

Батьківські збори. Є важливим колективним видом роботи наставника з батьками студентів. Такі збори сприяють формуванню громадської думки батьків, об'єднанню їх в єдиний колектив.

Тематика зборів визначається загальними завданнями виховання, умовами навчально-виховної роботи в групі, рівнем загальної культури та педагогічного кругозору батьків. Збори можуть відбуватися у вигляді лекцій або доповідей наставників, виступів самих батьків та обміну досвідом виховної роботи з студентами, із залученням студентів, показом їхніх робіт і художньої самодіяльності, демонструванням кінофільмів.

Однією з форм позааудиторної виховної роботи є участь студентів у випуску стінної газети. У ВНЗ випускаються різноманітні стінні газети: присвячені святкам, річницям, подіям в університеті, на факультеті, діяльності гуртків, сатиричні і інші. Вони допомагають формувати громадську думку, спрямовувати її на поліпшення успішності навчання студентів, зміцнення їх дисципліни.

Важливо якомога більше студентів залучати до випуску стінгазети через створення редакційних колегій, кореспондентської мережі. Активна участь у підготовці стінної газети допомагає формувати в студентів такі якості, як чесність, правдивість, принциповість, вміння аналізувати і давати оцінку фактам і явищам. При цьому в них виробляється критичне ставлення до своїх вчинків.

Дуже істотним є і саме оформлення стінної газети. Не рекомендується втискувати її в спеціальні рамки. Кожна чергова газета повинна мати нове оформлення (крім назви заголовка), що впадає у очі, звертати на себе увагу студентів. Вивішувати газету доцільно не в аудиторії, а в спеціально відведеному місці, наприклад, на дошці об'яв, біля деканатів. Необхідно дбати і про культуру мови стінгазети, стиль викладу її змісту. Щоб редакційна колегія успішно справлялася зі своїми обов'язками, її необхідно постійно навчати.

Індивідуальні форми виховної роботи: читання художньої літератури, колекціонування, філателія, нумізматики, гра на музичних інструментах, вишивання, малювання тощо. Індивідуальні форми роботи можуть пов'язуватися з груповими і фронтальними. Це підготовка

виступів на конференцію, підготовка до участі в конкурсах, олімпіадах тощо.

Цікавою формою індивідуальної виховної роботи є **колекціонування**. Воно полягає в збиранні однорідних предметів, які викликають науковий, художній, історичний інтерес. Така діяльність розповсюджена серед студентів, але часто вона має неорганізований характер. При правильному педагогічному керівництві колекціонування позитивно впливає на загальний розвиток студентів, на їх навчальну діяльність і поведінку, розширює кругозір і пізнавальні інтереси, формує навички дослідницького підходу до вивчення явищ, виховує цілеспрямованість і наполегливість у подоланні труднощів.

У студентському середовищі спостерігається захоплення різними видами колекціонування. Найчастіше воно проявляється в збиранні марок (філателія), монет (нумізматики), художніх листівок, плакатів, репродукцій і т.п.

3. Організаційні форми виховної роботи в НУБіП України (про університетські спортивні секції, творчі колективи, клуби за інтересами, змагання, конкурси, основні заходи, в яких студенти можуть брати участь)

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України діють:

1. Спортивні секції з таких видів спорту: важка атлетика, карате, аеробіка, атлетична гімнастика, легка атлетика, гирьовий спорт, волейбол, баскетбол, футбол, великий та настільний теніс, лижі, туризм, спортивне орієнтування (інформація про набір до секцій, розклад занять тощо – в спортивному клубі та деканаті).

2. Художні колективи: народний ансамбль пісні і танцю «Колос», народний духовий оркестр, джаз-група «Октава», ансамбль бального танцю «Чарівність», збірна команда КВК, студентський театр (інформація про умови відбору учасників, режим роботи тощо – в студентському клубі та на кафедрі народної творчості і культури).

3. Студентські клуби за інтересами: Клуб знавців, науковий клуб, прес-клуб, клуб інформаційних технологій, політичний клуб, клуб КВК (інформація про роботу клубів у Студентській організації НУБіП).

В університеті проводяться:

1. Спортивні змагання з таких видів спорту: футбол та міні-футбол, волейбол (жіночий і чоловічий), баскетбол (чоловічий), важка

атлетика, легка атлетика, легкоатлетичний крос, день естафет, естафета «Голосіївське кільце», шахи, шашки, гирьовий спорт, настільний теніс, спортивне орієнтування туризм, (інформація про календарний графік та умови змагань у спортивному клубі та на кафедрі фізвиховання).

2. Конкурси і чемпіонати: мистецький «Голосіївська весна», бардівські пісні, з прикладного мистецтва, КВК, інтелектуальні бої «Брейн-Ринг», карикатур та дружніх шаржів. Серед найбільш ерудованих студентів «Студент НУБіП» в номінаціях: «Суспільні науки», «Технічні науки», «Природничі науки», «Мистецтво та культура» тощо.

3. Традиційні та основні культурно-масові заходи: День знань, творчі вечори знайомств першокурсників, концерт з нагоди Міжнародного дня студентів та Дня працівника сільського господарства, творчий вечір студентського театру «Натхнення», вечір спортивної слави, новорічні вечори-вогники, день Святого Валентина, День Весни, естрадний концерт присвячений Жіночому дню, літературно-мистецький вечір до дня народження Т.Г. Шевченка, день гумору, звітні творчі вечори народного духового оркестру та народного ансамблю пісні і танцю «Колос», джаз-гурту «Октава», ансамблю бального танцю «Чарівність», День Перемоги, фестиваль художньої самодіяльності регіональних закладів освіти НУБіП. Протягом року виступи збірної команди КВК в конкурсних іграх Всеукраїнського чемпіонату КВК. Урочиста церемонія нагородження переможців в конкурсі «Студент НУБіП» з концертною програмою. Протягом року концерти професійних митців сцени, зустрічі з працівниками творчої інтелігенції та ін. (інформація про календарний план цих заходів у відділі культурно-виховної роботи та студентських справ, а також у заступників деканів з виховної роботи).

Для розвитку лідерських якостей, формування навичок організатора, керівника студенти можуть брати участь в діяльності структур Студентської організації НУБіП та студентських профспілок на рівнях студентської групи, курсу, гуртожитку, факультету, університету в ролі старости, голови студентської ради гуртожитку, профспілкового бюро, голови Студентської організації факультету, університету або в їхніх керівних органах за напрямками: навчальний, науковий, культурно-масовий, інформаційний, спортивно-масовий, соціально-побутовий тощо (інформація в Студентській організації НУБіП та профкомі студентів).

Рекомендована література

1. Збірник сценаріїв культурно-виховних заходів. Вип. 1.- Наук-метод. центр аграрної освіти. – Київ, 2003. – 66 с.
2. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П. Иванов. – Москва : Просвещение, 1989. – 96 с.
3. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посібник / С.Г. Карпенчук. – Київ: Вища школа, 1997. – С. 94–104.
4. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти : Методичні рекомендації / Укл.: В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, Н.І. Косарева. – Київ : ІЗМН. – 1997. – 28 с.
5. Суходольська Л.В. Методика виховної роботи / Л.В. Суходольська, М.М. Фіцула. – Тернопіль. – 1998.
6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2006. – С. 299–303.
7. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 356–372.
8. Шкільні свята та розваги. Збірник сценаріїв. – Тернопіль : СМП «Астон», 1999. – 190 с.

Тема 4. Основні методи виховання у ВНЗ

Дана тема є найбільш складною для сприймання та містить велику кількість матеріалу, який необхідно опрацювати. Вивчення навчального матеріалу передбачає оволодіння поняттями «метод виховання», «прийом виховання», «засіб виховання».

Після оволодіння понятійним апаратом студенти знайомляться з класифікацією методів виховання за В.А. Сластьоніним. Автор поділяє методи виховання на чотири групи: методи формування свідомості особистості; методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності; методи стимулювання поведінки і діяльності вихованців; методи самовиховання.

Особливу увагу слід зосередити на характеристиці методів виховання, таких як: методи формування свідомості особистості (бесіда, лекція, дискусія, метод прикладу, навіювання, переконання та інші); методи формування досвіду поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, привчання, тренування, прогнозування, створення виховуючих ситуацій); методи стимулювання поведінки і діяльності (гра, змагання, заохочення, покарання); методи самовиховання (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція).

П Л А Н

1. Поняття про метод виховання. Класифікація методів виховання.
2. Характеристика методів формування свідомості особистості.
3. Характеристика методів формування досвіду поведінки.
4. Характеристика методів стимулювання діяльності і поведінки.
5. Методи самовиховання (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція).
6. Методи впливу на підсвідомість вихованця (педагогічно доцільна самопрезентація викладача).
7. Оптимальний вибір методів виховання.

1. Поняття про метод виховання. Класифікації методів виховання

Слово «метод» в перекладі з грецької мови означає шлях, спосіб. В педагогіці метод трактують як шлях або спосіб досягнення передбаченої виховної чи навчальної мети.

Метод виховання – це найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям.

Класифікація методів – це чітка система виховних впливів, інструментарій вихователя, за допомогою якого можна здійснювати формування особистості. В дидактиці є більше 10 класифікацій методів навчання. У процесі розвитку педагогічної науки з'являлись різні класифікації методів виховання.

У 50-х роках загальновизнаною була класифікація методів виховання, за якою виділяли три групи методів:

- Словесні (розповідь, бесіда, диспут, лекція, приклад)
- Методи привчання, або практичні (тренування, доручення, гра, труд)
- Методи заохочення і покарання

У 60-х роках було створено нову систему методів виховання:

- Методи формування морального досвіду в поведінці і діяльності (привчання, організація суспільно корисної діяльності, гра, змагання)
- Методи формування моральної свідомості (бесіда, диспут, розповідь, лекція)
- Методи заохочення і покарання

У 70-х роках методи виховання поділяли на такі групи:

- Методи, які використовуються в процесі навчання (доповідь, лекція, розповідь, семінар, бесіда, дискусія, диспут)
- Методи виховання в процесі практичної діяльності (виробнича праця, самообслуговування, політична, спортивна, ігрова діяльність)
- Методи педагогічного стимулювання (перспектива, вимога, покарання, змагання)

Крім названих, є й інші класифікації методів виховання. Найбільш ефективною для реалізації мети виховання на сучасному етапі виявилась класифікація, розроблена В.А. Сластьоніним. Автор виділив 4 групи методів виховання.

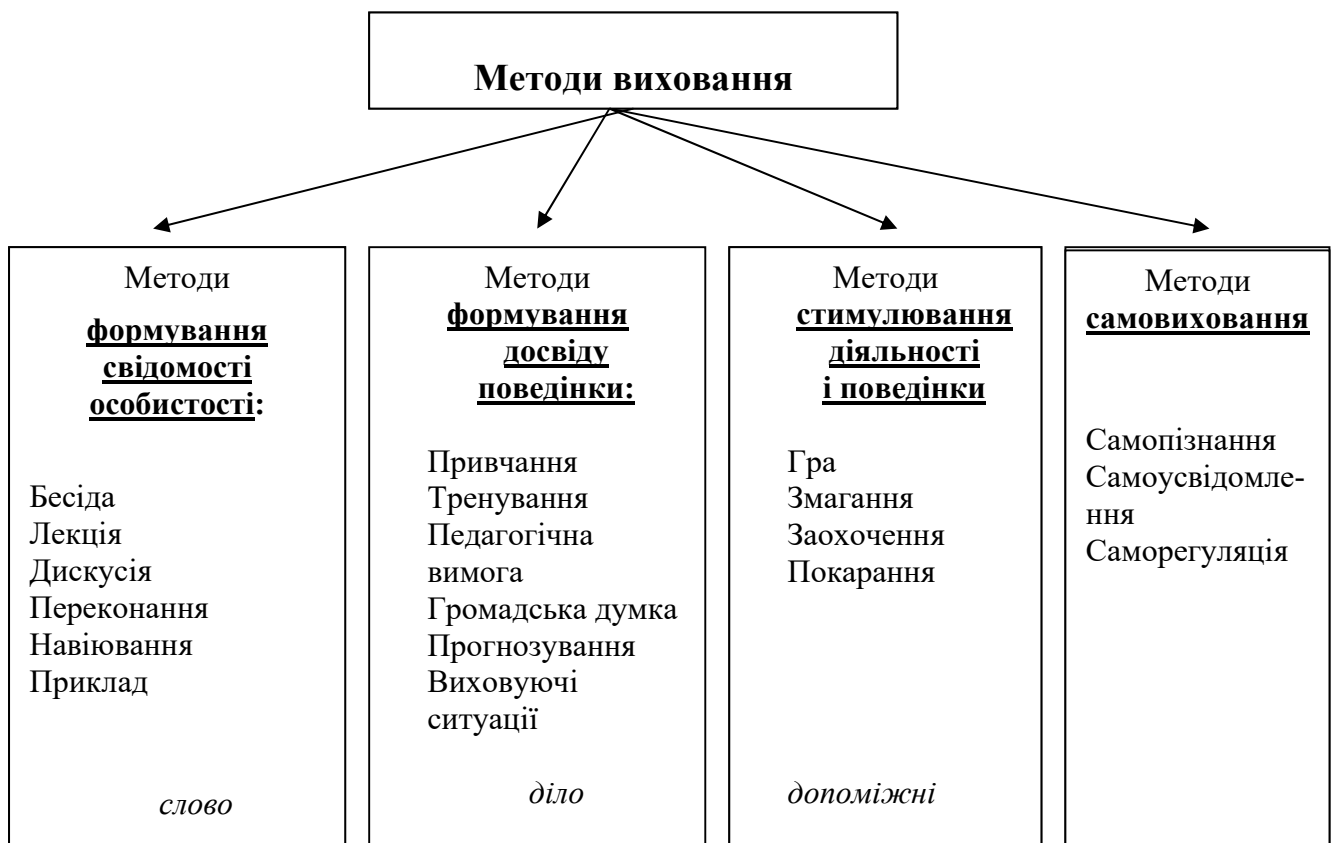
В основі першої групи методів виховання (методи формування свідомості особистості) лежить слово педагога – найпопулярніший інструмент в педагогічній діяльності. Василь Олександрович Сухомлинський зазначав: «В руках педагога слово – такий самий могутній засіб як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках художника. Як без музичного інструменту немає музики, так без слова немає педагогіки».

Друга група – це методи формування досвіду поведінки. Логічний перехід від першої групи методів до другої – це перехід від слова до діла, до конкретної справи. Адже саме завдяки цій групі методів

закріплюються знання, формуються уміння, навички і звичні форми поведінки.

Третя група – методи стимулювання діяльності і поведінки – є допоміжною до двох попередніх груп, оскільки методи цієї групи використовуються як стимули, що сприяють ефективному використанню методів двох попередніх груп.

Четверта група – методи самовиховання – спрямована на забезпечення студентів практичними уміннями і навичками самовиховання як найвищої форми виховання.

2. Характеристика методів формування свідомості особистості

Бесіда – найпопулярніший метод виховання. Бесіда повинна спонукати студентів до роздумів, пошуків, висновків і переконань. Бесіди поділяють на *групові* та *індивідуальні, прогнозуючі і непередбачувані* (бесіди експромтом). Особливу трудність для молодого викладача становлять індивідуальні бесіди. Часто вони проводяться у зв'язку з екстремальними ситуаціями і педагог діє експромтом. Ефективнішою буде запланована бесіда, до якої викладач підготувався.

Правила проведення індивідуальної бесіди:

1. не намагатися говорити лише самому;

2. стримувати себе, коли виникне бажання перервати розповідь студента;

3. виявляйте увагу до співбесідника, підкреслюйте свою зацікавленість;

4. спокійно реагуйте на висловлювання студента навіть тоді, коли з ним не погоджуєтесь;

5. стежте за основною думкою співбесідника, намагайтеся зрозуміти хід його думок.

Моделювання бесіди:

1 етап – мотиваційний, необхідно зацікавити студентів темою бесіди;

2 етап – викладач пропонує студентам матеріал для обговорення (випадок з життя, статтю, легенду тощо);

3 етап – діалог викладача і студентів;

4 етап – підведення підсумків, заключне слово педагога.

Лекція – це розгорнутий і організований у доступній формі систематичний виклад суті якоїсь проблеми. З виховною метою проводять навчальну лекцію, лекцію для учнів, батьків, колег. За допомогою методу лекції формують погляди і переконання студентів. Підготовка до лекції включає: формулювання теми, складання плану, вивчення літератури, написання конспекту, підготовка наочності.

Читаючи лекцію, можна використовувати різні методи логічного розгортання матеріалу (дедуктивний, індуктивний, проблемний, за аналогією, за контрастом, концентричний, ступінчастий, просторовий).

Різновидом лекції є повідомлення, яке часто буває інформаційно-популярного плану. Чи справило повідомлення вплив? Це можна встановити за такими ознаками. Якщо студенти бажають доповнити повідомлення фактами з власного досвіду, задають запитання, у студентів стан потрясіння – це говорить про позитивний результат. Вдалий виступ викладача залежить від його ораторської майстерності.

Дискусія. Ефективність виховання підвищується в результаті дискусійного підходу до розв'язання виховної проблеми, тому що колективна істина, яка з'являється в ході дискусії, перетворюється на переконання. За допомогою дискусії здійснюється групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних думок.

Переваги дискусії:

1. стимулює чітко формулювати свої думки;

2. вчить діалогічному спілкуванню, колективному розв'язанню проблеми;

3. сприяє активному засвоєнню знань;
4. допомагає виявити власну позицію, порівняти різні точки зору, обмінятись досвідом;
5. знання перетворюються на переконання.

Організація дискусії:

- Збір інформації з проблеми
- Число учасників – не більше 15 осіб
- Розташування людей колом або підковою
- Обговорення проблеми
- Підведення підсумків

Переконання – це вплив на розум і почуття людини чи групи, який охоплює раціональну і емоційну сторони, формує погляди. Формуються переконання в процесі засвоєння студентами знань. Переконання поділяються на наукові, філософські, естетичні, політичні, моральні. Переконувати можна словом і ділом, за допомогою бесіди або конкретного прикладу.

Вимоги до методу переконання:

1. Слід враховувати вік студентів, їх індивідуальні особливості.
2. Переконання повинно включати не тільки загальні принципи, правила, а й конкретні факти і приклади.
3. Переконуючи інших, вихователь сам глибоко вірить у те, про що повідомляє, є авторитетом для студентів.
4. Відповідність інтелектуально-емоційного стану викладача і студента в момент їх взаємодії.

Навіювання (сугестія) – це психологічний вплив однієї особи на іншу чи на групу, розрахований на безперечне сприйняття слів, думок і волі. Основним засобом навіювання є слово. Несловесні фактори (жести, міміка) мають обмежені можливості.

Види навіювання:

➤ *Пряме педагогічне навіювання* це команда, наказ, настанова. Воно заключається в тому, що слово педагога зумовлює «виконавчу» поведінку студентів. Найчастіше воно використовується як заохочувальний засіб. Наприклад: «Ви повинні завжди бути чесними. Ви хороші студенти, і вчитися можете добре. Ви повірте у свої здібності, і легко здолаєте труднощі.» Іноді педагоги висловлюють незадоволення, навіюючи студентам відчуття неповноцінності. Наприклад: «Я бачу, що Ви вже не зможете виправитись. Ви, як завжди, впертий, і говорите тільки дурниці.»

➤ *Опосередковане педагогічне навіювання* також розраховане на безперечне прийняття інформації, але саме повідомлення подається не в наказовій формі, а у вигляді розповіді, опису чи натяку, які сприймаються студентами і впливають на їх поведінку.

Ефективність навіювання залежить від:

1. особливостей вихователя (вік, авторитет, зовнішній вигляд, привабливість, інтонація, міміка);
2. особливостей вихованців (вік, стать, критичність мислення);

Метод навіювання використовується здебільшого у вихованні дітей раннього віку. Молодші школярі легше піддаються навіюванню, ніж старші, дівчата – більше, ніж хлопці. Навіювання може здійснюватись як мовними засобами (слово, інтонація, паузи), так і позамовними (міміка, пантоміміка, жести, оточуюча обстановка). Ефективній реалізації методу сприяє використання художніх образів, музики.

Метод прикладу. Народна мудрість : «Один добрий приклад кращий, ніж сто слів». Переконувати людину можна на основі конкретного прикладу. Тому приклад є допоміжним до методу переконання. Мета застосування методу прикладу – добитися наслідування певних дій, яке посилюється самопереконанням і самонавіюванням.

Етапи наслідування: студент сприймає образ, у нього виникає бажання діяти так само; між прикладом і наслідуваними діями утворюється зв'язок; відбувається синтез наслідуваних і самостійних дій студента.

Приклади для наслідування поділяються на позитивні і негативні. Позитивні виховуючі приклади – це позитивні літературні герої, відомі люди сучасності, члени сім'ї, викладачі, друзі.

«Хорошому треба вчитись три роки, а поганому – однієї години досить» (Народна мудрість). Ця мудрість підкреслює думку про те, що вплив негативних прикладів дуже заразливий у процесі наслідування. Дію негативного прикладу порівнюють з хворобою, яка важко піддається лікуванню. Як протидіяти впливу негативного прикладу? Ізолювати студента від навколишнього середовища. Принизити авторитет прикладу, що негативно впливає. Відволікти вихованця, вивчити його мотивацію, передбачити поведінку. У вихованні використовуються і негативні приклади (алкоголізм тощо).

3. Характеристика методів формування досвіду поведінки

Методи привчання і тренування. Досвід – це знання, уміння, навички, звички. Знання – це зафіксовані результати пізнавальної діяльності. Знання виражаються в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. Уміння – це використання своїх знань і навичок для досягнення мети. Навички – це такі дії, які виконуються при частковій автоматизації їх елементів.

З метою формування навичок використовують методи привчання і тренування – організацію планомірного і регулярного виконання студентами певних дій з метою їх перетворення на звичні форми суспільної поведінки. Одна з причин того, що студенти не користуються знаннями і навичками в сфері виховання у повсякденному житті – те, що знання і навички не підкріплюються звичкою. Перехід навички у звичку досягається систематичним повторенням її у певних умовах. Одним із засобів привчання до норм поведінки, вироблення звичок є режим дня. Звички, як і навички – це часткові автоматизовані дії. Проте, на відміну від навичок, вони не тільки створюють можливість виконання якоїсь дії, а й забезпечують сам факт її здійснення.

Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей. А.С. Макаренко вважав, що педагогічну вимогу варто поєднувати з повагою до вихованця.

Види педагогічних вимог:

- *Прямі педагогічні вимоги* висуваються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містять чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як повинні виконувати студенти.
- *Опосередковані педагогічні вимоги* відрізняються від прямих тим, що стимулом для зумовленої дії стає вже не стільки сама вимога, скільки спричинені нею психологічні фактори: переживання, інтереси, прагнення студентів.

Форми опосередкованих вимог: порада, прохання, довір'я, недовір'я, схвалення, натяк, осуд, погроза.

Громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх спільної діяльності і спілкування і виражає ставлення до різних явищ, подій навролишньої дійсності. Громадська думка виступає і як метод, і як результат виховання. Цей метод

застосував А.С. Макаренко, який вважав, що сила виховного впливу громадської думки залежить від рівня її сформованості. Роль громадської думки важлива і в сучасному педагогічному процесі.

До громадської думки варто звертатись:

- При виборі старости групи, інших членів активу
- При заохоченні окремих членів колективу
- При покаранні окремих членів колективу

Слід враховувати, що на ефективність громадської думки впливає: мікросередовище, макросередовище, думка окремої особистості.

Прогнозування – це передбачення на перспективу, яке виражається в проектуванні, моделюванні, плануванні виховного впливу. Основа методу прогнозування – це методика перспективних ліній А.С. Макаренка. Перспективи поділяють на близькі (на завтрашній день), середні (кілька місяців), далекі (на майбутнє). До планування виховної роботи варто залучати самих студентів.

Метод створення виховуючих ситуацій. Мета цього методу: щоб допомогти студентам розв'язувати проблемні життєві ситуації, треба створити виховуючі ситуації і вчити їх розв'язувати.

Виховуючі ситуації – це спеціально організовані педагогічні умови з метою виявлення чи формування системи відповідних ставлень. Приклади ситуацій: 1. Всі студенти йдуть дивитись фільм після занять. Один з чергових студентів захворів. Хто залишиться чергувати? 2. Студент дружить з дівчиною. Його дратують одногрупники.

Виховуючою будь-яка ситуація стає тоді, коли набуває педагогічного спрямування. В процесі розв'язання виховуючих ситуацій у студентів формується здатність уявляти себе на місці іншої людини, приймати рішення, самостійно аналізувати й розв'язувати моральні проблеми. З виховною метою використовують різні вербальні ситуації (аналізують афоризми, приказки, розповіді, реальні події), конфліктні ситуації.

4. Характеристика методів стимулювання діяльності і поведінки

Гра – це один з видів діяльності людини, який полягає у відтворенні дій і відносин між людьми. А.С. Макаренко вважав, що «дитина повинна сама гратись, навіть тоді, коли вона робить серйозну справу».

Класифікації ігор:

- Ігри дозвілля (діти грають в них за власним бажанням)

- Ігри педагогічні (їх застосовують педагоги з метою вирішення навчально-виховних задач)
 - творчі (сюжетно-рольові, конструкторські, драматизація, гра-жарт, гра-розіграш)
 - ігри з встановленими правилами (рухомі, хороводні, спортивно-змагальні, настільні)

Педагогічні ігри:

- Дидактичні (в процесі навчання)
- Творчі педагогічні (в інших видах діяльності):
 - тривала гра (на тривалий час зберігається уявна ситуація, сюжет і ролі)
 - елементи гри (в діяльність дітей вводиться один із компонентів гри – роль або уявна ситуація)
 - гра-творчість (роль педагога мінімальна, він тільки подає ідею)

Змагання – це метод стимулювання діяльності, який забезпечує відчуття товариської взаємодопомоги, облік і порівняння результатів спільної діяльності, заохочення її учасників.

Використовуючи метод змагання, ми сприяємо розвитку здібностей, нахилів, таланту студентів. У процесі змагання виникають *позитивні і негативні емоційні реакції*: захоплення визнанням і радість з приводу успіхів інших, відвертий скептицизм, байдужість, заздрість.

Позитивний вплив змагання. Змагання організовує і згуртовує студентів, вони переживають позитивні емоційні реакції. Негативний вплив – це розпад колективу через відсутність спільної боротьби за успіх, передачі досвіду, взаємодопомоги і співробітництва, «груповий егоїзм», негативні емоційні реакції.

Щоб змагання мало позитивний вплив:

- не слід нав'язувати студентам ідею змагання, варто дотримуватись демократичного підходу
- змагання повинно пронизувати всі види діяльності студентів
- студенти повинні брати участь у встановленні нагород для переможців, виробленні умов змагання
- результати змагання висвітлювати кожен день або поетапно
- студенти беруть участь в обговорення результатів змагання, виявленні переможців

Важливе значення мають мотиви, які спонукають студентів брати участь в змаганні. Якщо це прагнення за будь-яких обставин обігнати інших, до матеріальних заохочень, то вони можуть привести до нездо-

рового суперництва, породити явище «групового егоїзму», коли невдача іншого викликає не бажання допомогти, а зловтіху, радість від пріоритетності своєї групи. На жаль, це явище часто зустрічається в практиці виховної роботи. Змагання можна проводити у вигляді конкурсу, КВК, веселих стартів.

Змагання можуть носити *індивідуальний* та *колективний* характер. Змагання з конкретних показників успішності студентів вважається недоцільним, бо успішність пов'язана з інтелектуальними можливостями кожного. Індивідуальні змагання – це предметні олімпіади, конкурси творів, малюнків, виставки «Умілі руки», спортивні змагання тощо. Колективні змагання – це праця бригадами, командні види спорту, колективні конкурси художньої самодіяльності. Підводячи підсумки, слід виділити і тих студентів, які відзначилися у змаганні, і тих, які не досягли успіху, але сумлінно брали в ньому участь. Це сприяє самовдосконаленню студентів.

Заохочення – це спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу.

Психологічний вплив заохочення полягає в тому, що учень відчуває задоволення, радість через те, що визнали, оцінили його старання, досягнення. Заохочення може пробуджувати віру в свої сили, викликати приплив енергії, гарний настрій, готовність до подальшої роботи.

Особливості заохочення.

Метод заохочення слід використовувати обережно, адже він не завжди впливає позитивно.

Важлива *об'єктивність* заохочення. Авторитет заохочення знижується, якщо студент його не заслужив. Не підкріплене справжніми успіхами заохочення негативно впливає і на заохочуваних, і на оточуючих – незаслужена похвала підриває довіру до вчителя. Необ'єктивне заохочення призводить до конфліктів.

Якщо заохочувати студента, який і так завжди в центрі уваги, він ставитиметься до заохочення байдуже. Студент, який звик бути непомітним, потребує схвалення.

Найпрестижнішим є *громадське визнання*. Тому заохочення має спиратись на громадську думку групи чи класу.

Потрібно забезпечити *гласність* заохочення. Наприклад, про результати змагання слід повідомляти поетапно за допомогою радіо, газети, зборів. Похвальні листи, грамоти, медалі вручають публічно, в святковій обстановці.

Важливо, щоб група сприйняла нагороду одного студента як нагороду всієї групи.

Слід враховувати вікові особливості реакції студентів, учнів на заохочення. Із зменшенням віку людини її потреба в заохоченні зростає.

Є різні способи заохочення:

Схвалення – виражається короткою реплікою, яка показує що студент поступає правильно. «Так», «молодець», «правильно».

Похвала – розгорнута оцінка з аналізом дій студента. «Ось бачиш, Олександр, ти постарався, і вчитись став ще краще».

Нагорода – значне заохочення за особливі досягнення – закінчення школи з відзнакою, першість у спортивному змаганні.

Доручення – цікаве за змістом, свідчить про довір'я викладача.

Подяка.

Премія.

Покарання – це вплив на особистість, який виражає осуд її дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки.

Психологічний аспект покарання полягає в тому, що воно має викликати в студентів неприємні переживання, почуття сорому і вини. Повинно виникнути бажання не повторювати подібного. Лише справедливе покарання досягає мети. Покарання, яке принижує людську гідність, погіршує поведінку студента.

Види покарань:

Покарання-вправління – погане чергування карається додатковим.

Покарання-обмеження – обмеження можливості брати участь в екскурсії.

Покарання-осуд – попередження, догана з визначенням певних строків виправлення.

Покарання-умовність – арешт у кабінеті Макаренка.

Покарання – зміна ставлення – для багатьох студентів особливо суворий тон викладача, суворий погляд вже є покаранням, так само як приємна посмішка може бути заохоченням.

Покарання добром. Форми покарання, які ґрунтуються на доброчесності педагога і повазі до того, хто завинив, найбільше сприймають учні і студенти. Часто вони порушують дисципліну саме в улюблених викладачів тому, що їм подобається реакція, стиль покарання.

5. Методи самовиховання (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція)

Самовиховання – це систематична і послідовна усвідомлена діяльність, яка сприяє розвитку позитивних якостей особистості та подоланню негативних. Самовиховання починається в підлітковому віці. Підлітки прагнуть розібратися в своїх вчинках, хочуть бути схожими на дорослих, у них в цей період активно формується характер, напрацьовуються стійні звички в поведінці. Самовиховання – це найвищий етап виховного процесу. Однак досвід показує, що формування особистості проходить успішно за умови поєднання виховання й самовиховання. Часто студенти прагнуть виховати волю, поліпшити стан свого здоров'я. Вони керуються програмою самовиховання, яку часто записують в особистих щоденниках. Самовихованням займались багато видатних людей.

Основні прийоми самовиховання:

- самопереконавання – це підбір аргументів і за їх допомогою переконання самого себе в правильності (чи неправильності) конкретного вчинку;
- самонавіювання використовується з метою подолання в собі страху, нерішучості, невпевненості в своїх силах;
- самопідбадьорювання використовується, коли людина розгубилася в складній ситуації, втратила віру у власні сили та можливості;
- самозаохочення корисне після подолання певних труднощів, виконання завдання;
- самоосуд;
- самопокарання;
- вправа;
- самопримус сприяє подоланню неорганізованості, небажання вчитись, лінощів;
- самоаналіз – це вміння проаналізувати та оцінити свій вчинок;
- «крок уперед» – щоденне планування своєї діяльності на наступний день;
- «оцінка прожитого дня» – щоденний аналіз прожитого дня;
- «правила поведінки» – контроль за дотриманням складених для себе правил поведінки.
- самозобов'язання – планування роботи над собою на певний період;
- самохарактеристика.

Самовиховання починається з самопізнання. *Самопізнання* – це вивчення себе, виявлення своїх позитивних якостей, можливостей і задатків, які людина може розвинути. Це визначення спрямованості особистості, темпераменту, характеру, здібностей, пам'яті і т.д. До *методів самопізнання* відносять: самоспостереження, самоаналіз, самоопитування, самоанкетування.

Самоусвідомлення – це усвідомлення людиною себе як особистості і свого місця в суспільній діяльності. Процес самоусвідомлення відбувається через самоставлення, тобто самооцінку. *Методи самоусвідомлення*: оцінка різних видів діяльності, самотестування, рангування.

Саморегуляція – це вміння особистості керувати станом свого здоров'я, емоціями, почуттями, психічним станом, діями, вчинками, поведінкою. До *методів саморегуляції* відносять: самопідбадьорення, самопереконавання, самонаказ, самонавіювання, самоорганізація, самоосвіта, самопрограмування, самообмеження, самокорекція, самозаспокоєння, самосхвалення, самозобов'язання.

6. Методи впливу на підсвідомість вихованця (педагогічно доцільна самопрезентація викладача)

Педагогічно доцільна самопрезентація – намагання вихователя вплинути на враження, що формується в студентів про нього. Як відомо, необхідною умовою ефективності виховання є авторитетність педагога для вихованців. Для формування авторитету викладач має так будувати спілкування з студентами, щоб викликати в них позитивне ставлення: довіру, симпатію і повагу. Таким чином, йдеться про самопрезентацію викладача у педагогічному спілкуванні з метою сформувати в студентів певне враження про себе.

Свідомо чи несвідомо кожен викладач прагне справити на студентів певне враження. Спостереження свідчать про існування як продуктивних, так і непродуктивних стратегій самопрезентації.

Деякі, наприклад, намагаються справити враження серйозної, суворої людини, інші орієнтуються на образ ділового, компетентного викладача, для якого головне – знання. Треті намагаються викликати в студентів симпатію і довіру, спілкуючись з ними на рівних, проявляючи поступливість і невимогливість.

Можна спостерігати наступні маніпулятивні стратегії самопрезентації, спрямовані на «купівлю» симпатії та визнання:

- підняття цінності студентів – їх позитивна оцінка (наприклад, у формі похвали);

- конформізм – демонстрування згоди з думками, поглядами і поведінкою студентів;
- позитивна самодемонстрація – показ себе у позитивному світлі (описування своїх здібностей, талантів) або своєї готовності на значні жертви заради студентів;
- негативна самодемонстрація – створення враження про власну слабкість і безпомічність з метою викликати жалість у студентів.
- Всі перераховані стратегії так чи інакше спрямовані на підвищення викладачем власної привабливості в очах студентів та здобуття контролю над їхньою поведінкою.

Якою ж має бути педагогічно доцільна самопрезентація викладача? Одряду необхідно зазначити, що універсальної, ефективної в усіх ситуаціях стратегії самопрезентації не існує. Викладач обов'язково повинен враховувати вікові особливості студентів, з якими спілкується. По-різному слід демонструвати себе у спілкуванні з першокурсниками, старшокурсниками, студентами-заочниками. Можна виділити лише найбільш загальні вимоги до самопрезентації викладача:

1) проявляти зацікавлене, доброзичливе, чуйне ставлення до студентів, готовність зрозуміти їх точку зору;

2) демонструвати ґрунтовні знання і професійну компетентність, цікаво викладати навчальний матеріал;

3) бути вимогливим і справедливим у стосунках з студентами. В основі педагогічного спілкування повинна лежати чітка, послідовна система вимог до вихованців, а не безформний підхід, який нерідко приховується за привабливими гаслами забезпечення особистісної свободи, простору для ініціативи і самореалізації особистості. Надмірна директивність, репресивність та регламентація у вихованні, як і вседозволеність, однаково завдають шкоди особистісному розвитку студента, призводять до антисоціальної і агресивної поведінки, особливо у підлітковому і юнацькому віці;

4) підтримувати у спілкуванні з студентами оптимальну соціально-психологічну дистанцію. Надто велика дистанція характерна для викладців, спілкування яких має закритий, формальний характер. Вони взаємодіють з студентами виключно як виконавці соціальної ролі, приховують свої почуття за маскою офіційності, уникають близьких, відкритих, персоналізованих стосунків з вихованцями. Така позиція позбавляє як викладача, так і студентів спонтанності, свободи самовираження, перешкоджає формуванню взаємної довіри. Інші педагоги, навпаки, спілкуються на неформальній основі, відкрито, спонтанно проявляють власні почуття. Це сприяє формуванню між викладачем і

студентами відвертості, взаємної симпатії і довіри. Разом з тим, у педагогічному спілкуванні навряд чи доцільна повна відмова від певної статусної субординації і рольової регламентації взаємостосунків викладача з студентами. Ігнорування соціальної дистанції, спілкування на виключно неформальній основі нерідко перешкоджає визнанню викладачем професійно-рольових обов'язків і призводить до не менш негативних наслідків, ніж формально-рольове спілкування. Мистецтво педагогічної взаємодії полягає в умінні викладача встановлювати у взаєминах з студентами оптимальну соціально-психологічну дистанцію, яка була б достатньою для підтримання дисципліни і, водночас, не перешкождала виникненню взаєморозуміння та діалогу, без якого справжнє виховання неможливе.

7. Оптимальний вибір методів виховання

В практиці виховної роботи завжди стоїть задача не просто застосувати один з методів, а вибрати найкращий – оптимальний. Вибір форми і методу – це завжди пошук оптимального шляху виховання.

Оптимальним називається найбільш вигідний шлях, який дозволяє швидко і з розумними затратами енергії та засобів досягнути поставленої мети. Вибравши показники цих затрат в якості критеріїв оптимізації, можна порівняти між собою ефективність різних методів і форм виховання.

Розглянемо загальні причини (умови, фактори), що визначають вибір методів і форм виховання. В першу чергу повинні бути враховані наступні.

1. *Мета і завдання* виховання. Мета не тільки виправдовує методи, але й визначає їх. Методи виховання мають органічно пов'язуватись з метою, яка стоїть перед школою.

2. *Зміст* виховання. Потрібно мати на увазі, що одні і ті ж задачі можуть бути наповнені різним змістом.

3. Не можна використовувати один або кілька методів, як універсальні. Потрібно мати *систему методів*.

4. *Вікові особливості*. Одні й ті самі задачі вирішуються різними методами і формами в залежності від віку вихованців. Вік – це не просто кількість прожитих років. За ними придбаний соціальний досвід, рівень психологічних і моральних якостей.

5. *Рівень сформованості колективу*. По мірі розвитку колективних форм самоуправління методи педагогічного впливу не залишаю-

ться незмінними. Гнучкість управління – необхідна умова успішної співпраці вихователя і вихованців.

6. *Індивідуальні і особистісні особливості* вихованців. Загальні методи, загальні програми – це лише «канва» виховного впливу. Необхідне їх індивідуальне й особистісне корегування. Гуманний вихователь буде застосовувати такі методи і форми, які дають можливість кожній особистості розвинути свої здібності, зберегти свою індивідуальність, реалізувати особисте «Я».

7. *Умови* виховання. До них, крім згаданих вище – матеріальних, психофізіологічних, санітарно-гігієнічних, відносять і відношення, які складаються в колективі: клімат в колективі, стиль педагогічного керівництва і інші. Вибір методу залежить від умов, у яких здійснюється виховний вплив.

8. *Засоби* виховання. Методи виховання стають засобами, коли виступають компонентами виховного процесу. Крім методів існують й інші засоби виховання, з якими методи тісно пов'язані і застосовуються в поєднанні.

9. *Рівень педагогічної кваліфікації*. Вихователь вибирає тільки ті методи, з якими він знайомий, якими володіє. Багато методів складні, потребують великої напруги сил, тому незацікавлені педагоги обходяться без них. Наслідок – низька ефективність виховання.

10. Потрібно, щоб узгоджувались *метод виховання і особистість вихователя*.

11. *Час* виховання. Коли часу мало, а цілі великі, застосовують «сильнодіючі» методи, в сприятливих умовах застосовують «пощадливі» методи виховання. Поділ методів на сильнодіючі і пощадливі умовний: перші пов'язані з покараннями і примусами, другі – це умовляння і поступове привчання. Єдиної точки зору відносно того, чи достатньо часу в студентів у вузі для формування стійких якостей особистості, немає. Деякі педагоги вважають, що часу недостатньо, а тому схиляються на користь сильнодіючих методів. Як би там не було, фактор часу залишається дуже важливим при проектуванні і виборі методів виховання.

12. *Очікувані наслідки*. Вибираючи форму та метод вихователь повинен бути впевнений в успіху. Для цього необхідно передбачити, до яких результатів приведе застосування певної форми та методу.

13. Загальний принцип вибору методів та форм виховання – *гуманізм* відношень педагога до вихованців. Вибір повинен бути підготовленим і мати реальні умови для здійснення. Не можна вибирати

метод, який в даних умовах не можна застосовувати. Не можна ставити перспективи, які все рівно не досягнути.

14. Будь-яка розумна й підготовлена дія педагога повинна бути доведена до кінця, метод потребує *логічного завершення*. Виконувати це правило важливо тому, що тільки в цьому випадку у вихованців формуватиметься корисна звичка доводити діло до кінця, а вихователь закріплює свій авторитет організатора.

15. Вибір методу залежить від *стилю педагогічних відношень*. При товариських відношеннях буде діючим один метод, при відношеннях нейтральних або негативних приходиться вибирати інші шляхи взаємодії.

16. Проектуючи методи виховання, потрібно передбачити *психічний стан вихованців* в даний час, коли методи будуть застосовуватись. Це не завжди вирішувана задача, але загальний настрій, відношення вихованців до проєктованих методів повинні бути враховані раніше.

Рекомендована література

1. Бандурка О.М. Основи психології і педагогіки : підручник / О.М. Бандурка, В.О. Тюріна, О.І. Федоренко – Харків : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – С.190–199.

2. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С.Г. Карпенчук – Київ : Вища школа, 1997. – С. 104–288.

3. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти: Методичні рекомендації / Укл.: В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, Н.І. Косарева. – Київ : ІЗМН. – 1997. – 28 с.

4. Педагогіка : навч. посіб. / В.М. Газузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця : РВВВАТ «Віноблдрукарня». – 2001. – 200 с.

5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. вузов / И.П. Подласый. – В 2 кн. – Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2. – С. 93–136.

6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2006. – С. 291–299.

7. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 330–355.

Тема 5. Основні напрями виховання студентської молоді

Тема має особливе значення, оскільки, вивчаючи її, студенти знайомляться з основними напрямками виховання, зміст яких вони будуть реалізовувати в своїй практичній діяльності. З цієї теми слід опанувати знання, що відображають зміст розумового і морального, трудового й естетичного, фізичного та екологічного, статевого і правового, економічного і патріотичного, релігійного і превентивного та інших напрямів виховання.

Особливу увагу під час обговорення слід звернути на шляхи реалізації змісту основних напрямків виховання, а саме: виховання в процесі вивчення навчальних дисциплін, у позааудиторній виховній роботі, виховання студентів шляхом їх залучення до різних видів спільної діяльності, використання виховних впливів сім'ї та громадськості в реалізації напрямів виховної роботи.

П Л А Н

1. Поняття про зміст виховання.

2. Характеристика основних напрямів виховання студентської молоді. Моральне виховання студентів. Трудове виховання студентів. Економічне виховання студентів. Правове виховання студентів. Антинаркогенне виховання студентів. Екологічне виховання студентів. Естетичне виховання студентів. Гендерний аспект виховання. Фізичне виховання студентів. Підготовка студентів до сімейного життя. Розумове виховання студентів. Громадянське виховання. Патріотичне виховання студентів. Превентивне виховання студентів. Виховання здорового способу життя.

1. Поняття про зміст виховання

З давніх давен мислителів хвилювало питання про зміст виховання, тобто, складові частини виховного процесу. Виділяли три складові виховання: тілесне загартування, формування розумових та моральних якостей.

Аристотель, наприклад, вважав, що спочатку потрібно потурбуватись про тіло, а вже потім – про душу людини. Український філософ і педагог Григорій Савич Сковорода був упевнений, що рушійною силою людської діяльності є думка, тому перш за все потрібно розвивати розум людини. На другому місці – формування високих моральних якостей, виховання «серця» людини. Це виховання чесності, помір-

кованості, працелюбності, стриманості, зневаги до житейських спокус, багатства, чинів, моди, лицемірства. На третьому місці – вихованні волі [3, С.62].

З розвитком суспільства кількість напрямів виховання збільшилась. Це пояснюється необхідністю різнобічного і гармонійного розвитку особистості. В психолого-педагогічній літературі зустрічаємо такі напрями виховання: розумове, моральне, статеве виховання і підготовка до сімейного життя, виховання свідомої дисципліни, почуття обов'язку і відповідальності, правове, превентивне, екологічне, трудове, економічне, профорієнтаційна робота, естетичне, фізичне, громадянське, патріотичне та виховання несприйнятливості до наркогенних речовин [12].

2. Характеристика основних напрямів виховання студентської молоді

За концепцією національного виховання студентської молоді [5] основними напрямками національно-виховної діяльності визначено: національно-патріотичне, інтелектуально-духовне, громадянсько-правове, моральне, екологічне, естетичне, трудове, фізичне виховання та утвердження здорового способу життя.

Національно-патріотичне виховання: формування національної свідомості і відповідальності за долю України; виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті; культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та інше); виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій.

Інтелектуально-духовне виховання: розвиток пізнавального інтересу, творчої активності, мислення; виховання потреби самостійно здобувати знання та готовності до застосування знань, умінь у практичній діяльності; реалізація особистісного життєвого вибору та побудова професійної кар'єри на основі здібностей і знань, умінь і навичок; виховання здатності формувати та відстоювати власну позицію; формування особистісного світогляду як проекції узагальненого світосприймання.

Громадянсько-правове виховання: прищеплення поваги до прав і свобод людини та громадянина; виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів України; виховання громадян-

ського обов'язку перед Україною, суспільством; формування політичної та правової культури особистості; залучення студентської молоді до участі у добровільних акціях і розвитку волонтерського руху.

Моральне виховання: формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни; формування моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань; становлення етики міжособистісних відносин та культури міжнародних стосунків.

Екологічне виховання: формування основ глобального екологічного мислення та екологічної культури; оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування; виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство; виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності.

Естетичне виховання: розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури; вироблення умінь примножувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати і відтворювати прекрасне у повсякденному житті.

Трудове виховання: формування особистості яка свідомо та творчо ставиться до праці в умовах ринкової економіки; формування почуття господаря та господарської відповідальності; розвиток умінь самостійно та ефективно працювати.

Фізичне виховання та утвердження здорового способу життя: виховання відповідального ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя; формування знань і навичок фізичної культури в житті людини; забезпечення повноцінного фізичного розвитку студентів; фізичне, духовне та психічне загартування; формування потреби у безпечній поведінці, протидія та запобігання негативним звичкам, профілактика захворювань; створення умов для активного відпочинку студентів.

У концепції виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, затвердженій вченою радою НАУ 26.05.2005 р. [4], описано такі напрями виховної роботи зі студентами: розумове, моральне, громадянське, національно-патріотичне, політичне, правове, трудове, екологічне, фізичне, естетико-художнє виховання.

Розумове виховання – забезпечує розвиток культури мислення, розумових та інтелектуальних здібностей студентів. Розумове виховання в університеті значною мірою реалізується в ході навчального процесу, а також шляхом проведення різноманітних науково-практичних конференцій, «круглих столів», семінарів, готуючись до яких студент самостійно працює над написанням доповіді, виступу, промови. У такий спосіб молодь розвиває навички науково-пошукової роботи, привчається до самостійного вирішення наукових проблем, застосовує різні підходи в інтерпретації дискусійних питань тощо. При кафедрах університету діють різноманітні гуртки, клуби, секції, де бажаючі мають змогу реалізувати свої наукові інтереси і запити, поглибити свій професійний рівень. Науковим клубом Студентської організації НУБіП України щорічно проводиться звітна науково-практична студентська конференція «Людина. Природа. Суспільство. Наука і техніка», за результатами якої видається збірник матеріалів з трьох напрямів досліджень: природничий, гуманітарний, технічний.

Моральне виховання – розвиток високої культури міжособистісних взаємин, формування гуманістичного світогляду, гуманного ставлення до людини, природи, переконань, що проявляються в дотриманні визначених норм поведінки в усіх сферах життєдіяльності. Моральне виховання здійснюється через лекційні курси, через діяльність усіх служб, підрозділів, кураторів. Окрім того, моральне виховання пронизує усю систему позааудиторної роботи: урочиста посвята в студенти першокурсників; проведення днів відкритих дверей; святкування знаменних дат університету, факультетів, кафедр, організація вечорів, концертів, проведення «днів кафедри», діяльність органів студентського самоврядування; залучення студентів до участі в акціях гуманітарного спрямування.

Громадянське виховання передбачає формування у майбутніх фахівців-аграрників громадянськості як фундаментальної, інтегративної, духовно-моральної якості, світоглядно-психологічної характеристики особистості, яка включає моральний, політичний, юридичний, соціальний аспекти. Громадянськість формується під впливом зовнішніх та внутрішніх, керованих та некерованих факторів – в процесі соціалізації. Цілеспрямоване формування громадянськості студентів здійснюється в процесі громадянського виховання. Основною метою громадянського виховання студентської молоді в НУБіП України є створення сприятливих умов для формування особистості студента як громадянина-патріота, громадянина-фахівця, громадянина-демократа.

Національно-патріотичне виховання спрямоване на розвиток у молодого покоління історичної пам'яті, виховання патріотичних почуттів, усвідомленої любові до України, почуття обов'язку та відповідальності за долю Батьківщини й готовність працювати на її благо, захищати та зміцнювати її міжнародний авторитет. Національне виховання здійснюється у навчальний і позанавчальний час: через лекційні курси, через роботу клубів за інтересами, гуртків; через організацію поїздок пам'ятними місцями, зустрічі з ветеранами праці і учасниками бойових дій; проведення наставниками організаційно-виховних годин, функціонування ННЦ культурології, залучення студентів до роботи профспілок, громадських молодіжних організацій тощо.

Політичне виховання спрямоване на формування у студентської молоді політичної культури, що включає розвиток уявлення про механізм політичного процесу, способи досягнення політичної мети, знайомство із політичною діяльністю держави.

Політичне виховання здійснюється у процесі навчальних занять соціально-гуманітарного циклу, а також через усю систему позааудиторної роботи наукових гуртків, клубів, конференцій, через лекції, зустрічі з політиками тощо.

Відповідно до Положення «Про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НАУ» та з метою допомоги деканатам факультетів, наставникам студентських груп, органам студентського самоврядування з питань організаційно-методичної, культурно-просвітницької роботи, виховання політичної культури студентської молоді за факультетами університету закріплено науково-педагогічних працівників центру соціально-політичних наук природничо-гуманітарного інституту.

Правове виховання – спрямоване на виховання правової культури студентської молоді та поваги прав і свобод людини і громадянина, розширення знань застосування на практиці законів держави. Воно здійснюється як під час навчального процесу так і через позааудиторну діяльність: роботу органів студентського самоврядування, проведення семінарів, конференцій. Важливим суб'єктом правового виховання є студентське самоврядування та молодіжні громадські організації, які функціонують як інститути політичної системи та громадянського суспільства.

Юридичний факультет НУБіП України сприяє наповненню конкретним змістом різноманітних форм виховання правової культури

молоді, які втілюються відділом виховної роботи та студентських справ. При студентській організації юридичного факультету існує клуб правовиків, співробітники якого здійснюють просвітницьку роботу, спрямовану на ознайомлення молоді університету із динамічними змінами українського законодавства, акцентують увагу на правовому статусі студента.

Трудове виховання передбачає формування творчої, активної, працелюбної особистості, яка володіє професійною майстерністю, розвиненими діловими якостями, відповідальністю, готовністю до життєдіяльності в умовах ринкових відносин. Трудове виховання пов'язане з навчальною діяльністю, з участю в роботі наукових гуртків, конференцій, із вивченням додаткових навчальних курсів, з участю у конкурсах студентських наукових робіт.

Екологічне виховання спрямоване на формування екологічної культури особистості, що регулює взаємовідносини людини та природи і орієнтує особистість на збереження і відновлення природи як середовища проживання всього живого. Здійснюється екологічне виховання через лекційні курси екологічної спрямованості та через виділення екологічного компонента у більшості навчальних дисциплін, а також через роботу студентського наукового клубу, гуртків, екскурсій, турпоїздки, походи, проведення природоохоронних заходів. Важливу роботу з екологічного виховання молоді здійснює Навчально-науковий інститут охорони природи та біотехнологій, який через залучення студентів різних факультетів організовує та проводить науково-практичні конференції, круглі столи, диспути на екологічну тематику.

Фізичне виховання – розвиток у студентів потреби здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості, протидія факторам, що негативно впливають на здоров'я колективу, вироблення вмінь самостійного використання методів і форм фізичної культури в трудовій діяльності та у відпочинку. Фізичне виховання реалізується в процесі всієї життєдіяльності університету: на заняттях з фізкультури, у роботі спеціальних медичних груп та груп лікувальної фізкультури, у роботі спортивних секцій, клубів, у проведенні спортивних змагань, турнірів, зустрічей, турпоходів тощо.

Естетико–художнє виховання передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентської молоді. Здійснюється через лекції, що містять естетичні витоки, а також у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяль-

ності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва, а також естетичне оформлення приміщень, чистоту та порядок в університеті.

Фіцула М.М. у навчальному посібнику «*Педагогіка вищої школи*» [11] виділив наступні напрями виховання студентської молоді: моральне, трудове, економічне, правове, антинаркогенне, екологічне, естетичне, фізичне виховання студентів, підготовка студентів до сімейного життя та гендерний аспект виховання.

Моральне виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Трудове виховання – процес формування потреби в праці і сумлінного, творчого ставлення до неї, гордості за свою професію, високих моральних і професійних рис громадянина, працівника, фахівця, вироблення практичних умінь і навичок культури праці.

Економічне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування на основі спеціальних знань економічної свідомості, економічного мислення, умінь і навичок економічної діяльності, економічно значущих якостей особистості.

Правове виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, правоохоронних органів, спрямована на формування у студентів правової свідомості та навичок і звичок правомірної поведінки.

Антинаркогенне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування у студентства несприйнятливості до наркогенних речовин (тютюну, алкоголю, наркотиків), подолання звичок до вживання цих речовин тими молодими людьми, яким вони притаманні.

Екологічне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування у студентів екологічної культури.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини.

Фізичне виховання – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь.

Гендерне (англ. *gender* – рід) виховання – цілеспрямований систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування у них егалітарних (партнерських) цінностей, поваги до особистості незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками статево-лерантної поведінки.

У *концепції превентивного виховання дітей і молоді*, затвердженій Президією АПН України 25.02.1998 р. [6], зазначається: «*Превентивне виховання* – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист».

Рекомендована література

1 Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі : навч.-метод. посіб. / І.В. Сопівник, В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.

2 Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.

3 Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С.Г. Карпенчук – Київ : Вища школа, 1997. – 304 с. – С. 62–94.

4 Концепція виховної роботи в Національному університеті біо-ресурсів і природокористування України. Затверджена вченою радою НАУ 26.05.2005 р. // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи / Укладачі В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 10–19.

5 Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН 25.06.2009. Протокол № 7/2-4 // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи / Укладачі В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 5-9.

6 Концепція превентивного виховання дітей і молоді. Затверджена Президією АПН України 25.02.1998 р. // Робоча книга вихователя /

Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Урусський. – Випуск 1. – Тернопіль : ТОІППО, 2000. – 300 с. – С. 90-98.

7 Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – С. 66-73.

8 Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. вузов: В 2 кн. / И.П. Подласый – Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2. – С. 137–188.

9 Робоча книга вихователя / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Урусський. – Випуск 1. – Тернопіль : ТОІППО, 2000. – 300 с.

10 Сухомлинський В.О. Виховання у учнів любові і готовності до праці (узагальнення досвіду роботи Павлиської школи Кіровоградської області) / В.О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1959. – 46 с.

11 Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2006. – С. 240 – 291.

12 Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 264 – 229.

Тема 6. Методика вивчення особистості і колективу

Тема є актуальною для студентів, яким необхідно вміти користуватися арсеналом методів, знати їх можливості, умови застосування.

Серед таких методів – соціометрія, педагогічне спостереження (звичайне і стандартизоване, включене і невключене, суцільне і вибіркове), методи опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування), педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий, природний і лабораторний, пілотажний, вирішальний, навчально-виховний), метод узагальнення незалежних характеристик (або метод експертних оцінок), методи колізій, завчасного знайомства зі студентами, аналіз результатів діяльності студентів, вивчення умов їх життя і виховання.

Студенти вивчають орієнтовну програму вивчення особистості студента та орієнтовну програму вивчення студентського колективу. Значна увага приділяється питанню обробки результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.

П Л А Н

1. Методи вивчення особистості та колективу.

- Соціометричний тест. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.

- Гра «Титанік».
- Гра «Як розпорядитися своїм життям».
- Дослідження морально-ділових та зовнішньо-емоційних якостей студентів

- Педагогічне спостереження.
- Методи опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ю, тестування).
- Педагогічний експеримент.
- Метод експертних оцінок.
- Метод колізій.
- Метод завчасного знайомства зі студентами.
- Метод аналізу результатів діяльності студентів.
- Метод вивчення умов життя і виховання студентів.

2. Схема психолого-педагогічної характеристики студентського колективу.

3. Орієнтовна схема психолого – педагогічної характеристики студента.

1. Методи вивчення особистості та колективу

Соціометричний тест. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі

Соціометричний тест – це один з методів вивчення структури міжособистісних взаємин у студентській групі, описаний Д. Морено. Автор вважав, що всі проблеми в суспільстві можна вирішити, якщо підібрати людей на робочих місцях, у сім'ях, в інших малих соціальних групах, в тому числі і в студентській, врахувавши їхні симпатії. Соціометрична методика дає можливість виявити симпатії та антипатії студентів один до одного.

Методика проведення соціометричного тесту.

1 етап – підготовча робота.

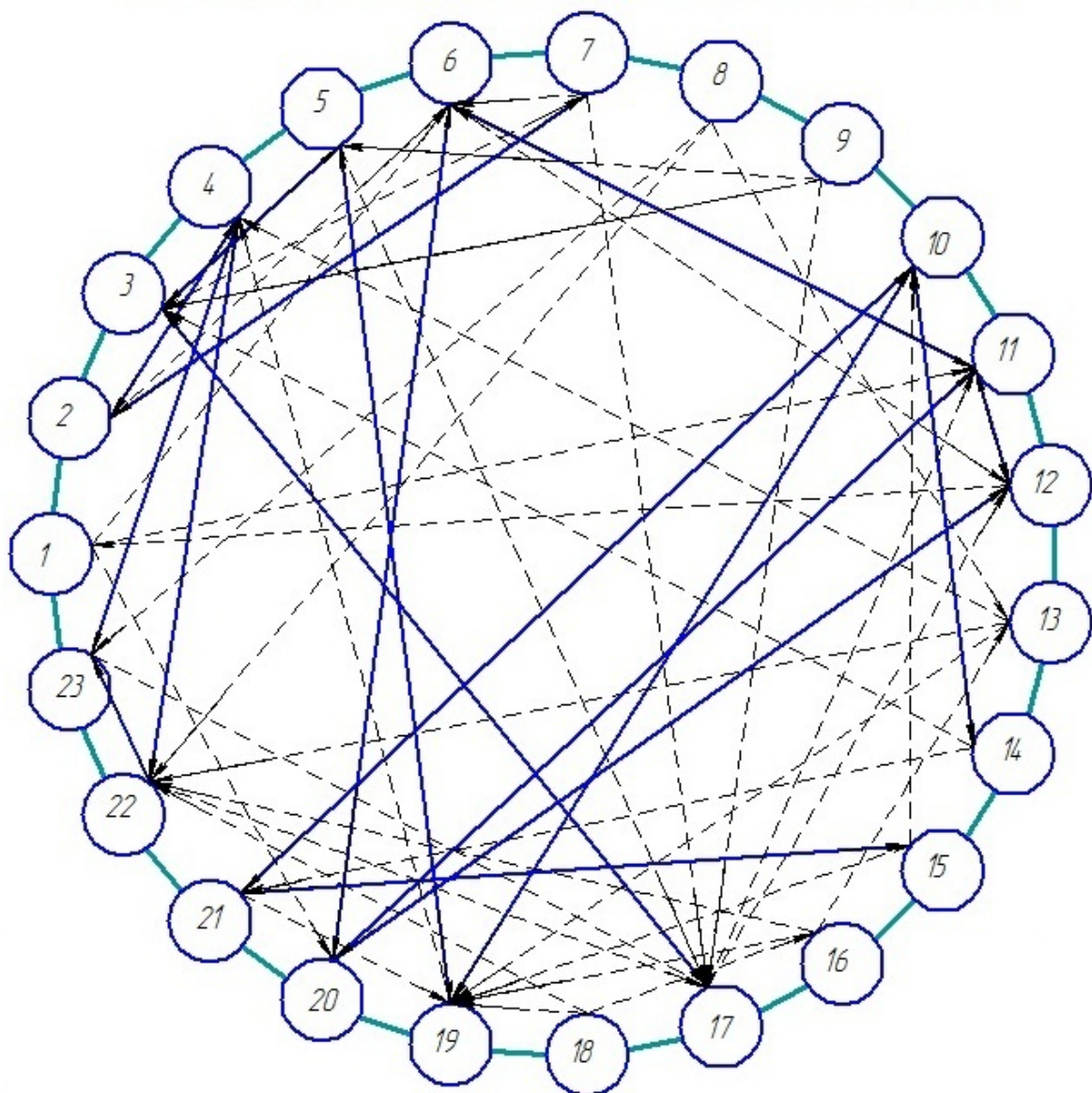
1. Обов'язкова присутність всіх студентів в день проведення тесту.
2. Використання або створення реальної ситуації, у якій студенти повинні здійснити вибір (наприклад, перед від'їздом групи на практику).
3. Конфіденційність інформації, отриманої за допомогою тесту.
4. Підготовка списку групи з порядковими номерами студентів.
5. Вибір критерію (сильний, слабкий) та постановка непрямого запитання, за допомогою якого можна виявити симпатії та антипатії студентів. Наприклад: «З ким із студентів Вашої групи Ви б хотіли ...»
 - поїхати разом на практику;
 - сидіти за однією партою;
 - працювати після закінчення навчання;
 - проводити вільний час;
 - запросити до себе на день народження тощо.

2 етап – проведення тесту.

Інструкція: Відповідаючи на запитання, Ви повинні вибрати **трьох** студентів з Вашої групи, з якими б Ви хотіли ... Вкажіть порядкові номери вибраних студентів.

3 етап – обробка результатів.

1. Побудова соціограми. Всі отримані вибори переносимо на соціограму. Звертаємо увагу на односторонні та двосторонні вибори. Далі наводимо приклад соціограми.

2. Виділення за соціограмою категорій студентів:

1 категорія – соціометричні «зірки» – це студенти, які отримали 6 і більше виборів;

2 категорія – ті, кому віддають перевагу – отримали 4–5 виборів;

3 категорія – прийнятні – отримали 1–3 вибори;

4 категорія – відторгнуті (аутсайдери) – не отримали жодного вибору.

3. Встановлення кількості високостатусних студентів (зірки і ті, кому віддають перевагу) і низькостатусних студентів (прийнятні і відторгнуті).

4. Визначення соціометричного статусу студента за формулою:

$$P = \frac{m}{n - 1},$$

де m – кількість виборів, отриманих студентом,

n – кількість студентів у групі.

Соціометричний статус студента знаходиться в межах між нулем і одиницею. Отримані результати заносимо в таблицю:

№п/п	ППП студента	Кількість отриманих виборів	Соціометричний статус	Категорія
1				
2				
3				

5. Виділення мікрогруп з соціограми за правилом Паніотто: щоб віднести студента до мікрогрупи, він повинен отримати вибори не менше ніж половини членів мікрогрупи.

6. Встановлення спрямованості мікрогруп за допомогою інших методів (спостереження, бесіда тощо):

- позитивна спрямованість;
- негативна спрямованість;
- нейтральна спрямованість.

7. Виявлення лідируючої мікрогрупи.

8. Структура міжособистісних взаємин у студентській групі змінюється, тому наставникові варто проводити соціометричне тестування 1 раз на семестр.

Позитивні сторони соціометрії. Цей метод дозволяє виявити характер внутріколективних взаємин, згуртованість колективу, лідерів та відторгнутих, ізольованих, мікрогрупи, соціометричний статус. Проведення дослідження не вимагає багато часу. Обробка результатів не складна, порівняно з іншими методами вивчення особистості і колективу.

Негативні сторони соціометрії. Метод дає лише «фотографію» взаємин між студентами, не пояснюючи мотиви їх виборів. Тому соціометрію треба поєднувати з іншими методами вивчення особистості і колективу.

Гра «Титанік»

Ця гра – один з різновидів соціометричного методу, який дає можливість наставникові спостерігати за студентами своєї групи, які здійснюють соціометричні вибори при формуванні команд (мікрогруп). Викладач, спостерігаючи за роботою мікрогруп, відмічає суперечки, спільні дії, швидкість виконання завдань, стиль діяльності лідерів мікрогруп.

Інструкція. 1. Уявіть собі ситуацію: Ви знаходитесь на кораблі, який тоне. Неподалік Ви бачите безлюдний острів. У Вас є шлюпки для порятунку і 1 хвилина для того, щоб визначитися, з ким Ви будете рятуватися (розбитися на команди). Кількість членів команди вказувати на варто, студенти повинні визначитись самі.

2. Розділившись на команди, студенти отримують таке завдання. Щоб врятуватися, Вам потрібно взяти з собою з корабля деякі речі. Ви не можете взяти все, що хочете. Запишіть список предметів, які допоможуть Вам вижити на острові.

Номер предмета	Назва предмета	Правильна відповідь (студенти її записують в кінці гри)
1	Секстант (це прилад для встановлення місцезнаходження)	15
2	Туалетне дзеркальце	1
3	Каністра з 20-ма літрами прісної води	3
4	Москітна сітка	14
5	Аварійний запас продуктів, 1 ящик	4
6	Географічна карта	13
7	Надувна подушка	9
8	Каністра з пальним на 5 літрів	2
9	Радіоприймач	12
10	Засіб для відлякування акул	10
11	Світлонепроникаючий пластиковий лист	5
12	Ром, 1 літр	11
13	Нейлоновий шнур	8
14	Коробка шоколаду	6
15	Рибальські снасті	7

Перед Вами список з 15 предметів. Члени команди, порадившись між собою, мають визначити, що вони візьмуть в 1-шу чергу, 2-гу чергу, ... 15-ту чергу. Ці номери потрібно записати біля кожного з 15-ти предметів. Час для виконання завдання – 10–15 хвилин.

3. Поки студенти працюють, викладач спостерігає і фіксує таку інформацію: кількість команд (мікрогруп), склад команд, хто проявляє лідерські якості. Коли всі команди виконали завдання, викладач просить команди визначитись з командирами, які і повідомляють отримані результати. Командир називає предмети і обґрунтовує їх необхідність.

4. Після оголошення результатів усіх команд викладач зачитує студентам правильні відповіді (див. останню колонку таблиці). Студентам залишається знайти різницю між правильним номером і тим, що вони присвоїли (від більшого числа відняти менше) і додати всі отримані різниці. Якщо сума балів більша за 40, то Вам нажаль не вижити на цьому острові.

Як правило, студенти 1 курсу краще за інших включають в ігрову ситуацію і відстоюють свою правоту. Викладач може повідомити справжню мету цієї гри – вивчити структуру міжособистісних взаємин в колективі.

Довідка: *секстант* (від латинського – шоста частина) – це кутомірний прилад, застосовуваний у мореплавній та авіаційній астрономії для визначення місцезнаходження судна чи літака [Словник іншомовних слів].

Гра «Як розпорядитися своїм життям»

Адаптовано з матеріалів семінару «Молодь на розпутьті» Гарі Стенлі, 1995 р. Гра розрахована на 45 хвилин.

Хід гри. Призначення гри полягає в тому, щоб допомогти студентам побачити величезний вплив всіх рішень, які людина приймає протягом свого життя.

- Як би ви хотіли розпорядитися своїм життям?
- Що для вас є важливим у житті?
- Як приймати важливі життєві рішення?

Сьогодні ми зіграємо в одну гру, яка допоможе кожному з нас знайти відповідь на ці запитання.

Намалюйте 10 кружечків. Уявіть собі, що кожен з цих кружечків символізує частину вас самих: ваш час, енергію, ресурси, інтереси, вашу особистість. Протягом наступних кількох хвилин ці 10 кружечків символізують все те, ким ви є і чим володієте. Іншими словами, вони – це все ваше життя.

Через хвилину ви зможете або «витратити» свої кружечки, або ж «зберегти» їх, мається на увазі, що ви витратите або ж збережете частину себе у кожній із запропонованих ситуацій. Певні пари товарів будуть виставлені на продаж і ви зможете придбати їх, витративши свої кружечки, або ж не купити нічого, але ви не можете придбати обидва запропоновані товари. Якщо у вас закінчатся кружечки, це означатиме, що ваших ресурсів більше не залишилося, а тому ви не маєте права купувати.

Будь-ласка, не задавайте питань під час проведення гри. Усі готові?
Ось і перша пара товарів на продаж:

Гарний будинок (1 кружечок)

або

Новий автомобіль (1 кружечок)

Якщо ви хочете купити один із запропонованих товарів, запишіть його назву в одному з кружечків. Купуючи нові товари, записуйте їх назви.

Наша наступна пара:

Повністю оплачена відпустка для вас
та одного з ваших друзів (2 кружечки)

або

Гарантія, що людина, яку ви кохаєте,
незабаром одружиться з вами (2 кружечки)

Наступна пара:

Ви – найпопулярніша особа серед ровесників (1 кружечок)

або

У вас є один справжній друг (2 кружечки)

Наступна пара:

Прибутковий бізнес (2 кружечки)

або

Хороша освіта (2 кружечки)

Наступна пара:

Щаслива родина (3 кружечки)

або

Світове визнання (3 кружечки)

Усі зробили свій вибір? Якщо ви вибрали щасливу родину, ми повертаємо вам два кружечки! Просто намалюйте два додаткові кружечки на своєму аркуші. Давайте продовжимо ...

Наступна пара:

Можливість змінити якусь одну рису
у своїй зовнішності (2 кружечки)

або

Відчуття задоволення протягом усього життя (2 кружечки)

Наступна пара:

Протягом 5 років робити що заманеться
і коли заманеться (2 кружечки)

або

Повага і любов найдорожчих вам людей (2 кружечки)

Якщо ви обрали 5 років задоволення, доплатіть ще 1 кружечок, якщо він у вас залишився.

Наступна пара:

Чиста совість (2 кружечки)
або

Можливість досягти успіху там, де ви бажаєте (2 кружечки)

Наступна пара:

Чудесне одужання для того, кого ви кохаєте (2 кружечки)
або

Можливість повторити чи пережити
будь-яку подію вашого життя (2 кружечки)

Наступна пара:

7 додаткових років життя (3 кружечки)
або

Безболісна смерть, коли настане час (3 кружечки)

У кого ще залишилися невикористані кружечки? На жаль, у нас більше немає, що продавати, тому вони нічого не варті.

Обговорення. Протягом наступних 5 хвилин розділіться на групи з 3–5 чоловік для обговорення придбаних товарів. Дайте відповідь на запитання:

- Чи жалкуєте ви з приводу якоїсь покупки?
- Що засмутило вас під час гри?
- Чи хотілося вам змінити деякі правила гри і чому?

Через кілька хвилин зверніться до груп і попросіть їх поділитись своїми відповідями на поставлені запитання. Запишіть всі побажання на дошці, але не робіть своїх зауважень до тих пір, поки список не буде повним. Він може містити наступні відповіді:

- Повідомте нам усі варіанти вибору для того, щоб ми могли зробити розумніший вибір.
- Дайте можливість відмінити вже зроблений вибір.
- Дайте нам більше кружків!
- Не примушуйте нас робити вибір між двома однаково привабливими пропозиціями.
- Не змінюйте кількість кружків, необхідних для придбання якогось товару після того, як це вже стало фактом.

Якщо подібні відповіді не виникатимуть, спитайте наступне: «На вашу думку, чи було справедливим те, що ...?» Так ви наштовхнете студентів на роздуми. Потім зазначте наступне:

Оскільки ця гра називається «Як розпорядитися своїм життям», давайте подивимось, чи ті речі, які ви хотіли б змінити, співпадають

із реальним життям? Чи можна внести подібні поправки до гри під назвою «життя»?

Послухайте кілька відповідей, а потім продовжуйте:

Хоча запропоновані зміни могли б полегшити гру та зробити її «справедливішою», насправді у житті так не буває. В реальному житті:

- Не можна повторити вже зроблений вибір або відмінити рішення, прийняте в минулому.
- Не можна зробити абсолютно все, повністю використати кожную можливість.
- Не можна передбачити ті ситуації, які життя запропонує вам у майбутньому.
- Завжди не буде вистачати ресурсів, часу, грошей, варіантів вибору.
- Ви завжди маєте розплачуватись за свій вибір – і ця плата часто перевершує ваші сподівання.
- Ми не знаємо, як довго проживемо. Якщо ми не будемо витрачати свій час та свої сили у правильному напрямку, ми покидатимемо цей світ так і не використавши свій потенціал сповна.

Висновок. Це була просто гра, але те, як ви справді витрачаєте свій час та ресурси є хорошим показником того, що ви цінуєте в житті найбільше. А вибір, навіть якщо він здається малим та незначним, має величезний вплив як на наше сьогодення, так і на майбутнє.

Дослідження морально-ділових та зовнішньо-емоційних якостей студентів

Студентам пропонувалось оцінити такі морально-ділові якості один одного як: порядність, чесність, відповідальність, пунктуальність, співпадання слова з ділом, та зовнішньо-емоційні риси особистості: зовнішню привабливість, вміння одягатись, вміння спілкуватись.

Ці якості потрібно було оцінити за 5-ти бальною шкалою. Якщо якість проявляється постійно, студенти оцінювали її 5 балами, часто – 4 балами, рідко – 3 балами, дуже рідко – 2 балами, ніколи – 1 балом. Для прикладу у таблиці наведено середні оцінки.

№ п/п	Прізвище, ім'я	Морально-ділові якості особистості	Зовнішньо-емоційні якості особистості
1	Лукаш Оксана	3,3 (мін.)	3,8
2	Басанько Олена	4,3	4,4 (макс.)
3	Лобаченко Тетяна	4	4,2
4	Розенбліт Ганна	4,1	3,76

5	Бутенко Роман (староста)	4	3,6
6	Коваленко Тетяна	4,7	3,6
7	Оленченко Олена	4,8 (макс.)	4,2
8	Чуприна Юлія	4,3	3,6
9	Івахненко Оксана	3,9	3,6
10	Бондаренко Наталія	3,6	3,7
11	Бубович Наталія	4,3	3,5 (мін.)
12	Чумак Ольга	4,5	3,9
13	Сіда Ольга	3,7	3,9
14	Шандур Михайло	4,2	3,5 (мін.)
15	Гринь Ганна	4,1	3,7

Педагогічне спостереження – це один з методів вивчення особистості і колективу, який передбачає організоване і цілеспрямоване сприйняття різних явищ та фактів, що характеризують поведінку студентів у природних умовах.

Види педагогічного спостереження: суцільне і вибіркове, включене і невключене, звичайне і стандартизоване, інструментальне, експериментальне.

Поведінка студента характеризується різними відношеннями, зв'язками, тому спостерігати їх всі разом практично неможливо. Саме через це спостереження частіше за все носить *вибірковий* характер, тобто педагог спостерігає, наприклад, за взаєминами між студентом та його товаришами.

Стандартизоване спостереження відрізняється тим, що спостерігач отримує готові описи різних зразків поведінки студента, психологічне значення яких заздалегідь проаналізоване й оцінене. Виявивши в поведінці студента аналог того чи іншого зразка, спостерігач приписує йому певну властивість.

При *інструментальному* спостереженні явища та факти фіксуються за допомогою відеокамери, інших технічних засобів. *Експериментальне* спостереження здійснюється за групою або студентом, які знаходяться в змінених умовах.

Вимоги до проведення педагогічного спостереження: *природність*, тобто об'єкт дослідження не повинен знати, що за ним спостерігають, адже тоді порушиться природність його поведінки. Спостереження найчастіше проводиться під час навчального процесу чи виховних заходів; *комплексність*, тобто спостерігати потрібно за Людиною в цілому, і лише із загальних результатів виокремлювати та конкретні, які потрібні, наприклад, стан пам'яті, риси характеру тощо; *об'єктивність* висновків з матеріалів спостереження; *цілеспрямованість*;

планомірність; систематичність; спостереження в діяльності – Особистість виявляє себе перш за все в діяльності, тому спостерігати за студентами краще в той час, коли вони включені в діяльність (навчальну, трудову, позааудиторну), особливо якщо ця діяльність спільна.

Педагогічна цінність спостереження в тому, що воно дає можливість скласти об'єктивне уявлення про рівень вихованості студентів. Слабкою стороною спостереження є перехід від фіксації окремих фактів до їх узагальнення. Цей недолік можна ліквідувати завдяки стандартизованому спостереженню. Звісно, за результатами спостереження важко виявити мотиви вчинків студента, для цього варто застосовувати інші методи – бесіду, експеримент, анкетування. Крім того, спостереження – досить трудомісткий метод, за студентами слід спостерігати в різних ситуаціях та видах діяльності протягом тривалого часу і застосовувати його у комплексі з іншими методами.

Методи опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ю, тестування)

Наставник проводить бесіди *індивідуальні* та *групові*, бесіди зі студентами, викладачами, батьками з метою виявлення мотивів поведінки студентів, причин порушень дисципліни, пропусків занять тощо. Щоб бесіда була ефективною, бажано проводити її у природній для студента обстановці, обговорювати конкретну ситуацію, завчасно слід продумати мету, сформулювати запитання.

Анкета – це «письмова бесіда», але порівняно з бесідою займає менше часу. За допомогою анкети можна виявити психологічний клімат у студентській групі, інтереси та мотиви студентів тощо. Після проведення анкети варто провести бесіду щодо отриманих результатів.

Інтерв'ю. На відміну від бесіди, які проводять у природній, невимушеній обстановці, під час інтерв'ю дослідник ставить наперед визначені запитання у певній послідовності й записує (або фіксує іншим способом) відповіді співбесідника. Цей метод найдоцільніший, якщо дослідник упевнений в об'єктивності відповідей опитуваних, адже інтерв'ю не передбачає уточнювальних запитань. Використовуючи його, слід враховувати можливі *типи респондентів* (несміливий, балакучий, жартівник, сперечальник, самовпевнений). Результати інтерв'ю залежать від продуманості запитань. *Види інтерв'ю*: формалізоване (стандартне), відкрите, фіксоване, вільне.

Психолого-педагогічний тест – це випробування студента на певний рівень знань, умінь або загальну інтелектуальну розвиненість.

Тестування може проводитись за допомогою запитань, карток, малюнків тощо.

Педагогічний експеримент – це науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах (С.У. Гончаренко, С. 112). При цьому встановлюється залежність між тим чи іншим впливом або умовою навчання та виховання і його результатом. Одержання точних і вірогідних результатів педагогічного експерименту залежить головним чином від теоретичної позиції дослідника, вираженої в робочій гіпотезі, і методики дослідження.

Експеримент відрізняється від спостереження активним втручанням у ситуацію дослідника, який здійснює планомірне маніпулювання однією або кількома змінними (факторами) і реєстрацію супутних змін у поведінці об'єкта, що вивчається. Правильно поставлений експеримент дає можливість перевіряти гіпотези про причинно-наслідкові відношення, не обмежуючись констатацією зв'язку (кореляції) між змінними.

Розрізняють традиційні і факторні плани проведення експерименту. За традиційного планування змінюється лише одна незалежна змінна, за факторного – кілька. Якщо досліджувана галузь відносно невідома й система гіпотез відсутня, то говорять про *пілотажний експеримент*, результати якого можуть допомогти в уточненні напрямку подальшого аналізу.

Коли є дві конкуруючі між собою гіпотези і експеримент дає змогу вибрати одну з них, говорять про *вирішальний експеримент*. *Контрольний експеримент* здійснюється з метою перевірки якихось залежностей. В педагогіці широко використовується *лабораторний експеримент*, переважно у формі експериментальних занять. Часто під час проведення педагогічних досліджень спостерігаються і зіставляються два об'єкти (наприклад, дві групи): один – експериментальний, другий – контрольний. Враховується характеристика студентів і групи в цілому. Для підвищення об'єктивності результатів дослідження, а також виключення впливу особливостей тієї чи іншої групи проводиться перехресне вивчення, під час якого послідовно змінюються експериментальні групи.

Виділяють такі *види педагогічного експерименту*: лабораторний і природний, констатувальний і формувальний (перетворюючий), пілотажний, вирішальний, навчальний.

Для вивчення особистості й колективу частіше використовують природний експеримент. На відміну від спостереження він передбачає вивчення студентів у спеціально створених умовах з метою виявлення рівня їх вихованості. Під час проведення експерименту студенти, як правило, включені у діяльність. За результатами діяльності виявляють якості студентів (наприклад, уміння працювати в колективі, взаємодіяти з іншими людьми, долати труднощі тощо). Педагогічна цінність експерименту закладається у тому, що під час його проведення вивчення студентів поєднується з виховним впливом на них. Успіх експерименту залежить від підготовки до нього та від всебічного аналізу отриманих даних.

Метод експертних оцінок (узагальнення незалежних характеристик) передбачає узагальнення відомостей про студентів, отриманих експертами – викладачами, батьками, друзями, наставником, вихователем гуртожитку. Застосування цього методу вимагає використання не тільки матеріалів спостереження, а й бесід, ознайомлення з результатами діяльності студентів. З умовами їх життя.

Метод колізій. Колізія (з лат.) – зіткнення протилежних сил, інтересів, прагнень. Цей метод застосовується з метою виявлення рівня розвитку в студентів моральних якостей, рис характеру. Викладач задає студенту запитання або ставить його в специфічні умови. Це дає можливість виявити реальний рівень вихованості студентів.

Метод завчасного знайомства зі студентами – це перегляд особової справи студента, його характеристики, групового журналу, зустріч з студентом та його батьками, що дає можливість ефективно організувати виховання студента.

Метод аналізу результатів діяльності студентів. Цей метод дає можливість судити про вихованість студентів, їх інтереси, нахили. Аналізують успішність навчання, спортивну діяльність, колекціонування, моделі, наочні посібники, виконані студентами, малюнки, твори, відзиви на книги, особисті щоденники, конспекти. Твори допомагають виявити рівень загального розвитку, культуру мови, інтереси, творчі здібності, спрямованість, індивідуальні особливості студентів, професійну спрямованість.

Метод вивчення умов життя і виховання студентів. Цей метод має велике значення при вивченні недисциплінованих студентів з низькою успішністю навчання, він дає можливість спланувати виховну роботу не тільки зі студентом, а й з його батьками. Наставники відвідують студентів вдома та в гуртожитках.

2. Схема психолого-педагогічної характеристики студентського колективу

1. Соціально-демографічна характеристика студентської групи.
2. Структура міжособистісних взаємин в студентській групі. Мікрогрупи, їх спрямованість. Лідери, відторгнуті, ізольовані. Соціометричний статус студентів.
3. Психологічний клімат колективу. Конфлікти в колективі.
4. Рівень розвитку студентської групи як колективу. Згуртованість групи.
5. Успішність групи у навчанні.
6. Організованість групи. Актив групи. Зв'язок студентського колективу із університетським. Активність студентської групи.

3. Орієнтовна схема психолого – педагогічної характеристики студента

1. Прізвище, ім'я, по-батькові, рік народження. Ким, де і скільки часу працював до вступу в НУБіП. Місце роботи батьків, їх освіта. Склад сім'ї, її матеріальний стан. Відношення батьків до вибраної професії студента.
2. Стан здоров'я, фізичний розвиток студента.
3. Інтелектуальний розвиток, кругозір, широта та стійкість інтересів.
4. Морально-ділові якості особистості студента, національна свідомість, патріотизм, почуття обов'язку та відповідальності, принципів і скромність, найбільш характерні вчинки.
5. Загальна культура, культура поведінки і спілкування.
6. Успішність студента, його відношення до навчання. Якими предметами захоплюється, як готує самостійні завдання (курсові, контрольні роботи, проекти), мотиви навчання.
7. Відношення до праці: які види праці найбільше захоплюють, як відноситься до самообслуговування, чергування в гуртожитку, тощо; рівень розвитку трудових умінь та навичок.
8. Суспільна робота, активність, інтереси, вміння довести справу до завершення, залучити до роботи інших студентів, вміння керувати і підпорядковуватися колегам, участь в самоуправлінні.
9. Місце студента в структурі міжособових взаємин в групі, соціально-психологічні прояви особистості: авторитетність, референтність,

колективізм, лідерство, статус; друзі студента, відношення до нього студентів групи.

10. Характеристика пізнавальної діяльності студента, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати.

11. Емоційно-вольові якості студента, вплив почуттів на навчальний процес; ступінь розвитку інтелектуальних, моральних, етичних якостей, цілеспрямованість і активність, рішучість, вміння керувати своїми почуттями, настроєм.

12. Особливості темпераменту, чи легко студент переключається з одної справи на іншу; риси характеру студента (самостійність, самокритичність, в тому числі професійні).

Загальні висновки:

1) Основні позитивні сторони і недоліки студента, які необхідно врахувати у педагогічному спілкуванні з ним.

2) Визначення найважливіших психолого-педагогічних задач, що стоять перед наставником студенської групи.

3) Рекомендації щодо самовиховання студента.

Психолого-педагогічна характеристика студента за орієнтовною схемою складається наставником в кінці кожного семестру.

Рекомендована література

1. Семиченко В.А. Психологія соціальних відносин / В.А. Семиченко. – Київ : «Магістр-S», 1999. – 168 с.
2. Робоча книга вихователя / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Урусський. – Випуск 1. – Тернопіль : ТОШПО, 2000. – 300 с.
3. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – 220 с.
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С.Г. Карпенчук. – Київ : Вища школа, 1997. – 394 с.
5. Грабовська Т.О. Виховний процес та педагогічна діагностика / Т.О. Грабовська. – Рівне. – 1999. – 61с.

Тема 7. Методика роботи наставника студентської групи

Тема має особливе значення для майбутніх наставників студентських груп. Студенти знайомляться з історичною довідкою про наставництво, сучасними дослідженнями проблеми наставництва, нормативно-методичними матеріалами наставника студентської групи, положенням про наставника (куратора) студентської групи, його правами, обов'язками та відповідальністю, основними функціями та напрямками роботи наставника, видами планів з виховної роботи, методикою планування виховної роботи та вимогами до неї, наставництвом за кордоном.

Особливу увагу слід звернути на методику планування виховної роботи та вимоги до неї, ознайомити студентів з особливостями перспективного, календарного планів виховної роботи, плану-графіка, службового щоденника та плану проведення окремого виховного заходу (сценарію).

П Л А Н

1. Історична довідка про наставництво.
2. Сучасні дослідження проблеми наставництва.
3. Нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи. Положення про наставника (куратора) студентської групи. Його права, обов'язки та відповідальність.
4. Основні функції та напрями роботи наставника.
5. Види планів з виховної роботи. Методика планування виховної роботи та вимоги до неї.
6. Наставництво за кордоном.

1. Історична довідка про наставництво

Куратор (від латинського – піклуватись) це – опікун; особа, якій доручено загальний нагляд за якоюсь роботою; професор, який керує науковою підготовкою прикріплених до нього аспірантів.

Наставник – той, хто дає поради, навчає, радник, учитель; досвідчений працівник, який шефствує над молодими робітниками.

Наставництво – це діяльність, що полягає в наданні допомоги порадами, навчанням.

Наставник студентської групи вищого навчального закладу – «це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з

колективом студентів групи, окремими студентами, їх батьками, організацію і проведення позааудиторної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання й виховання, самореалізації та розвитку вихованців, їх соціального захисту». Отже, куратор, наставник, класний керівник – слова із схожим значенням.

Розглядаючи наставництво як історичне явище, слід зазначити, що історія інституту класних керівників (наставників) починається з 1813 року, коли Міністерство народної освіти видало постанову про закріплення за учнями кімнатних наглядачів. Пізніше з'являється посада класного наглядача, класної дами, вихователя. Її обіймав вчитель, звільнений від уроків. У 1914 році ці посади було скасовано, а у 1935 році посаду класного наставника було поновлено як додаткову до основної учительської посади. Класного наставника призначали з числа викладачів, що мають у класі найбільшу кількість уроків. Класний наставник зобов'язаний уважно слідкувати за розвитком кожного учня, детально знати його здібності, успішність і нахили. Класні наставники виконували важливі соціально-педагогічні функції.

Завданням інституту наставників на початку 60-х років ХХ століття стала оптимізація навчально-виховної роботи у вузі. Доцільність існування інституту наставників підтвердилась практикою, так як він успішно функціонував протягом понад двох десятиліть. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що дослідженню проблеми наставництва приділялась значна увага. Разом з тим відсутність нормативного документа про вузівського наставника, безсистемність у публікаціях, недостатня увага до наукового обґрунтування творчих знахідок значною мірою стримували розвиток наставництва у вузах. Разом із змінами в суспільному житті змінювалась і роль наставника: від початкової функції агітатора і керівника всіх сфер життєдіяльності студентської групи до помічника у розвитку студентського самоврядування.

В наш час наставництво вступає в новий етап свого розвитку, тому необхідно зміст наставницької діяльності привести у відповідність з вимогами сьогодення. На жаль, така переорієнтація у вузах здійснюється повільно насамперед через відсутність науково-методичного забезпечення.

2. Сучасні дослідження проблеми наставництва

Аналіз літератури засвідчив наявність двох точок зору на проблемі наставництва. Представники однієї з них вважають, що наставник не потрібен студентській групі, так як студентська молодь достатньо доросла і не потребує опіки. Так, Т.Н. Кухтевич пише, що є викладачі, які впевнені, що під впливом куратора у студентів виробляється пасивність до справ вузу, воно відбирає у викладача і без того дефіцитний час, система кураторства виглядає просто надуманою. Інші вважають, що студенти потребують педагогічного керівництва. Крім того, діяльність наставника полегшує адаптацію студентів до нових умов, сприяє швидкомугуртуванню студентської групи. Ряд дослідників проблеми наставництва свої висновки обґрунтовують думкою студентів.

Наприклад, Т.М. Куриленко опитала студентів педагогічного вузу. В результаті на запитання «Чи потрібен куратор академічній групі?» позитивно відповіли 80,74% студентів. Схожі результати отримав П.Г. Лузан, опитавши студентів сільськогосподарського вузу: за наставника висловились 73,9% студентів. За даними анкетних опитувань, проведених О.В. Соколовською, «за» наставника висловились більшість опитаних (75%).

Щоб виявити ставлення до наставництва в НАУ, ми провели анкетування серед студентів різних курсів зооінженерного факультету і серед наставників студентських груп 1 курсу НАУ. На запитання «Чи потрібен наставник студентській групі?» «так» відповіли 73,9% студентів 1 курсу (1997 рік), 77,4% студентів 1 курсу (1998 рік), 73,7% (3 курс), 79% (4 курс), 66,25% (5 курс). «Проти» наставника висловились відповідно: 26,1%, 22,6%, 26,3%, 30%, 33,75%.

Аналіз показав, що більшість студентів (у середньому 72,25%) вважають, що наставник потрібен студентській групі. Результати анкетування також показують спад потреби у наставництві в залежності від курсу. Так, студенти 1, 2 та 3 курсів потребують наставника сильніше, ніж студенти старших курсів. З чим це пов'язано? Студентам 1 курсу НАУ важко без сторонньої допомоги адаптуватись до нових умов навчання у вузі, так як лише 25,15% з них закінчили технікуми та училища, а більшість студентів 1 курсу (74,85%) – випускники загальноосвітніх шкіл (1998 рік). Якщо взяти до уваги те, що серед студентів 1 курсу НАУ – 82% (1998) – представники сільської молоді, яким потрібно пристосуватись не тільки до умов навчання у вузі, а й до життя у незнайомому місті, можна зрозуміти їх потребу у наставниках.

Варто врахувати й те, що студентська група за час свого існування іноді має двох наставників. На 1 курсі за групою закріплюють наставника, який працює з нею до закінчення 2 курсу. Після 2 курсу студентів розділяють за спеціалізаціями, з 5 звичайних груп виходить 6 спеціалізованих. За кожною спеціалізованою групою закріплюють нового наставника – викладача провідної кафедри. Основним стає інтерес до спеціальної підготовки, дещо знижується активність академічної групи, зменшується потреба у наставництві. У цей період знижується і рівень згуртованості групи, руйнується стара й починає формуватись нова система міжособистісних взаємин.

Отже, однією з причин спаду згуртованості є зміна складу групи внаслідок розподілу студентів на групи за спеціалізаціями. Є кілька шляхів, за допомогою яких можна запобігти спаду згуртованості групи, руйнуванню структури міжособистісних взаємин. Якщо при комплектуванні груп 1 курсу враховувати, у якій спеціалізованій групі будуть навчатися студенти після 2 курсу, то рівень згуртованості значно не знизиться, так як структура міжособистісних взаємин залишиться майже без змін. У цьому випадку новому наставникові слід продовжувати роботу з гуртування групи, використовуючи важливий фактор інтеграції студентів – інтерес до спеціалізації. Якщо ж перший шлях не вдалося реалізувати, то на початку 3 курсу слід активізувати діяльність наставника, викладачів, органів студентського самоврядування щодо гуртування групи. І тут діяльність викладача-наставника є не менш важливою і потрібною ніж на 1 курсі. Використавши новий фактор – інтерес до спеціалізації – наставник може згуртувати новостворену групу і, будучи спеціалістом у цій галузі, стати науковим наставником студентів своєї групи. Необхідно виявити неформальних лідерів, обрати офіційний актив, виявити структуру міжособистісних взаємин та розпочати роботу з її оптимізації, активізувати роботу студентського самоврядування.

Гуртуванню групи у цей період заважають ще й такі причини: на старших курсах основне місце у навчальному процесі займає індивідуальна робота викладача і студента, що призводить до роз'єднання студентів. Крім того, у цей час деякі студенти заводять власні сім'ї, працюють або починають шукати роботу тощо.

Опитавши наставників 1 курсу НАУ (65 чоловік), ми виявили, що 88% з них вважають, що у студентів є потреба мати наставника, на думку решти (11%) студенти вже дорослі люди і самі можуть вирішити всі свої проблеми. На запитання «Чи відчуваєте ви, що потрібні

групі? Чи звертаються до вас студенти за допомогою, порадою?» 94% наставників відповіли позитивно.

Вивчення діяльності наставників показало, що не всі наставники працюють зі своїми групами. Виховну роботу ведуть викладачі, які не байдужі до проблем молоді, відповідальні й дисципліновані. З іншого боку, не всі студенти зацікавлені у співпраці з куратором, що значно зменшує виховний ефект. Одним із шляхів подолання цієї невідповідності є зацікавлення студентів співпрацею з наставником. Слід зробити так, щоб студенти звертались до наставника: задавали запитання, просили допомоги. Адже той, хто нав'язливо виховує студентів, досягне гірших результатів, ніж той, хто їх зацікавив.

На сучасному етапі діяльність наставника не повинна зводитися тільки до функцій управління. Його авторитет визначається особистими рисами: знаннями, життєвим досвідом, громадянською позицією, людською привабливістю. Спосіб спілкування наставника із студентами передбачає почуття такту, здібність проникати в духовний світ іншої людини, співчувати їй тощо. Все це говорить про необхідність підготовки наставника з питань людинознавства, вимагає від нього глибоких знань в галузі педагогіки, психології, соціології, розуміння студентства як особливої соціально-демографічної групи. Сьогоднішній наставник має перш за все бути психологом, а також керівником та організатором діяльності групи.

Важливою є проблема наставництва в системі професійно-технічної освіти. Н.Г. Ничкало до умов успішної роботи наставників відносить і такі: знання учнями досягнень та життєвого шляху наставників; спільна праця наставника з учнями; систематичне спілкування учнів з наставником в період виробничої практики та в позаурочний час та інші. Формуючи учнівські колективи ПТУ, слід враховувати їх специфічні риси. До таких рис В.І. Стахневич відносить: склад учнівських груп, який формується з учнів міста і села; поєднання навчання з виробничою працею; вагомий вплив на формування колективу майстра виробничого навчання та інші.

Приємно констатувати, що у вищих навчальних закладах України вже є досвід відродження наставництва. Так, у Придніпровській державній академії будівництва та архітектури питання про необхідність відновлення системи виховної роботи із студентами було розглянуто у 1995 році. Керівництво академії розуміло, що в нових умовах виховна робота не може проводитись за допомогою старих організаційних форм, що базуються на громадських засадах, тим паче на примусовості.

Професори та доценти сьогодні не згодні працювати безкоштовно, як за старих часів, так як більшість з них змушена шукати додаткові кошти для існування. Було вирішено: тим, хто проводить виховну роботу, додатково сплачувати до посадового окладу певну суму за рахунок позабюджетних коштів. У Черкаському інженерно-технічному інституті проблемі виховання також приділяється значна увага. Тут запроваджені оплачувані посади заступників деканів з виховної роботи. На виховну роботу кожному куратору відведено 200 годин із загального навчального навантаження за рахунок другої половини дня, заступникам деканів з виховної роботи – 300 годин.

У Національному аграрному університеті (НАУ) також планується найближчим часом впровадження оплачуваних посад заступників деканів з виховної роботи, а поки що їм відведено по 240 годин на організаційно-виховну роботу, наставникам студентських груп – по 139 годин. Останнім часом в НАУ з'явилась посада проректора з виховної роботи та студентських справ, що сприяє активізації виховної роботи у вузі.

Особливо важливою є діяльність наставника 1 курсу, коли студенти пристосовуються до нових умов вузу. Студентські роки – важливий етап у житті молодшої людини, коли вирішуються задачі вибору життєвого шляху, професійного і соціального самовизначення. Вирішення цих задач різко ускладнюється у ситуації зміни соціальних умов, відсутності звичних критеріїв, особливо останнім часом, коли змінюється стиль життя і система цінностей.

У психології під адаптацією розуміють не тільки пристосування студента до нового навколишнього середовища групи, курсу, вузу, а й його активну позитивну діяльність у цьому середовищі. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу ми дійшли висновку, що протікання процесу адаптації певною мірою пов'язане з гуртуванням студентської групи. Якщо адаптація педагогічно керована, у студентській групі швидше формується структура міжособистісних взаємин, створюються умови для міжособистісного спілкування, формується позитивний психологічний клімат, починає працювати студентське самоврядування. Ці фактори позитивно впливають на гуртування групи.

Ліквідувати умови, які породжують труднощі адаптації (наприклад, високий науковий рівень викладання у вузі) неможливо і недоцільно. Потрібно зробити гнучким сам підхід до управління навчально-виховним процесом, здійснювати заходи, які допомагають студентам навчитись самостійно управляти своєю навчальною діяльністю. До

таких заходів відносяться: роз'яснення психологічних труднощів навчання на 1 курсі, ознайомлення з прийомами навчальної діяльності (вмінням користуватись каталогами, складати конспекти і реферати, виділяти головне в навчальному матеріалі, працювати з підручниками і першоджерелами, користуватись іноземною літературою та довідковими посібниками). Оволодіти прийомами навчальної діяльності повинен кожен студент, а допоможуть йому у цьому наставник і викладачі.

Існує досвід прискорення адаптації шляхом об'єднання діяльності групи психологічного тренінгу і підлітково-молодіжного клубу. За такого підходу використовуються групові методи: ігри, які розвивають вербальну активність; ігри і завдання, які формують узгодженість дій і розвивають невербальні засоби спілкування; тематичні обговорення і дискусії; завдання, які допомагають стабілізувати самооцінку; різні види драматизації. Прискоренню адаптації, на нашу думку, сприятимуть заняття у групах тренінгу спілкування. На заняттях студенти програють ситуації, які зустрічаються у навчально-виховному процесі вузу і можуть викликати труднощі.

3. Нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи. Положення про наставника студентської групи. Його права, обов'язки та відповідальність

Положення про наставника студентської групи

1. Загальні положення

1.1. Наставник студентської групи (курсу) – науково-педагогічний працівник, який за поданням деканату і відділу виховної роботи та студентських справ наказом ректора призначений виконувати у визначених студентських групах упродовж терміну їх навчання культурно-виховну роботу і є особою, яка здійснює окреме відповідальне доручення ректора, спрямоване на формування у студентів гармонійно розвиненої особистості, патріотичних якостей, особистих рис громадянина України, високої розумової, моральної, правової, екологічної, естетичної та трудової культури.

1.2. Згідно з чинним «Положенням про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НУБіП України» частка культурно-виховної роботи наставнику академічних груп (курсу), який виконує додаткове важливе доручення з культурно-виховної роботи, може збільшуватись за рахунок зменшення навантаження з інших видів робіт

(навчальної, наукової, науково-методичної роботи та впровадження досягнень науково-технічного прогресу).

1.3. Максимальна кількість академічних груп закріплених за наставником — не більше 5, або 125 студентів ($5 * 25$ осіб).

1.4. Наставником студентського курсу може бути науково-педагогічний працівник:

- який користується авторитетом, відзначається високими моральними якостями, володіє необхідною педагогічною майстерністю, організаторськими здібностями та може забезпечити позитивний виховний вплив на студентів;
- який професійно орієнтований за освітнім напрямом підготовки студентів і слухачів за спеціальністю, спеціалізацією, обраною навчальною програмою;
- стаж роботи якого у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації становить не менше двох років;
- який не піддавався дисциплінарним стягненням за невиконання обов'язків наставника.

1.5. Наставник може бути звільнений від виконання своїх обов'язків:

- наказом ректора університету з ініціативи деканату факультету, відділу виховної роботи та студентських справ, студентського самоврядування у випадку невиконання своїх обов'язків, або як такий, що не справився із роботою;
- за власним бажанням.

2. Обов'язки наставника

Наставник зобов'язаний:

2.1. Планувати виховну роботу для підопічних академічних груп студентського курсу та звітувати про її виконання деканату, відділу виховної роботи та студентських справ, згідно з додатком «Ж» чинного «Положення про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НУБіП України» та журналу наставника.

2.2. Здійснювати заходи, застосувати педагогічні впливи та прийоми, спрямовані на формування колективу студентського курсу та групи.

2.3. На основі всебічного вивчення особистості студента, його природних психофізіологічних особливостей проводити індивідуальну виховну роботу.

2.4. Діагностувати особистість студента, здійснювати моніторинг тенденцій студентського колективу курсу та групи.

2.5. Розробляти плани та проводити організаційно-виховні години для студентів академічних груп перших курсів з метою їх адаптації до нових умов вищого закладу освіти.

2.6. Сприяти організації змістовного дозвілля студентів, забезпечувати їх включення у різні форми самореалізації відповідно до здібностей та інтересів кожного, як під час теоретичного, так і практичного навчання у науково-дослідних господарствах.

2.7. Здійснювати контроль за дотриманням студентами правил проживання у гуртожитках (не рідше як один раз на тиждень проводити заходи в місцях безпосереднього проживання студентів), у встановленому порядку відповідати перед деканатом та ректоратом університету за грубі порушення вчинені студентами підопічних груп.

2.8. На основі всебічного аналізу вчинків студента, громадської активності, ставлення до навчання та за іншими визначеними критеріями (див. «Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи») виводити наприкінці навчального року (червень) та на випускному курсі оцінку за поведінку студенту, яка входить до характеристики, що видається навчальним закладом випускнику.

2.9. Надавати допомогу студентам у підборі місць розподілу та працевлаштуванні.

2.10. Брати участь у роботі науково-методичного семінару з питань організації виховної роботи, постійно підвищувати власну педагогічну кваліфікацію.

3. Права наставника

Наставник має право:

3.1. Пропонувати кращих студентів групи до нагородження та різних видів заохочення за успіхи у навчанні, науковій, спортивній, культурно-масовій та громадській роботі.

3.2. Давати пропозиції адміністрації про застосування установлених заходів дисциплінарного та адміністративного стягнення до студентів за допущені ними порушення правил внутрішнього розпорядку університету.

3.3. Оцінювати поведінку студента.

3.4. Ставати на захист студентів, коли до них, на думку наставника, застосовуються несправедливо завищені стягнення.

Відрахування студентів з університету з усіх причин, крім «за неуспішність», здійснюється тільки після погодження з наставником та органами студентського самоврядування.

3.5. Брати участь у розв'язанні питань призначення стипендії, поселення у гуртожитки студентів підопічного курсу.

4. Відповідальність наставника

Наставник відповідає:

4.1. За виконання обов'язків наставника та використання прав, передбачених цим положенням.

4.2. За дотримання конфіденційності в індивідуальній роботі із підопічними студентами та нерозповсюдження інформації, що особисто їх стосується.

4.3. За професійно-етичну коректність у роботі з колегами — науково-педагогічними працівниками, студентами та їхніми батьками.

Вимоги до якостей наставника

Успіх педагогічної діяльності в значній мірі залежить від особистісних якостей вихователя. Спостереження за роботою наставників, анкетування студентів дозволяють назвати деякі вимоги до його особистості.

Це перш за все, людяність вихователя, його доброзичливе ставлення до студентів, чутливість, здатність розуміти дії, вчинки студентів, допомагати в тяжкі хвилини життя, не допускати гримання, зневажання, образи, грубості. Він повинен давати студентам простір для виявлення ініціативи, активності; не зловживати довірою студентів, не поділяти їх на «любимих» і «нелюбимих» та ін. Наставник повинен слідкувати за своєю зовнішністю, одягом, бути захопленим своєю роботою, добре знати свій предмет, уміти викладати його. Крім цього, студенти дуже цінують дотепність, гумор викладача, вміння дотримувати свого слова, добре ставлення до колег.

4. Основні функції та напрями роботи наставника

Дослідники проблеми наставництва описали такі *функції наставника*: організаторську, соціальну, виховну, діагностичну, координаційну, стимулюючу, планування та контролюючу.

Організаторська функція. Наставник організує пізнавальну, трудову, спортивну, ігрову, естетичну, ціннісно-орієнтаційну діяльність студентів та дозволяє, сприяє вільному спілкуванню, згуртуванню ко-

лективу, розвитку студентського самоврядування. Ця функція вимагає визначення разом з студентами цілей різних видів діяльності і планування шляхів їх здійснення.

Соціальна функція вимагає створення умов для розвитку внутрішнього потенціалу студента: захист його, допомога у різних напрямках, включення в систему соціальних зв'язків, взаємодія з сім'єю, викладачами з метою створення оптимальних умов для формування інди-відуальності.

Виховна функція передбачає допомогу студенту в його ціннісно-орієнтаційному становленні, коли студент визначає критерії добра і зла, робить вибір у моральних ситуаціях, коли відбувається його духовний розвиток.

Діагностична функція орієнтує роботу наставника на виявлення змін рівня вихованості студента що вимагає вивчення особистості, пошуку причин неефективності впливу тих чи інших методів, щоб забезпечити постійне удосконалення виховного процесу. Отже, діагностична функція пов'язана з контролем і коректуванням діяльності студента.

Ряд авторів з метою допомогти наставникам у їх роботі розробили *напрями виховної діяльності наставника* студентської групи. Так, Т.М. Куриленко виділяє такі основні напрямки виховної роботи наставника в залежності від курсу, на якому навчаються студенти.

На 1 курсі наставник бере участь у створенні колективу групи, у становленні системи студентського самоврядування, допомагає першоккурсникам адаптуватись до нових умов навчання у вузі.

На 2 курсі він продовжує гуртувати групу, допомагає кожному студенту включитись у процес самоосвіти і самовиховання.

Завданнями наставника 3 курсу є виховання у студентів професійно значимих якостей особистості, включення всіх студентів у різноманітні види професійної діяльності.

На випускному курсі наставник визначає рівень розвитку професійно значимих якостей особистості та допомагає студентам під час практики адаптуватись до умов майбутньої діяльності.

До напрямів діяльності наставника відносять також:

1. Щоб максимально сприяти розвитку особистості студента, необхідно його добре знати: де він живе, склад сім'ї, її культурний рівень, матеріальний стан, професію батьків, характер взаємовідносин в сім'ї, режим, дозвілля студента, участь у домашній праці; з ким спілкується, які найбільш важливі події в житті, стан здоров'я; загальний розвиток (культура мови, кругозір, інтереси та ін.), ставлення

до навчання, фізичної праці; здібності, моральні, вольові якості, особливості темпераменту та ін. Особливо важливо вивчати провідні мотиви діяльності, моральні цінності та орієнтації, ставлення до самого себе, положення студента (в мікрогрупі, колективі).

2. Наступний напрям діяльності наставника – згуртування студентського колективу, який сприяв би всебічному розвитку особистості студента, певному комфорту його спілкування. У цьому напрямі важлива допомога наставника в організації студентського самоврядування, діяльності різноманітних студентських об'єднань, спілок тощо.

3. У визначенні змісту роботи з виховання студентів наставник керується Конституцією України, Конвенцією ООН про права людини, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та іншими законодавчими і нормативно-правовими актами України і спрямовує свою роботу:

- на виховання громадянина України, який з повагою ставиться до Конституції України, її державних символів, має почуття власної гідності, свідоме ставлення до обов'язків, прав і свобод людини, відповідальність перед законом за свої дії;

- реалізацію прав студентів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань;

- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй;

- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я студентів;

- духовно-моральне виховання, яке спирається на загальнолюдські цінності. Саме з цих позицій наставник має здійснювати формування культури поведінки, виховання позитивних рис характеру: доброти, чуйності, милосердя, чесності, людської гідності, терпимості до інших, любові і поваги до своїх батьків.

5. Види планів з виховної роботи. Методика планування виховної роботи та вимоги до неї

Планування значною мірою визначає результати та ефективність роботи наставника, тому що воно дозволяє упорядковувати педагогічну виховну діяльність, забезпечуючи її систематичність і наступність.

Види планів:

- *Перспективний* план – розрахований на значний термін часу, містить перелік найважливіших заходів з основних напрямків роботи, термін їх проведення, відповідальних за виконання. Наприклад, річний план роботи університету, технікуму.

- *Календарний* план – розробляється на місяць, чверть, семестр; містить заходи та конкретний термін їх проведення; містить графу «відмітка про виконання». Наприклад, план виховної роботи з групою на семестр чи навчальний рік.

- *План-графік* – це різновид календарного плану, який передбачає почергове виконання якоїсь роботи. Наприклад, графік чергування студентів у гуртожитку.

- *Службовий щоденник* – детальний план у вигляді календарика чи блокнота, де наставник робить записи кожен день (заходи, зустрічі, телефонні дзвінки, доручення).

- *Сценарій* – це план проведення окремого виховного заходу.

Вимоги до планування виховної роботи:

1. Чітке визначення мети.
2. Орієнтація на реалізацію потреб, інтересів студентів, їх розвиток, що передбачає врахування пропозицій студентів.
3. Відображення в плані основних подій в державі.
4. Передбачення різних видів діяльності, розвиток активності та творчості студентів.
5. Орієнтація на різнобічність змісту, форм і методів, спрямованих на розвиток інтересів, здібностей студентів.
6. Передбачення умов для вибору студентами різних видів діяльності.
7. Забезпечення наступності у змісті, формах діяльності, виключення дублювання, врахування попереднього досвіду, бачення перспективи.
8. Конкретність, реальність, обґрунтованість роботи, яка виконується, що передбачає врахування особливостей студентського і педагогічного колективів, рівнів їх розвитку, традицій та ін.
9. Врахування таких джерел для складання плану:
 - матеріали рекомендацій педагогічних і методичних досліджень з питань роботи наставника;
 - передового досвіду наставників;
 - можливостей навчального закладу, батьків, громадськості, підприємств, культурних закладів;
 - традиційні свята навчального року;
 - традиції навчального закладу, студентського колективу;

- події, факти, пов'язані з життям країни, міста, села;
- події, дати, пов'язані з життям видатних людей;
- загальноуніверситетські плани з виховної роботи;
- попередні плани наставника.

10. Реальність плану.

11. Врахування рівня розвитку та можливостей колективу.

12. Врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів.

13. Забезпечення різнобічного розвитку студентів за рахунок включення до плану виховних заходів з різних напрямків виховання.

6. Наставництво за кордоном

Для нашого дослідження суттєвим є питання організації діяльності класних керівників і кураторів за кордоном. Як вказує М.Ю. Красовицький, у школах США після 4–5 класу, тобто з 11–12 років, класного керівництва фактично немає. За класом закріплений вчитель, який відмічає відвідування уроків, але він не виконує тієї ролі, до якої звикли учні наших шкіл [85]. Організація діяльності наставника (або тьютора) в університетах США має свою специфіку і відрізняється від нашої. По-перше, в університетах США немає постійної студентської групи, по-друге, за куратором закріплені студенти різних курсів. Працює також служба кураторів. Викладач може керувати як кількома студентами, так і кількома десятками студентів за власним бажанням і з урахуванням навантаження.

Американський куратор має кілька основних обов'язків. У нього повинен бути зошит з інформацією і основними напрямками роботи по кожному студенту. Куратор знає вимоги викладачів до екзамену або тестування, цю інформацію він повідомляє підопічним студентам. Куратор знайомиться із студентами ще до їх вступу у вуз, організовує екскурсію по університету, допомагає вибрати предмети для вивчення. Крім служби кураторів, в університеті є служба підтримки, у якій працюють різні спеціалісти: юрист, психолог, сексопатолог. Куратору у виховній роботі допомагають студентські братства.

Рекомендована література

1. Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі: навч-метод. посіб. / І.В. Сопівник, В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.

2. Грабовська Т.О. Виховний процес та педагогічна діагностика / Т.О. Грабовська. – Рівне. – 1999. – 61 с.
3. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти : монографія / Л.М. Жалдак. – Київ : НАУ, 2007. – 210 с.
4. Жалдак Л.М. Педагогічна діяльність наставника як одна з основних умов гуртування студентської групи / Л.М. Жалдак // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Київ : 1999. – Вип. № 19. – С. 293–296.
5. Жалдак Л.М. Роль наставника на першому етапі гуртування студентської групи / Л.М. Жалдак // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин. – 1998. – С. 174–177.
6. Жалдак Л.М. Управління гуртуванням студентської групи / Л.М. Жалдак // Освіта і управління. – 1999. – Том 3. – № 3. – С. 99–102.
7. Журнал та основні нормативно-правові і організаційно-методичні матеріали наставника студентської групи. Видання 3, перероб. і доп. / Укл. В.І. Рябченко. – 2001.
8. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко. – 2001. – 220 с.
9. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти : методичні рекомендації / Укл.: В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, Н.І. Косарева. – Київ : ІЗМН. – 1997. – 28 с.
10. Проблеми вдосконалення виховної роботи у вищій школі в сучасних умовах : тези доповідей на Всеукраїнській науково-метод. конф. 16–18 грудня 1998 р. / За ред. В.І. Большакова – Дніпропетровськ: ПДАБтаА, 1998. – 88 с.

Тема 8. Методика формування студентського колективу

Тема передбачає оволодіння студентами знаннями щодо ознак, структури та етапів розвитку студентського колективу. Необхідно наголосити на тому, що формування колективу студентської групи слід здійснювати не тільки в позааудиторній виховній роботі, а й у навчально-виховному процесі. З цією метою варто включати студентів у різні види спільної діяльності – навчальну, трудову, громадську.

Студенти оволодівають змістом наступних питань – проблема формування колективу в психолого-педагогічних дослідженнях; поняття «група», «колектив», «гурт», «спільнота»; ознаки колективу; типи та функції колективу; стадії розвитку колективу; методика перспективних ліній та принцип паралельної дії А.С. Макаренка; міжособистісні взаємини в колективі; сучасний погляд на принцип виховання особистості в колективі і через колектив; шляхи гуртування колективу; причини спадів згуртованості колективу та способи боротьби з ними.

П Л А Н

1. Проблема формування колективу в психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Поняття «група», «колектив», «гурт», «спільнота».
3. Ознаки колективу.
4. Типи та функції колективу.
5. Стадії розвитку колективу.
6. Методика перспективних ліній та принцип паралельної дії А.С. Макаренка.
7. Міжособистісні взаємини в колективі.
8. Сучасний погляд на принцип виховання особистості в колективі і через колектив.
9. Шляхи гуртування колективу.

1. Проблема формування колективу в психолого-педагогічних дослідженнях

Педагоги стверджують, що рівень розвитку суспільства визначається його ставленням до окремої особистості, яке проявляється у системі виховання. Виховання протягом усієї історії людства відігравало у суспільстві вагомий роль, хоч його цілі змінювались відповідно до історичних періодів та особливостей певних країн. Проблему виховання особистості в колективі засобами впливу на неї групи досліджу-

вали багато вчених: *А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, Є.І. Синиця, О.В. Киричук, М.Ю. Красовицький, І.К. Матюша* та інші. Вони аналізували її через призму виконання системою виховання соціального замовлення. А воно в Україні довгий час зводилось до формування слухняного виконавця. Регулювання поведінки окремої особистості здійснювалось переважно через організації, колективи. Після розпаду тоталітарної системи спостерігається зменшення сили дії механізмів соціального регулювання на поведінку особистості. Внутрішні ж якості багатьох людей при такому низькому статусі особистості виявились недостатньо розвиненими для виконання ролі регулятора. Це призвело до того, що на сучасному етапі розвитку суспільства існує суперечність: з одного боку, спостерігається тенденція до зменшення регламентації прояву особистості та недостатня готовність молоді до використання отриманої свободи для свого соціально-психологічного розвитку, з іншого.

А тому для виховання особистості важливим є вирішення однієї з актуальних проблем сучасності – взаємовідносин колективу і особистості, над якою працюють психологи, педагоги, філософи, лікарі.

Вітчизняна педагогіка протягом тривалого періоду орієнтувалась на принцип виховання особистості в колективі і через колектив. Сьогодні цей принцип значною мірою переосмислюється. Окремі вчені вдаються до крайнощів: від абсолютизації ролі колективу перейшли до її повного заперечення. Наша позиція полягає в наступному: колектив викладачів і колектив студентів можуть і повинні бути важливими факторами регулювання розвитку і поведінки особистості. Така позиція визначається ще й тим, що в сучасному світі та в прогнозах на майбутнє роль групи буде зростати у різних сферах суспільного життя. Про це наголошував заступник генерального директора ЮНЕСКО Р.Р. Сінгх, у якості важливої характеристики особистості близького майбутнього він виділяє здатність до групової роботи. Як на навчальному, так і на робочому місці найвищий пріоритет відводиться груповій діяльності, у якій більш ефективно поєднання індивідуальних навичок, ніж їх сума.

Нехтуючи проблемами виховання молоді у вищій професійній школі, педагогічні працівники ігнорують такий важливий фактор формування особистості студента, як вплив колективу. А це призводить до того, що відбуваються певні зміни у його світогляді, ціннісних орієнтаціях. Педагогів насторожує те, що рисами характеру молодих людей стають не властиві українському менталітету індивідуалізм,

бездуховність. Українські педагоги *І.К. Матюша, М.Ю. Красовицький, О.Л. Кірдан, Г.О. Балл* та інші схиляються до думки про необхідність інтенсифікації виховного впливу на особистість. Свою позицію вони обґрунтовують тим, що у вихованні особистості не може бути повної, абсолютної свободи. Людина живе серед людей і її бажання так чи інакше співвідносяться з їх цілями, цінностями та нормами. На це необхідно зважати, тому певних обмежень не уникнути. Педагогічна наука має встановити ці обмеження і вони повинні бути максимально широкими. Адже засадами системи виховання в нових умовах мають бути повага до особистості з її позитивними рисами, опора на само-виховання, надання вихованцю необхідної психолого-педагогічної допомоги.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується, що важливим фактором впливу на розвиток особистості є мікросередовище. Саме в малих групах відбувається реальний вплив на виховання особистості, створюється мікроклімат, який визначає комфорт чи дискомфорт у стосунках, формуються позитивні чи негативні риси характеру, ідеали, цінності й норми поведінки. Таким виховним мікросередовищем для студентів є студентська група.

Численні наукові публікації з педагогіки та психології 60–80-х років вказують на те, що інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених до проблем формування колективу та гуртування малої групи був значним. Ці проблеми розробляли працівники кількох лабораторій: *«Колектив і особистість»* (м. Київ) – В.М. Галузинський, О.В. Киричук, М.Ю. Красовицький, М.Ф. Чернобаєва та інші, керівник – О.В. Киричук; *«Психологічні дослідження особистості в колективі»* (м. Москва) – В.В. Абраменкова, А.В. Петровський, В.А. Петровський, В.В. Шпалінський, Ю.В. Янотовська та інші, керівник – А.В. Петровський; *«Колектив і особистість»* (м. Москва) – Г.М. Казакіна, А.Т. Куракін, А.В. Мудрик, Л.І. Новікова та інші, керівник – Л.І. Новікова та ще ряд лабораторій. Результати аналізу сучасної наукової літератури свідчать, що психолого-педагогічні дослідження обходять проблему гуртування малої групи.

Наголошуючи на визначному внескові дослідників проблеми гуртування у розвиток теорії колективу, її не можна розглядати як завершену, тому що, по-перше, змінилась роль колективу в суспільстві; по-друге – дана теорія створювалась у певний історичний період і, безумовно, несе на собі відбиток тогочасної ідеологічної системи, тому й вимагає певного переосмислення; по-третє, в наш час відбу-

вається процес наростання соціальної, інтелектуальної диференціації, посилення конкуренції в студентському середовищі, що не сприяє гуртуванню. Наголошене вимагає дослідження феномену згуртованості студентського колективу в нових умовах.

2. Поняття «група», «колектив», «гурт», «спільнота»

Дослідник груп і колективів, який намагається розібратись у цих соціально-психологічних явищах, натрапляє на різноманітність точок зору і неоднозначність трактування термінів. Тому перед тим, як заглибитись у розгляд самих теорій, зупинимось на визначеннях і походженні двох основних термінів – «група» і «колектив».

Слово «група» з'явилося раніше, ніж «колектив», і за своєю етимологією, за дослідженням О.І. Донцова, пов'язане з двома коренями: «вузол» і «коло». Розглянувши процес утворення слова «група», він вказує, що у 17 столітті термін «*група*» (з італійської «*grosso*») використовувався художниками для позначення способу komponування фігур, за якого вони створюють цілісне враження. У 18 столітті слово «група» починає вживатись як назва людських спільнот, члени яких володіють якоюсь загальною ознакою. З розвитком соціальної психології група стала предметом багатьох психолого-педагогічних досліджень. Психологи визначають *малу соціальну групу* як кількісно невелику спільноту, де люди об'єднані спільною діяльністю, безпосередньо контактують один з одним, мають спільну мету та інтереси, які визначають певну організацію, тривалість існування та деяку однорідність поведінки її членів. Ми згодні з такою дефініцією.

Походження слова «колектив» дослідив В.І. Александров. Він стверджує, що слово «колектив» походить від латинського «*collectivus*», яке означало щось зібране, збірне ім'я. Слово «*collectivus*» утворилось від «*collegere*», що означало «збирати разом». Процес перетворення слова «колектив» із загальновживаного на термін автор пов'язує з появою соціальної психології. На початку 20 століття термін «колектив» означав суму індивідів, які складають єдину сукупність, утворену за певною ознакою. А.С. Макаренко вважав, що *колектив* – це живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання. Слід зазначити, що змістовне розкриття терміна «колектив» у роботах А.С. Макаренка не було тотожним за суттю у різні періоди його діяльності. На початку 20-х років він вживав як приблизно одназначні цьому терміну слова «община», «виховна община».

Колектив у сучасному розумінні, вважає *С.У. Гончаренко*, це таке об'єднання людей, життєдіяльність котрого визначається цілями і завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування, а стосунки між ними є гуманними, характеризуються взаємною повагою і відповідальністю, спільним прагненням до загального успіху. Ми не маємо заперечень до цього визначення.

Колектив – це організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності (*М.М. Фіцула*).

Деякі дослідники поряд з термінами «група» та «колектив» вживають термін «гурт». Останнім часом в українській мові більш активно стали вживати слово «гурт» – український відповідник слову «група». В сучасній психолого-педагогічній літературі зустрічаємо також термін «спільнота». На нашу думку, за змістом це поняття ширше, ніж «колектив», тому ми вживаємо його як синонім до поняття «група».

Важливим етапом у розвитку теорії колективу є педагогічна система, розроблена *А.С. Макаренком*. Саме *А.С. Макаренку* належить головна роль у створенні і обґрунтуванні теорії колективу, яка сьогодні не сприймається однозначно. Він надавав згуртованості колективу великого значення і вважав, що необхідною умовою згуртованості і розвитку колективу є постановка перед його членами перспектив, тобто яскравих, захоплюючих цілей, без яких справді важко знайти спосіб організації колективу.

3. Ознаки колективу

Ознаки колективу – це ті характерні риси, які властиві колективу. До них належать (за *М.М. Фіцулою*):

- а) наявність суспільно значимої мети;
- б) щоденна спільна діяльність, спрямована на її досягнення;
- в) наявність органів самоврядування;
- г) встановлення певних психологічних стосунків між членами колективу.

Які ж основні ознаки здорового, міцного, згуртованого колективу визначають сучасні психологи? *І.К. Матюша* вважає, що такими ознаками є: загальні завдання і тісні контакти у спільній діяльності, спрямовані на зміцнення економіки, освіти, культури; колектив з вираженою національною ознакою, яка виявляється у спільності мови, інтересів, запитів і потреб; постійний рух і розвиток колективу; колектив

має бути наділений властивостями магнетизму, тобто притягувати до себе своїм теплом усіх членів як рівноправних партнерів у спільній діяльності, що прагнуть до єдиної загальної мети; вищою владою колективу має бути мудрість, помірність і справедливість; у колективі має бути лише один загальновизнаний лідер, і ніяких суперників йому не повинно бути, інакше – неминучі конфлікти; важливою ознакою справжнього колективу є нормальний тон і розумний стиль його роботи; активність колективу, що виявляється у постійній готовності до руху.

А.В. Петровський узагальнив результати роботи своєї лабораторії і виділив такі ознаки колективу:

1. *Переважаючі активні колективістські самовизначення (КС)* над конформними і негативістськими реакціями (*І.Я. Оботурова*). КС – це конкретна форма активної взаємодії особистості і групи, поняття, за допомогою якого адекватно відображається реальна детермінація поведінки особистості позицією групи. Конформність – «усвідомлена зовнішня згода з групою при внутрішніх розбіжностях з її позицією, свідоме пристосування індивіду».

2. *Ціннісно-орієнтаційна єдність (ЦОЄ)* як показник згуртованості колективу (*В.В. Шпалінський*). Згуртованість колективу заключається у співпаданні оцінок і установок групи по відношенню до об'єктів, які є значимими для групи в цілому і належать до суттєвих сторін її спільної діяльності.

3. *Референтність колективу* для його членів (*Є.В. Щедріна*). Референтна група – це будь-яка мала група, до якої людина добровільно себе зараховує або членом якої вона хотіла б бути. Погляди та норми референтної групи є зразком для людини, тут вона знаходить такі цінності та форми діяльності, які цілком задовольняють її потреби й інтереси, відповідають поглядам і нормам життя. Нереферентною вважається така мала група, психологія і моральна поведінка якої не поділяється індивідом, внаслідок чого він виявляє байдужість або ворожість до неї. З кількох референтних груп людина вибере ту, де вона переживає емоційне благополуччя, почуття психологічного захисту.

4. *Еталонність колективу* для його членів, тобто сприймання свого колективу як такого, що наближається до прийнятого у ньому еталону норм поведінки.

Петровський А.В. в залежності від міри опосередкованості взаємин діяльністю та її спрямованості виділяє п'ять типів груп – колектив,

просоціальна асоціація, антисуспільна корпорація, асоціальна асоціація, дифузна група.

За *Н.М. Пейсаховим*:

- Оптимальна структура групи – є 3–4 мікрогрупи за інтересами;
- Жорстка структура – немає мікрогруп;
- Автономна структура – кількість мікрогруп більша 4-х.

4. Типи та функції колективу

Існують різні *типи колективів*: робітників, службовців, армійський, дитячий, студентський колектив та інші.

На думку А.В. Власенко, *студентство* – це соціальна спільнота, яка характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, поведінкою та психологією. Оволодіння знаннями, вміннями та навичками, підготовка до майбутньої професійної діяльності є для студентів головним завданням. *Студентство*, як справедливо стверджує В.Т. Лісовський, це молоді люди приблизно одного віку, яким властиві нестійкий матеріальний стан, незначний життєвий досвід, відсутність у більшості власної сім'ї, добре розвинене почуття колективізму, комунікабельність, гумор, оптимізм, потреба у спілкуванні та належності до групи.

Студентська група – це спільнота, яка відрізняється від трудових та військових колективів, згуртованість яких активно вивчалась. Студентська група відрізняється за віковим та кількісним складом, соціально-демографічними характеристиками. Від робітничої бригади студентська група відрізняється тим, що віддалений мотив у діяльності робітників згуртовує їх, а в студентській групі, і за нашими спостереженнями, віддалений мотив – стати кваліфікованим фахівцем – діє слабше порівняно з ближнім мотивом – отримати залік, скласти іспит. Крім того, основна діяльність студентів – навчальна, а вона передбачає більшу свободу, ніж діяльність робітника чи військового. В трудовому колективі можна підібрати людей за психологічною сумісністю, що сприяє гуртуванню, а в студентській групі – ні. Студентство характеризується особливими умовами життя, праці та побуту, а також ініціативністю і мобільністю. Останнім часом в студентському середовищі зростає соціальна, інтелектуальна диференціація, посилюється конкуренція, що ускладнює роботу з гуртування.

Інтерес вчених до студентських колективів помітно зріс в кінці 70-х – на початку 80-х років ХХ століття. Саме на цей період припадає найбільша кількість праць з формування колективів академічних

груп. Формування та гуртування колективу – близькі за значенням, але не тотожні поняття. Формування колективу включає його гуртування. На думку вчених, згуртованість – це один з показників рівня розвитку малої групи як колективу. Ми погоджуємось з О.С. Чернишовим, та з іншими авторами – А.В. Петровським, Є.С. Кузьмінім, Є.В. Шороховою, Л.І. Уманським, які вважають, що згуртованість – не єдиний показник, за яким дифузна група відрізняється від колективу. Важливими показниками виступають також спрямованість групи, організованість, психологічна єдність, психологічний клімат колективу, а також непсихологічні параметри розвитку даної спільності – результативність діяльності, ефективність спільної праці тощо.

Функції колективу:

а) *організаторська* – сам керує своєю суспільно корисною діяльністю;

б) *виховна* – стає носієм моральних переконань;

в) *стимулювання* – сприяє формуванню морально цінних стимулів усіх суспільно корисних справ, регулює поведінку своїх членів, їх взаємовідносини.

Закони життя колективу: у А.С. Макаренка стиль і тон взаємовідносин в колективі виражався: а) мажор – постійна бадьорість, готовність вихованців до дії; б) почуття власної гідності, що витікає з уявлення про цінність свого колективу, гордість за нього; г) активність, що проявляється в готовності до впорядкованої ділової і ігрової дії; е) звичка до стриманості в рухах, слові, в проявах емоцій. Основним законом життя колективу є рух – форма його життя, зупинка – форма його смерті.

5. Стадії розвитку колективу

Більшість дослідників виділяють три стадії (етапи) розвитку колективу, відповідно до характеру вимог.

На першій стадії важлива постановка до вихованців педагогічних вимог, рішучих за формою, зрозумілих за змістом, з певними елементами навіювання. На цій стадії колектив називають «песчаные россыпи». Слід інтенсивно впливати на вихованців, навчати і виховувати ядро активу. До ядра активу підбирають студентів, які добре вчаться, виконують вимоги навчального закладу, вимогливі до себе і до інших, мають організаторські здібності.

Досвід переконує, що цю стадію розвитку колективу не слід затягувати. Якщо вихованці довго перебувають тільки в залежності від педагогічного колективу, вони звикають до такого становища, і тоді їх важко ввести в рамки підкорення органам студентського самоврядування. Цілком зрозуміло, що перша стадія розвитку колективу має місце тоді, коли його тільки організаційно оформили.

На другій стадії вимоги наставника підтримуються частиною вихованців, актив ставить вимоги до товаришів і самих себе. Колектив тепер «пластична глина». Друга стадія розвитку колективу починається з появою органів його самоврядування. В колективі проходить подальше взаємне вивчення студентами один одного, виявлення життєвих позицій, пошуки товаришів і друзів.

Оскільки ядро активу ще не має досвіду роботи, наставник і викладачі продовжують ставити студентам категоричні вимоги, але опираються при цьому на ядро активу. Невиконання вихованцем вимог слід тепер розглядати як свідому протидію, обговорювати на засіданнях активу і вживати певних заходів впливу.

На даній стадії особливу увагу приділяють вивченню членами органів самоврядування своїх прав і обов'язків, навчанню їх методам роботи. Здійснюється також робота з розширення активу, залученню до нього студентів, які зарекомендували себе з позитивного боку. Виконання ними доручень наставника сприяє формуванню у них почуття відповідальності, самостійності й ініціативи.

Іноді на цій стадії може виникнути і негативна неофіційна група, яка протиставить себе активу. Але наявність здорової громадської думки допомагає наставнику справлятися з нею.

На третій стадії розвитку вимоги ставить колектив. Це досягається при згуртуванні вихованців в спільній діяльності. На цій стадії наставник працює з активом, створює йому авторитет серед студентів, здійснює контроль за його діяльністю. Разом з цим проводиться робота щодо залучення якомога більшої кількості студентів до активу. Чим більше вихованців складають актив колективу, тим краще, тим здоровіший колектив, сильніша його громадська думка, її виховні можливості.

Деякі педагоги, в тому числі і А.С. Макаренко, виділяють **четверту** і наступні стадії розвитку колективу. На четвертій стадії студент сам встановлює вимоги до себе; виконання моральних норм стає для нього потребою; процес виховання переходить в процес самовиховання.

6. Методика перспективних ліній та принцип паралельної дії

А.С. Макаренка

Система перспективних ліній – це ряд послідовно поставлених перед колективом цілей, досягнення яких сприяє розвитку колективу.

А.С. Макаренко виділяв три види перспектив:

Близька перспектива – ставиться перед колективом, що знаходиться на будь-якій стадії розвитку, навіть на початковій (спільна прогулянка, похід в театр, змагання).

Середня перспектива – полягає в проекті колективної події з часом, для досягнення якої потрібно прикласти чимало зусиль (підготовка до змагання, свята, літературного вечора). Середню перспективу доцільно використовувати, коли в групі вже сформувався працелюбний актив, який може виступити з ініціативою і повести за собою.

Далека перспектива – це зміщена в часі, найбільш соціально значима мета, яка вимагає значних зусиль для її досягнення. В даній перспективі поєднуються особисті та суспільні потреби (мета успішного закінчення університету). Виховання на далекій перспективі дає значний ефект лише тоді, коли провідне місце в колективній діяльності займає праця.

Принцип паралельної дії А.С. Макаренка.

Безпосередній вплив педагога на вихованця з різних причин може бути малоефективним. Кращі результати отримують завдяки впливу на вихованця через інших членів колективу. Цю закономірність враховував А.С. Макаренко, пропонуючи принцип паралельної дії – вплив на вихованця опосередковано, через первинний колектив.

Суть принципу можна відобразити схемою: кожний член колективу знаходиться під паралельним впливом трьох сил – вихователя, активу, всього колективу. При підвищенні рівня сформованості колективу безпосередній вплив вихователя на кожного вихованця слабшає, а вплив на нього колективу – посилюється. Принцип паралельної дії використовується вже на другому етапі розвитку колективу.

7. Міжособистісні взаємини в колективі

У процесі різних видів діяльності в колективі встановлюються міжособові зв'язки і взаємини. В згуртованому колективі вони мають гуманний характер. Інші зв'язки мають характер співпраці, кооперації, коли кілька первинних колективів вступають у безпосередні контакти

при реалізації спільного практичного завдання; треті – зв'язки шефства, коли колектив, який досягнув високих результатів у вирішенні тих чи інших практичних завдань, взаємодіючи з іншим колективом, передає йому свій досвід, подає допомогу і підтримку.

Науковими дослідженнями виявлено три найбільш поширені моделі розвитку взаємовідносин між особистістю і колективом:

- а) особистість підкоряється колективу (конформізм);
- б) особистість і колектив перебувають в оптимальних стосунках (гармонія);
- в) особистість підкоряє собі колектив (нонконформізм).

У кожній з цих моделей виділяється багато ліній взаємовідносин, як наприклад: колектив відштовхує особистість; особистість відкидає колектив; співіснування за принципом невмішування і т.п. Кожен вид стосунків по-своєму впливає на формування особистості в колективі.

8. Сучасний погляд на принцип виховання особистості в колективі і через колектив

Основним принципом, на якому будуються стосунки в колективі, А.С. Макаренко розглядав принцип відповідальної залежності, В.О. Сухомлинський важливе значення надавав питанню гуманізації стосунків у колективі. І.П. Іванов вважає, що саме в різновіковому загоні виникає товариське піклування старших про молодших, прагнення вдосконалювати себе і оточуючу дійсність. Місце педагога він бачить при цьому «Не за них і без них, а разом з ними і попереду них». І.П. Щетинін вважає, що у вихованця необхідно викликати потребу в активному створенні своєї особи у відповідності з уявленням про неї колективу.

Розглядаючи колектив як засіб виховання, *треба відкинути* такі погляди радянської педагогіки (М.Ю. Красовицький):

- а) політичне втручання у життя колективу;
- б) абсолютизація кожного положення А.С. Макаренка без врахування особливостей часу і критичного аналізу нашої виховної практики;
- в) нереальні та безперспективні спроби втілювати у практику всю систему А.С. Макаренка;
- г) положення про те, що колектив є єдиним інструментом виховання;
- д) колективна відповідальність за вчинки окремої особистості;

е) підкорення інтересів особистості інтересам колективу, доведення особистості у разі конфлікту з колективом до морального знищення;

є) про перевагу колективної думки над думкою особистості при вирішенні питань життя колективу;

ж) обмеження свободи вихованця у таких сферах, як участь у виховних заходах, форми і об'єкти спілкування, політичні погляди, світоглядні та релігійні цінності, хобі тощо;

з) заорганізованість життя вихованців, тобто намагання забезпечити їх такою системою виховних заходів, щоб вони перебували під постійним педагогічним впливом упродовж усіх навчальних та вихідних днів;

й) обговорювати в колективі будь-який вчинок особистості.

Рішуче відкидаючи ідеологічні перекручення принципу виховання «в колективі і через колектив» *важливо зберегти* усе краще, що виправдало себе у виховній практиці педагогів-гуманістів. Це такі положення і підходи:

а) головною метою діяльності колективу є особистість, її здібності, інтереси, потреби, розкриття творчого потенціалу;

б) необхідно зберегти і розширити реальні права вихованця у колективі;

в) важливо забезпечити свободу вибору вихованцем світоглядних, політичних, релігійних поглядів, його незалежність від офіційних орієнтирів навчального закладу у цій сфері;

г) фундаментальною основою колективістського виховання залишається створення у колективі системи гуманних людських взаємин, які забезпечують гідне місце кожній особистості, увагу і повагу до її думок, проблем, турбот;

д) забезпечення свободи кожній особистості в колективі передбачає і певні обмеження, які вкрай необхідні для її нормального функціонування;

е) важливою ознакою і умовою успішного розвитку колективу є визнання спільної творчої діяльності, турбота про оточуючий світ, про іншу людину.

*Поради В.О. Сухомлинського щодо застосування
принципу виховання в колективі*

Не можна обговорювати в колективі:

- поведінку дитини (підлітка, юнака), причиною якої є явні або приховані ненормальності в сім'ї, зокрема антигромадські вчинки батьків, сварки, скандали, незгода між батьком і матір'ю;

- поведінку або окремі вчинки, що об'єктивно є протестом проти грубості, сваволі старших, тому що підліток в такому разі вважає осуд несправедливістю щодо себе;
- вчинки підлітків, які є результатом допущеної педагогом помилки;
- вчинок, зумовлений тим, що вчитель допустив необ'єктивність в оцінюванні знань вихованців;
- неправильний вчинок, пояснення якого вимагає розповіді про глибоко особисті, дружні стосунки вихованця із своїми ровесниками, тому що наштотування на відвертість в такому разі він переживає як спонування до зради.

9. Шляхи гуртування колективу

Шляхи згуртування колективу:

- а) наявність системи перспективних ліній;
- б) дотримання макаренківського принципу паралельної дії;
- в) зміцнення позитивних традицій;
- г) формування громадської думки;
- д) використання студентського самоврядування у згуртуванні;
- е) організація змагання;
- є) спільні справи;
- ж) взаємна інформація про стан справ у різних контактних колективах.

Виховна роль колективу на його членів підвищується за таких умов:

- а) розумне поєднання педагогічного керівництва зі створенням умов для прояву вихованцями самостійності, ініціативи, самодіяльності;
- б) колектив вступає у відносини співпраці з вихованцями;
- в) контроль за діяльністю членів колективу переходить у самоконтроль;
- г) колектив навчився терпеливого ставлення до недоліків його членів, прощати нерозумні дії, нанесені образи;
- д) адекватність виконання членами колективу ролей своїм реальним можливостям;
- е) своєчасне педагогічне втручання у формування стосунків між членами колективу;

є) створення тимчасових об'єднань з переведенням до них вихованців, у яких не склалися нормальні стосунки в первинному колективі;

ж) зміна характеру і видів колективної діяльності, що дозволяє вводити студентів до нових стосунків.

Педагогічний колектив щодо студентського колективу повинен допомогти:

а) виробити єдині установки, що виражалися б у правилах, законах життя навчального закладу;

б) створити систему єдиних вимог;

в) вплинути на весь тон і стиль взаємовідносин у колективі;

г) у підборі, навчанні і координації діяльності органів самоврядування;

д) в плануванні, підготовці і проведенні запланованих заходів;

е) в координуванні міжособових і ділових стосунків у колективі.

Рекомендована література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.

2. Дьомін А.І. Основні напрями нейтралізування причин спаду згуртованості малої групи / А.І. Дьомін, Л.М. Жалдак // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / Кол. авт. – Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 21. – С. 47–52.

3. Дьомін А.І. Причини спаду згуртованості малої групи / А.І. Дьомін, Л.М. Жалдак // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Кол. авт. – Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 25. – С. 141–150.

4. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти : монографія / Л.М. Жалдак. – Київ : НАУ, 2007. – 210 с.

5. Жалдак Л.М. Про теорії груп та колективів, стан та перспективи їх розвитку / Л.М. Жалдак // Придніпровський науковий вісник. – 1998. – № 111 (178). – С. 36–41.

6. Жалдак Л.М. Управління гуртуванням студентської групи / Л.М. Жалдак // Освіта і управління. – 1999. – Том 3. – № 3. – С. 99 – 02.

7. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И.П. Иванов. – Москва : Просвещение, 1989. – 96 с.

8. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С.Г. Карпенчук – Київ : Вища школа, 1997. – С. 55–61.
9. Красовицкий М.Ю. Педагогика А.С. Макаренка: какой она видится в конце XX столетия ? / М.Ю. Красовицкий // Педагогика. – №1. – 1996. – С. 61–68.
10. Красовицкий М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки / М.Ю. Красовицький. – Київ; Нью-Йорк : Педагогічна думка. – 1998. – 160 с.
11. Лузан П.Г. Студентська група дієздатна тільки тоді, коли вона згуртована і безконфліктна. Про оптимізацію міжособистісних взаємин у ній / П.Г. Лузан, Л.М. Жалдак // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 2. – С. 53–56.
12. Марисова Л.И. Студенческий коллектив: основы формирования и деятельности / Л.И. Марисова. – Київ : Вища школа, 1984. – 525 с.
13. Матюша І.К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система (психолого-педагогічний аспект) : навч.-метод. посіб. / І.К. Матюша. – Київ : ІЗМН, 1997. – 188 с.
14. Науково-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі / Т.О. Грабовська – Київ : МАУП. – 1999. – 134 с.
15. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. Вузов: В 2 кн. / И.П. Подласый – Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2. – С. 59–92.
16. Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В. Петровского, Москва : Педагогика, 1979. – 240 с.
17. Семиченко В.А. Психологія соціальних відносин / В.А. Семиченко. – Київ : «Магістр-S», 1999. – 168 с.
18. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива / В.А. Сухомлинский. – Москва : Просвещение. – 1981. – 192 с.
19. Уманский Л.И. Поэтапное развитие группы как коллектива / Л.И. Уманский // Коллектив и личность / Ред. кол. К.К. Платонов /руков. группы/ и др./. – Москва. – 1975. – 263 с.
20. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. Освіти / М.М. Фіцула. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 1999. – С. 91–93.
21. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 372–393.

Тема 9. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи

Студенти оволодівають понятійним апаратом з теми та знайомляться зі змістом наступних питань. Актуальність проблеми студентського самоврядування. Проблеми студентського самоврядування у законодавчих та нормативно-правових документах з вищої освіти. Студентське самоврядування у ВНЗ: суть, структура, форми роботи.

Європейський вибір України та питання утвердження студентського самоврядування. Досвід впровадження студентського самоврядування у ВНЗ. Всеукраїнська студентська рада як представницький орган студентів на державному рівні. Поняття про студентське самоврядування.

Історичний аспект розвитку самоврядування. Проблема студентського самоврядування в психолого-педагогічних дослідженнях. Лідерство в колективі. Участь лідерів у діяльності студентського самоврядування.

П Л А Н

1. Поняття про студентське самоврядування. Історичний аспект розвитку самоврядування.
2. Проблема студентського самоврядування в психолого-педагогічних дослідженнях.
3. Лідерство в колективі. Участь лідерів у діяльності студентського самоврядування.

1. Поняття про студентське самоврядування. Історичний аспект розвитку самоврядування

Студентське самоврядування у вищих закладах освіти, в тому числі і в аграрних, після тривалого занепаду активно відроджується. Створюються і функціонують студентські парламенти, малі вчені ради, студентські організації та профспілки. На жаль, все це відбувається в основному на рівні університету, інституту. В академічних групах студентське самоврядування залишається недостатньо дієвим, воно представлене старостою студентської групи, його заступником і профгором. У зв'язку з цим виникла необхідність розвитку студентського самоврядування в академічних групах. Особливо актуальною ця проблема стала для студентів-аграрників, яким необхідні навички управління колективами сільськогосподарських підприємств в умовах реформування аграрного сектору економіки України.

Студентське самоврядування, на думку *О.С. Чернишова*, – це складне соціально-педагогічне явище, яке в центр навчально-виховного процесу ставить особистість студента. Це ще й участь студентів в управлінні й керівництві справами свого колективу.

Історія самоврядування починається ще у феодальній школі. На початку ХХ століття воно набуло широкого розвитку у школах США, Англії, Німеччини та інших країн. Як свідчать дослідження, самоврядування розвиває у студентів організаторські здібності, почуття відповідальності, ініціативу і одночасно є однією з основних умов розвитку самостійності особистості, що надзвичайно важливо для фахівців-аграрників.

У практиці української школи самоврядування (як учнівське, так і студентське) з'явилося у 20-х роках ХХ століття завдяки працям *А.С. Макаренка*, *В.М. Коротова*, *С.А. Черніка* та інших. *А.С. Макаренко* покладав на своїх вихованців організаторські функції. Вони планували, виконували і контролювали здійснення задуманого. На основі ідей і досвіду *А.С. Макаренка* *В.М. Коротов* розробив теорію і практику учнівського самоврядування, яке довгий час діяло поряд з комсомольською та піонерською організаціями. Він вважав, що самоврядування – це могутній важіль виховної діяльності, який у багато разів збільшує її силу і ефективність. Педагогічне керівництво самоврядуванням є однією з важливих умов його функціонування.

Проведене нами теоретичне дослідження базувалось на положеннях і висновках педагогічної і психологічної наук відносно студентського самоврядування (*Є.І. Димов*, *О.Л. Жук*, *В.М. Коротов*, *М.І. Приходько*, *Н.С. Степанов*, *О.С. Чернишов* та інші).

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури і досвіду роботи вищих аграрних закладів освіти (далі ВАЗО) України свідчить, що діяльність інституту наставників сьогодні активно відновлюється, в той час як студентське самоврядування, особливо на рівні академічної групи, залишається недостатньо активним. Педагогічний процес деяких ВАЗО містить елементи самоврядування, але цього замало, щоб воно було вагомим фактором виховання особистості студента та гуртування студентського колективу. Ряд авторів дотримуються думки, що студентське самоврядування знаходиться у стадії практичного становлення, в той час як залишається недостатньо розробленою в теоретичному плані сама проблема студентського самоврядування. Крім того, дієвість самоврядування залежить від досвіду організаторської діяльності його учасників, якості педагогічного керівництва.

2. Проблема студентського самоврядування в психолого-педагогічних дослідженнях

Характерною особливістю ВАЗО є те, що значна частина студентів має досвід управління групою чи класом. Так, за даними *П.Г. Лузана*, 75% студентів сільськогосподарського вузу були задіяні у сфері управління групою чи класом (1987 рік).

У процесі дослідження ми дійшли висновку, що сьогодні у студентів значно менший досвід управління та недостатня готовність до управлінської діяльності, так як учнівському самоврядуванню не приділяється достатньої уваги. Навички організаторської діяльності мають менше 30% студентів Національного аграрного університету, частина з них були старостами груп чи класів, заступниками старост (2002 рік).

Разом з тим, однією із особливостей ВАЗО є те, що тут готують фахівців, які у майбутньому будуть керівниками сільськогосподарських підприємств. Вони повинні вміти самостійно вирішувати всі питання, пов'язані із діяльністю за фахом, а також керувати колективами. За даними соціологічного опитування, проведеного у 30-ти ВЗО України, 40% фахівців не отримують під час навчання у достатній мірі знання і вміння організації та управління колективом. Тому робота у самоврядуванні потрібна студентам ВАЗО як майбутнім керівникам та членам колективів.

На нашу думку, в педагогічний процес ВАЗО варто впроваджувати елементи самоврядування. Так, у студентській групі доцільно організовувати консультаційні пункти перед сесіями, обговорювати результати сесій. Разом з наставником студенти повинні планувати організаційно-виховну роботу в групі.

Відзначимо ще й те, що, на думку студентів, їх участь у самоврядуванні виражається у: оцінці роботи викладачів (15,8% студентів); розподілі стипендій у групі (14,2%); контролі за відвідуванням занять, дисципліною (13,3%); обслуговуванні гуртожитків (1,4%); роботі в радах вузу чи факультету (1,4%); участі у розподілі випускників (0,5%); підборі кандидатур для вступу в аспірантуру (0,2%). Як бачимо, найбільш важливі для студентів питання виявляються найменш доступними для контролю. Причиною такого стану є те, що студенти не вміють користуватися своїми правами, не мають досвіду керівництва, а на початку навчання у ВЗО психологічно не готові брати участь у самоврядуванні. Підтвердження цьому знаходимо у дослідженнях.

Має рацію *О.В. Соколовська*, акцентуючи увагу на тому, що студентам 1 курсу важко без сторонньої допомоги включитись у систему самоврядування ВЗО. Неготовність першокурсників до самоврядування, що виражається у їхній слабкій поінформованості у питаннях самоврядування, відсутності необхідних організаторських навичок, обмеженості соціального досвіду, несформованості таких особистісних якостей як самостійність, відповідальність, дисциплінованість – все це доводить, що участь першокурсників у самоврядуванні не може бути повністю самодіальною. Цьому потрібно цілеспрямовано і послідовно вчити. Крім того, вивчення реального досвіду ВЗО Білорусі дозволило авторові стверджувати, що студентське самоврядування ще не стало системою і нормою життя у вищій школі. Тому відмовитись від вузівських наставників, котрі можуть практично допомогти у підготовці до самоврядування студентських груп, було б передчасним і необґрунтованим рішенням.

Необхідно визнати, що самоврядування потребує кваліфікованого педагогічного керівництва, яке передбачає готовність педагога до роботи у ньому. Готовність педагога – це не тільки високий рівень педагогічної підготовки, а й знання закономірностей процесу управління, оволодіння уміннями прогнозування, аналізу та діагностики, створення умов для нормального функціонування самоврядування.

Існує кілька підходів до організації роботи студентського самоврядування. На основі структурного підходу самоврядування розглядають як явище, що входить до певної системи і є ієрархією окремих компонентів, які пов'язані між собою. За цього підходу клас або група ділиться на ланки, призначаються ланкові, староста. Деякі дослідники самоврядування пропонують дотримуватись у процесі його організації не структурного, а діяльнісного підходу. За останнього учасники самоврядування самі об'єднуються у мікрогрупи за інтересами під час здійснення навчальної, суспільно-корисної, ігрової, спортивної та інших видів діяльності. Новоутворені мікрогрупи не слід руйнувати, їх варто використовувати для розвитку самоврядування, спираючись як на офіційний актив (старосту та його заступника), так і на неофіційних лідерів. Перевага діяльнісного підходу до самоврядування заключається в поетапному об'єднанні 2–5 студентів у мікрогрупу, яке відбувається швидше, ніж об'єднання групи в цілому. Налагодження зв'язків між мікрогрупами відбувається у процесі їх спільної діяльності. Діяльнісний підхід до самоврядування знайшов своє відображення у нашій експериментальній роботі щодо перевірки впливу студентського самоврядування на гуртування групи.

3. Лідерство в колективі. Участь лідерів у діяльності студентського самоврядування

Психологи стверджують, що ефективність функціонування студентського самоврядування, та й взагалі діяльності групи багато в чому залежить від активу групи, до якого входять її лідери. Сучасна модель лідерства, що використовується у вітчизняній психології, будується на трьох різних основах – зміст, стиль та характер діяльності лідера. Цю модель запропонував Л.І. Уманський.

За змістом розрізняють такі *типи лідерів*: *лідер-організатор* (вміє швидко і чітко розподіляти завдання, оперативно приймати рішення, здійснювати контроль за їх виконанням); *лідер-ініціатор* (висуває пропозиції, ініціативи, веде за собою особистим прикладом, пропонує програму поведінки); *лідер – генератор емоційного настрою* (підтримує бадьорий настрій у групі, заряджає членів колективу своєю енергією). *За стилем керівництва*: *авторитарний, демократичний і такий, що об'єднує два перших типи*. *За характером діяльності*: *універсальний* (виявляє лідерські якості в основних видах діяльності групи); *функціональний* (виявляє лідерські якості лише в одному виді діяльності); *стійкий* (постійно виявляє лідерські якості); *ситуаційний* (виявляє лідерські якості тільки в певній ситуації). Встановлено, що в групах високого рівня розвитку є кілька лідерів різних типів.

Для наставників, організаторів студентського самоврядування важливим є питання: «Як визначити лідера в групі?» Соціальна психологія пропонує скористатися *соціометричною методикою*, яка орієнтує членів групи на вибір людини, найбільш бажаної на посаді керівника. В основі такого вибору лежить емоційне тяжіння. Але, як вказує Я.Л. Коломінський, не можна ототожнювати лідера з соціометричною «зіркою», так як «зірка» – найбільш емоційно привабливий член групи – не завжди є домінуючим у процесі спілкування.

Петровський А.В. вважає, що лідер – найбільш референтна для групи особа відносно до групової діяльності. Ми погоджуємось з Л.І. Новіковою, яка вважає, що «ватажка» групи не слід призначати. Не варто також доручати вибір студентам на початку функціонування студентської групи. Слід використовувати та створювати такі ситуації, у яких можливі ватажки могли б себе проявити як організатори, а вже потім попросити студентів визначитись щодо лідера.

Проблема лідерства пов'язана з проблемою співпадання чи не співпадання офіційної і неофіційної структури групи. Офіційна струк-

тура представлена студентською групою, курсом, органами студентського самоврядування, гуртками, секціями. Неофіційна структура – мікрогрупами, компаніями друзів, референтними групами, аутсайдерами, лідерами, ізольованими. Щодо взаємовідносин між офіційною і неофіційною структурами групи у психолого-педагогічній літературі є кілька підходів.

Представники одного з них вважають, що співпадання офіційної і неофіційної структур є необхідною умовою функціонування колективів. На думку інших вчених, такого співпадання важко досягти, так як після закріплення неофіційного лідера у офіційному активі в групі знову з'являється неофіційний лідер. Наприклад, у студентській групі офіційний лідер – староста – представляє інтереси адміністрації, керівництва закладу освіти, а неофіційний – інтереси студентів. Представники цього підходу вважають, що співпадання офіційної і неофіційної структур групи не є необхідною умовою функціонування колективів.

Слушною видається думка *Л.І. Новікової* та *О.Т. Куракіна* стосовно *співорієнтованості*, узгодженості, синхронності офіційної та неофіційної структур групи. Важливим показником зрілості колективу, його ефективності як інструменту виховання особистості є співорієнтація, скоординованість офіційної і неофіційної структури групи, тобто офіційні лідери колективу мають високий статус у сфері міжособистісних взаємин; лідируючі мікрогрупи є носіями позитивних цінностей; кожен член колективу, реалізуючи ту чи іншу офіційну роль у ньому, займає сприятливе для себе положення у сфері міжособистісних неофіційних взаємин.

До перерахованих вище слід додати ще одну умову: офіційна і неофіційна структури групи повинні діяти у одному напрямі – гуртування групи.

Отже, на основі аналізу літератури і власних досліджень ми дійшли висновку, що умовами ефективного гуртування студентської групи є функціонування дієвого студентського самоврядування як в академічній групі, так і на курсі, у закладі освіти; співорієнтація офіційної і неофіційної структури групи; педагогічне керівництво діяльністю студентського самоврядування.

Дієве студентське самоврядування забезпечує виконання ряду його функцій (гуртування, аналізу діяльності, прийняття рішень і їх виконання, регулювання відносин, коригування дій, оцінки діяльності, контролю); передбачає референтність активу, наявність у його членів досвіду організаторської діяльності.

Педагогічне керівництво діяльністю студентського самоврядування обумовлює забезпечення оптимального співвідношення між педагогічним керівництвом і процесом саморегуляції, що властивий групі; готовність педагога до роботи у самоврядуванні (його психолого-педагогічна підготовка, знання закономірностей процесу управління).

З метою перевірки ефективності впливу виявлених умов на гуртування студентської групи, нами було проведено експериментальну роботу зі студентами Національного аграрного університету (далі НАУ).

Наставникові експериментальної групи була запропонована така програма дій: з'ясувати, на ґрунті яких неформальних цінностей іде процес інтеграції в експериментальній групі, утворення мікрогруп. Як виявило анкетування, в основі інтеграції студентів лежать інтереси та захоплення, пов'язані з проведенням часу у колі друзів, походами та прогулянками, спортом, музикою, читанням, переглядом телепередач, навчанням, роботою на комп'ютері тощо.

Необхідно також було виявити неформальних лідерів групи, які б разом з офіційними лідерами брали участь в роботі студентського самоврядування. З цією метою наставник провів анкетування, в основу якого була покладена класифікація лідерів, запропонована Л.І. Уманським. Ми дотримуємось думки, що чим більше у групі лідерів, тим вона згуртованіша за умови, що лідери співпрацюють, а не конфліктують між собою, а офіційна і неофіційна структури групи діють співорієнтовано.

За результатами анкетування було виявлено неформальних лідерів групи. Наступним кроком стало обговорення доручень студентів. Крім старости і його заступника, які уособлюють у більшості академічних груп як офіційний актив так і структуру студентського самоврядування, в експериментальній групі було обрано: представників до студентської організації НАУ та студентського профкому, організатора культурного дозвілля (культорга), спортивного лідера, інтелектуального лідера (організатора наукової роботи), членів редколегії, відповідальних за чергування в аудиторіях та у гуртожитку.

Метою подальшої експериментальної роботи стало: зробити мікрогрупи привабливими для студентів, забезпечити активну позицію (у будь-якій ролі) для тих студентів, які мають низький соціометричний статус, домогтися, щоб мікрогрупи діяли не розрізнено, а взаємозв'язано, підвищити соціометричний статус ізольованих та відторгнених студентів, допомогти їм увійти в емоційно значимі для них групи. Для кожної окремої мікрогрупи була організована своя справа

з такою метою, щоб студенти змогли максимально проявити свої здібності.

Так як виховні можливості самоврядування визначаються якнайширшим залученням до нього студентів, одним із основних завдань стало включення до цієї діяльності якомога більшої їх кількості. Мікрогрупам було доручено організувати ту діяльність, на основі якої їх члени об'єднались, і яка була для них привабливою (фізично-оздоровчу, навчально-пізнавальну, громадсько-корисну, культурно-масову тощо).

Як показало спостереження, під час експерименту і після нього мікрогрупи діяли спільно, у спільній діяльності були задіяні також відторгнуті студенти. Актив групи та її неформальні лідери у тісній співпраці з наставником організовували діяльність студентського самоврядування у групі, контролювали виконання обов'язків: ведення журналу групи, контроль відвідування занять, підтримання дисципліни, порядку як в аудиторіях так і в гуртожитку, впорядкування території університету, допомога у підготовці до сесії а також обговорення її результатів. Незважаючи на те, що у кожній мікрогрупі був свій авторитетний лідер, лідери не ворогували між собою, а навпаки, взаємодіяли, доповнюючи один одного.

Після закінчення експерименту ми виміряли згуртованість експериментальної (№ 2) та контрольної (№ 4) груп. Коефіцієнт згоди (τ) групи № 2 становив 0,69, а групи № 4 – 0,34. Рівень значимості $p \leq 0,01$. Отримані результати свідчать про вагомую роль студентського самоврядування як фактора гуртування студентської групи. Керуючи діяльністю самоврядування, слід враховувати управлінський досвід членів активу групи, які можуть самі, без допомоги наставника, організувати самоврядування у групі, згуртувати її. Зважаючи на те, що таких груп мало, саме наставник має допомогти групі сформувати дієвий актив і забезпечити його ефективну роботу.

Через рік після закінчення формуючого експерименту було проведене спостереження за студентами колишніх експериментальних та контрольних груп, бесіди з викладачами, наставниками і студентами. Спостереження показало, що після розподілу студентів на групи за спеціалізаціями подальший їх розвиток мав свою специфіку. Так, студенти експериментальних груп швидше адаптувались до нових умов: вони вступали у спілкування, об'єднувались у мікрогрупи за інтересами так як вже володіли вміннями міжособистісного спілкування, мали досвід побудови взаємин з іншими людьми, знали, як треба

гуртувати групу. За їх ініціативою відбулись вибори старости групи та його заступника, разом з наставником було сплановано подальшу організаційно-виховну роботу, діяльність групи у студентському самоврядуванні. Студенти контрольних груп поволі знайомились з новачками, не поспішали об'єднуватись у мікрогрупи, байдуже ставились до пропозицій наставника щодо вибору старости, проведення роботи у самоврядуванні. Різною була оцінка груп викладачами. Експериментальні групи були охарактеризовані як активні та дисципліновані, контрольні ж, на жаль, такої оцінки не отримали.

Проведене дослідження дає підстави висловити деякі *рекомендації* щодо використання його результатів:

- організувати для викладачів ВАЗО семінар з питань методики виховної роботи в академічній групі та студентського самоврядування;
- розробити і впровадити систему відповідного матеріального і морального стимулювання праці наставників;
- організувати науково-практичні конференції, «круглі столи», тренінги з проблеми студентського самоврядування, що дозволить ознайомити з передовим педагогічним досвідом широке коло викладачів і сприятиме впровадженню нових прогресивних технологій у педагогічний процес ВАЗО.

Рекомендована література

1. Жалдак Л.М. Відродження студентського самоврядування на рівні академічної групи у вищому аграрному закладі освіти / Л.М. Жалдак // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Кол. авт. – Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 36. – С. 210–219.
2. Жалдак Л.М. Вплив студентського самоврядування та наставництва на процес виховання фахівців-аграрників / Л.М. Жалдак // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Кол. авт. – Київ : Науково-метод центр вищої освіти. – 2002, Вип. 33. – С. 272–281.
3. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти : монографія / Л.М. Жалдак. – Київ : НАУ, 2007. – 210 с.
4. Жалдак Л.М. Проблеми розвитку студентського самоврядування у вищому аграрному закладі освіти / Л.М. Жалдак // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Київ : 2002. – Вип. № 59 – С. 109–117.

5. Жалдак Л.М. Роль лідерів в організації студентського самоврядування на рівні академічної групи / Л.М. Жалдак // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи, 21 квітня 2005 р. – Національний аграрний університет. – Частина 1. – Київ : НАУ, 2005. – С. 60–63.

6. Жалдак Л.М. Студентське самоврядування у вищому аграрному закладі освіти / Л.М. Жалдак // Студентський рух у сучасній Україні: реалії, тенденції та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (17 жовтня 2002 року). – Київ. – 2002. – С. 59–60.

7. Журнал та основні нормативно-правові і організаційно-методичні матеріали наставника студентської групи. Видання 3, перероб. і доп. / Укл. В.І. Рябченко, – 2001.

8. Новикова Л.И. Самоуправление в школьном коллективе / Л.И. Новикова. – Москва : Знание, 1988. – 80 с.

9. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – 220 с.

10. Соколовская О.В. Педагогическая деятельность наставника академической группы первого курса как фактор ее подготовки к самоуправлению /на материале технических вузов/ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О.В. Соколовская. – Минский гос. пед. ин-т им. А.М. Горького. – Минск, 1989. – 178 с.

11. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи / Уклад.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, К.М. Левківський, В.І. Даниленко; Відп. ред. М.Ф. Степко. – Київ : Освіта України, 2005. – 49 с.

12. Студенческое самоуправление: социально-психологические аспекты / А.С. Чернышов, Н.С. Степашов, Е.И. Дымов и др. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1990. – 104 с.

13. Уманский Л.И. Поэтапное развитие группы как коллектива / Л.И. Уманский // Коллектив и личность / Ред. кол. К.К. Платонов /руков. группы/ и др./. – Москва. – 1975. – 263 с.

14. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2006. – С. 324–328.

15. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. Освіти / М.М. Фіцула. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 1999. – 192 с.

16. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула – Київ : «Академвидав», 2007. – С. 379–387.

ГЛОСАРІЙ

Антинаркогенне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування у студентства несприйнятливості до наркогенних речовин (тютюну, алкоголю, наркотиків), подолання звичок до вживання цих речовин тими молодими людьми, яким вони притаманні.

Близька перспектива – ставиться перед колективом, що знаходиться на будь-якій стадії розвитку, навіть на початковій (спільна прогулянка, похід в театр, змагання).

Види педагогічного експерименту: лабораторний і природний, констатувальний і формувальний (перетворюючий), пілотажний, вирішальний, навчальний.

Види педагогічного спостереження: суцільне і вибіркове, включене і невключене, звичайне і стандартизоване, інструментальне, експериментальне.

Виховання – це процес цілеспрямованого і систематичного формування особистості, зумовлений дією багатьох факторів.

Виховання (за *А.В. Петровським*) – це діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду, планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності.

Виховання є похідним від «ховати» або «виросувати». В українській народній педагогіці воно спочатку вживалося в значенні оберігати від небезпеки – наприклад, хвороби, каліцтва, смерті, шкідливого впливу. Пізніше слово «виховання» означало вирощувати дітей, навчати їх правил поведінки.

Виховання у вузькому розумінні є планомірним впливом батьків і школи на вихованця.

Виховання у широкому розумінні – це сума впливів на психіку людини, спрямованих на її підготовку до активної участі у житті суспільства. Це і спеціально організований вплив виховних закладів, і соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно.

Виховуючі ситуації – це спеціально організовані педагогічні умови з метою виявлення чи формування системи відповідних ставлень.

Гендерне виховання (англ. *gender* – рід) – цілеспрямований систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування у них егалітарних (партнерських) цінностей, по-

ваги до особистості незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей і здібностей задля їх самореалізації, оволодіння навичками статево толерантної поведінки.

Гра – це один з видів діяльності людини, який полягає у відтворенні дій і відносин між людьми.

Громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх спільної діяльності і спілкування і виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності.

Громадянсько-правове виховання: прищеплення поваги до прав і свобод людини та громадянина; виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів України; виховання громадянського обов'язку перед Україною, суспільством; формування політичної та правової культури особистості; залучення студентської молоді до участі у добровільних акціях і розвитку волонтерського руху.

Групові форми виховної роботи – гурток, екскурсія, виховна година, перегляд і обговорення кінофільму, похід, змагання, збори, клуби та об'єднання за інтересами, інформаційна виховна година та інші.

Гуманізм (від латин.) – людський, це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність.

Далека перспектива – це зміщена в часі, найбільш соціально значима мета, яка вимагає значних зусиль для її досягнення. В даній перспективі поєднуються особисті та суспільні потреби (мета успішного закінчення університету). Виховання на далекій перспективі дає значний ефект лише тоді, коли провідне місце в колективній діяльності займає праця.

Демократія (з грецької) – влада народу, це участь народу в управлінні державою, участь членів колективу в керівництві ним.

Екологічне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування у студентів екологічної культури; формування основ глобального екологічного мислення та екологічної культури; оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування; виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство; виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності.

Економічне виховання – педагогічна діяльність, спрямована на формування на основі спеціальних знань економічної свідомості, економічного мислення, умінь і навичок економічної діяльності, економічно значущих якостей особистості.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини; розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури; вироблення умінь примножувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати і відтворювати прекрасне у повсякденному житті.

Етапи наслідування – студент сприймає образ, у нього виникає бажання діяти так само; між прикладом і наслідуваними діями утворюється зв'язок; відбувається синтез наслідуваних і самостійних дій студента.

Етапи процесу виховання – виявлення позитивних і негативних рис особистості; проектування особистості на основі зразка-ідеалу; засвоєння вихованцем необхідних рис, набуття досвіду поведінки; перехід до самовиховання.

Загальні основи педагогіки знайомить нас з предметом і завданнями педагогіки, основними категоріями педагогіки, галузями педагогіки та методами педагогічних досліджень.

Закономірності виховання – це стійкі і суттєві зв'язки між елементами виховного процесу, що забезпечують його ефективність.

Заохочення – це спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу.

Засоби виховання – книги, ЗМІ, мистецтво, слово вчителя.

Звички, як і навички – це часткові автоматизовані дії. Проте, на відміну від навичок, вони не тільки створюють можливість виконання якоїсь дії, а й забезпечують сам факт її здійснення.

Змагання – це метод стимулювання діяльності, який забезпечує відчуття товариської взаємодопомоги, облік і порівняння результатів спільної діяльності, заохочення її учасників.

Знання – це зафіксовані результати пізнавальної діяльності. Знання виражаються в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях.

Індивідуальні форми виховання – читання художньої літератури, колекціонування, малювання, гра на музичному інструменті, вишивання, підготовка до участі в олімпіаді, конкурсі, конференції та інші.

Інтелектуально-духовне виховання: розвиток пізнавального інтересу, творчої активності, мислення; виховання потреби самостійно здобувати знання та готовності до застосування знань, умінь у практичній діяльності; реалізація особистісного життєвого вибору та побудова професійної кар'єри на основі здібностей і знань, умінь і навичок; виховання здатності формувати та відстоювати власну позицію; формування особистісного світогляду як проекції узагальненого світосприймання.

Календарний план виховної роботи – розробляється на місяць, чверть, семестр; містить заходи та конкретний термін їх проведення; містить графу «відмітка про виконання». Наприклад, план виховної роботи з групою на семестр чи навчальний рік.

Колектив – це живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання (А.С. Макаренко).

Колектив – це організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності (М.М. Фіцула).

Колектив – це таке об'єднання людей, життєдіяльність котрого визначається цілями і завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування, а стосунки між ними є гуманними, характеризуються взаємною повагою і відповідальністю, спільним прагненням до загального успіху (С.У. Гончаренко).

Колектив походить від латинського «*collectivus*», яке означало щось зібране, збірне ім'я (В.І. Александров). Слово «*collectivus*» утворилось від «*collegere*», що означало «збирати разом». Процес перетворення слова «колектив» із загальновживаного на термін автор пов'язує з появою соціальної психології. На початку 20 століття термін «колектив» означав суму індивідів, які складають єдину сукупність, утворену за певною ознакою.

Колізія (з лат.) – зіткнення протилежних сил, інтересів, прагнень.

Конформність – усвідомлена зовнішня згода з групою при внутрішніх розбіжностях з її позицією, свідоме пристосування індивіду.

Куратор (від латинського – піклуватись) це – опікун; особа, якій доручено загальний нагляд за якоюсь роботою; професор, який керує науковою підготовкою прикріплених до нього аспірантів.

Лідер – найбільш референтна для групи особа відносно до групової діяльності (А.В. Петровський).

Мала соціальна група – це кількісно невелика спільнота, де люди об'єднані спільною діяльністю, безпосередньо контактують

один з одним, мають спільну мету та інтереси, які визначають певну організацію, тривалість існування та деяку однорідність поведінки її членів.

Масові організаційні форми виховної роботи – тематичний вечір, конференція, конкурс, олімпіада, зустріч з видатною людиною, огляд, фестиваль, усний журнал, книжкова виставка, радіогазета та інші.

Метод експертних оцінок (узагальнення незалежних характеристик) передбачає узагальнення відомостей про студентів, отриманих експертами – викладачами, батьками, друзями, наставником, вихователем гуртожитку.

Моральне виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності; формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни; формування моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань; становлення етики міжетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків.

Навички – це такі дії, які виконуються при частковій автоматизації їх елементів.

Наставник – той, хто дає поради, навчає, порадник, учитель; досвідчений працівник, який шефствує над молодими робітниками.

Наставник студентської групи вищого навчального закладу – «це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом студентів групи, окремими студентами, їх батьками, організацію і проведення позааудиторної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання й виховання, самореалізації та розвитку вихованців, їх соціального захисту».

Наставництво – це діяльність, що полягає в наданні допомоги порадами, навчанням.

Національно-патріотичне виховання: формування національної свідомості і відповідальності за долю України; виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті; культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та інше); вихо-

вання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій.

Ознаки колективу – це ті характерні риси, які властиві колективу. До них належать (за *М.М. Фіцулою*): наявність суспільно значимої мети; щоденна спільна діяльність, спрямована на її досягнення; наявність органів самоврядування; встановлення певних психологічних стосунків між членами колективу.

Опосередковане педагогічне навчання – розраховане на безперечне прийняття інформації, але саме повідомлення подається не в наказовій формі, а у вигляді розповіді, опису чи натяку, які сприймаються студентами і впливають на їх поведінку.

Опосередковані педагогічні вимоги відрізняються від прямих тим, що стимулом для зумовленої дії стає вже не стільки сама вимога, скільки спричинені нею психологічні фактори: переживання, інтереси, прагнення студентів.

Оптимальним називається найбільш вигідний шлях, який дозволяє швидко і з розумними затратами енергії та засобів досягнути поставленої мети.

Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей.

Педагогічне спостереження – це один з методів вивчення особистості і колективу, який передбачає організоване і цілеспрямоване сприйняття різних явищ та фактів, що характеризують поведінку студентів у природних умовах.

Педагогічний експеримент – це науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах (*С.У. Гончаренко*).

Педагогічно доцільна самопрезентація – намагання вихователя вплинути на враження, що формується в студентів про нього.

Перспективний план виховної роботи – розрахований на значний термін часу, містить перелік найважливіших заходів з основних напрямків роботи, термін їх проведення, відповідальних за виконання. Наприклад, річний план роботи університету, технікуму.

План-графік виховної роботи – це різновид календарного плану, який передбачає почергове виконання якоїсь роботи. Наприклад, графік чергування студентів у гуртожитку.

Покарання – це вплив на особистість, який виражає осуд її дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки.

Політичне виховання спрямоване на формування у студентської молоді політичної культури, що включає розвиток уявлення про механізм політичного процесу, способи досягнення політичної мети, знайомство із політичною діяльністю держави.

Правило Паніотто: щоб віднести студента до мікрогрупи, він повинен отримати вибори не менше ніж половини членів мікрогрупи.

Правове виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, правоохоронних органів, спрямована на формування у студентів правової свідомості та навичок і звичок правомірної поведінки.

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Принцип паралельної дії А.С. Макаренка – кожен член колективу знаходиться під паралельним впливом трьох сил – вихователя, активу, всього колективу. При підвищенні рівня сформованості колективу безпосередній вплив вихователя на кожного вихованця слабшає, а вплив на нього колективу – посилюється.

Принципи виховання – це вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, це основні вимоги до його змісту, методики й організації.

Прогнозування – це передбачення на перспективу, яке виражається в проектуванні, моделюванні, плануванні виховного впливу.

Процес виховання – це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Пряме педагогічне навіювання - це команда, наказ, настанова. Воно заключається в тому, що слово педагога зумовлює «виконавчу» поведінку студентів.

Прямі педагогічні вимоги висувуються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містять чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як повинні виконувати студенти.

Психолого-педагогічний тест – це випробування студента на певний рівень знань, умінь або загальну інтелектуальну розвиненість.

Тестування може проводитись за допомогою запитань, карток, малюнків тощо.

Референтна група – це будь-яка мала група, до якої людина добровільно себе зараховує або членом якої вона хотіла б бути. Погляди та норми референтної групи є зразком для людини, тут вона знаходить такі цінності та форми діяльності, які цілком задовольняють її потреби й інтереси, відповідають поглядам і нормам життя.

Рушійні сили виховання – це сукупність суперечностей, вирішення яких сприяє досягненню цілей виховання. Суперечності процесу виховання поділяються на внутрішні і зовнішні.

Самовиховання – це систематична і послідовна усвідомлена діяльність, яка сприяє розвитку позитивних якостей особистості та подоланню негативних.

Самопізнання – це вивчення себе, виявлення своїх позитивних якостей, можливостей і задатків, які людина може розвинути. Це визначення спрямованості особистості, темпераменту, характеру, здібностей, пам'яті і т.д.

Саморегуляція – це вміння особистості керувати станом свого здоров'я, емоціями, почуттями, психічним станом, діями, вчинками, поведінкою.

Самоусвідомлення – це усвідомлення людиною себе як особистості і свого місця в суспільній діяльності. Процес самоусвідомлення відбувається через самоставлення, тобто самооцінку.

Секстант (від латинського – шоста частина) – це кутомірний прилад, застосовуваний у мореплавній та авіаційній астрономії для визначення місцезнаходження судна чи літака.

Середня перспектива – полягає в проєкті колективної події з часом, для досягнення якої потрібно прикласти чимало зусиль (підготовка до змагання, свята, літературного вечора). Середню перспективу доцільно використовувати, коли в групі вже сформувався працелюбний актив, який може виступити з ініціативою і повести за собою.

Система перспективних ліній – це ряд послідовно поставлених перед колективом цілей, досягнення яких сприяє розвитку колективу.

Службовий щоденник – детальний план у вигляді календарика чи блокнота, де наставник робить записи кожен день (заходи, зустрічі, телефонні дзвінки, доручення).

Соціометричний тест – це один з методів вивчення структури міжособистісних взаємин у студентській групі, описаний Д. Морено.

Структурні елементи процесу виховання (за М.М. Фіцулою) – мета, зміст, завдання, форми, методи, засоби, результати виховання та корекція результатів.

Студентство – це молоді люди приблизно одного віку, яким властиві нестійкий матеріальний стан, незначний життєвий досвід, відсутність у більшості власної сім'ї, добре розвинене почуття колективізму, комунікабельність, гумор, оптимізм, потреба у спілкуванні та належності до групи (В.Т. Лісовський).

Студентство – це соціальна спільнота, яка характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, поведінкою та психологією. Оволодіння знаннями, вміннями та навичками, підготовка до майбутньої професійної діяльності є для студентів головним завданням (А.В. Власенко).

Студентське самоврядування – це складне соціально-педагогічне явище, яке в центр навчально-виховного процесу ставить особистість студента (О.С. Чернишов).

Сценарій – це план проведення окремого виховного заходу.

Теорія виховання вивчає закономірності, принципи, методи, форми, прийоми, засоби, напрями виховання, підходи до виховання.

Теорія навчання (дидактика) вивчає структуру процесу навчання, зміст освіти, закономірності, принципи, методи і форми організації навчання.

Типи колективів: робітників, службовців, армійський, дитячий, студентський колектив та інші.

Типи лідерів: за змістом (лідер-організатор, лідер-ініціатор, лідер – генератор емоційного настрою. За стилем керівництва: авторитарний, демократичний і такий, що об'єднує два перших типи. За характером діяльності: універсальний, функціональний, стійкий, ситуаційний. Встановлено, що в групах високого рівня розвитку є кілька лідерів різних типів (Л.І. Уманський).

Трудове виховання – процес формування потреби в праці і сумлінного, творчого ставлення до неї, гордості за свою професію, високих моральних і професійних рис громадянина, працівника, фахівця, вироблення практичних умінь і навичок культури праці.

Трудове виховання: формування особистості яка свідомо та творчо ставиться до праці в умовах ринкової економіки; формування почуття господаря та господарської відповідальності; розвиток умінь самотійно та ефективно працювати.

Уміння – це використання своїх знань і навичок для досягнення мети.

Фізичне виховання – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь.

Фізичне виховання та утвердження здорового способу життя: виховання відповідального ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя; формування знань і навичок фізичної культури в житті людини; забезпечення повноцінного фізичного розвитку студентів; фізичне, духовне та психічне загартування; формування потреби у безпечній поведінці, протидія та запобігання негативним звичкам, профілактика захворювань; створення умов для активного відпочинку студентів.

Форма виховної роботи – це спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців.

Форми опосередкованих вимог – порада, прохання, довір'я, недовір'я, схвалення, натяк, осуд, погроза.

Функції колективу: *організаторська* – сам керує своєю суспільно корисною діяльністю; *виховна* – стає носієм моральних переконань; *стимулювання* – сприяє формуванню морально цінних стимулів усіх суспільно корисних справ, регулює поведінку своїх членів, їх взаємовідносини.

Функції наставника: організаторська, соціальна, виховна, діагностична, координаційна, стимулююча, планування, контролююча.

Ціннісно-орієнтаційна єдність (ЦОЄ) - показник згуртованості колективу (*В.В. Шпалінський*). Згуртованість колективу заключається у співпаданні оцінок і установок групи по відношенню до об'єктів, які є значимими для групи в цілому і належать до суттєвих сторін її спільної діяльності.

Школознавство знайомить з принципами управління освітою, методичною роботою в закладах освіти, передовим педагогічним досвідом.

БАЗА ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Питання 1.

Встановіть зв'язки між поняттями та їх визначеннями.	
1. Процес виховання	А. Найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям
2. Виховання у вузькому значенні	Б. Спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців
3. Принципами виховання	В. Вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики й організації
4. Метод виховання	Г. Планомірний вплив батьків і школи на вихованця
5. Організаційна форма виховної роботи	Д. Стійкий і суттєвий зв'язок між елементами виховного процесу, що забезпечує його ефективність
6. Закономірності виховання	Е. Процес цілеспрямованого і систематичного формування особистості, зумовлений дією багатьох факторів

Відповідь: 1-..., 2- ..., 3 - ..., 4-..., 5-..., 6 - ...

Питання 2.

Встановіть зв'язки між поняттями та їх визначеннями.	
1. Студентське самоврядування	А. Виховання всебічно розвиненої особистості
2. Вихованість	Б. Зовнішній вигляд, культура поведінки під час навчально-виховного процесу та за його межами, прилучення до культури, мистецтва, літератури, працелюбність, відповідальність, повага до інших людей, самокритичність
3. Показники рівня вихованості	В. Результат процесу виховання, наявність у людини знань в області виховання та стійких навичок, умінь і звичок у застосування цих знань в поведінці

4. Мета виховання	Г. Участь студентів в управлінні справами свого колективу
-------------------	---

Відповіді: 1-..., 2- ..., 3 - ..., 4-...

Питання 3.

Встановіть зв'язки між розділами педагогіки та питаннями, які в них вивчаються.

1. Теорія виховання	А. Предмет і завдання педагогіки, основні категорії педагогіки, галузі педагогіки та методи педагогічних досліджень
2. Загальні основи педагогіки	Б. Структуру процесу навчання, зміст освіти, закономірності, принципи, методи і форми організації навчання
3. Теорія навчання	В. Принципи управління освітою, методичну роботу в закладах освіти, передовий педагогічний досвід
4. Школознавство	Г. Закономірності, принципи, методи, форми, прийоми, засоби, напрями виховання, підходи до виховання

Правильні відповіді: 1-..., 2- ..., 3 - ..., 4-...

Питання 4.

Вкажіть порядок етапів виховання.	
1	Проектувальний – проектування особистості на основі зразка-ідеалу
2	Перехід до самовиховання
3	Засвоєння вихованцем необхідних рис, набуття досвіду поведінки
4	Контроль результатів виховної діяльності
5	Діагностичний – виявлення позитивних і негативних рис особистості

Послідовність така: ...

Питання 5.

Оберіть із запропонованих структурні елементи процесу виховання.	
1.	Мета виховання
2.	Зміст виховання
3.	Структура уроку
4.	Принципи навчання

5.	Завдання виховання
6.	Форми виховання
7.	Суть навчання
8.	Успішність
9.	Методи виховання
10.	Засоби виховання
11.	Результати виховання
12.	Корекція результатів виховання

Відповідь: ...

Питання 6.

Дайте визначення виховного процесу.

Питання 7.

Слово “виховання” походить від слів: ...

Питання 8.

Термін “виховання” у вузькому значенні означає:

Питання 9.

До принципів виховання відносяться:

Питання 10.

У “Національній доктрині розвитку освіти України у 21 столітті” основними названі такі принципи виховання:

1	привчання, тренування, бесіди, диспуту, змагання, покарання, заохочення, лекції, громадської думки
2	гуманізму, безперервності і наступності, виховання в праці, природовідповідності, виховання в колективі, диференціації та індивідуалізації
3	гуманізму, демократизму, єдності сім’ї і школи, наступності, спадкоємності поколінь
4	культуровідповідності, народності, етнізації

Питання 11.

У державних документах з питань національної освітньої політики визначені пріоритетні ідеї змісту виховання особистості. Це такі ідеї:

1	розумове, естетичне, моральне, екологічне, фізичне, трудове, патріотичне виховання
2	свободи, рівності, національної та особистої гідності, формування працелюбності, взаємодопомоги і самодисципліни, бережливості, ставлення до свого життя і життя інших людей як до вищої цінності

3	правове, статеве, розумове, економічне виховання
4	психологічна і практична підготовка до праці, розвиток пізнавальних сил, формування навичок естетичної поведінки

Питання 12.

Які завдання вирішує розумове виховання?

Питання 13.

Які завдання вирішує фізичне виховання?

Питання 14.

Які методи належать до групи методів формування свідомості особистості?

1	розповідь, заохочення, змагання, привчання, покарання
2	Бесіда, лекція, дискусія, переконання, навіювання, приклад
3	змагання, доручення, створення виховних ситуацій, лекція, спостереження, приклад
4	вправи, привчання, створення виховних ситуацій, бесіда, приклад, лекція, диспут

Питання 15.

Дайте визначення методу покарання.

Питання 16.

Організаційна форма виховної роботи – це: ...

Питання 17.

Форми виховної роботи поділяються на: ...

Питання 18.

В основу класифікації форм виховної роботи покладено:

Питання 19.

Перевагами дискусії над іншими методами виховання є: ...

Питання 20.

Педагогічна вимога – це:	
1	вимога, яка висуваються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містить чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як повинні виконувати студенти
2	метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей
3	покарання, заохочення, привчання, змагання

4	порада, прохання, довір'я, недовір'я, схвалення, натяк, осуд, погроза
---	---

Питання 21.

Студентський колектив – це:	
1	стихийне об'єднання студентів залежно від цінностей, інтересів, ідеалів, переконань
2	стійке об'єднання студентів, яке має за мету спільну навчально-виховну діяльність
3	стійке об'єднання студентів, яке має загальну суспільну значущу мету, спільну діяльність, спрямовану на реалізацію цієї мети і характеризується стосунками взаємної відповідальності
4	об'єднання студентів для виконання суспільно значущої і корисної роботи в позааудиторний час

Питання 22.

Теорія виховання вивчає:

Питання 23.

До особливостей виховного процесу відносяться:	
1	практичність, ступеневість, наочність, активність
2	багатофакторність, довготривалість, ступеневість, концентричність, двосторонність, активність, керованість
3	спрямованість виховання у майбутнє, поступове виявлення результатів виховання
4	гуманізм, демократизм, виховання особистості у колективі, цілеспрямованість, природовідповідність

Питання 24.

Що слід розуміти під принципами виховання?	
1	вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики й організації
2	закони, що виконують регулятивну функцію
3	основоположні ідеї, які відображають залежності між метою виховання і вимогами суспільства
4	логічні категорії, які поширюються на всі явища виховного процесу

Питання 25.

Принцип зв'язку виховання з життям передбачає:	
Питання 26.	
Реалізуючи принцип виховання особистості в колективі, слід відмовитись від таких його положень: ...	
Питання 27.	
Назвіть основні напрями виховання студентської молоді.	
Питання 28.	
У чому полягає головне завдання морального виховання?	
Питання 29.	
Під “методом виховання” слід розуміти:	
1	діяльність педагога, внаслідок якої вихованець вивчає правила поведінки в громадських місцях
2	найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям
3	засіб активізації виховної діяльності педагога
4	процес взаємодії вихователя і вихованця, спрямований на вирішення навчально-виховних завдань
Питання 30.	
Які методи належать до групи методів організації і формування досвіду суспільної поведінки?	
1	змагання, заохочення, вправа, привчання, покарання
2	привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, прогнозування, створення виховуючих ситуацій
3	громадська думка, вправа, привчання, доручення, приклад, лекція
4	створення виховних ситуацій, вимога, привчання, роз'яснення, доручення, бесіда, саморегуляція
Питання 31.	
Заохочення – це:	
Питання 32.	
До групових форм виховної роботи відносяться:	
Питання 33.	
Організаційна виховна година складається з:	
1	постановки мети, поділу групи на команди, проведення заходу, підведення підсумків, нагородження переможців
2	організаційної частини, повідомлення мети та теми,

	актуалізації опорних знань, повідомлення нового матеріалу, виконання вправ, підведення підсумків
3	вступного слова наставника, виступів студентів, дискусії, підведення підсумків, заключного слова наставника
4	читання художньої літератури, гри на музичних інструментах, малювання, підготовки до участі в олімпіаді

Питання 34.

До етапів проведення бесіди слід віднести такі:

Питання 35.

Пряме педагогічне навіювання це:

Питання 36.

Орієнтовна програма вивчення особистості студента включає:

1	дослідження позитивних та негативних рис характеру батьків студента, куратора, друзів, сусідів, одногрупників
2	соціометричний тест, педагогічний експеримент, колізії, експертні оцінки, узагальнення та систематизацію знань студентів
3	дослідження інтелектуального розвитку студента, особливостей його уваги, уяви, пам'яті, мислення, морально-ділових якостей, інтересів, мотивів діяльності, успішності навчання
4	аналіз, синтез, конкретизацію, абстрагування, порівняння, узагальнення

Питання 37.

Орієнтовна програма вивчення колективу студентської групи включає:

Питання 38.

До методів вивчення особистості та колективу відносяться такі:

1	соціометрія, педагогічний експеримент, спостереження, бесіда, експертні оцінки, аналіз результатів діяльності, колізії
2	анкетування, інтерв'ю, тестування, самохарактеристика, завчасне знайомство, вивчення умов життя

3	привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, прогнозування, створення виховуючих ситуацій
4	викладання нового матеріалу, бесіди, лабораторні роботи, екскурсії, вправи

Питання 39.

Педагогічне спостереження буває таких видів:	
1	об'єктивне, природне, комплексне, цілеспрямоване, планомірне, систематичне
2	відкрите, закрите, групове, індивідуальне, стандартне, вільне, фіксоване, полярне
3	звичайне, стандартизоване, інструментальне, експериментальне
4	суцільне, вибіркове, включене, невключене

Питання 40.

Метод колізій застосовують з метою: ...

Питання 41.

Студентський колектив – це:

Питання 42.

Функції куратора студентської групи:	
1	дослідження, анкетування, тестування, інтерв'ю, бесіда
2	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування, координаційна, виховна
3	покарання, заохочення, привчання, переконання, бесіда, лекція, диспут
4	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування, дослідження, анкетування, тестування, інтерв'ю, бесіда

Питання 43.

Виділіть найістотніші фактори, що впливають на створення колективу:

Питання 44.

Напрямами роботи куратора є:	
1	організація в разі необхідності навчальної, матеріальної та моральної допомоги студентам та їх батькам
2	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування
3	бесіди з учнями, навчальні заняття, перспектива, гра, традиції, громадська думка, змагання, спільні справи

4	вивчення студентського колективу, його організація та виховання, сприяння різнобічному розвитку особистості, забезпечення високої якості знань, дисципліни, співпраці з батьками
---	--

Питання 45.

Плани з виховної роботи бувають таких видів: ...
--

Питання 46.

Проблему виховання особистості в колективі вивчали такі вчені:
--

Питання 47.

Які види колективів утворились для здійснення людьми різних видів спільної діяльності?	
1	у соціальній сфері зародились общини, громади, сходи, козацькі круги, сім'я
2	у виробничо-економічній – артілі, бригади, трудові об'єднання, кооперативи
3	у суспільно-політичній – гуртки, союзи, фонди, партії, громадські організації
4	у культурно-спортивній – клуби, гуртки за інтересами, товариства, команди, ансамблі
5	у релігійній – монастирські братії, приходи, собори

Питання 48.

До ознак колективу відносять:	
1	наявність суспільно значимої мети; щоденна спільна діяльність, спрямована на її досягнення; наявність органів самоврядування; встановлення певних психологічних стосунків між членами колективу
2	загальні завдання і тісні контакти у спільній діяльності; постійний рух і розвиток колективу; нормальний тон і розумний стиль роботи; активність колективу
3	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
4	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах

Питання 49.

Ознаки колективу (за А.С. Макаренком) це:
--

1	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах
2	общини, громади, сходи, козацькі круги, сім'я
3	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
4	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання

Питання 50.

Ознаки колективу за А.В. Петровським це:	
1	артілі, бригади, трудові об'єднання, кооперативи
2	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
3	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах
4	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання

Питання 51.

Які типи колективів Ви знаєте?

Питання 52.

Колектив виконує такі функції:

Питання 53.

Яка із стадій розвитку колективу настає першою?	
1	вимоги ставить колектив, педагог працює з активом, створює йому авторитет серед учнів, здійснює контроль за його діяльністю
2	вимоги педагога підтримуються частиною вихованців, актив ставить вимоги до товаришів і самих себе, з'являються органи студентського самоврядування
3	педагог висуває до вихованців педагогічні вимоги, рішучі за формою, зрозумілі за змістом, з елементами навіювання, навчає і виховує актив
4	на цій стадії члени колективу ще не знайомі один з

	одним
--	-------

Питання 54.

Система перспективних ліній, розроблена А.С. Макаренком, - це ...

Питання 55.

В чому заключається принцип паралельної дії, розроблений А.С. Макаренком?

Питання 56.

Які взаємовідносини існують між колективом і особистістю?	
1	конформізм (особистість підкоряється колективу), гармонія, нонконформізм (особистість підкоряє собі колектив)
2	колектив відштовхує особистість, особистість відкидає колектив, колектив і особистість співіснують за принципом невмішування
3	зовнішньо-емоційні, морально-ділові
4	симпатія, антипатія, індиферентність, байдужість, дружба, любов

Питання 57.

Назвіть способи згуртування колективу.
--

Питання 58.

Студентське самоврядування – це:	
1	студентська організація, студентська профспілка
2	участь студентів в управлінні справами свого колективу
3	діяльність старости групи, студентського парламенту
4	сума індивідів, які складають єдину сукупність

Питання 59.

Які якості розвиваються в учасників самоврядування?

Питання 60.

Які типи лідерства обґрунтував Л.І. Уманський?	
1	універсальний, функціональний, стійкий, ситуаційний
2	справжній, несправжній
3	організатор, ініціатор, генератор емоційного настрою
4	авторитарний, демократичний

Питання 61.

Яке визначення найточніше розкриває суть виховного процесу?	
1	система виховних заходів
2	процес цілеспрямованого і систематичного формування осо-

	бистості, зумовлений дією багатьох факторів
3	процес формування екологічних, економічних, медичних та інших знань
4	спланований і спеціально організований педагогічний вплив

Питання 62.

Теорія виховання вивчає:	
1	предмет і завдання педагогіки, основні категорії педагогіки, галузі педагогіки та методи педагогічних досліджень
2	структуру процесу навчання, зміст освіти, закономірності, принципи, методи і форми організації навчання
3	принципи управління освітою, методичну роботу в закладах освіти, передовий педагогічний досвід
4	закономірності, принципи, методи, форми, прийоми, засоби, напрями виховання, підходи до виховання

Питання 63.

Слово «виховання» походить від слів:	
1	навчати, повчати
2	оберігати від хвороби, небезпеки, шкідливого впливу
3	переховувати
4	ховати, вирощувати

Питання 64.

До особливостей виховного процесу відносяться:	
1	практичність, ступеневість, наочність, активність
2	багатофакторність, довготривалість, ступеневість, концентричність, двосторонність, активність, керованість
3	спрямованість виховання у майбутнє, поступове виявлення результатів виховання
4	гуманізм, демократизм, виховання особистості у колективі, цілеспрямованість, природовідповідність

Питання 65.

Термін «виховання» у вузькому значенні означає:	
1	систему виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості
2	діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно-історичного досвіду, планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності

3	суму впливів на психіку людини, спрямованих на її підготовку до активної участі у житті суспільства. Це і спеціально організований вплив виховних закладів, і соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно
4	планомірний вплив батьків і школи на виховання

Питання 66.

Що слід розуміти під принципами виховання?	
1	вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики й організації
2	закони, що виконують регулятивну функцію
3	основоположні ідеї, які відображають залежності між метою виховання і вимогами суспільства
4	логічні категорії, які поширюються на всі явища виховного процесу

Питання 67.

До принципів виховання відносяться:	
1	наочності, доступності, науковості, зв'язку теорії з практикою, міцності та емоційності
2	гуманізму, демократизму, безперервності і наступності, виховання в праці, природовідповідності, виховання в колективі, диференціації та індивідуалізації
3	гуманізму, демократизму, виховання в праці, природовідповідності, диференціації та індивідуалізації, наочності, доступності, науковості, зв'язку теорії з практикою
4	привчання, тренування, бесіди, диспуту, змагання, покарання, заохочення, лекції, громадської думки

Питання 68.

Принцип зв'язку виховання з життям передбачає:	
1	орієнтацію студентів на те, що вони повинні жити життям суспільства, брати посильну участь у ньому під час навчання. Реалізація цього принципу – це використання у виховній роботі краєзнавчого матеріалу, ознайомлення студентів із суспільно-політичними подіями в країні, залучення їх до посильної участі у громадській роботі
2	врахування у процесі виховання багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, їх психологічних, національних і релігійних особливостей
3	безпосередню участь студентів у плануванні своїх громадсь-

	ких справ, усвідомлення їх необхідності й значення, контроль за їх виконанням, оцінювання досягнутих результатів. Важливо запобігти жорсткому регламентуванню діяльності студентського самоврядування, адмініструванню, надмірній опіці
4	поєднання вимог до вихованців, контролю за їх поведінкою з гуманним ставленням та повагою

Питання 69.

У «Національній доктрині розвитку освіти України у 21 столітті» основними названі такі принципи виховання:	
1	привчання, тренування, бесіди, диспуту, змагання, покарання, заохочення, лекції, громадської думки
2	гуманізму, безперервності і наступності, виховання в праці, природовідповідності, виховання в колективі, диференціації та індивідуалізації
3	гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності, спадкоємності поколінь
4	культуровідповідності, народності, етнізації

Питання 70.

Реалізуючи принцип виховання особистості в колективі, слід відмовитись від таких його положень:	
1	обмеження свободи вибору студентів у таких сферах як форми і об'єкти спілкування, політичні погляди, світоглядні та релігійні цінності, хобі, обговорення у колективі будь-якого вчинку особистості
2	можливість належати до будь-якої організації, обирати сферу творчої діяльності, брати чи не брати участь у певних виховних заходах, висловлювати і відстоювати власну думку
3	ідеологічних втручань у діяльність колективів, колективної відповідальності за вчинки окремої особистості, безумовного підкорення інтересів особистості інтересам колективу
4	можливість впливати на вироблення колективних рішень, свобода вибору політичних, релігійних поглядів

Питання 71.

У державних документах з питань національної освітньої політики визначені пріоритетні ідеї змісту виховання особистості. Це такі ідеї:	
1	розумове, естетичне, моральне, екологічне, фізичне, трудове, патріотичне виховання

2	свободи, рівності, національної та особистої гідності, формування працелюбності, взаємодопомоги і самодисципліни, бережливості, ставлення до свого життя і життя інших людей як до вищої цінності
3	правове, статеве, розумове, економічне виховання
4	психологічна і практична підготовка до праці, розвиток пізнавальних сил, формування навичок естетичної поведінки

Питання 72.

Організаційна форма виховної роботи – це:	
1	спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців
2	найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям
3	вихідне положення, що впливає із закономірностей виховання і визначає загальне спрямування виховного процесу
4	стійкий і суттєвий зв'язок між елементами виховного процесу, що забезпечує його ефективність

Питання 73.

До групових форм виховної роботи відносяться:	
1	тематичний вечір, вечір запитань і відповідей, конференція, тижні з різних предметів, зустріч з видатною людиною, огляд, конкурс, олімпіада, книжкова виставка, КВК, фестиваль, радіо-газета
2	виховна година, інформаційна виховна година, перегляд і обговорення кінофільму, змагання, екскурсія, похід
3	читання художньої літератури, гра на музичних інструментах, колекціонування, філателія, нумізматика, малювання, підготовка до участі в олімпіаді
4	книги, засоби масової інформації, мистецтво, слово вчителя

Питання 74.

Форми виховної роботи поділяються на:	
1	словесні, практичні, наочні
2	масові, групові, індивідуальні
3	добровільні і примусові
4	цікаві і нецікаві

Питання 75.

Організаційна виховна година складається з:	
1	постановки мети, поділу групи на команди, проведення заходу, підведення підсумків, нагородження переможців

2	організаційної частини, повідомлення мети та теми, актуалізації опорних знань, повідомлення нового матеріалу, виконання вправ, підведення підсумків
3	вступного слова наставника, виступів студентів, дискусії, підведення підсумків, заключного слова наставника
4	читання художньої літератури, гри на музичних інструментах, малювання, підготовки до участі в олімпіаді

Питання 76.

В основу класифікації форм виховної роботи покладено:	
1	ефективність проведення виховного заходу
2	кількість викладачів, які займаються підготовкою виховного заходу
3	кількість студентів, гостей, викладачів, які беруть участь в виховному заході
4	кількість студентів, які беруть участь у виховному заході

Питання 77.

Під «методом виховання» слід розуміти:	
1	діяльність педагога, внаслідок якої вихованець вивчає правила поведінки в громадських місцях
2	найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям
3	засіб активізації виховної діяльності педагога
4	процес взаємодії вихователя і вихованця, спрямований на вирішення навчально-виховних завдань

Питання 78.

Які методи належать до групи методів формування свідомості особистості?	
1	розповідь, заохочення, змагання, привчання, покарання
2	бесіда, лекція, дискусія, переконання, навіювання, приклад
3	змагання, доручення, створення виховних ситуацій, лекція, спостереження, приклад
4	вправи, привчання, створення виховних ситуацій, бесіда, приклад, лекція, диспут

Питання 79.

Які методи належать до групи методів організації і формування досвіду суспільної поведінки?	
1	змагання, заохочення, вправа, привчання, покарання
2	привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, прогнозування, створення виховуючих ситуацій

3	громадська думка, вправа, привчання, доручення, приклад, лекція
4	створення виховних ситуацій, вимога, привчання, роз'яснення, доручення, бесіда, саморегуляція

Питання 80.

До етапів проведення бесіди слід віднести такі:	
1	1 етап – актуалізація опорних знань, 2 етап – викладач пропонує студентам новий матеріал, 3 етап – діалог викладача і студентів, 4 етап – підведення підсумків, виставлення оцінок
2	1 етап – говорить тільки викладач, 2 етап – говорить тільки студент, 3 етап – викладач і студент виявляють увагу один до одного, 4 етап – викладач намагається зрозуміти хід думок студента
3	1 етап – організаційний, 2 етап – викладач пропонує студентам матеріал для обговорення, 3 етап – діалог викладача і студентів, 4 етап – підведення підсумків
4	1 етап – мотиваційний, 2 етап – викладач пропонує студентам матеріал для обговорення, 3 етап – діалог викладача і студентів, 4 етап – підведення підсумків

Питання 81.

Перевагами дискусії над іншими методами виховання є:	
1	число учасників дискусії – не більше 15 осіб, які розташовуються колом або підковою
2	допомагає виявити власну позицію, порівняти різні точки зору, обмінятись досвідом
3	стимулювання чітко формулювати свої думки, навчання діалогічному спілкуванню, колективному розв'язанню проблеми
4	збір інформації з проблеми, обговорення проблеми, підведення підсумків

Питання 82.

Пряме педагогічне навіювання це:	
1	я бачу, що Ви вже не зможете виправитись. Ви, як завжди, впертий, і говорите тільки дурниці
2	команда, наказ, настанова
3	ви повинні завжди бути чесними. Ви хороші студенти, і вчитися можете добре. Ви повірте у свої здібності, і легко здолаєте труднощі
4	слово педагога зумовлює «виконавчу» поведінку студентів

Питання 83.

Педагогічна вимога – це:	
1	вимога, яка висуваються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містить чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як повинні виконувати студенти
2	метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей
3	покарання, заохочення, привчання, змагання
4	порада, прохання, довір'я, недовір'я, схвалення, натяк, осуд, погроза

Питання 84.

Щоб змагання мало позитивний вплив, необхідно:	
1	забезпечити цінні призи для переможців, звільнити переможців від заліків та екзаменів
2	не нав'язувати студентам ідею змагання, дотримуватись демократичного підходу
3	авторитарно контролювати хід змагання
4	надати студентам можливість встановлювати нагороди для переможців, умови змагання, обговорювати результати змагання

Питання 85.

Покарання визначають як:	
1	спосіб педагогічного впливу на вихованця, який передбачає позитивну оцінку його поведінки з позицій інтересів одногрупників і з метою закріплення позитивних якостей
2	вправлення, обмеження, осуд, умовність, зміна ставлення
3	вплив на особистість, який виражає осуд її дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки
4	один з видів діяльності людини, який полягає у відтворенні дій і відносин між людьми

Питання 86.

Заохочення – це:	
1	метод стимулювання діяльності і поведінки вихованців
2	засіб формування позитивного ставлення до своїх обов'язків
3	спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності особистості чи колективу
4	прийом виховання, який передбачає оголошення подяки вихованцям

Питання 87.

У якій групі найповніше відображені основні напрями виховання?	
1	розумове, естетичне, моральне, екологічне, фізичне, трудове, патріотичне
2	правове, статеве, розумове, економічне, релігійне, виховання здорового способу життя, превентивне
3	всебічний розвиток особистості, досвід громадської поведінки
4	свідомість, почуття, емоції, переживання, ідеали, погляди

Питання 88.

Які завдання вирішує розумове виховання?	
1	формування системи знань, світогляду, умінь і навичок розумової праці
2	формування світогляду, системи знань, вивчення правил поведінки
3	розвиток творчих здібностей, формування системи знань
4	психологічна і практична підготовка до праці, розвиток пізнавальних сил, формування навичок естетичної поведінки

Питання 89.

У чому полягає головне завдання морального виховання?	
1	навчити студента дотримуватися загальнолюдських норм поведінки
2	узагальнити передовий педагогічний досвід, пов'язаний із моральним вихованням
3	опанувати правила поведінки
4	систематизувати поведінкові форми у суспільстві

Питання 90.

Які завдання вирішує фізичне виховання?	
1	підготовка студентів до захисту Батьківщини, до фізичної праці
2	формування волі, психологічна підготовка до праці, тренування, загартовування організму
3	розвиток пізнавальних сил, формування волі
4	підготовка до захисту Батьківщини, виховання волі, розвиток пізнавальних здібностей

Питання 91.

Орієнтовна програма вивчення особистості студента включає:	
1	дослідження позитивних та негативних рис характеру батьків студента, куратора, друзів, сусідів, одногрупників
2	соціометричний тест, педагогічний експеримент, колізії, експертні оцінки, узагальнення та систематизацію знань студентів
3	дослідження інтелектуального розвитку студента, особли-

	востей його уваги, уяви, пам'яті, мислення, морально-ділових якостей, інтересів, мотивів діяльності, успішності навчання
4	аналіз, синтез, конкретизацію, абстрагування, порівняння, узагальнення

Питання 92.

Орієнтовна програма вивчення колективу студентської групи включає:	
1	дослідження структури міжособистісних взаємин, успішності навчання
2	вивчення соціально-демографічних характеристик групи, структури міжособистісних взаємин, психологічного клімату, успішності навчання, організованості
3	виявлення лідерів, аутсайдерів, ізольованих, прийнятних членів групи
4	виявлення і вирішення групових конфліктів

Питання 93.

До методів вивчення особистості та колективу відносяться такі:	
1	соціометрія, педагогічний експеримент, спостереження, бесіда, експертні оцінки, аналіз результатів діяльності, колізії
2	анкетування, інтерв'ю, тестування, самохарактеристика, завчасне знайомство, вивчення умов життя
3	привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, прогнозування, створення виховуючих ситуацій
4	викладання нового матеріалу, бесіди, лабораторні роботи, екскурсії, вправи

Питання 94.

Педагогічне спостереження буває таких видів:	
1	об'єктивне, природне, комплексне, цілеспрямоване, планомірне, систематичне
2	відкрите, закрите, групове, індивідуальне, стандартне, вільне, фіксоване, полярне
3	звичайне, стандартизоване, інструментальне, експериментальне
4	суцільне, вибіркоче, включене, невключене

Питання 95.

Метод колізій застосовують з метою:	
1	дослідження інтересів, мотивів діяльності, прагнень студентів
2	вивчення особливостей сприймання, пам'яті, уваги, уяви, мислення студентів
3	виявлення рівня вихованості студентів

4	дослідження особливостей поведінки студентів у специфічних умовах
---	---

Питання 96.

Студентський колектив – це:	
1	стихийне об'єднання студентів залежно від цінностей, інтересів, ідеалів, переконань
2	стійке об'єднання студентів, яке має за мету спільну навчально-виховну діяльність
3	стійке об'єднання студентів, яке має загальну суспільну значущу мету, спільну діяльність, спрямовану на реалізацію цієї мети і характеризується стосунками взаємної відповідальності
4	об'єднання студентів для виконання суспільно значущої і корисної роботи в позааудиторний час

Питання 97.

Функції куратора студентської групи:	
1	дослідження, анкетування, тестування, інтерв'ю, бесіда
2	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування, координаційна, виховна
3	покарання, заохочення, привчання, переконання, бесіда, лекція, диспут
4	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування, дослідження, анкетування, тестування, інтерв'ю, бесіда

Питання 98.

Виділіть найістотніші фактори, що впливають на створення колективу:	
1	робота з батьками, зустрічі з членами трудових колективів
2	індивідуальна навчальна діяльність, засоби масової інформації
3	заохочення і покарання, навчальні заняття, шефство старших над молодшими
4	навчальні заняття, перспектива, гра, традиції, громадська думка, змагання, спільні справи, робота куратора

Питання 99.

Напрямами роботи куратора є:	
1	організація в разі необхідності навчальної, матеріальної та моральної допомоги студентам та їх батькам
2	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування
3	бесіди з учнями, навчальні заняття, перспектива, гра, традиції,

	громадська думка, змагання, спільні справи
4	вивчення студентського колективу, його організація та виховання, сприяння різнобічному розвитку особистості, забезпечення високої якості знань, дисципліни, співпраці з батьками

Питання 100.

	Плани з виховної роботи бувають таких видів:
1	реальний, нереальний, на навчальний рік, на семестр, на тиждень
2	сценарій виховної години, свята, конференції, зборів, олімпіади
3	на навчальний рік, перспективний, календарний
4	перспективний, календарний, план-графік, службовий щоденник, сценарій

Питання 101.

	Проблему виховання особистості в колективі вивчали такі вчені:
1	А.С.Макаренко, В.О. Сухомлинський, О.В Киричук, М.Ю. Красовицький, А.В. Петровський та інші
2	Ш.О. Амонашвілі, Б.П. Нікітін, В.Ф.Шаталов, І.П. Волков, І.П. Іванов, С.М.Лисенкова
3	Я.А.Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Г.С. Сковорода
4	Л.Українка, Т.Г. Шевченко, М.Т.Рильський

Питання 102.

	Колектив у сучасному розумінні – це ...
1	таке об'єднання людей, життєдіяльність котрого визначається цілями і завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування, а стосунки між ними є гуманними, характеризуються взаємною повагою і відповідальністю, спільним прагненням до загального успіху
2	сума індивідів, які складають єдину сукупність, утворену за певною ознакою
3	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання
4	організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності

Питання 103.

	Які види колективів утворились для здійснення людьми різних видів спільної діяльності?
1	у соціальній сфері зародились общини, громади, сходи, козацькі круги, сім'я
2	у виробничо-економічній – артілі, бригади, трудові об'єднання,

	кооперативи
3	у суспільно-політичній – гуртки, союзи, фонди, партії, громадські організації
4	у культурно-спортивній – клуби, гуртки за інтересами, товариства, команди, ансамблі
5	у релігійній – монастирські братії, приходи, собори

Питання 104.

До ознак колективу відносять:	
1	наявність суспільно значимої мети; щоденна спільна діяльність, спрямована на її досягнення; наявність органів самоврядування; встановлення певних психологічних стосунків між членами колективу
2	загальні завдання і тісні контакти у спільній діяльності; постійний рух і розвиток колективу; нормальний тон і розумний стиль роботи; активність колективу
3	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
4	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах

Питання 105.

Ознаки колективу (за А.С. Макаренком) це:	
1	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах
2	общини, громади, сходи, козацькі круги, сім'я
3	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
4	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання

Питання 106.

Ознаки колективу за А.В. Петровським це:	
1	артілі, бригади, трудові об'єднання, кооперативи
2	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу

3	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах
4	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання

Питання 107.

Які типи колективів Ви знаєте?	
1	робітників, службовців, армійський, дитячий, навчальний
2	первинний, вторинний
3	класний, загальношкільний, предметних гуртків, колективи художньої самодіяльності (хор, ансамбль), товариство, об'єднання за інтересами, тимчасові об'єднання для виконання певних видів робіт
4	згуртований, незгуртований

Питання 108.

Колектив виконує такі функції:	
1	мажор, рух вперед, гордість за колектив, активність
2	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
3	організаторська, виховна, стимулювання
4	управління, планування організації, контролю, стимулювання, діагностування, координаційна, виховна

Питання 109.

Яка із стадій розвитку колективу настає першою?	
1	вимоги ставить колектив, педагог працює з активом, створює йому авторитет серед учнів, здійснює контроль за його діяльністю
2	вимоги педагога підтримуються частиною вихованців, актив ставить вимоги до товаришів і самих себе, з'являються органи студентського самоврядування
3	педагог висуває до вихованців педагогічні вимоги, рішучі за формою, зрозумілі за змістом, з елементами навіювання, навчає і виховує актив
4	на цій стадії члени колективу ще не знайомі один з одним

Питання 110.

Система перспективних ліній, розроблена А.С. Макаренком, – це:	
1	ряд послідовно поставлених перед колективом цілей
2	близька, середня, далека перспектива
3	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над

	конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
4	живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання

Питання 111.

В чому заключається принцип паралельної дії, розроблений А.С. Макаренком?	
1	Це безпосередній вплив вчителя на учня
2	Це вплив на учня опосередковано, через первинний колектив
3	кожний член колективу знаходиться під паралельним впливом трьох сил – вихователя, активу, всього колективу
4	на учня впливає не один вчитель, а кілька вчителів одночасно

Питання 112.

Які взаємовідносини існують між колективом і особистістю?	
1	конформізм (особистість підкоряється колективу), гармонія, нонконформізм (особистість підкоряє собі колектив)
2	колектив відштовхує особистість, особистість відкидає колектив, колектив і особистість співіснують за принципом невмішування
3	зовнішньо-емоційні, морально-ділові
4	симпатія, антипатія, індиферентність, байдужість, дружба, любов

Питання 113.

Назвіть способи згуртування колективу.	
1	переважання актів колективістського самовизначення (КС) над конформними і негативістськими реакціями; ціннісно-орієнтаційна єдність; референтність колективу; еталонність колективу
2	мажор, відчуття власної гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності, активність, стриманість в емоціях і словах
3	наявність системи перспективних ліній, принципу паралельної дії, зміцнення традицій колективу, формування громадської думки
4	функціонування самоврядування, організація змагання, спільні справи, взаємна інформація про стан справ у різних контактних колективах

Питання 114.

Студентське самоврядування – це:	
1	студентська організація, студентська профспілка
2	участь студентів в управлінні справами свого колективу

3	діяльність старости групи
4	сума індивідів, які складають єдину сукупність

Питання 115.

Які якості розвиваються в учасників самоврядування?	
1	організаторські здібності, почуття відповідальності, ініціатива, самостійність
2	безініціативність, конформізм, нівелювання особистості
3	участь в самоврядуванні ніяк не впливає на особистісний розвиток
4	масові, групові та індивідуальні

Питання 116.

Які типи лідерства обґрунтував Л.І. Уманський?	
1	універсальний, функціональний, стійкий, ситуаційний
2	справжній, несправжній
3	організатор, ініціатор, генератор емоційного настрою
4	авторитарний, демократичний, ліберальний

Питання 117.

Як визначити лідера в групі?	
1	за зовнішньою привабливістю
2	за допомогою вивчення громадської думки
3	за допомогою референтометрії
4	за допомогою соціометрії

Питання 118.

Студентське самоврядування здійснюється на таких рівнях:	
1	найвищому, високому, середньому, низькому
2	державному, місцевому
3	внутріколективному
4	академічної групи, курсу, спеціальності, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу, студентського містечка

Питання 119.

Керівним органом студентського самоврядування виступає:	
1	загальні збори колективу (конференція)
2	студентська спілка, сенат
3	парламент, старостат
4	студентська рада, студентська організація

Питання 120.

Під вихованістю слід розуміти:	
1	результат процесу виховання, наявність у людини знань в

	області виховання та стійких навичок, умінь і звичок у застосування цих знань в поведінці
2	суспільно корисна діяльність студента в соціальному середовищі
3	уміння поєднувати слово і діло, навчання і відпочинок
4	знання студентів теорії виховання, етики та естетики

Питання 121.

До основних показників рівня вихованості студента слід віднести:	
1	повага до самого себе, критичність, вимогливість до інших, зацікавленість в отриманні позитивного для себе результату діяльності, наполегливість у стосунках з іншими, прямо-лінійність
2	зовнішній вигляд, культура поведінки під час навчально-виховного процесу та за його межами, повага до самого себе, критичність, вимогливість до інших, зацікавленість в отриманні позитивного для себе результату
3	зовнішній вигляд, культура поведінки під час навчально-виховного процесу та за його межами, прилучення до культури, мистецтва, літератури, працелюбність відповідальність, повага до інших людей, самокритичність
4	рішучість, сміливість, життєрадісність і почуття гумору

Питання 122.

Яке з формулювань найповніше і найточніше відображає основну мету виховання?	
1	виховання громадянина
2	виховання трудівника
3	виховання громадського діяча
4	виховання всебічно розвиненої особистості
5	виховання сім'янина

Питання 123.

До методів контролю ефективності виховного процесу відно-сять:	
1	бесіда, лекція, семінарське заняття, урок
2	переконання, навіювання, привчання, заохочення, покарання
3	спостереження, бесіда, аналіз результатів діяльності студентів
4	близька, середня та дальня перспектива

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (теми методичних розробок)

1. День захисника України. День українського козацтва.
2. День української армії – 6 грудня.
3. День пам'яті Героїв Небесної сотні.
4. Україна – єдина.
5. День пам'яті та примирення й день перемоги над нацизмом (8-9 травня).
6. День пам'яті жертв голодомору.
7. Пияцтво та алкоголізм в молодіжному середовищі.
8. Наслідки паління для здоров'я молоді.
9. Стрес та способи боротьби з ним.
10. Самоменеджмент: як ефективно використовувати свій час.
11. «Ла-страда» – програма запобігання торгівлі людьми.
12. Захист прав жінок, які постраждали від насильства в сім'ї.
13. СНІД очима молоді.
14. Хвороби, що передаються статевим шляхом.
15. Чорнобильська катастрофа.
16. Тематичний вечір до дня працівника освіти.
17. Вечір відпочинку до дня студента.
18. Святкування Нового року.
19. Святкування Різдва.
20. 8 Березня – Міжнародний жіночий день.
21. Вечір відпочинку до дня сміху – 1 квітня.
22. Як здобувати друзів і впливати на людей.
23. Свято матері – 11 травня. День сім'ї – 15 травня.
24. Засідання фітобару.
25. Дума про хліб.
26. Що значить справжнє кохання.
27. Свято української кухні.
28. Свято меду.
29. Літературний вечір, присвячений творчості поета, письменника.
30. Українські вечорниці.
31. Свято Андрія. Калита. Свято Масляної. Свято Івана Купала.
32. Без верби й калини нема України.
33. День знань – 1 вересня.
34. День іменинника.
35. Зустріч випускників технікуму.

Вимоги до написання та оформлення методичних розробок
Оформлення титульної сторінки:

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра педагогіки

Методична розробка з дисципліни

«Організація виховної роботи у ВНЗ»

Сценарій виховного заходу

(організаційно-виховної години, свята, літературного вечора, брейн-рингу, КВК, зустрічі з видатною людиною, конкурсу, огляду, фестивалю, перегляду та обговорення кінофільму, походу, екскурсії, змагання, класних зборів, тренінгу, круглого столу тощо):

на тему: «...»

Напрямок виховання:

Розумове	Фізичне	Правове
Моральне	Екологічне	Патріотичне
Трудове	Статеве	Громадянське
Естетичне	Економічне	Антинаркогенне
Гендерне	Національне	Превентивне

Перша сторінка методичної розробки:

Мета виховного заходу: (наприклад: сприяти вихованню (формуванню) у студентів коледжу (технікуму) толерантного ставлення до своїх однолітків).

Підготовча робота: (наприклад: самостійна підготовка студентами рефератів про життя і творчість поета..., збір студентами матеріалів на тему...)

Обладнання: стенди, картини, рушники, ікони, фотографії, висловлювання видатних людей, записи музичних творів, технічні засоби навчання, географічні карти, роздатковий матеріал, книги і т.д.

Дійові особи: куратор, викладач, студент, студентка, ведучий, заступник директора з виховної роботи, батьки, запрошені...

Друга і наступні сторінки: текст сценарію (може включати вступне та заключне слово куратора студентської групи).

Остання сторінка: Список використаної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н.В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець ХІХ–ХХ ст.): Дис... д-ра пед наук: 13.00.04. / Ін-т педаг. і психол. профес. освіти АПН України. – К., 1999. – 401 с.
2. Авдєєва І.М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І.М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – К. : Професіонал, 2007. – 298 с.
3. Агарков В.І., Швидкий О.В., Северин Г.К., Бугашева Н.В., Ніколаєнко В.В. Формування, оцінка та корекція здорового способу життя студентів: Методичні рекомендації. – Донецьк, 2001. – 15 с.
4. Айнштейн В. Преподаватель и студент: практика общения // Высшее образование в России. – 1998. – №2. – С. 51–58.
5. Актуальные проблемы повышения педагогического мастерства преподавателей-обществоведов: Тезисы межвуз. научно-методической конф. – Полтава, 1983. – 195 с.
6. Александров В.И. Процесс формирования понятия «коллектив» и его социальная сущность. – Автореф. канд. филос. наук. – М., 1978.
7. Александрова Т. «Найбільше щастя в житті – здоров'я» // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – № 4 (10). – С. 84–86.
8. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. – М.: Просвещение. – 1989. – 224 с.
9. Антіпов Ю.С., Лісчишин Г.В. Ставлення студентської молоді до фізичної культури та здорового способу життя // Фізичне виховання – здоров'я студентів: Матеріали науково-методичної конференції. – Донецьк, 2003. – С. 20–22.
10. Балл Г.О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Педагогіка і психологія. – 1994. – № 2 (3). – С. 3–11.
11. Бандурка О.М., Тюріна В.О., Федоренко О.І. Основи психології і педагогіки: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 336 с.
12. Баранова С.В. Стань свободным от вредных привычек / С.В. Баранова. – Москва : Центр психофизического совершенства «Единение», 2007. – 184 с.
13. Барановська Л.В. Формування культури мови студентів аграрного вузу (на матеріалах навчання з дисципліни «Ділова українська мова»): Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. – К., НАУ. – 1995. – 236 с.

14. Барбина Е.С., Семиченко В.А. Идеи интеграции, системности и целосности в теории и практике высшей школы: Научно-методическое пособие. – К.: ИППО АПН Украины. – 1996. – 261 с.
15. Бариленко Н.В. Становление взаимоотношений у старших дошкольников в совместной деятельности // Вопросы психологии. – 1996. – №4. – С. 24–31.
16. Башмакова Е.А. Здоровьесберегающая педагогика – реальная гуманизация образования // Педагогические науки. – 2006. – № 4. – С. 23–24.
17. Бевз Г.М., Главник О.П., Технологія проведення тренінгів здорового способу життя молоді. – К., 2005. – 176 с.
18. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник / О.В. Безпалько – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
19. Белозерцев Е.П. Подготовка учителя в условиях перестройки. – М.: Педагогика. – 1989. – 208 с.
20. Бобрицька В.І. До проблеми формування здорового способу життя майбутніх вчителів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2004. – Випуск 3-4. – С. 95–101.
21. Бобрицька В.І. Формування здорового способу життя у майбутніх вчителів / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Полтава, 2006. – 432 с.
22. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. – М.: Изд-во МГУ, – 1982. – 199 с.
23. Бойченко Т.Є. Освітні програми формування здорового способу життя молоді. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2005. – 120 с.
24. Бондаренко З.П. Виховні можливості вищої школи: проблеми та перспективи // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. – С. 63–66.
25. Бондаренко Н.П. Организация и воспитание студенческого коллектива. – К.: Вища школа. – 1972. – 72 с.
26. Ван В.А. Формирование коллектива студенческой группы / на материале педагогических вузов /: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / МГПИ им. А.М.Горького. – Минск. – 1980. – 195 с.
27. Варвачук Н., Презлята Г. Чинники формування свідомого ставлення до власного здоров'я // Педагогіка, психологія та медико-

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 24–25.

28. Ващенко О. Як створити Школу сприяння здоров'ю / О. Ващенко, С. Свириденко. – К.: Шк. світ, 2008. – 112 с.

29. Вегнер А.Л., Десятникова Ю.М. Групповая работа со старшеклассниками, направленная на их адаптацию к новым социальным условиям // Вопросы психологии. – 1995 – № 1 – С. 25–33.

30. Виноградов В., Синюк А. Программно-целевой подход к деятельности академических групп // Высшее образование в России. – 1997. – № 2. – С. 114–116.

31. Винтин И.А. Организация воспитательной работы в вузе во внеурочное время / И.А. Винтин // Педагогика. – 2004. – № 9. – С. 58–64.

32. Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі. – І.В. Сопівник, В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник – К.: Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.

33. Виховна робота в технікумах, коледжах. З досвіду роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації. – К.: Навчально-методичний центр, вид-во «Інтас». – 2005. – 192 с.

34. Виховна робота зі студентською молоддю: навчальний посібник / За заг. ред. Т.Ю.Осипової. – Одеса: Фенікс. – 2006. – 288 с. – С.57–59.

35. Власенко А.С. Общественно-политическая активность советского студенчества: Автореф. дис... канд. ист. н. – М., 1972. – 21 с.

36. Войтюк Д.Г., Шостак А.В., Лузан П.Г. Освоение первокурсниками системы внутривузовских отношений. Методические рекомендации к игровому занятию «СПАС – 1» для преподавателей и студентов УСХА. – Киев, Изд-во УСХА, 1989 – 51 с.

37. Волков К.Н. Психологи о педагогических проблемах. – М.: Просвещение. – 1981. – 128 с.

38. Волкова И.В., Добрынина В.И. Студенческая группа – центр идейно-воспитательной работы в вузе. – М.: Изд-во НИИВШ. – 1983. – 24 с.

39. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.

40. Володько В.Ф. Воспитание в национальной школе Беларуси: теоретико-методологические основы. Дис... док. пед. наук / Национальный институт образования Республики Беларусь. – Минск. – 1993. – 430 с.

41. Воронін Д.Є., Воронін М.М., Окса Д.Є., Окса М.М. Загальнопедагогічний і психологічний аналіз сутності і компонентів здорового способу життя студентів економічних спеціальностей // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 6. – С. 3–21.

42. Воспитательный процесс в высшей школе: его эффективность. Социологический аспект / Е.А. Якуба, В.Л. Арбенина, А.И. Андрющенко и др. – К.: Вища школа, 1988. – 275 с.

43. Воспитательный процесс: изучение эффективности : метод. реком. / Под ред. Е.Н. Степанова. – М. : Сфера, 2003. – 121 с.

44. Вострокнутов Л.Д. Заповіт віків: здоровий спосіб життя українського народу / Національний університет внутрішніх справ. – К., 2004. – 160 с.

45. Выхрущ В.А. Оптимальное сочетание индивидуальных и коллективных форм учебной деятельности младших школьников: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / КГПИ им. А.М.Горького. – К. – 1986. – 180 с.

46. Гавриленко Ю. Проблеми здоров'я школярів крізь призму сприйняття педагога // Освіта на Луганщині. – 2005. – № 2. – С. 70–75.

47. Галєєва А.П. Деякі питання організації виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі / А.П. Галєєва // Наука і методика : зб. наук.-метод. праць. – К. : Аграрна освіта, 2006. – Вип. 7. – С. 150–154.

48. Галєєва А.П. Методика і теоретична сутність виховної роботи в нових соціально-економічних умовах у вищому аграрному навчальному закладі / А.П. Галєєва // Теоретичні питання культури, освіти і виховання : зб. наук. праць. – К. : КНЛУ, 2007. – № 33. – С. 25–29.

49. Галєєва А.П. Організація виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах : метод. рекомендації / А.П. Галєєва – Миколаїв, МДАУ, 2008. – 66 с.

50. Галузинский В.М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся. – К.: Радянська школа. – 1982. – 136 с.

51. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія : навчальний посібник. / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.

52. Гершунский Б.С. Прогностические методы в педагогике. – К.: Вища школа, 1974. – 208 с.

53. Голошівець С. Виховання сучасної студентської молоді – фундамент майбутнього / С. Голошівець // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 114–116.
54. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
55. Грабовська Т.О. Виховний процес та педагогічна діагностика. – Рівне. – 1999. – 61 с.
56. Давыдов В.В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования // Вопросы психологии. – 1991. – №6. – С. 5–14.
57. Дем'янюк Т. Виховний процес у вищому закладі освіти. – К., 2003. – 227.
58. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга. – 1994. – 61 с.
59. Дичек Н.М. Ярмаченко М.Д. Англomовні дослідження спадщини А.С.Макаренка // Педагогіка і психологія. – 1994. – №2 (3). – С. 158–162.
60. Добротворский И.Л. Как найти себя и начать жить. – Воронеж: НПО «Модэк» – 1994. – 320 с.
61. Донцов А.И, Дубовская И.М., Улановская И.М. Разработка критериев анализа совместной деятельности // Вопросы психологии. – 1998. – № 2. – С. 61–71.
62. Донцов А.И. Теоретические принципы и опыт экспериментального исследования групповой сплоченности: Дис... канд. психол. наук: 19.00.05. / МГУ им. М. В.Ломоносова. – М. – 1975. – 180 с.
63. Дубасенюк О.А. Методичні рекомендації керівнику академічної групи з виховної роботи серед студентів педагогічного університету. – Житомир, 2000.
64. Дьомін А.І. Організаційні форми навчання // Кондратюк О.П., Дьомін А.І. Методи і форми організації навчання. – К.: Вища школа. – 1975. – 110 с.
65. Дьомін А.І., Жалдак Л.М. Основні напрями нейтралізування причин спаду згуртованості малої групи // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 21. – С. 47–52.
66. Дьомін А.І., Жалдак Л.М. Причини спаду згуртованості малої групи // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 25. – С. 141–150.

67. Дьомін А.І., Лузан П.Г., Жалдак Л.М. та ін. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Теорія і методика виховної роботи (для слухачів педагогічного факультету).» – К. – Видавничий центр НАУ. – 2003. – 36 с.

68. Жалдак Л.М. Виховання несприйнятливості до алкоголю / Л.М. Жалдак, В.А. Кручек // Наука і методика : збірник науково-методичних праць / Редкол. : А.Ф. Гойчук (гол. ред.) та ін. – К. : Аграрна освіта, 2006. – Вип. 6. – С. 147–151.

69. Жалдак Л.М. Відродження студентського самоврядування на рівні академічної групи у вищому аграрному закладі освіти // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 36. – С. 210–219.

70. Жалдак Л.М. Вплив гуртування студентської групи на всебічний розвиток особистості фахівця-аграрника // Всебічний розвиток особистості студента: Матеріали міжнародної конференції 9–10 жовтня 2001 року. – Ірпінь. – 2001. – С. 68–74.

71. Жалдак Л.М. Вплив студентського самоврядування та наставництва на процес виховання фахівців-аграрників // Нові технології навчання: Науково-метод. зб. / Кол. авт. – К: Науково-метод центр вищої освіти. – 2002, Вип. 33. – С. 272–281.

72. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти: Монографія. – К.: НАУ, 2007. – 210 с.

73. Жалдак Л.М. Організація міжособистісного спілкування – основа гуртування студентської групи // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. – Львів. – 1999. – № 4, жовтень-грудень. – С. 215–220.

74. Жалдак Л.М. Особливості гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти // Проблеми освіти: Науково-метод. зб. / Кол. авт. – К: Науково-метод центр вищої освіти. – 2003, Вип. 33. – С. 180–185.

75. Жалдак Л.М. Педагогічна діяльність наставника як одна з основних умов гуртування студентської групи // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: 1999. – Вип. № 19. – С. 293–296.

76. Жалдак Л.М. Педагогічні умови і фактори гуртування студентської групи у вищому аграрному закладі освіти // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: 2003. – Вип. №. 68 – С. 133–143.

77. Жалдак Л.М. Про гуртування студентських груп як важливий елемент системи виховання фахівця-аграрія // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К: 2000. – Вип. №30. – С. 208–213.

78. Жалдак Л.М. Про теорії груп та колективів, стан та перспективи їх розвитку // Придніпровський науковий вісник. – 1998. – №111 (178). – С. 36–41.

79. Жалдак Л.М. Проблеми розвитку студентського самоврядування у вищому аграрному закладі освіти // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: 2002. – Вип. №. 59. – С. 109–117.

80. Жалдак Л.М. Психолого-педагогічний аналіз проблеми гуртування малих соціальних груп // Сучасні технології навчання у навчальному процесі вищих освітніх закладів: Матеріали міжнародної науково-методичної конференції 10–12 листопада 1999 р. – частина 1. – Рівне: РДТУ, 1999. – С. 52–53.

81. Жалдак Л.М. Роль гуртування студентської групи у вихованні фахівця-аграрія // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції до 80-ої річниці НПУ імені М.П. Драгоманова 18–19 жовтня 2000 року. – Київ: НПУ, 2000. – С. 26–28.

82. Жалдак Л.М. Роль лідерів в організації студентського самоврядування на рівні академічної групи // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи, 21 квітня 2005 р. – Національний аграрний університет. – Частина 1. – К.: НАУ, 2005. – С. 60–63.

83. Жалдак Л.М. Роль наставника на першому етапі гуртування студентської групи // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин. – 1998. – С. 174–177.

84. Жалдак Л.М. Студентське самоврядування у вищому аграрному закладі освіти // Студентський рух у сучасній Україні: реалії, тенденції та перспективи розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 жовтня 2002 року). – К. – 2002. – С. 59–60.

85. Жалдак Л.М. Управління гуртуванням студентської групи // Освіта і управління – 1999. – Том 3. – №3. – С. 99–102.

86. Жалдак Л.М. Цілеспрямований вплив викладача на згуртованість студентської групи у процесі спільної навчальної діяльності

// Соціалізація особистості: Збірник наукових праць / За загальною ред. А.Й.Капської. – К.: НПУ, 1999, Випуск спеціальний. – С. 119–126.

87. Жалдак Л.М., Колесник О.А. Про внесок А.С. Макаренка в розвиток теорії груп та колективів // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2005. – Вип. 88. – С. 51–59.

88. Жалдак Л.М., Кручек В.А. Алкогольный и наркотический террор против России. – Матеріали IX Міжнародної конференції «Наука та освіта – 2006». – Том 1. Педагогічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 48–50.

89. Жалдак Л.М., Кручек В.А. Виховання несприйнятливості до алкоголю // Наука і методика: Збірник науково-методичних праць / Редкол.: А.Ф. Гойчук (гол. ред.) та ін. – К.: Аграрна освіта, 2006. – Вип. 6. – С. 147–151.

90. Жінки-освітянки Національного аграрного університету : довід. вид. / Уклад. : Л.П. Полозенко, Л.Ю. Кучерук. – К. : НАУ, 2007. – Ч. 1. – 90 с.

91. Жураковский Г.Е. Педагогические идеи А.С.Макаренко М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР. – 1963. – 328 с.

92. Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи / Укладачі: Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с.

93. Журнал та основні нормативно-правові і організаційно-методичні матеріали наставника студентської групи. Видання 3, перепоб і доп. / Укл. В.І. Рябченко. – К.: Видавничий центр НАУ. – 2001. – 200 с.

94. Завидівська Н. Сучасні напрями формування навичок здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів / Н. Завидівська // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 19–20.

95. Задоя Е.С. Дидактические условия организации групповых форм учебной работы шестилетних первоклассников: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / КГПИ им. А.М. Горького. – К – 1989. – 165 с.

96. Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки» (від 18.11.2003 р. №1281-IV) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – С. 84.

97. Закон України. Про внесення змін і доповнень до закону Української РСР «Про освіту». – К.: Генеза. – 1996. – 36 с.

98. Закопайло С.А. Формування здорового способу життя і його цінностей у старшокласників: Метод. рекомендації. – Переяслав-Хмельницький, 2001. – 58 с.
99. Збірник сценаріїв культурно-виховних заходів. Вип. 1. – Наук.-метод. центр аграрної освіти. – К., 2003. – 66 с.
100. Здоров'я – моя цінність: Методичні матеріали до тренінгу / І.Д. Зверєва, О.М. Петрик. – К: Науковий світ, 2005. – 54 с.
101. Зубалій М.Д. Складові здорового способу життя / М.Д. Зубалій, С.А. Закопайло // Завуч. – 2000. – № 20–21. – С. 29.
102. Зубалій М.Д., Закопайло С.А. Структурні компоненти здорового способу життя старшокласників // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 2. – С. 153–156.
103. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закладів. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. – 1997. – 302 с.
104. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел. – М.: Просвещение, 1989. – 96 с.
105. Игры – обучение, тренинг, досуг... / Под ред. В.В. Петрушинского: В 4-х томах. – М.: Новая школа. – 1994. – 386 с.
106. Іванченко А.В. А.С. Макаренко про мету й засоби виховання // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. – 1998. – № 2. – С. 3–6.
107. Івахненко Т.П. Формування сексуальної культури студентів у навчально-виховному процесі // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О.Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2010. – Вип. 155. – ч. 1. – С. 262–268.
108. Інтернет-сторінка Київського міського центру роботи з жінками. – Режим доступу: <http://women-center.at.ua/blog> – Назва з екрана.
109. Кайдун В.Д., Пилінська Я.Б. До питання про вплив кураторамовознавця вузу на формування особистості студента // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 21. – С. 3–8.
110. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
111. Карпенчук С.Г. Педагогические условия повышения эффективности воспитательного воздействия школьного коллектива:

Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / НИИ педагогики УССР. – К., 1988. – 190 с.

112. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.

113. Карр А. Единственный способ навсегда бросить курить / Аллен Карр. – Москва : Добрая книга. – 2002.

114. Карр А. Как помочь подростку бросить курить / Аллен Карр. – Москва : Добрая книга. – 2002.

115. Карр А. Легкий способ бросить курить / Аллен Карр. – Москва : Добрая книга. – 2002. – 87 с. (www.dkniga.ru) (<http://lib.aldebaran.ru>)

116. Карр А. Легкий способ бросить пить / Аллен Карр. – Москва : Добрая книга. – 2002. – 115 с. (www.dkniga.ru) (<http://lib.aldebaran.ru>)

117. Киричук В.О. Психолого-педагогічні умови стимулювання соціально-комунікативної активності старшокласників: Дис... канд. пед. наук: 13.00.00. – К. – 1997. – 198 с.

118. Киричук О.В. Спілкування в класному колективі як об'єкт педагогічного управління: Дис... док. пед. наук / КДПУ ім. О.М. Горького – К. – 1974. – 322 с.

119. Кірдан О.Л. Становлення класного керівництва в навчальних закладах України середини ХІХ – початку ХХ століття // Наукові записки: Зб. наук. статей НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ. – 1999. – Ч.2. – С. 70–82.

120. Кобыляцкий И.И. Основы педагогики высшей школы. – К.: Вища школа, 1978. – 287 с.

121. Ковалева В. Студент и преподаватель глазами студента // Высшее образование в России. – 1996. – № 3. – С. 51–54.

122. Ковальчук Л. Виховання здорового способу життя у студентів з урахуванням історичних традицій // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 3. – С. 247–257.

123. Ковальчук Л.О. Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – С. 1–13.

124. Козлов Н.И. Истинная правда или учебник для психолога по жизни. – М.: «АСП-Трест». – 1997. – 380 с.

125. Козлов Н.И. Лучшие психологические игры и упражнения. – Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД. – 1997. – 144 с.

126. Колиб'юк Я.С. Позанавчальна діяльність як засіб формування особистості студента у університетах США: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1993. – 113 с.

127. Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников / Под ред. И.Б. Первина. – М.: Педагогика, 1985. – 143 с.
128. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах (общие и возрастные особенности). – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 352 с.
129. Колызаева Н.Г. Формирование адаптивных характеристик личности у студентов на начальном этапе обучения: Дис... канд. психол. наук: 19.00.01. / ЛГУ. – Л., 1989. – 175 с.
130. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Затверджена вченою радою НАУ 26.05.2005 р. // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 10–19.
131. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН 25.06.2009. Протокол № 7/2-4 // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 5–9.
132. Концепція національно-патріотичного виховання молоді (від 27 жовтня 2009 р.)
133. Концепція освіти «рівний – рівний» щодо здорового способу життя серед молоді України: Навчально-методичний посібник. – К.: Навчальна книга, 2002. – 23 с.
134. Концепція превентивного виховання дітей і молоді. Затверджена Президією АПН України 25.02.1998 р. // Робоча книга вихователя. Випуск 1 / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОІППО, 2000. – 300 с. – С. 90–98.
135. Корженко В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с.
136. Корольчук О. Організаційно-виховна робота серед студентів / О. Корольчук, М. Поночовний // Освіта. – 2004. – 21–24 січня (№ 4). – С. 8–9.
137. Коропецька О.М. Психолого-педагогічні умови ефективного міжособистісного спілкування вчителя і підлітка: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07. / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 1997. – 152 с.
138. Коротов В.М. Самоуправление школьников, 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Просвещение. – 1981. – 208 с.

139. Костикова И., Митрофанова А., Пулина Н., Градская Ю. Перспективы гендерного образования в России: взгляд педагога // Высшее образование в России. – 2001. – № 2 – С. 68–85.
140. Красовицкий М.Ю. Педагогика А.С. Макаренка: какой она видится в конце XX столетия ? // Педагогика. – № 1. – 1996. – С. 61–68.
141. Красовицкий М.Ю. Формирование общественного мнения ученического коллектива как процесс педагогического воздействия: Дис... док. пед. наук: 13.00.04. / Киев. пед. ин-тут им. А.М. Горького – К. – 1984. – 352 с.
142. Красовицький М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки. – К.; Нью-Йорк: Педагогічна думка. – 1998. – 160 с.
143. Кричевский Р.Л. Проблемы сплоченности малых групп в зарубежной социальной психологии // Вопросы психологии. – 1973. – № 3. – С. 174–184.
144. Кричевский Р.Л., Дубовская Е.М. Психология малой группы: теоретический и прикладной аспекты. – М.: Изд-во МГУ. – 207 с.
145. Кручек В.А. Аналіз реалізації педагогічної взаємодії в системі «викладач-студент» // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. – С. 96–99.
146. Кручек В.А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навчальний посібник. – НАКККиМ, 2010. – 188 с.
147. Кручек В.А. Формування комунікативних умінь студентів: Монографія. – К.: НАУ, 2007. – 147 с.
148. Кузьменко В.Ю. Становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя» // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Збірник наукових праць. – Кн. 1. – К., 2000. – С. 117–124.
149. Куракин А.Т., Новикова Л.И. Коллектив и личность ребенка. – М.: Общ-во «Знание». – 1971. – 40 с.
150. Куриленко Т.М. Научные основы работы куратора академической группы. – Минск: Высшая школа. – 1982. – 111 с.
151. Кухтевич Т.Н. Роль куратора в обучении и воспитании студентов // Вестник МГУ – 1980. – № 5. – С. 65–70.
152. Лапаєнко С.В. Поняття про здоровий спосіб життя // Здоров'я України. – 1998. – № 12-14. – С. 23-24.
153. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2 изд. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.

154. Лисовский В.Т., Дмитриев А.В. Личность студента. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. – 184 с.
155. Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. Народознавство та організація здорового способу життя школярів: Монографія. – Івано-Франківськ, 1997. – 279 с.
156. Лосєва Н.М. Самореалізація викладача-куратора – Донецьк, 2004. – 227 с.
157. Лузан П.Г. Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я в галузі сприяння здоров'ю людини / П.Г. Лузан, О.О. Єжова // Освіта і здоров'я : формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального закладу : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – С. 202–207.
158. Лузан П.Г. Педагогические условия формирования коллектива студенческой группы / на примере с.-х. вузов /: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / КГУ им. Т.Г.Шевченко – К., 1987. – 178 с.
159. Лузан П.Г., Жалдак Л.М. Студентська група дієздатна тільки тоді, коли вона згуртована і безконфліктна. Про оптимізацію міжособистісних взаємин у ній // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 2. – С. 53–56.
160. Лутошкин А.Н. Эмоциональные потенциалы коллектива. – М.: Педагогика, 1988. – 128 с.
161. Лях В.В. Напрями профілактики ВІЛ/СНІДУ у закладах освіти // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. – С. 108–110.
162. Макаренко А.С. Собр. соч. В 4-х т. – М. – Правда, 1987. – Т. 1. – 576 с.
163. Мальцев Л. Культура здоров'я як мета і зміст оздоровчої функції освіти // Освіта на Луганщині. – 2004. – № 1. – С. 118–123.
164. Марисова Л.И. Студенческий коллектив: основы формирования и деятельности. – К.: Вища школа, 1984. – 525 с.
165. Матеріали міжнародних педагогічних читань, присвячених 115-й річниці від дня народження А.С. Макаренка // Мелітопольський державний педагогічний університет. – 2003. – 80 с.
166. Матюша І.К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система (психолого-педагогічний аспект): Навч.-метод. посібник: ІЗМН, 1997. – 188 с.

167. Мафтин Л.В. Виховна робота у вузі. Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2001. – 168 с.

168. Маценко Л.М. Виховання здорового способу життя у майбутніх соціальних педагогів // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / За ред. А.І. Конончук. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 240 с. – С. 125–126.

169. Маценко Л.М. Виховання здорового способу життя у фахівців з соціальної педагогіки // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 6. – С. 139–142.

170. Маценко Л.М. Виховання несприйнятливості до вживання алкоголю як складова формування здорового способу життя / Л.М. Маценко // Дні науки – 2008 : збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Здоровий спосіб життя – основа освітньої системи сучасної України» у 3 т. / Класичний приватний університет, 23–24 жовтня 2008 р.; ред. кол. В.М. Огаренко та ін. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – Т. 3. – С. 314–316.

171. Маценко Л.М. Виховання несприйнятливості до тютюнокуріння / Л.М. Маценко, М.М. Костюк, Н.А. Бондаренко // Проблеми освіти : наук. зб. / Кол. авт. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2007. – Вип. 53. – С. 111–115.

172. Маценко Л.М. Виховання несприйнятливості до тютюнопаління як складова формування здорового способу життя / Л.М. Маценко // Наука і вища освіта : тези доповідей учасників XVI Міжнарод. наук. конф. молодих науковців, м. Запоріжжя, 17–18 квітня 2008 р. : у 4 т. / Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – Т. 3. – С. 345.

173. Маценко Л.М. Виховання у студентів-аграрників здорового способу життя // Професійна освіта: теорія, досвід, проблеми: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції / За ред. професора Н.Т. Тверезовської. – К., 2009. – С. 83–87.

174. Маценко Л.М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія. – К. : НАКККиМ, 2010. – 402 с.

175. Маценко Л.М. Підготовка майбутній соціальних педагогів до виховання здорового способу життя // Вісник Національної академії

оборони України. Зб-к наук. праць. – К.: НАОУ, 2010. – Вип. 3 (16). – С. 62–65.

176. Маценко Л.М., Гнатів Н.Б. До питання гендерного виховання студентської молоді // Вища освіта України – Додаток 4, том IV (22), – 2010. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 235–241.

177. Маценко Л.М., Матвієнко О.Ю. Організація виховної роботи наставника студентської групи // Теоретичні питання освіти і виховання Київського національного лінгвістичного університету. – К. : КНЛУ, 2010. – № 42.

178. Маценко Л.М., Матвієнко О.Ю. Теоретико-методичні аспекти організації виховної роботи наставника студентської групи // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2010. – Вип. 155. – ч. 1.– С. 268–276.

179. Маценко Л.М., Сопівник Р.В. Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя / Л.М. Маценко. – К. : ДАКККіМ, 2009. – 40 с.

180. Мельник Л.П. Психологія управління: Курс лекцій. – К.: МАУП, 1999. – 176 с.

181. Методика виховної роботи наставника студентської групи. Навчальна програма науково-методичного семінару для наставників студентських груп вищих аграрних закладів освіти I–IV рівнів акредитації. – К.: Видавничий центр НАУ. – 2004. – 23 с.

182. Методика ігрових занять: Навч. посібник / П.М.Олійник, Р.Р. Балан, О.Ф.Вербило та ін.; За ред. П.М. Олійника. – К.: Вища школа, 1992. – 213 с.

183. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Організація виховної роботи у ВНЗ» для підготовки фахівців напряму 0000 «Специфічні категорії» зі спеціальності 8.000005 «Педагогіка вищої школи». / Л.М. Маценко. – К.: НУБіП України, 2009. – 58 с.

184. Мильруд Р.П. О формировании коллективистических отношений в учебной деятельности // Вопросы методики воспитания студенческой молодежи. – Тамбов. – 1973. – Вып. 1 – С. 52–61.

185. Міжнародні документи щодо забезпечення рівності жінок та чоловіків : зб. закон. актів. – К. – 2002. – 77 с.

186. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія та методика професійної освіти / І.С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 21 с.

187. Навчальний посібник з організації виховної роботи в ОНУ ім. І.І.Мечнікова / Укл. Ткаченко Т.І. – О.: «Астропринт», 2003. – 95 с.

188. Науково-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі / Грабовська Т.О. – К.: МАУП. – 1999. – 134 с.

189. Наумчук А.П. Педагог-куратор – провідна ланка у вихованні студентського колективу // Сучасні підходи до проблеми виховання студентської молоді. – Рівне, 2000.

190. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. – К.: «Шкільний світ». – 2001. – 24 с.

191. Немов Р.С. Психология: Учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ, студентов пед. ин-тов и работников системы подготовки, повышения квалификации и переподготовки пед. кадров. – М.: Просвещение, 1990. – 301 с.

192. Немов Р.С. Социально-психологический анализ эффективной деятельности коллектива. – М.: Педагогика. – 1984. – 200 с.

193. Немов Р.С., Шестаков А.Г. Сплоченность как фактор групповой эффективности // Вопросы психологии. – 1981. – № 3. – С. 113–114.

194. Ничкало Н.Г. Наставничество в системе профессионально-технического образования. – К.: Общ-во «Знание». – 1977. – 47 с.

195. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Рекомендовано Міністерством освіти України. – К: Аконіт, 1998.

196. Новикова Л.И. Самоуправление в школьном коллективе. – М.: Знание, 1988. – 80 с.

197. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, – 2001. – 220 с.

198. Обозов Н.Н. Межличностные отношения. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. – 151 с.

199. Образование в условиях меняющегося мира // Перспективы (ЮНЕСКО). – 1993. – № 1. – С. 16.

200. Общая психология: Учеб. для студентов пед. ин-в / А.В.Петровский, А.В. Брушлинский, В.П. Зинченко и др.: Под ред. А.В. Петровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.

201. Общение и оптимизация совместной деятельности / Под ред. Г.М. Андреевой, Я. Яноушека. – М.: Изд-во МГУ. – 1987. – 302 с.
202. Огиенко Е.А. Воспитательная работа в студенческой группе. – К.: Вища школа. – 1978. – 70 с.
203. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 3.
204. Омельченко С. Погляд науковців на проблему здоров'я та здоровий спосіб життя // Освіта на Луганщині. – 2006. – № 1. – С. 107–112.
205. Організація виховної роботи серед студентів: Методичні рекомендації / Укл. Демчук В.С., Соловей М.І. – К.: КДЛУ, 1998. – 64 с.
206. Організація навчально-виховного процесу. Досвід роботи вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. – К.: Навчально-методичний центр, Випуск 4. – 2004. – 200 с.
207. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти: Методичні рекомендації / Укл.: В.Д.Базилевич, М.І.Поночовний, Н.І. Косарева. – К.: ІЗМН. – 1997. – 28 с.
208. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Педагогіка здорового способу життя. – К., 2004. – 42 с.
209. Охорона здоров'я в Україні: проблеми та перспективи / Заг. ред. В.М. Пономаренко. – Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. – 68 с.
210. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов выбора профессии. – К.: Радянська школа. – 1980. – 144 с.
211. Паниотто В.И. Структура межличностных отношений. – К.: Наукова думка, – 1975. – 124 с.
212. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива. – Л.: Наука, 1981. – 191 с.
213. Паффенбаргер Р.С., Ольсен Е. Здоровый образ жизни. – К.: Олимпийская литература, 1999.
214. Педагогические издание / е-журнал «Педагогическая наука : история, теория, практика, тенденции развития» / Журнальные выпуски / Выпуск №1 [2010] / Т.П. Ивахненко. Социально-педагогические проблемы формирования сексуальной культуры личности.
215. Педагогіка. Навчальний посібник / В.М. Газузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця: РВВВАТ «Віноблдрукарня». – 2001. – 200 с.

216. Петрик О.І. Медико-біологічні та психолого-педагогічні основи здорового способу життя: Курс лекцій / Навч. посіб. для студентів ун-тів та пед. інститутів. – Львів: Світ, 1993. – 119 с.
217. Петрик О.І. Основи здорового способу життя. – Львів: Світ, 1993. – 117 с.
218. Петровская Л.А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 167 с.
219. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. – М.: Политиздат, – 1982. – 255 с.
220. Петровский А.В. Опыт построения социально-психологической концепции групповой активности // Вопросы психологии. – 1973. – № 5. – С. 3–17.
221. Петровский А.В. Теория деятельностного опосредствования и проблемы лидерства // Вопросы психологии. – 1980. – № 2. – С. 29–41.
222. Петровский А.В., Шпалинский В.В. Групповая сплоченность как ценностно-ориентационное единство // Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – 240 с.
223. Пінчук І.М. Формування навичок здорового способу життя та навчання здоров'я на життєвих прикладах // Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії й практики». – К., 2002. – С. 19–34.
224. Планування і проведення організаційно-виховної роботи серед студентів: Методичні рекомендації / Укл.: В.Д. Базилевич, М.І. Поночовний, І.В. Дзевульська. – К.: ІЗМН. – 1997. – 28 с.
225. Платонов К.К. Общие проблемы теории групп и коллективов // Коллектив и личность – М.: Наука, 1975. – 263 с.
226. Плахтій Д.П., Славіна Н.С., Дарчук С.І., Дорош В.У. Про здоров'я та здоровий спосіб життя: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський, 2004. – 224 с.
227. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов пед. вузов : В 2 кн. / И.П. Подласый – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000.
228. Політика і стратегія Української держави в галузі охорони здоров'я // Матеріали науково-практичної конференції 20–21 травня, 1999 р. Одеса. – Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 1999. – 198 с.

229. Полозенко О.В. Організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття. наук. ступ. канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 / О.В. Полозенко. – Тернопіль, 2003. – 20 с.

230. Постанова про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – Режим доступу:

<http://zakon.nau.ua/doc/?code=896-93-%EF> – Назва з екрана.

231. Поточний архів відділу виховної роботи та студентських справ Національного університету біоресурсів і природокористування України. Тимчасове положення про наставників академічних груп. – Березень, 2009 р.

232. Приходько Н.И. Педагогические основы ученического самоуправления общеобразовательной средней школы: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / НИИ педагогики УССР. – К., 1991. – 180 с.

233. Проблема формування здорового способу життя у вітчизняному шкільництві кінця ХІХ – початку ХХ століття / О.В. Перетятко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 7. – С. 34–43.

234. Проблеми вдосконалення виховної роботи у вищій школі в сучасних умовах: Тези доповідей на Всеукраїнській науково-метод. конф. 16–18 грудня 1998р. / За ред. В.І. Большакова – Дніпропетровськ: ПДАБтаА, 1998. – 88 с.

235. Прометей Макаренко и «главбоги» педолимпа: Соколянский, Залужный, Попов. – Марбург, 1997. – 154 с.

236. Прутченков А.С. Социально-психологический тренинг межличностного общения, М.: Знание, 1991 – 48 с.

237. Психологическая служба в вузе / Под ред. Н.М. Пейсахова. – Казань.: Изд-во Казанского ун-та. – 1981. – 240 с.

238. Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В. Петровского, М.: Педагогика, 1979. – 240 с.

239. Психологія: Підручник для пед. вузів / За ред. Г.С. Костюка. – 3-тє вид., доповн. – К.: Радянська школа, 1968. – 572 с.

240. Психолого-педагогические проблемы взаимодействия группы и личности школьника / Материалы симпозиума. – К: Радянська школа, 1975. – 294 с.

241. Робоча книга вихователя. Випуск 1 / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОІППО, 2000. – 300 с.

242. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О. Яременко, О. Балакірева,

Н. Бутенко, О. Вакуленко та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.

243. Романова С.В. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах: Автореферат, Луганськ, 2006.

244. Санникова А.И. Формирование благоприятного психологического климата классного коллектива в процессе общественно полезной трудовой деятельности подростков: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01./ Казан. гос. пед. ин-т. – Казань, 1986. – 185 с.

245. Сарапулова Є.Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера: Монографія. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.

246. Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. Щербань П.М. Творча спадщина А.С.Макаренка в контексті світової педагогічної думки. Методичні рекомендації студентам до спецсемінару. – Суми, 1998, 74 с.

247. Свидетельства искренней дружбы: Воспоминания К.С. Кононенко о А.С. Макаренко. – Марбург, 1997. – 102 с.

248. Семиченко В.А. Психология общения. – К. «Магістр-S», 1998. – 152 с.

249. Семиченко В.А. Психологія соціальних відносин. – К.: «Магістр-S», 1999. – 168 с.

250. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.

251. Сидоров В.М. Від поняття «здоров'я» до категорії. – К.: Промінь, 1990. – 15 с.

252. Синягин Ю.В. Взаимосвязь успешности групповой деятельности и личностных особенностей членов группы: Дис... канд. психол. наук: 19.00.05/ МГУ им. М.В.Ломоносова. – М. – 1981. – 182 с.

253. Сисоева С.О. Педагогічна творчість: монографія. – Х. – К.: Каравела, 1998. – 150 с.

254. Скоробагатько С. Кухоль пива // Сільські вісті – 2004. – 14 вересня.

255. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії. – 1977. – 774 с.

256. Словник синонімів української мови. У 2-х томах. Том 1. – К: Наукова думка, 1999. – С. 599.

257. Слюсаренко Н.В. Праця як засіб гендерної соціалізації дівчат: від витоків до сьогодення // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / Ред.кол. : В.В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РПО, 2007. – 264 с. – С. 243–251.

258. Смолюк В. Проблема здорового способу життя школярів і деякі шляхи її розв'язання // Педагогічний пошук. – 2004. – № 4 (44). – С. 69–70.

259. Соколова І.В. Інститут кураторів у вузі. // Освіта і управління. – 1998. – № 4. – С. 74-82.

260. Соколовская О.В. Педагогическая деятельность наставника академической группы первого курса как фактор ее подготовки к самоуправлению / на материале технических вузов / : Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 /Минский гос. пед. ин-т им. А.М.Горького. – Минск, 1989. – 178 с.

261. Соловей М.І., Демчук В.С. Виховна робота у вищому навчальному закладі – К., 2003. – 275 с.

262. Сопівник Р.В., Сопівник І.В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2010. – Вип. 155. – ч. 1. – С. 282–286.

263. Социализация молодежи: Круглый стол в НИИ общих проблем воспитания // Советская педагогика. – 1990. – № 3. – С. 149–150.

264. Социальная психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / А.В. Петровский, В.В. Абраменкова, М.Е. Зеленова и др. Под ред. А.В. Петровского. – М., Просвещение, 1987. – 224 с.

265. Социально-психологические проблемы производственного коллектива / Е.В. Шорохова, Е.С. Кузьмин, О.И. Зотова и др. – М.: Наука. – 1983. – 239 с.

266. Социально-психологический климат коллектива / Отв. ред. Е.В. Шорохова, О.И. Зотова. – М.: Наука. – 1979. – 176 с.

267. Соціальна психологія: Підручник для студентів вузів. Н.М. Корнєв, А.Б. Коваленко, – К., 1995. – 304 с.

268. Соціальне значення молоді у пропаганді здорового способу життя: Навчально-методичний посібник / С.В. Мединський. – Чернівці, 2004. – 76 с.

269. Стахневич В.И. Педагогические основы формирования ученического коллектива учебно-производственной группы среднего профессионально-технического училища: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / НИИ педагогики УССР. – К. – 1978. – 120 с.

270. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи. Уклад.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, К.М. Левківський, В.І. Даниленко; Відп. ред. М.Ф. Степко. – К.: Освіта України, 2005. – 49 с.

271. Студенческое самоуправление: социально-психологические аспекты. – А.С. Чернышов, Н.С. Степашов, Е.И. Дымов и др. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1990. – 104 с.

272. Суходольська Л.В., Фіцула М.М. Методика виховної роботи. – Тернопіль. – 1998.

273. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение. – 1981. – 192 с.

274. Сухомлинський В.О. Виховання у учнів любові і готовності до праці (узагальнення досвіду роботи Павлиської школи Кіровоградської області). – К.: Радянська школа, 1959. – 46 с.

275. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2006. – 1008 с.

276. Сущенко Л.П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1999. – 308 с.

277. Тарасюк В. Історичні аспекти проблеми здорового способу життя у філософсько-педагогічних концепціях // Педагогічний пошук. – 2006. – № 3 (51). – С. 76–79.

278. Теорія і методика виховної роботи. Програма навчальної дисципліни для підготовки фахівців у ванз III–IV рівнів акр. з напрямку 0101 «Педагогічна освіта» спеціальності 7.010104 «Професійне навчання» / А.І. Дьомін, П.Г. Лузан, Т.Д. Іщенко, Л.М. Жалдак, Л.А. Сатановська, О.М. Бернова, О.В. Васюк, І.М. Буцик. – К.: «Аграрна освіта», 2004. – 8 с.

279. Теслюк В.М., Шовкун Л.М., Лузан П.Г. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: навчальний посібник. – К.: НУБіП України, 2009. – 194 с.

280. Троцко А.В., Трубавина И.Н. Теория и методика делового общения. -Харьков: ХГПУ им. Г.С. Сковороды. – 1999. – 110 с.

281. Україна. П'ять років після Пекіну. Звіт про виконання в Україні положень Пекінської декларації та Платформи дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією із становища жінок (1995–2000). – К. : Видавництво «ЛОГОС», 2001. – 111 с.

282. Уманский Л.И. Критерии и характеристики общественной активности личности и контактной группы как коллектива // Социально-психологические аспекты общественной активности личности и коллектива школьников и студентов, – Вып. 39. – Ярославль. – 1975. – 230 с.

283. Уманский Л.И. Поэтапное развитие группы как коллектива // Коллектив и личность / Ред. кол. К.К. Платонов / руков. Группы / и др./ – М. – 1975. – 263 с.

284. Ушинский К.Д. Собр. Починений – М.-Л.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1950. – 665 с.

285. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М.Фіцула. – К.: «Академвидав», 2007. – 560 с.

286. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.

287. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – 2-ге вид., доп. – К. : Академивидав, 2010. – С. 369–384.

288. Фіцула М.М. Педагогіка. Навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 1999. – 192 с.

289. Формування здорового способу життя (семінар-тренінг): Навчальна програма курсу: для спеціальностей «Соціальна педагогіка» і «Практична психологія»/ Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя / Н.М. Суховєєва, А.І. Конончук. – Ніжин, 2004. – 11 с.

290. Формування здорового способу життя молоді в Україні: національна модель «Молодь за здоров'я» / П. Шатц, О. Яременко, О. Балакірєва та ін. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 130 с.

291. Формування здорового способу життя: Навч. посібн. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців/ О. Яременко, О. Вакуленко, Л. Жаліло, Н. Комарова та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.

292. Формування здорового способу життя: проблеми і перспективи / О.Яременко, О.Балакірєва, О.Вакуленко та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 207 с.

293. Ханин Ю.Л. Психология общения в спорте. – М.: Физкультура и спорт. – 1980. – 208 с.
294. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя: Метод. пособие. – М.: Высшая школа. – 1988. – 168 с.
295. Цокур О.С. О специфике гендерной педагогики как новой отрасли современного научного знания / О.С. Цокур // Гендерна освіта у вищих навчальних закладах: проблеми та перспективи інтеграції : міжвузівська науково-практична конференція. – Одеса, 2004. – С. 11–15.
296. Черногурских А.Ю. Социальные функции студенческого коллектива в условиях перестройки высшей школы: Дис... канд. филос. наук: / МГУ им. М.В.Ломоносова, М., 1990. – 160 с.
297. Шапталов А.Г. Организация деятельности ученических производственных бригад на основе коллективного подряда: Дис... канд. пед наук: 13.00.01 / НИИ педагогики УССР. – К., 1988. – 178 с.
298. Шаталов В.Ф. За чертой привычного: Ответы учителя-новатора на заданные журналистом Н. Столяровым вопросы по проблеме перестройки общеобразовательной школы. – Донецк: Донбас, 1988. – 72 с.
299. Шаталов В.Ф. Точка опоры. Организационные основы экспериментальных исследований. – Минск: Университетское, 1990. – 225 с.
300. Шепель В.М. Социально-психологические проблемы воспитания. – М.: Моск. рабочий, 1987. – 239 с.
301. Шкільні свята та розваги. Збірник сценаріїв. – Тернопіль: СМП «Астон», 1999. – 190 с.
302. Шкірняк-Нижнік З.А. Проблеми охорони здоров'я дітей в Україні в аспекті Конвенції ООН про права дитини // Журнал практ. врача. – 1998 – № 4. – С. 2–5.
303. Шпалинский В.В. Экспериментально-психологическое исследование групповой сплоченности: Дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М. – 1973. – 180 с.
304. Щепкина Е. Опыт историко-социологического анализа мотивации студентов // Высшее образование в России. – 1997. – № 2. – С. 68–77.
305. Ягремцева А.О. Гендерний підхід в освітньому процесі: порівняльний аналіз українського та німецького досвіду. – Запоріжжя, 2009. – С. 490–495.

306. Яковець Н.В., Шевчук М.О. Про діагностичний підхід до здійснення виховного процесу // Наукові записки. – Ніжин – 1998. – С. 172–173.
307. Ярмаченко М.Д. Комплексний підхід до виховання. – К.: Тов-во «Знання» – 1985. – 16 с.
308. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренка: Кн. для учителя. – К.: Радянська школа, 1989. – 191 с.
309. Ярошенко О.Г. Педагогічні основи групової навчальної діяльності школярів: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01./ НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К. – 1998. – 400 с.
310. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися – К., 1993. – 207 с.
311. Alder R., Elmhurst J. Communicating at work (Principles and Practices for business and the professions) – 1996, McGraw – Hill companies, USA – 412p.
312. doctor@teleskop.com.ua
313. Martsenyuk T. Sociological Aspect of Gender Equality Implementation in Sweden (Gothenburg University as Case Study) // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки – 2006. – № 58. – С. 70–79.
314. Rogers C. Freedom to learn: a view of what education might become. Columbus, Ohio, 1969.
315. www.center-escape.org.

ДОДАТКИ

У додатках подано такі матеріали:

Додаток А. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України (до теми 1.)

Додаток Б. Організаційні форми виховної роботи в НУБІП України (до теми 3.)

Додаток В. Гендерний аспект виховання студентської молоді (до теми 5.)

Додаток Д. Формування естетичної культури студентської молоді в НУБІП України (до теми 5.)

Додаток Е. Анкета «Здоров'я та здоровий спосіб життя» (до теми 5.)

Додаток Ж. Анкета «Здоровий спосіб життя молоді» (до теми 5.)

Додаток З. Формування здоров'я та здорового способу життя студентів НУБІП України (до теми 5.)

Додаток И. Положення про наставника студентської групи (до теми 7.)

Додаток Й. До питання організації постійно діючого науково-методичного семінару для наставників 1-го курсу НУБІП України (до теми 7.)

Додаток К. Робоча навчальна програма науково-методичного семінару «Методика виховної роботи наставника студентської групи» (до теми 7.)

Додаток Л. Анкета «Виховання здорового способу життя як один із напрямків виховної роботи наставника студентської групи» (до теми 7.)

Додаток М. Анкета «Наставник очима студентів» (до теми 7.)

Додаток Н. Діяльність наставника щодо формування здорового способу життя студентської молоді (до теми 7.)

Додаток О. Внесок А.С. Макаренка в розвиток теорії груп та колективів (до теми 8.)

Додаток П. Педагогічні умови та фактори гуртування студентської групи у вищому аграрному закладі освіти (до теми 8.)

Додаток Р. Особливості гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти (до теми 8.)

Додаток С. Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку

КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Затверджена вченою радою НАУ
26.05.2005 р.

ВСТУП

Виховна робота в Національному університеті біоресурсів і природокористування України базується на положеннях: Конституції України та законів України «Про освіту» (січень 1991 р.), «Про вищу освіту» (лютий 2002 р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» (лютий 1993 р.), Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», (розглянута Всеукраїнським з'їздом працівників освіти України (грудень 1992 р.) та затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р.), Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепції громадянського виховання, «Положенні про державний вищий навчальний заклад» (вересень 1996 р.), наказу Міністерства освіти і науки України від 3 квітня 2001 р., «Про затвердження Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах», Національної доктрини розвитку освіти в Україні (схвалена II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти (2001 р., 17 квітня 2002 р. затверджена Указом Президента України), Статуту Національного університету біоресурсів і природокористування України, інших законодавчих та підзаконних актів.

З проголошенням Державного суверенітету в Україні намітилися докорінні соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення. З урахуванням конкретно-історичного моменту, потреб держави, економіки та громадян здійснюється реформування системи аграрної вищої освіти. Визначення навчальних закладів із статусом «вищий», запровадження багатоканального фінансування освіти, становлення навчальних закладів недержавної форми власності, утвердження ступеневої системи підготовки фахівців, наближення системи вищої освіти України до вимог Болонського процесу та запровадження кредитно-модульної системи навчання, розвиток органів студентського само-

врядування спричинили зміну ролі студентів у навчально-виховному процесі. У зв'язку з цим виникла потреба у переосмисленні усієї системи виховної роботи у Національному університеті біоресурсів і природокористування України. *По-перше*, студенти університету виступають не лише об'єктом виховання, а й його активними учасниками, джерелами предметно-практичної діяльності, які через самоактуалізацію, самовиховання, самовдосконалення формують і розвивають кращі якості своєї особистості. *По-друге*, між вихователями (науково-педагогічними працівниками) та студентами у досягненні спільних цілей складаються паритетні відносини співпраці (педагогіка співробітництва). *По-третє*, запровадження кредитно-модульної системи навчання передбачає скорочення аудиторного навантаження студентів та поглиблення дискретності виховного впливу. З огляду на зазначене суттєво зростає роль наставників академічних груп як керівників індивідуальних програм навчання та виховання студентів (тьюторів). *По-четверте*, важливим і ефективним інститутом формування високоосвіченого фахівця-аграрника є орган студентського самоврядування – Студентська організація НУБіП України, яка розглядається як школа лідерства, одна із форм самовиховання молоді, підготовки майбутнього керівника-організатора та вихователя членів трудових колективів. Студентська організація тісно співпрацює з широким спектром молодіжних громадських організацій.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Метою виховання студентів у Національному університеті біоресурсів і природокористування України є створення умов для набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної приналежності особистих рис громадянина України, розвиненої духовності, фізичної досконалості, розумової, моральної, художньо-естетичної, правової, політичної, трудової, екологічної культури.

Основними завданнями виховання є:

- формування у студентів наукового світогляду;
- вироблення умінь і навичок культури розумової праці;
- вироблення навичок і звичок моральної поведінки, реалізація яких стала б потребою особистості;

- психологічна підготовка студентської молоді до праці та активної взаємодії;
- формування у студентів естетичних почуттів, поглядів і переконань;
- виховання потреби і здатності студента створювати прекрасне;
- формування здорової зміни фахівців-аграрників;
- створення умов для реалізації творчого потенціалу особистості студента, розвитку його нахилів і обдарувань;
- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави;
- виховання у студентів високої мовної культури;
- формування національної гідності, самоповаги на основі успадкування духовних надбань українського народу;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, що населяють Україну;
- формування правової культури, виховання поваги до законів і норм співжиття у своєму колективі і суспільстві.

СУБ'ЄКТИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

До офіційних суб'єктів виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України належать ректор, проректори, декани та їх заступники, завідувачі кафедр, керівники підрозділів (відділ виховної роботи та студентських справ), науково-педагогічні працівники, студентський актив (старости, представники структур студентського самоврядування – Студентської організації та первинної профспілкової організації студентів та аспірантів). Студентське самоврядування здійснює важливу роботу щодо адаптації першокурсників до умов вищого закладу освіти, розповсюджуючи розроблений її активістами «Щоденник студента Національного університету біоресурсів і природокористування України», де міститься корисна довідкова інформація, відомості про структуру університету, права та обов'язки студента НУБіП України, музеї, кінотеатри, театри, виставкові зали м. Києва.

Організаційне забезпечення і безпосереднє управління виховною роботою на рівні університету здійснюється першим проректором з навчальної, наукової і організаційної роботи, якому підпорядкований відділ з виховної роботи та студентських справ, що очолює проректор

з навчально-культурно-виховної роботи та соціальних питань, на рівні факультетів – декани та заступники деканів з навчально-виховної роботи. Важливим інститутом у виховній роботі є органи студентського самоврядування, які створюються на рівні університету, навчально-наукових інститутів, факультетів, студентського містечка, гуртожитків. У студентських колективах призначаються старости та наставники академічних груп, діяльність яких регламентується окремими положеннями.

В університеті функціонує науково-методичний семінар наставників студентських груп, де щороку проходять підвищення кваліфікації науково-педагогічні працівники – наставники академічних груп. Згідно з робочою програмою семінару слухачам пропонуються тематичні лекції та практичні заняття, серед яких: «Виховна робота наставника 1 курсу: напрями, планування, дієвість»; «Міжособистісні взаємини в студентській групі: соціометричні методики», «Сучасні методи та форми виховання особистості студента аграрного вищого навчального закладу», «Система виховної роботи в НУБіП України: стан та перспективи», «Виховання духовності сучасної молоді», «Діалогізація відносин науково-педагогічних працівників та студентів», «Біоетика як складова світогляду сучасної молоді». Науково-методичний семінар наставників завершується у червні кожного навчального року написанням випускної роботи, за результатами якої науково-педагогічним працівникам видаються випускні дипломи, які враховуються при визначенні рейтингу науково-педагогічного працівника.

Основними функціями наставника стали: *по-перше*, допомога студентам у створенні студентського колективу групи (анкетування, соціометрія, інтерв'ювання тощо); *по-друге*, проведення індивідуальної виховної роботи; *по-третє*, налагодження зв'язків з батьками студентів; *по-четверте*, з'ясування проблем студентів та надання їм консультативної допомоги (гуртожитки); *по-п'яте*, планування та проведення заходів організаційної та виховної роботи в студентській групі; *по-шосте*, надання допомоги студентам у виборі дисциплін із циклу не-нормативних; *по-сьоме*, надання допомоги студентам та випускникам у питаннях вторинної зайнятості та працевлаштування; *по-восьме*, регулярне заповнення журналу наставника, який є документом суворої звітності.

Важливим завданням наставників є діагностика особистості студента.

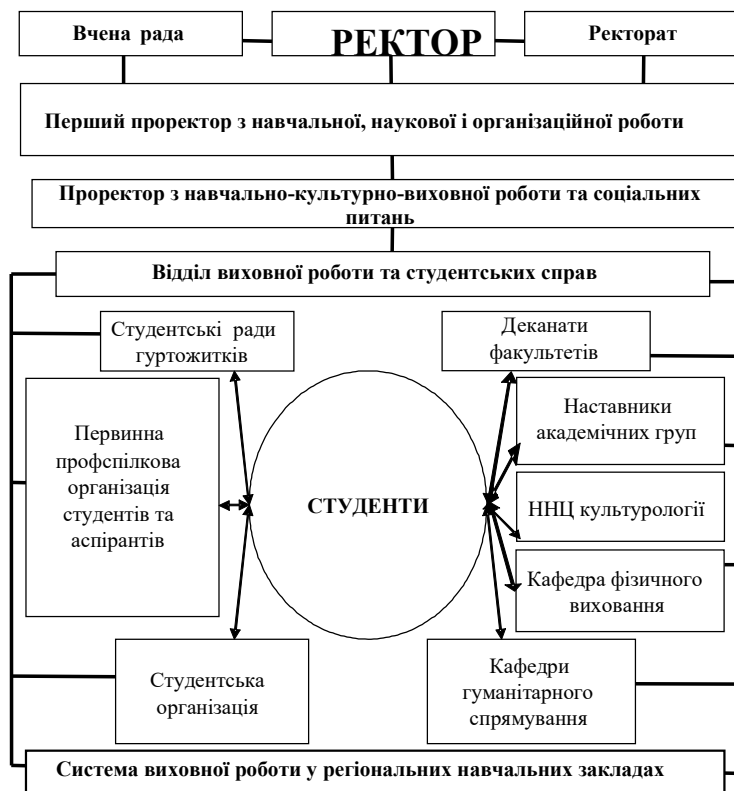

Рис. 1. Структурна схема системи культурно-виховної роботи в НУБіП України

Відділом виховної роботи та студентських справ провадиться координація виховної роботи, надається методична допомога суб'єктам виховної роботи. На основі спеціальної анкети, розробленої відділом виховної роботи, проводиться щорічне анкетування всіх студентів I курсу, завдяки чому наставники, старости груп володіють базою даних про нахили, здібності, здобутки своїх студентів у вивченні іноземних мов, творчій діяльності, спорті, громадській роботі, а також про їхні індивідуальні побажання стосовно подальшого розвитку своїх здібностей. Щороку в університеті проводиться анкетування, метою якого є визначення рівня громадської активності студентства.

Обов'язковим для наставників є ведення журналу, в якому поряд із ознайомленням з основними нормативними та організаційно-методичними документами НУБіП України, записують інформацію, заходи, щодо практичної роботи з підопічною групою в цілому та індивідуальну роботу. Серед вимог до заповнення журналу наставника – план та звіт із виховної роботи за поточний рік, відомості про студентів.

З квітня 2005 року в Національному університеті біоресурсів і природокористування України працює практичний психолог, який надає допомогу науково-педагогічним працівникам, наставникам студентських груп, студентам у розв'язанні їх особистісних проблем, побудові міжособистісних взаємин тощо.

НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ

У виховній роботі зі студентами Національного університету біоресурсів і природокористування України можна виділити такі напрями:

Розумове виховання – забезпечує розвиток культури мислення, розумових та інтелектуальних здібностей студентів. Розумове виховання в університеті значною мірою реалізується в навчальному процесі, а також шляхом проведення різноманітних науково-практичних конференцій, «круглих столів», семінарів, готуючись до яких студент самостійно працює над написанням доповіді, виступу, промови. У такий спосіб молодь розвиває навички науково-пошукової роботи, привчається до самостійного розв'язання наукових проблем, застосовує різні підходи в інтерпретації дискусійних питань тощо. При кафедрах університету діють різноманітні гуртки, клуби, секції, де охочі мають змогу реалізувати свої наукові інтереси і запити, поглибити свій професійний рівень. Науковим клубом Студентської організації НУБіП України щорічно проводиться звітна науково-практична студентська конференція «Людина. Природа. Суспільство. Наука і техніка», за результатами якої видається збірник матеріалів з трьох напрямів досліджень: природничого, гуманітарного, технічного.

Моральне виховання – розвиток високої культури міжособистісних взаємин, формування гуманістичного світогляду, гуманного ставлення до людини, природи, переконань, що проявляються в дотриманні визначених норм поведінки в усіх сферах життєдіяльності. Моральне виховання здійснюється через лекційні курси, через діяльність усіх служб, підрозділів, кураторів. Окрім того, моральне виховання пронизує усю систему позааудиторної роботи: урочиста посвята в студенти першокурсників; проведення днів відкритих дверей; святкування знаменних дат університету, факультетів, кафедр, організація вечорів, концертів, проведення «днів кафедри», діяльність органів студентського самоврядування; залучення студентів до участі в акціях гуманітарного спрямування.

Громадянське виховання передбачає формування у майбутніх фахівців-аграрників громадянськості як фундаментальної, інтегративної, духовно-моральної якості, світоглядно-психологічної характеристики особистості, яка включає моральний, політичний, юридичний, соціальний аспекти.

Громадянськість формується під впливом зовнішніх та внутрішніх, керованих та некерованих факторів – у процесі соціалізації. Цілеспрямоване формування громадянськості студентів здійснюється в процесі громадянського виховання.

Основною **метою** громадянського виховання студентської молоді в Національному університеті біоресурсів і природокористування України є створення сприятливих умов для формування особистості студента як громадянина-патріота, громадянина-фахівця, громадянина-демократа.

Головними **завданнями** громадянського виховання в НУБіП України є формування у студентів:

1. громадянської самосвідомості, що ґрунтується на ідентифікації з Україною, на вірі у майбутнє своєї держави, на прихильності до державних інтересів, на почутті громадянської гідності;

2. професійних якостей, з урахуванням вимог ринкових відносин та потреб аграрної галузі України;

3. шанобливого ставлення до української мови, культури, звичаїв, духовних надбань українського народу;

4. правової культури, громадянської дисциплінованості та відповідальності;

5. політичної культури та якостей, необхідних для життєдіяльності в сучасних умовах побудови громадянського суспільства: демократичності, ініціативності, толерантності, критичного мислення та ін;

6. прихильності до загальнолюдських цінностей: гуманності, порядності, справедливості, миролюбності, шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, що населяють Україну;

7. екологічної культури, набуття вмінь працювати за фахом, не завдаючи шкоди довкіллю, а відновлюючи його;

8. свідомого ставлення до праці, працелюбності, готовності до праці задля розвитку держави;

9. мотивації до самопізнання та самовиховання, навичок самореалізації.

Основними шляхами реалізації поставлених завдань визначено:

- науково обґрунтовані розробки організації системи громадянського виховання у НУБіП України;
- підготовка науково-педагогічних працівників до створення умов для формування громадянськості студентської молоді, забезпечення науково-методичною літературою;
- проведення з метою обміну досвідом роботи науково-практичних семінарів, практично-методичних нарад з проблеми формування громадянськості студентів;
- підвищення ефективності формування громадянськості науково-педагогічними працівниками, наставниками студентських груп, координаторами, колективами кафедр, заступниками деканів з виховної роботи, відповідальними за діяльність гуртків, клубів за інтересами;
- впровадження ефективних технологій формування громадянськості студентів;
- діагностика сформованості громадянських якостей студентів та відповідно корекція виховної роботи;
- створення умов для участі студентської молоді у громадській роботі через систему студентського самоврядування, інформування про діяльність молодіжних та студентських громадських організацій;
- організація змістовного дозвілля із спрямованістю на формування громадянських якостей студентів;
- сприяння самоорганізації та самовихованню.

Національно-патріотичне виховання спрямоване на розвиток у молодого покоління історичної пам'яті, виховання патріотичних почуттів, усвідомленої любові до України, почуття обов'язку та відповідальності за долю Батьківщини й готовність працювати на її благо, захищати та зміцнювати її міжнародний авторитет. Національне виховання здійснюється у навчальний і позанавчальний час: через лекційні курси, через роботу клубів за інтересами, гуртків; через організацію поїздок пам'ятними місцями, зустрічі з ветеранами праці і учасниками бойових дій; проведення наставниками організаційно-виховних годин, функціонування ННЦ культурології, залучення студентів до роботи профспілок, громадських молодіжних організацій тощо.

Політичне виховання спрямоване на формування у студентської молоді політичної культури, що включає розвиток уявлення про механізм політичного процесу, способи досягнення політичної мети, знайомство із політичною діяльністю держави.

Політичне виховання здійснюється у процесі навчальних занять соціально-гуманітарного циклу, а також через усю систему позаауди-

торної роботи наукових гуртків, клубів, конференцій, через лекції, зустрічі з політиками тощо.

Відповідно до Положення «Про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НУБіП України» та з метою допомоги деканатам факультетів, наставникам студентських груп, органам студентського самоврядування з питань організаційно-методичної, культурно-просвітницької роботи, виховання політичної культури студентської молоді за факультетами університету закріплено науково-педагогічних працівників центру соціально-політичних наук природничо-гуманітарного інституту.

Правове виховання – спрямоване на виховання правової культури студентської молоді та поваги до прав і свобод людини і громадянина, розширення знань про застосування на практиці законів держави. Воно здійснюється як під час навчального процесу, так і через позааудиторну діяльність: роботу органів студентського самоврядування, проведення семінарів, конференцій. Важливим суб'єктом правового виховання є студентське самоврядування та молодіжні громадські організації, які функціонують як інститути політичної системи та громадянського суспільства.

Юридичний факультет НУБіП України сприяє наповненню конкретним змістом різноманітних форм виховання правової культури молоді, які втілюються відділом виховної роботи та студентських справ. При студентській організації юридичного факультету існує клуб правовиків, співробітники якого здійснюють просвітницьку роботу, спрямовану на ознайомлення молоді університету із динамічними змінами українського законодавства, акцентують увагу на правовому статусі студента.

Трудове виховання передбачає формування творчої, активної, працелюбної особистості, яка має професійну майстерність, розвинені ділові якості, відповідальність, готовність до життєдіяльності в умовах ринкових відносин. Трудове виховання пов'язане з навчальною діяльністю, з участю в роботі наукових гуртків, конференцій, із вивченням додаткових навчальних курсів, з участю у конкурсах студентських наукових робіт.

Екологічне виховання спрямоване на формування екологічної культури особистості, що регулює взаємовідносини людини та природи і орієнтує особистість на збереження і відновлення природи як середовища проживання всього живого. Здійснюється екологічне виховання через лекційні курси екологічної спрямованості та через

виділення екологічного компонента у більшості навчальних дисциплін, а також через роботу студентського наукового клубу, гуртків, екскурсій, турпоїздки, походи, проведення природоохоронних заходів. Важливу роботу з екологічного виховання молоді здійснює Навчально-науковий інститут охорони природи та біотехнологій, який через залучення студентів різних факультетів організовує та проводить науково-практичні конференції, круглі столи, диспути на екологічну тематику.

Фізичне виховання – розвиток у студентів потреби здорового способу життя як невід’ємного елемента загальної культури особистості, протидія факторам, що негативно впливають на здоров’я колективу, вироблення вмінь самостійного використання методів і форм фізичної культури в трудовій діяльності та у відпочинку. Фізичне виховання реалізується в процесі всієї життєдіяльності університету: на заняттях з фізкультури, у роботі спеціальних медичних груп та груп лікувальної фізкультури, у роботі спортивних секцій, клубів, у проведенні спортивних змагань, турнірів, зустрічей, турпоходів тощо.

У позанавчальний час студенти та співробітники університету мають можливість займатися фізичною культурою і спортом у 19 спортивних секціях, 6 платних абонементних групах, 2 оздоровчих групах для співробітників. Щороку кафедра фізичного виховання організує та проводить :

- спартакіаду серед збірних команд факультетів з 16 видів спорту;
- спартакіаду «Здоров’я» серед професорсько-викладацького складу та співробітників НУБіП України;
- змагання у гуртожитках;
- змагання на факультетах між збірними командами курсів;
- змагання у навчальних групах за програмою державних тестів.

Найбільш масовими є змагання з легкої атлетики, легкоатлетичної естафети «Голосіївське кільце», легкоатлетичного кросу.

Естетико–художнє виховання передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентської молоді. Здійснюється через лекції, що містять естетичні витоки, а також у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

З метою оптимізації навчально-виховного процесу в 2002 році створена кафедра культурології, на базі якої у лютому 2005 року виник навчально-науковий центр культурології. Основними напрямками

діяльності центру визначено такі: «Народна творчість», «Молодіжні програми», «Культурологія». ННЦ культурології забезпечує виховання студентів на високому організаційному та фаховому рівні. Нині на кафедрі культурології працює понад 20 клубів, секцій, гуртків, зокрема:

- красзнавчий клуб «Культура твого регіону»;
 - гурток екскурсів «Київ очима студентів НУБіП України»;
 - літературна студія «Діаманти душі»;
 - ансамбль бандуристів;
 - музична вітальня «Золота Ліра»;
 - вокальна студія;
 - гурток «Сім'я та побут Стародавнього Риму»;
 - гурток виготовлення штучних квітів;
 - студія громадського кореспондента «Ідеал»;
 - гурток любителів театру «Мельпомена»;
 - вітальня «Видатні люди України»;
 - гурток «Мистецька вітальня»;
 - художня студія «Голосіївська палітра»;
 - музичний лекторій про класичну музику «Просто про складне»;
 - студентський театр «Березіль»;
 - літературно-театральний Київ;
 - секція акустичної музики; секція інструментальної музики;
- секція вокального співу;
- секція народних інструментів та акомпанементу; ансамбль народних інструментів;
 - студія естрадного виконавства (сольний та ансамблевий спів);
 - секція естрадних програм КВК, студентський театр естрадних мініатюр (СТЕМ);
 - народний духовий оркестр;
 - народний ансамбль пісні і танцю «Колос»;
 - академічний хор;
 - студія сучасної хореографії;
 - студія бальних танців.

Продовжують роботу студентські творчі колективи – народний ансамбль пісні і танцю «Колос» та народний духовий оркестр, вокальний гурт «Октава», клуб бального танцю «Чарівність».

Щорічно в університеті проводяться заходи, які користуються великою популярністю серед студентів: інтелектуальний конкурс «Студент НУБіП України», традиційний мистецький конкурс «Голосіївська весна», конкурс краси «Краса НУБіП України», конкурс з прикладного

мистецтва, присвячений Міжнародному жіночому дню, та святковий концерт лауреатів мистецького конкурсу, літературно-мистецький вечір до дня народження Т.Г. Шевченка, День гумору та конкурс карикатур і дружніх шаржів, творчі вечори народного духового оркестру, ансамблю «Колос», конвокації факультетів з концертними програмами, мітинг-реквієм на університетському меморіальному комплексі, присвячений Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, День знань та урочиста посвята першокурсників у студенти НУБіП України, чемпіонат інтелектуальної гри «Брейн-ринг», проведення заходів і участь студентів НУБіП України в акціях, пов'язаних з відзначенням Дня студента (17 жовтня та 17 листопада), загальноуніверситетський чемпіонат КВК, кубок КВК тощо.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В НУБІП УКРАЇНИ

Проблема організації участі студентів у різних формах виховної роботи є однією з актуальних у теорії та методиці виховної роботи. Перед керівництвом ВНЗ стоїть сьогодні ряд важливих запитань: «Як сформувати гармонійно розвинену особистість? Які форми виховної роботи використати? Як заохотити студентів до участі у художніх колективах, гуртках, студіях, спортивних секціях та як залучити фахівців, які зможуть професійно ними керувати? Як забезпечити художні та спортивні колективи усім необхідним (костюми, апаратура, спортивне обладнання тощо)?»

У НУБіП України означені питання успішно вирішуються завдяки діяльності кафедр культурології та фізичного виховання, Навчально-наукового центру виховної роботи і соціального розвитку, наставників студентських груп. Проблемою виховання студентської молоді вищого аграрного навчального закладу займалися ряд вчених: Галєєва А.П., Жалдак (Маценко) Л.М., Ковальчук Т.І., Лузан П.Г., Мельничук Т.Ф., Рябченко В.І., Сопівник І.В., Сопівник Р.В., Стахневич В.І., Яшник С.В. та інші.

З метою оптимізації навчально-виховного процесу в НУБіП України у 2002 році була створена кафедра культурології, на базі якої у 2005 році виник навчально-науковий центр культурології, а у 2014 році - навчально-науковий центр культури і просвітництва. Основними напрямками діяльності центру визначено такі: «Народна творчість», «Молодіжні програми», «Культурологія». Нині на кафедрі культурології працює понад 20 клубів, секцій, гуртків, зокрема: народний ансамбль пісні і танцю «Колос», народне пісенне виконавство, народний танець, ансамбль народних інструментів, народний театр «Березіль», вокальний ансамбль «Октава», вокальна студія, академічний сольний спів, академічний хор, ансамбль бального танцю «Чарівність», хореографічний ансамбль «Дівоче сузір'я», вокально-інструментальний ансамбль «Отава», музична вітальня «Золота ліра», гурток любителів театру «Мельпомена», художня студія «Голосіївська палітра», гурток «Декоративна флористика», прес-студія «Ідеал». Викладачі кафедри культурології здійснюють виховну діяльність через лекції, у процесі роботи гуртків,

клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

Щорічно в НУБіП України реалізуються форми виховної роботи, які користуються великою популярністю серед студентів та сприяють формуванню їх творчих здібностей: традиційний міжнародний фестиваль художньої творчості «Голосіївська весна», конкурс «Краса НУБіП України», конкурс «Господарочка», заходи, присвячені Міжнародному жіночому дню, літературно-мистецький вечір до дня народження Т.Г. Шевченка, творчі вечори художніх колективів університету, вистави, мітинг-реквієм на університетському меморіальному комплексі, присвячений Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, День знань та урочиста посвята першокурсників у студенти НУБіП України, проведення заходів і участь студентів НУБіП України в акціях, пов'язаних з відзначенням Дня студента, кубок КВК, клуб ділової жінки «Гармонія», музичний лекторій «Просто про складне» тощо.

До питання формування різнобічно розвиненої особистості шляхом залучення студентів до участі у різних формах виховної роботи причетні і наставники студентських груп. В НУБіП України з 1997 року за наказом ректора академіка Мельничука Д.О. працює постійно діючий науково-методичний семінар «Методика виховної роботи наставника студентської групи» для наставників 1-го курсу. На заняттях семінару наставники розглядають питання естетико—художнього виховання студентської молоді, культурного розвитку студентів і діяльності художніх колективів та гуртків НУБіП України, отримують методичні матеріали для організації виховних заходів, сценарії, відеоматеріали, презентації, анкети.

У НУБіП України діють також клуби та центри за інтересами, які розв'язують завдання виховної роботи та сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості: клуб знавців НУБіП України, науковий клуб, туристичний клуб, медіа-центр «ФОКУС», спортивний клуб, соціальний центр.

НУБіП України має спортивну базу, до якої входять: футбольний стадіон з легкоатлетичними біговими доріжками і трибунами на 5 тисяч місць, спортивний корпус з 5 залами (ігровий зал, зал карате, зал важкої атлетики, тренажерний зал, зал боротьби), відкриті майданчики для баскетболу, гандболу, майданчик для міні-футболу зі штучним покриттям, тенісні корти. Спортивні споруди університету

прилягають до Голосіївського парку ім. М.Т. Рильського і Голосіївського лісу – чудового місця для занять кросовим бігом, спортивним орієнтуванням, спортивною радіопеленгацією, лижними перегонами, туризмом.

Координує роботу спортивних секцій кафедра фізичного виховання. В університеті студенти можуть займатися у наступних спортивних секціях: баскетбол (жінки, чоловіки), волейбол (жінки, чоловіки), легка атлетика, важка атлетика, гирьовий спорт, карате кіокушин, боротьба вільна та греко-римська, настільний теніс, спортивна радіопеленгація, спортивне орієнтування, лижні перегони, танцювальна аеробіка, футбол, міні-футбол. Серед основних спортивно-масових заходів можна виділити наступні - спартакіада НУБіП України серед студентів з 16 видів спорту, спартакіада серед студентів, які мешкають у гуртожитках НУБіП України з 8 видів спорту, змагання в ННІ, на факультетах з окремих видів спорту.

Наставники студентських груп та вихователі гуртожитків проводять із студентами лекції, бесіди, «круглі столи» щодо формування здорового способу життя. Майже у кожному гуртожитку студмістечка створені і успішно функціонують спортивні кімнати.

Для розвитку лідерських якостей, формування навичок організатора, керівника студенти можуть брати участь в діяльності структур Студентської організації НУБіП та студентських профспілок на рівнях студентської групи, курсу, гуртожитку, факультету, університету в ролі старости, голови студентської ради гуртожитку, профспілкового бюро, голови Студентської організації факультету, університету або в їхніх керівних органах за напрямками: навчальний, науковий, культурно-масовий, інформаційний, спортивно-масовий, соціально-побутовий.

Нині процес всебічного, гармонійного розвитку особистості студента має ряд проблем. Виховні можливості НУБіП України досить потужні, але використовуються не в повному обсязі, значний потенціал має колектив наставників студентських груп. Студенти завантажені навчальною роботою, змушені працювати, мають мало вільного часу для участі у позааудиторній виховній роботі. Як зазначають науковці, виховна робота не має системного характеру. Потрібно підвищувати якість психолого-педагогічної підготовки, підбору наставників, вихователів, керівників студентських об'єднань, клубів, гуртків тощо.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Маценко Л.М., канд. пед. наук, доцент,

Гнатів Н.Б., студентка магістратури

В умовах глобалізації та модернізації освіти гендерний аспект виховання студентської молоді набуває особливої актуальності, оскільки забезпечує здатність до всебічної самореалізації особистості на засадах гендерної рівності.

У цілій низці праць зарубіжних та вітчизняних науковців висвітлена проблема гендерного виховання, а саме: гендерні аспекти навчання і виховання учнів (Е. Брайтенбах, Т. Голованова, А. Кайзер, Н. Кутова, О. Петренко, Г. Фаульстіх-Віеланд, Г. Шумахер); гендерні дослідження освітніх процесів (Х. Брюттнер, І. Іванова, Л. Кобелянська, М. Краєнбаум, І. Лебединська, Г. Ленц, Д. Леммермоле, Л. Розе, О. Луценко, І. Мунтян, М. Музіол, Е. Ніссен, А. Олійник, Л. Розе, Х. Ролофф, О. Цокур); формування гендерної педагогіки (С. Бухен, М. Горсткемпер, К. Деріхс-Кунстманн, В. Кравець, П. Мільгоффер, Х. Фімер, Л. Штильова); гендерна соціалізація молоді (Г. Більден, І. Бремер, К. Гагеманн-Віте, К. Ульріх, С. Харченко, Ю. Ціннекер), гендерна рівність у шкільній освіті (Т. Говорун, Г. Браун, У. Кессельс, Л. Фрід); рівні можливості у суспільстві (Ш. Берн, С. Валь, І. Кон, Л. Міщик, У.-Г. Шпітта); формування гендерної культури молоді (О. Кізь, О. Кікінежді, П. Міддлетон, А. Пренгель); гендерні стереотипи поведінки хлопців та дівчат у сучасній школі (С. Вихор, А. Гільгерс, Л. Кобелянська, Н. Хайде, Б. Штіплер); диференціація трудової праці чоловіків та жінок (І. Клецина); гендерний підхід та формування гендерної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів досліджують російські та вітчизняні науковці: Л. Булатова, І. Загайнов, Я. Кічук, Л. Смоляр, В. Рожкова, Н. Приходькіна. Питання гендерних відмінностей та диференціації гендерних ролей вивчали Н. Гусак, Б. Кочубей, О. Лосєва, З. Янкова.

Проблема гендерного виховання студентів вищого аграрного навчального закладу розкрита у роботах С.В. Виговської (професійне становлення студенток у вищих аграрних навчальних закладах), Т.Ф. Мельничук (естетичне виховання студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю засобами мистецтва), Л.М. Омельченко (соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї),

В.І. Стахневич (професійне становлення жінок у системі вищої освіти), С.В. Яшник (педагогічні умови виховання культури між статевих стосунків у студентів ВНЗ) та інших вчених.

Доцільно зазначити, що при Національному університеті біоресурсів і природокористування (далі НУБіП) України проводить активну діяльність клуб ділової жінки «Гармонія», заснований 15 вересня 2004 року доцентом кафедри культурології Тетяною Мельничук. Клуб «Гармонія» є неформальним любительським об'єднанням жінок з активною життєвою позицією. Основна мета клубу – спрямування творчих сил на відродження та утвердження історичних святинь, національних традицій та звичаїв, ідеалів та духовної культури українського народу, сприяння розвитку різноманітних освітніх та культурних програм в Україні, підвищення статусу жінок в суспільстві. Основні завдання спілки полягають у проведенні зустрічей з цікавими людьми; активний відпочинок колективу жінок НУБіП України, самоствердження особистості; пропаганда здорового способу життя викладачів як приклад для наслідування студентською молоддю; підняття значущості жінки в суспільстві, в НУБіП України тощо [1].

У 2006–2008 роках клуб розширив свою структуру, охопивши всі регіональні підрозділи НУБіП України у різних її куточках. Сьогодні такі осередки жіночої організації існують у Мукачеві, Заліщиках, Бережанах, Боярці, Ірпіні, Ніжині, Немішаєві та АР Крим. «Жіноцтво об'єднує свої зусилля для відродження і утвердження у суспільстві історичних святинь, традицій, звичаїв, духовної культури українського народу. Головними формами роботи клубу є організація «круглих столів», конференцій з гендерної політики та культурологічної тематики, зустрічі з видатними особистостями нашого часу, цікаві мандрівки» [1, С. 4].

Важливу роль у науковій діяльності клубу «Гармонія» відіграє кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Валентина Стахневич, яка є головою неурядової жіночої організації НУБіП України «Жінки в аграрній освіті». Пані Валентина бере активну участь у проведенні семінарів з гендерної тематики та є ініціатором введення нової дисципліни для соціальних педагогів «Основи гендерної педагогіки і психології».

Слід зазначити, що у 2007 році у НУБіП України проходила міжнародна конференція «Гендерна ідентичність сучасного українського суспільства». Так, серед розглянутих питань особлива увага приділялася таким проблемам як «перспективи розвитку гендерного

підходу в освіті. Гендерна культура молоді – результат виховання» та «гендерні відносини у сфері сімейного життя, соціальний статус жінки в Україні».

З 2010 року студенти педагогічного факультету НУБіП України слухають курс «Основи сексуальної культури». Автор курсу Т.П. Івахненко вважає, що основне завдання дисципліни полягає у визначенні соціально-педагогічних факторів, що впливають на сексуальну культуру студентської молоді, а також дослідженні динаміки змін сексуальної моралі у період ранньої дорослості [2].

Перш за все доцільно зупинитись на понятійно-категоріальному апараті нашого дослідження. Під поняттям «гендер» розуміють «соціальну» стать людини на основі певного суспільного досвіду, накопиченого у поведінці чоловіків та жінок, тобто гендер є соціальною конструкцією, що зумовлена особливостями соціальної структури у кожному суспільстві.

На переконання Л. Смоляр, у процесі соціалізації слід враховувати волевиявлення обох соціальних статей (жінок та чоловіків) для формування егалітарної свідомості, що є завданням окремої педагогічної системи – *гендерної педагогіки* [3]. Доцільно зазначити, що основною ціллю гендерної педагогіки є корекція процесу соціалізації молоді з урахуванням гендерних інтересів та соціально-культурного й економічного контекстів.

Невід’ємною складовою гендерної педагогіки є *гендерне виховання* – «цілеспрямований систематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування у них егалітарних цінностей, поваги до особистості незалежно від статі, розвитку індивідуальних якостей, здібностей задля її самореалізації, оволодіння навичками статевої толерантної поведінки» [4, С. 377]. Тому гендерне виховання є керованим процесом формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поведінки, діяльності та психологічних характеристик особистості. Таким чином, гендерне виховання реалізується спочатку у процесі первинної соціалізації за допомогою інституту сім’ї та найближчого оточення, а далі у процесі вторинної соціалізації, яка, по суті, є продовженням первинної, але відбувається у різних соціальних інститутах, де домінуючу роль відіграє інститут освіти. Отож, гендерне виховання покликане забезпечити гармонійний розвиток особистості, вільний від гендерних стереотипів, в якому відсутня ієрархія чоловічих та жіночих ролей.

Гендерні стереотипи – узагальнені, усталені уявлення щодо поведінки, ролей і функцій чоловіків та жінок [5]. Гендерні стереотипи визначають розподіл ролей та статусів, які у суспільстві виконують чоловіки та жінки (наприклад, прийнято вважати, що чоловік є годувальником сім'ї, а жінка – берегинею роду та домогосподаркою).

Гендерні стереотипи особливим чином впливають на всі вікові категорії людей. Мета нашого дослідження зумовлена вивченням гендерного виховання студентської молоді, оскільки молоді люди можуть зіткнутися із невідповідністю гендерного виховання, наприклад, у сім'ї та особливостями гендерного виховання у вузі, впровадженню якого посприяла гуманізація та модернізація вищої освіти. *Студентська молодь* – окрема соціально-демографічна група, що характеризується високою соціальною активністю, що проявляється у випробуванні та використанні соціальних та гендерних ролей [6]. Так, молоде покоління характеризується своїм статусом, менталітетом, системою політичних переконань та моральних цінностей.

Російська дослідниця І. Костикова вважає, що освіта студентів повинна базуватися на роз'ясненні гендерних стереотипів, з якими стикається молодь, і спільному пошукові засобів подолання цих стереотипів [7]. Важливу роль у цьому процесі відіграє соціальний інститут освіти, адже виховання молодих людей повинно акцентувати увагу саме на особистісних мотиваціях та бажаннях студентів, а не повністю бути підпорядкованим вимогам суспільства, яке «насаджує» традиційну ідеологію.

На сучасному етапі у системі вітчизняної освіти велику роль відіграє компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх спеціалістів, оскільки передбачає синтез таких видів компетентностей як загальнопедагогічна, психологічна, соціально-перцептивна, комунікативна та правова. Не менш важливою умовою організації ефективної соціально-педагогічної діяльності є «всебічне сприйняття особистості, врахування усіх її специфічних рис та особливостей, у тому числі – як і представника певної статі, носія певних якостей, що визначають зміст життєдіяльності і самопочуття індивіда як чоловіка або жінки, тобто носія гендерних відмінностей» [8, С. 71].

На переконання російських дослідників С. Рожкової та В. Мошенко, гендерна компетентність свідчить про розуміння педагогом чоловічих та жіночих ролей, функцій, статусу та взаємостосунків, а також здатність до критичного аналізу власної діяльності як представника певного гендеру. Таким чином, дослідники виокремлюють такі складові ген-

дерної компетентності: змістовна (знання), рефлексивна (оцінка та усвідомлення) та організаційна (діяльність) [8, С. 72]. Саме на етапі, коли знання використовують у діяльності, тоді реалізується і відтворюється компетентність, що характеризується такими ознаками як багатофункціональність, міждисциплінарність, багатовимірність, і містить особисті якості, інтелектуальні здібності, комунікативні уміння педагога, пов'язані з його гендерною культурою.

Гендерна компетентність соціального педагога – це «невід'ємна складова професіоналізму, система знань, умінь та переконань у сфері реалізації, що дозволяє здійснювати ефективну соціально-педагогічну діяльність із представниками обох статей, забезпечувати оптимальні умови для процесу гендерної соціалізації – володіння високим рівнем гендерної культури та толерантності» [8, С. 73–74].

Доцільно зазначити, що у державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ ст.»[9] визначено та описано головні засади національного навчання та виховання, де домінують принципи гуманізму, демократизму, взаємозв'язку поколінь тощо. Серед основних напрямків реформування освіти є розгортання масової гендерної освіти на засадах гендерного паритету. Так, залучення гендерного аспекту у систему професійної підготовки студентів вузів сприятиме підвищенню результативності педагогічної діяльності, а як наслідок – формування навичок егалітарної поведінки. На розвиток сучасної системи освіти суттєво впливають вимоги Болонської декларації, оскільки потребують узгодження вітчизняних стандартів у галузі освіти, зокрема у сфері виховання, з європейськими зразками.

Вітчизняна система освіти та виховання донедавна була «безстатевою», тобто освітній заклад не ставив собі за мету посприяти розвитку та формуванню гендерної ідентичності особистості. Проте протягом останніх десятиріч спостерігається процес поступового впровадження гендерного аспекту в систему української освіти та виховання. Важливим чинником таких змін є, перш за все, науково-технічні досягнення та соціокультурні зміни у сучасному суспільному житті. Безперечною складовою трансформації сучасної системи освіти є також запозичений досвід організації навчально-виховного процесу іноземних країн, зокрема скандинавських, де спостерігається найвищий рівень гендерної рівності.

Таким чином, ефективність гендерного виховання обумовлюється методами його впровадження. Такі форми, методи та прийоми викладання як лекції, семінари, диспути, бесіди, самостійна робота з

підручником, написання рефератів, рольові ігри, тренінги, проекти, «творча праця», прийом колажу сприяють реалізації гендерного виховання, оскільки передбачають активне залучення студентів до співпраці з викладачами, навчають аналізувати матеріал, виховують здатність висувати свою точку зору, погоджуватися чи не погоджуватися з тією чи іншою концепцією, формують вміння робити власні висновки.

Соціалізація людини триває протягом всього життя, тому існує можливість реконструкції гендерних стереотипів. Так, Л. Ковальчук у праці «Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині» порівнює гендерне виховання українських та німецьких молодих людей, на основі чого виокремлює такі чинники зміни стереотипного світогляду [10]: невід'ємною складовою навчальних програм ВНЗ повинна бути тематика гендерних досліджень; ознайомлення з міжнародною організацією системи гендерної освіти та виховання; запозичення досвіду гендерного виховання та впровадження його окремих складових з метою вдосконалення вітчизняної педагогіки; активне залучення громадських організацій до співробітництва з метою впровадження та розвитку гендерних підходів; розробка навчальних курсів, окремих модулів, здійснення навчально-методичного забезпечення підготовки та перепідготовки викладачів; висвітлення проблеми гендерної освіти у ЗМІ, організація наукових конференцій та «круглих столів».

Гендерне виховання є невід'ємною складовою гуманітарної педагогіки і саме тому, на думку В. Кравця, передбачає реалізацію таких ліній поведінки [5, С. 378–379]: кожна людина має право обирати професію на основі індивідуальних інтересів, здібностей та мотивацій, оскільки не існує статево відповідного роду діяльності; організація інституту сім'ї зобов'язує виконання сімейних обов'язків (виховання дітей) в однаковій мірі як чоловіком, так і жінкою, тобто передбачає відсутність ієрархічності маскуліnnих та фемінних ролей; оволодіння трудовими вміннями та навичками професійної мобільності – право кожної дівчини та хлопця, незалежно від їхньої статевої приналежності; домінуючу роль у вихованні дітей повинен відігравати підхід про егалітарні здібності статей та їхні життєві сценарії; недопустимою є дискримінація дітей за статевою ознакою у всіх сферах життя (як приватній, так і суспільній); у процесі виховання слід абстрагуватися від гендерних стереотипів; гендерний паритет – основна мета гендернонейтрального виховання.

Таким чином, організація сім'ї як соціального інституту, повинна трансформуватися. На зміну традиційній моделі, що зумовлюється

домінуванням однієї статі (як правило, чоловіка, який відповідає за матеріальне забезпечення сім'ї, а дружина, в свою чергу, займається вихованням дітей та веде домашнє господарство), повинна засвоїтися егалітарна модель сім'ї, де авторитет кожного члена є в однаковій мірі значущим. Так, ця модель передбачає взаємозамінність гендерних ролей на основі гнучкості розподілу сімейних обов'язків та видів діяльності; конструктивний спосіб розв'язання конфліктів; виховання в умовах розширення автономії дитини тощо [5].

Україна приєдналася до основних міжнародних документів стосовно підвищення статусу жінок у суспільстві, створення умов для рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень на всіх рівнях влади, в тому числі і до Пекінської декларації та Платформи дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією зі становища жінок і Підсумкового документа Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками, розвиток і мир в ХХІ столітті», присвяченого п'ятій річниці проведення Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок, вживає заходів щодо виконання взятих зобов'язань перед Організацією Об'єднаних Націй, Міжнародною організацією праці, Всесвітньою організацією охорони здоров'я й іншими міжнародними організаціями та перед українським суспільством. У сучасному міжнародному праві основу захисту жінок становить принцип рівності чоловіка й жінки. У найбільш загальній формі цей принцип закріплено у Статті ООН як обов'язок поважати права усіх, незалежно від статі [11].

Прикладом реалізації державної політики України щодо поліпшення становища жінок в суспільстві є Київський міський Центр роботи з жінками, який створено у 1998 році за розпорядженням Київської міської державної адміністрації та за участю ряду жіночих громадських організацій. Центр роботи з жінками був першою і, довгий час, єдиною державною організацією, діяльність якої зосереджено на захисті прав жінок, наданні жінкам практичної допомоги у вирішенні їх проблем.

У тематичному словнику цього Центру прописано, що гендерна демократія та гендерна рівність є невід'ємними структурними елементами організації соціальної системи суспільства. Так, гендерна демократія – це система волевиявлення двох статей – жінок та чоловіків – у громадянському суспільстві як рівних у правах та можливостях, що законодавчо закріплені й реально забезпечені в усвідомленні політикою правових і державних структур з ураху-

ванням гендерних інтересів та потреб. Гендерна рівність – це такі відношення жінки з суспільством, при яких суспільство законодавчо проголошує, гарантує і реалізує рівні права жінок і чоловіків у всіх сферах життя і визначає материнство соціально-значимою функцією. Справедливість веде до рівності.

Особливу увагу Центр приділяє наданню жінкам та молоді м. Києва освітніх послуг. При Центрі постійно діє Молодіжна гімназія, ряд навчальних курсів. Наприклад, програма «Молодіжна жіноча гімназія» була започаткована у січні 1999 року з метою надання неформальної додаткової освіти для молоді м.Києва, спрямованої на формування громадянської та національної свідомості молодих людей, саморозвиток та самореалізацію молоді. У зв'язку з великим бажанням молоді чоловічої статі міста Києва отримати подібну освіту, у 2001 році п'ятий набір до її лав відбувався за назвою «Молодіжна гімназія», протягом жовтня 2001 – січня 2002 рр. Таким чином, це зумовило відповідні зміни у методиці викладання, навчальному плані. Основні завдання програми: використання освітньо-культурного впливу для оптимізації життєдіяльності молоді, попередження негативних явищ у молодіжному середовищі; пропаганда принципів гендерної рівності, надання учасникам знань про права жінок, основи гендерного партнерства між жінками та чоловіками у суспільстві; засвоєння молоддю навичок здорового способу життя; пошук та підтримка обдарованої молоді; оптимізація інформаційно-методичного забезпечення роботи з молоддю тощо [12].

Також Центр влаштовує інформаційні заходи для вирішення проблем жінок: співпраця зі ЗМІ з метою висвітлення стану гендерних відносин, основних проблем жінок у м. Києві, діяльності Центру; освітні (укладання і поширення друкованої інформації про права жінок, правові гарантії їх реалізації та захисту). За підтримки спонсорів, Центр видає великий обсяг літератури, у якій висвітлюється правові, психологічні та соціальні проблеми жінок, шляхи їх подолання; профілактично-правозахисні, спрямовані на попередження дискримінації та насильства стосовно жінок, запобігання «торгівлі» жінками; семінари, круглі столи для представників державних та громадських організацій.

Доцільно зазначити, що гендерне виховання передбачає подолання домашнього насильства та торгівлі жінками. Так, у 1999 році Winrock International отримав грант від Бюро Боротьби зі Злочинністю та Наркобізнесом Держдепартаменту США для реалізації дворічного проекту, основне завдання якого полягало у попередженні домашнього насильства та торгівлі жінками шляхом проведення мульти-дисцип-

лінарних тренінгів. Мета проекту полягала у розробці конкретних рекомендацій, спрямованих на потреби тренінгів для працівників правоохоронних органів.

Метою центру соціальної допомоги «Джерело» (м. Київ) є надання всебічної допомоги, яка надається жінкам, дітям, людям похилого віку та малозабезпеченим верствам населення. Тут забезпечується захист їх громадських прав та адаптація в умовах сучасної соціально-економічної скрути. Напрямки діяльності центру: соціальний, благодійний, культурний, дослідницький, консультативний та політичний.

Слід зазначити, що гендерне виховання відіграє важливу роль у навчально-виховному процесі студентської молоді, оскільки готує молодих людей до професійної діяльності.

Із часів виникнення примітивних племен і до сьогоднішніх часів для будь-якого суспільства притаманний розподіл праці між представниками чоловічої та жіночої статей. Як правило, у переважній більшості випадків вони виконують різну роботу та різні соціальні функції, тобто трудова діяльність чоловіків і жінок відрізняється. Причиною такої диференціації є стереотипні уявлення щодо суто чоловічих та жіночих видів діяльності, що зумовлені культурно-історичним розвитком людства. Н. Слюсаренко на основі опрацьованих низки історичних джерел робить висновок, що для виконання ролі хорошої дружини й матері готували дівчат, а за хлопцями закріплювалося право на «зовнішню» діяльність [13]. Однак, останнім часом спостерігається послаблення поляризації чоловічих та жіночих ролей, а статевий розподіл праці втратив жорсткість та нормативність.

Якщо розглянути розподіл науковців України за статевою приналежністю, віковими групами, вищими науковими знаннями (на кінець 1999 року), то отримані показники є досить диференційованими. Так, серед 1507 жінок, які мали науковий ступінь, наукові звання академіка мали 88 жінок, члена-кореспондента – 42, професора – 620, доцента – 301, старшого наукового співробітника – 406. Число чоловіків-науковців становило 8726, які мали наукові звання: академіка – 1319 чоловіків, члена-кореспондента – 476, професора – 4661, доцента – 1425, старшого наукового співробітника – 1864. Доцільно зазначити, що найбільш чисельна вікова група науковців серед жінок та чоловіків є люди віком 61–70 років [14]. Як бачимо, кількість чоловіків-науковців перевищує жіночу категорію науковців у 5,5 разів.

Доцільно зазначити, що гендерна сегрегація викладацького складу освітніх закладів має свою структуру. Так, на нищих щаблях освітніх установ (дитячі садки, початкові та середні школи) спостерігається

переважна більшість представниць жіночої статі серед викладацького складу, в той час як у вищих закладах (наприклад, ВНЗ) домінує чоловічий викладацький персонал з більш вищими науковими званнями. Дослідження «Питомої ваги жінок у загальній кількості працівників галузі та їхня середньомісячна заробітна плата відносно заробітної плати чоловіків» [14], яке проводилося протягом 1995–1999 років, дозволяє зробити висновок, що у більшості випадків керівні посади, де оплата праці є вищою, обіймають чоловіки, а жінки їм підкоряються, виконують менш кваліфіковану роботу.

Наведена вище статистична інформація підтверджує існування у нашій країні гендерних стереотипів, які так чи інакше впливають на підростаюче покоління. Ось чому інтеграція гендерного підходу в національну систему освіти на сучасному етапі є необхідною. І. Мунтян наголошує на тому, що гендерна збалансованість в Україні повинна бути одним з індикаторів її визнання як розвиненої держави, що стоїть перед європейським вибором [15].

Л. Смоляр наголошує, що гендерна освіта передбачає вивчення сукупності відносин жінок і чоловіків у суспільстві (наприклад, традицій, формальних та неформальних правил і норм тощо). Дослідниця вважає, що інтеграція гендерних підходів в освіті вимагає: введення спеціальних предметів і спецкурсів з гендерної проблематики; експертизи наявних програм та підручників; розроблення відповідних навчальних програм, методичних посібників, підручників для різних типів навчальних закладів [4].

Особливої ваги набуває розвиток гендерної чутливості педагога, що проявляється у таких процесах як сприйняття, усвідомлення й моделювання впливу вербальних, невербальних і предметних чинників соціального середовища. О. Цокур пропонує розуміти «гендерну чутливість» як своєрідні здібності педагога здійснювати аналіз та синтез впливу чинників соціального середовища, володіти методами і формами конструювання гендерної ідентичності дитини, а також здатність вчасно реагувати на будь-які прояви дискримінації за ознакою статі, тобто сексизму [16, С. 12].

Насамкінець, коротко розглянемо основні аспекти гендерної педагогіки іноземних країн. Так, німецькі вчені Г. Фаульштїх-Віланд (H. Faulstich-Wieland) та А. Кайзер (A. Kaiser) називають такі основні передумови виникнення німецької гендерної педагогіки: «злам традиційної системи гендерної стратифікації; ослаблення поляризації жіночих та чоловічих соціальних ролей; зміна культурних стереотипів маскулінності та фемінності; егалітаризм, що став одним з пріоритетних напрямів державної політики Німеччини» [4, С. 494]. Таким

чином, це все привело до необхідності переосмислення ролі жінки в різних сферах громадської та професійної діяльності.

Швеція вважається дружньою до жінок (female-friendly) країною, де гендерна рівність є цінністю для суспільства. Таку позицію можна пояснити передусім тим, що Швеція презентує скандинавську модель держави загального добробуту, в якій гендерна рівність забезпечується на державному рівні, і питання рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок є цінністю для шведського суспільства. Активно проводять свою діяльність жіночі групи, особливо у політичних партіях (існує політика «державного фемінізму» («state feminism»). Отож, Скандинавська модель політики загального добробуту – «індивідуальна модель» соціальної політики (на противагу «моделі чоловіка-годувальника»). Доцільно зазначити, що жіночим шведським клубам характерна універсальність, оскільки вони підтримують «вразливі суспільні групи» (інвалідів, літніх людей, дітей, представників етнічних меншин, жінок) [17].

Отже, гендерне виховання у ВНЗ – це окрема важлива складова процесу соціалізації кожної особистості. Тому навчально-виховний процес повинен базуватися на рівноправному ставленні як до хлопців, так і до дівчат. Насамперед культура поведінки повинна бути звільнена від гендерних стереотипів.

Таким чином, ми ознайомилися з теоретичними аспектами гендерного виховання студентської молоді. У майбутньому плануємо провести дослідження серед наставників і студентів з метою вивчення стану гендерної вихованості студентів та методики гендерного виховання в НУБіП України.

Рекомендована література

1. Жінки-освітянки Національного аграрного університету : довід. вид. / Уклад. : Л.П. Полозенко, Л.Ю. Кучерук. – К. : НАУ, 2007. – Ч. 1. – 90 с.
2. Педагогические издание / е-журнал «Педагогическая наука : история, теория, практика, тенденции развития» / Журнальные выпуски / Выпуск № 1 [2010] / Т.П. Ивахненко. Социально-педагогические проблемы формирования сексуальной культуры личности.
3. Ягремцева А.О. Гендерний підхід в освітньому процесі : порівняльний аналіз українського та німецького досвіду. – Запоріжжя, 2009. – С. 490–495.
4. Педагогіка вищої школи : навч.посіб. / М.М.Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – С. 369–384.
5. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: навчальний посібник. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 3.

6. Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки» (від 18.11.2003 р. № 1281-IV) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 37. – С. 84.

7. Костикова И., Митрофанова А., Пулина Н., Градская Ю. Перспективы гендерного образования в России: взгляд педагога // Высшее образование в России. – 2001. – № 2 – С. 68–85.

8. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко]. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 6. – Частина 1. – 218 с.

9. Постанова про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=896-93-%EF> – Назва з екрана.

10. Ковальчук Л.О. Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – С. 1–13.

11. Міжнародні документи щодо забезпечення рівності жінок та чоловіків : зб. закон. актів. – К. – 2002. – 77 с.

12. Інтернет-сторінка Київського міського центру роботи з жінками. – Режим доступу: <http://women-center.at.ua/blog> – Назва з екрана.

13. Слюсаренко Н.В. Праця як засіб гендерної соціалізації дівчат: від витоків до сьогодення // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / Ред. кол. : В.В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РПО, 2007. – 264 с. – С. 243–251.

14. Україна. П'ять років після Пекіну. Звіт про виконання в Україні положень Пекінської декларації та Платформи дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією із становища жінок (1995–2000). – К. : Видавництво «ЛОГОС», 2001. – 111 с.

15. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія та методика професійної освіти / І.С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 21 с.

16. Цокур О.С. О специфике гендерной педагогики как новой отрасли современного научного знания / О.С. Цокур // Гендерна освіта у вищих навчальних закладах: проблеми та перспективи інтеграції : міжвузівська науково-практична конференція. – Одеса, 2004. – С. 11–15.

17. Martsenyuk T. Sociological Aspect of Gender Equality Implementation in Sweden (Gothenburg University as Case Study) // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки – 2006. – № 58. – С. 70–79.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В НУБІП УКРАЇНИ

Маценко Л.М., Романюк І.Р.

Постановка проблеми. Проблема організації естетичного виховання та формування естетичної культури студентської молоді є однією з актуальних у теорії та методиці виховної роботи. Перед керівництвом ВНЗ стоять сьогодні ряд важливих запитань: «Як сформувати естетичну культуру студента? Які форми виховної роботи використати? Як заохотити студентів до участі у художніх колективах, гуртках, студіях та як залучити фахівців, які зможуть професійно ними керувати? Як забезпечити художні колективи усім необхідним (костюми, апаратура тощо)?»

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України (далі НУБіП України) питання естетичного виховання студентської молоді успішно вирішуються завдяки діяльності Навчально-наукового центру культури і просвітництва, до складу якого входить кафедра культурології.

У зв'язку з цим **метою нашого дослідження** стало вивчення теоретико-методичного аспекту формування естетичної культури студентської молоді на прикладі НУБіП України.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Проблемою виховання студентської молоді вищого аграрного навчального закладу займалися ряд вчених: Галєєва А.П. (організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі), Жалдак (Маценко) Л.М. (гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти), Ковальчук Т.І. (організація роботи у сфері дозвілля), Лузан П.Г. (педагогічні умови формування колективу студентської групи), Мельничук Т.Ф. (соціально-естетичне виховання студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю засобами мистецтва), Рябченко В.І. (нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи), Сопівник І.В. (виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі), Сопівник Р.В. (формування лідерських якостей студентів аграрних і природоохоронних вищих навчальних закладів), Стахневич В.І. (педагогічні основи формування учнівського колективу навчально-виробничої групи середнього професійно-технічного училища), Яшник С.В. (статеве виховання фахівця-аграрника) та інші дослідники.

Певні аспекти формування естетичної культури студентів вищих закладів освіти відображено в працях О. Баранова, В. Барковського, Т. Ваколюк, М. Ісаєнка, Н. Карпунової, В. Кудін [1], М. Пентиліук, В. Передерій [1], Б. Сьєдіна, С. Сливки, О. Тогочинського, Г. Шевченко [7] та інших.

За концепцією національного виховання студентської молоді [3] основними напрямками національно-виховної діяльності визначено: національно-патріотичне, інтелектуально-духовне, громадянсько-правове, моральне, екологічне, естетичне, трудове, фізичне виховання та утвердження здорового способу життя.

Естетичне виховання – це розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури; вироблення умінь примножувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати і відтворювати прекрасне у повсякденному житті [3].

У концепції виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, затвердженій вченою радою НАУ 26.05.2005 р. [2], описано такі напрями виховної роботи зі студентами: розумове, моральне, громадянське, національно-патріотичне, політичне, правове, трудове, екологічне, фізичне, естетико-художнє виховання.

Естетико–художнє виховання передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентської молоді. Здійснюється через лекції, що містять естетичні витоки, а також у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва, а також естетичне оформлення приміщень, чистоту та порядок в університеті [2].

Фіцула М.М. у навчальному посібнику «Педагогіка вищої школи» [6] виділив наступні напрями виховання студентської молоді: моральне, трудове, економічне, правове, антинаркогенне, екологічне, естетичне, фізичне виховання студентів, підготовка студентів до сімейного життя та гендерний аспект виховання.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини [6].

Завдяки аналізу останніх досліджень і публікацій, було виявлено, що вчені, філософи, педагоги, літературознавці сходяться в тому, що функціональну структуру естетичної культури слід відрізняти від її складу, який утворюють самостійні сфери естетичної діяльності. Ядром естетичної культури є мистецтво, як діяльність, що породжує художні і об'єктивізує естетичні цінності.

Естетичне виховання — це формування у особистості здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності. Спрямоване воно на формування в людини гуманістичних якостей, здатності відчувати і розуміти красу, жити за її законами.

Естетичне виховання особистості починається від народження людини. Довкілля, у якому виховується дитина, відіграє велику роль у її формуванні. Важливим є здійснення естетичного виховання цілеспрямовано на усіх вікових етапах, особливо у дошкільному і молодшому шкільному віці. Естетичного виховання потребують також і студенти, особливо майбутні вихователі і викладачі, оскільки вони неодмінно повинні мати такі риси, які сприятимуть вихованню почуття прекрасного у підростаючого покоління.

Естетичне виховання служить формуванню всебічно розвиненої особистості, що сприяє моральному й інтелектуальному її самовдосконаленню. У процесі формування естетичного ставлення до дійсності у студентів розвивається естетична свідомість, що дозволяє оцінювати рівень естетичної культури людини.

Завданням естетичного виховання є не тільки розширення художнього сприймання, списку прочитаних книг, почутих музичних творів, а й організація людських почуттів, духовного росту особистості, регуляція і корекція поведінки. Естетичне виховання проникає в усі сфери життя, воно забезпечується всіма ланками виховання і використовує багатство і різноманітність його засобів.

Естетична культура служить показником рівня естетичного розвитку та виховання студента. По сутності людина покликана творити прекрасне й реалізувати себе через естетичну культуру. Під естетичною культурою особи розуміється певний рівень потенціалу, насиченості та цілеспрямованості емоційно-чуттєвих переживань і духовна насолода, радість людини від усіх видів її життєдіяльності.

Кузьмінський А.І. зазначає, що змістом естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичні судження, естетичні знання, естетична культура, естетичні ідеали, естетичні почуття, естетичні

переживання, естетична насолода, естетичні смаки, естетична діяльність [4].

Кінцева мета естетичного виховання — формування готовності людини до естетичної діяльності як важливого компонента естетичної культури.

Оцінюючи роль естетичного виховання у розвитку студентів, загалом можна стверджувати, що воно сприяє формуванню їхнього творчого потенціалу, надаючи різноманітний позитивний вплив в розвитку різних властивостей, які входять у творчий комплекс особистості.

У процесі естетичного виховання важливо навчити студентів розуміти й сприймати красу. Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатися байдужою, вона переживає, відчуваючи любов або ненависть до спостережуваного. Тому потрібно, щоб студенти вміли розрізняти справді красиве і потворне.

Таким чином, поряд із розвитком естетичного сприймання, прищепленням естетичних смаків у процесі естетичного виховання у студентів формується естетичне ставлення до навколишньої дійсності. Людина повинна не лише милуватися красою природи чи пам'ятками культури, а й берегти і захищати їх.

Однак, як свідчить аналіз навчально-виховного процесу ВНЗ, рівень естетичної культури студентів не відповідає сучасним вимогам, що виявляється в недостатньому усвідомленні ролі естетичного виховання в розвитку студентської молоді. Причинами такого стану є недостатнє ознайомлення студентів з основами естетики, теорією та практикою естетичного виховання у ВНЗ, можливостями мистецтва у вирішенні різноманітних завдань, а також відсутністю передумов для творчої самореалізації й самовиховання студентів.

Методологічною основою і важливим принципом естетичного виховання на сучасному етапі є ідея комплексного підходу, який у реалізації системи естетичного виховання має подвійне значення. По-перше, система естетичного виховання має будуватися так, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на студента, тобто організовується необхідність тісної взаємодії мистецтва на основі міжпредметних зв'язків. По-друге, естетичне виховання, як виховання засобами мистецтва, так і засобами дійсності, повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання.

Оскільки одним із завдань нашого дослідження було вивчення питання формування естетичної культури студентської молоді на прикладі НУБіП України, вважаємо за доцільне описати виховну роботу університету у цьому напрямі.

З метою оптимізації навчально-виховного процесу в 2002 році в НУБіП України була створена кафедра культурології, на базі якої у 2005 році виник навчально-науковий центр культурології, а у 2014 році - навчально-науковий центр культури і просвітництва. Основними напрямками діяльності центру визначено такі: «Народна творчість», «Молодіжні програми», «Культурологія». Нині на кафедрі культурології працює понад 20 клубів, секцій, гуртків.

Основним завданням кафедри культурології є естетико-художнє виховання студентської молоді, яке передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентів. Викладачі кафедри культурології здійснюють естетичне виховання через лекції, що містять естетичні витоки, а також у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

Всебічний гармонійний розвиток особистості неможливий без формування високої естетичної та етичної культури людини. Своїм девізом кафедра культурології вважає слова В.О. Сухомлинського: «Краса — могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса — це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі — вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса — це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе».

Саме такою «гімнастикою» із заглибленням у царину мистецтва, літератури, духовних цінностей, досягненням вітчизняної культури як єдиного комплексу, де органічно поєднані живопис, поезія, музика, хореографія та інші сфери творчості нашого народу, займаються викладачі і студенти на лекціях, практичних заняттях та у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, під час відвідуванні

театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

До питання формування естетичної культури студентів причетні і наставники студентських груп. В НУБіП України з 1997 року за наказом ректора академіка Мельничука Д.О. працює постійно діючий науково-методичний семінар «Методика виховної роботи наставника студентської групи» для наставників 1-го курсу. На заняттях семінару наставники розглядають питання естетико–художнього виховання студентської молоді, культурного розвитку студентів і діяльності художніх колективів та гуртків НУБіП України [5].

Щорічно в НУБіП України проводяться заходи, які користуються великою популярністю серед студентів та сприяють їх естетичному вихованню: традиційний міжнародний фестиваль художньої творчості «Голосіївська весна», конкурс «Краса НУБіП України», конкурс «Господарочка», заходи, присвячені Міжнародному жіночому дню, святковий концерт лауреатів мистецького конкурсу, літературно-мистецький вечір до дня народження Т.Г. Шевченка, творчі вечори художніх колективів університету, вистави, відзначення Дня захисника Вітчизни, мітинг-реквієм на університетському меморіальному комплексі, присвячений Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, День знань та урочиста посвята першокурсників у студенти НУБіП України, проведення заходів і участь студентів НУБіП України в акціях, пов'язаних з відзначенням Дня студента, кубок КВК тощо.

Основним організатором естетичного виховання молоді університету є кафедра культурології, яка забезпечує розвиток творчих здібностей студентської молоді на високому організаційному та фаховому рівні. При кафедрі культурології діють: народний ансамбль пісні і танцю «Колос», народне пісенне виконавство, народний танець, ансамбль народних інструментів, народний театр «Березіль», вокальний ансамбль «Октава», вокальна студія, академічний сольний спів, академічний хор, ансамбль бального танцю «Чарівність», хореографічний ансамбль «Дівоче сузір'я», вокально-інструментальний ансамбль «Отава», музична вітальня «Золота ліра», гурток любителів театру «Мельпомена», художня студія «Голосіївська палітра», гурток «Декоративна флористика», прес-студія «Ідеал», культурознавчий клуб «Наші регіони».

Опитавши студентів педагогічного факультету імені професора Віктора Сидоренка НУБіП України спеціальності «Педагогіка вищої

школи» ми виявили, що близько 60% студентів володіють поняттям «естетичне виховання». На думку близько 80% студентів естетичне виховання відіграє важливу роль у житті студентів, сприяє підвищенню їх культурного, морального та інтелектуального рівня. Серед виховних заходів студенти найефективнішими вважають загальноуніверситетські заходи (конкурси, концерти, вечори), а також екскурсії до музеїв та відвідування театрів. 83% студентів впевнені, що естетичне виховання в університеті здійснюється на високому рівні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, ми проаналізували теоретико-методичні аспекти проблеми формування естетичної культури у студентської молоді на прикладі НУБіП України. У подальшому ми плануємо дослідити шляхи та засоби формування естетичної культури студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах / [ред.кол.: В.Ф. Передерій (відп. ред.), В.О. Кудін та ін.]. – К. : Вища школа, 1976. – 207 с.
2. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Затверджена вченою радою НАУ 26.05.2005 р. // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 10–19.
3. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН 25.06.2009. Протокол № 7/2-4 // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 5-9.
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Н.: Педагогіка у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 311 с.
5. Маценко Л.М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія. – К. : НАКККіМ, 2010. – 420 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: «Академвидав», 2006. – С. 240 – 291.
7. Шевченко Г.П. Художньо-естетичне виховання студентської молоді: монографія / Г.П. Шевченко, Ю.А. Пастухова. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2010. – 180 с.

АНКЕТА «ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ»

Шановні студенти напряму підготовки «Соціальна педагогіка»!

Метою нашого дослідження є виявлення Вашого ставлення до свого здоров'я. Тому просимо Вас відповісти на запропоновані запитання. Дякуємо за відверті відповіді. Анкета анонімна.

Вкажіть свою стать: **Чол.** _____ **Жін.** _____

Вкажіть курс: **1 2 3 4 5**

Вкажіть ваш вік _____

1. Охарактеризуйте свою рухову активність:

- Я роблю зарядку
- Відвідую басейн
- Займаюсь в спортивній секції: ...
- Танці
- Легка атлетика
- Шейпінг, аеробіка
- Я допомагаю батькам працювати на присадибній ділянці
- Я відвідую заняття з фізичного виховання в університеті
- Я звільнений(на) від фізичного виховання, тому що
- Я займаюсь загартуванням
- Свій варіант відповіді:

2. Моє харчування:

• Я вважаю, що моє харчування повноцінне, бо воно включає: якісну питну воду, вітаміни, правильне співвідношення білків, жирів і вуглеводів, я щодня вживаю фрукти та овочі, дотримуюсь режиму харчування.

• Я вважаю, що харчуюсь неправильно, так як вживаю шкідливі для здоров'я продукти: напівфабрикати, чіпси, пиво, горішки, сухарики, рідко вживаю овочі, фрукти, вже скучив(ла) за домашнім супом та борщем.

• Я харчуюсь неправильно, тому що в мене не вистачає часу, грошей, не має бажання чи можливості готувати собі корисну їжу.

• Власний варіант відповіді

3. Мій режим праці і відпочинку:

- Я сплю не менше 7 годин на добу.
- Мої побутові умови характеризуються достатнім санітарно-гігієнічним рівнем помешкання, достатнім рівнем фізичної та психічної безпеки, є умови для емоційного розвантаження, відпочинку.
- Умови для мого навчання (праці) забезпечують мені психологічний комфорт і можливості для самореалізації та професійного зростання.

- Мої побутові умови сприяють здоровому способу життя.
- Мої побутові умови заважають здоровому способу життя.
- Інша відповідь

4. Моє ставлення до паління:

- Я не палю, і вважаю паління шкідливою для здоров'я звичкою
- Я іноді палю (дуже рідко), але хочу позбавитись від цієї звички.
- Я часто палю, але хочу покинути палити.
- Я багато разів разів кидав(ла) палити, але знову починаю, бо без цього не можу.
- Я багато палю (вже ____ років) і не вважаю за потрібне кидати палити, так як мені це подобається.

- Моя думка

5. Моє ставлення до алкоголю:

- Я практично не вживаю алкоголь.
- Я вживаю алкоголь рідко (пиво, слабоалкогольні напої). За 1 день можу випити ____ літрів).
- Я часто вживаю пиво і слабоалкогольні напої (майже щодня) за 1 день випиваю ____ літрів.

- Я вживаю вино ____ разів на тиждень.
- Я вживаю горілку і коньяк (або інші міцні напої).
- Я вживаю все: пиво, вино, горілку, коньяк і часто.
- Я помітив(ла) за собою, що маю залежність від алкогольних напоїв.

- Власна відповідь

6. Моє дозвілля:

- Я люблю прогулянки, туризм, ескурсії.
- Люблю відвідувати концерти, КВК, конкурси, музеї.
- Займаюсь улюбленою справою (хобі), а саме:
- Мій варіант

7. Моя статевна поведінка:

- Я веду себе ризиковано (змінюю статевих партнерів, не користуюсь презервативами)
- Я маю одного статевого партнера, ми користуємось презервативами

• Я ще не живу статевим життям

• Мій варіант відповіді

8. Стан мого здоров'я (на мою думку)

• Відмінний

• Добрий

• Задовільний

• Незадовільний

• Мій варіант

9. Мої хвороби:

• Я здоровий(ва)

• Проблеми з шлунком

• Ожиріння

• Порушення постави, сколіоз

• Підвищений або знижений кров'яний тиск

• Алергія

• Серцево-судинні хвороби

• Проблеми з зором

• Хвороби статевої системи

• Мій варіант

10. Що заважає Вам вести здоровий спосіб життя? Назвіть основні причини.

11. Чи згодні Ви з тим, що соціальний педагог повинен не тільки вести здоровий спосіб життя, а й бути прикладом для інших, пропагувати та виховувати здоровий спосіб життя?

• Так, звісно, я згодний(на)

• Ні, я не погоджуюсь з цим твердженням

• Моя думка

Дякуємо Вам за співпрацю!

АНКЕТА «ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ МОЛОДІ»

Шановні студенти!

Нам дуже важливо знати Ваше ставлення до проблем здорового способу життя молоді. Тому просимо Вас відповісти на запропоновані в цій анкеті питання.

1. Як Ви розумієте, що таке здоровий спосіб життя?

2. Хто або що вплинуло на Ваше ставлення до здоров'я та здорового способу життя?

Чинники	Не впливають	Мають незначний вплив	Впливають	Важко відповісти
Батьки	1	2	3	4
Спосіб життя сім'ї	1	2	3	4
Лекції у навчальному закладі	1	2	3	4
Заняття в спортивних секціях	1	2	3	4
Хвороби рідних і близьких людей	1	2	3	4
Власне переживання серйозних хвороб	1	2	3	4
Книги, журнали, телебачення	1	2	3	4
Однолітки	1	2	3	4

3. Якою мірою, на Вашу думку, на формування способу життя дітей та молоді впливають наведені нижче чинники?

Чинники	Не впливають	Мають незначний вплив	Впливають	Важко відповісти
Викладачі навчальних закладів	1	2	3	4
ЗМІ	1	2	3	4

Зірки мистецтва, спорту	1	2	3	4
Особисті якості людини	1	2	3	4
Оточення (друзі, знайомі)	1	2	3	4
Сім'я	1	2	3	4
Соціальна політика держави	1	2	3	4

4. Для чого б Ви стали вести здоровий спосіб життя?

- щоб бути сильним і красивим
- для досягнення успіху у житті
- заради здорового потомства
- щоб стати духовно багатою і здоровою особистістю
- інше

5. Що може примусити Вас змінити свій спосіб життя?

- кохання
- важка хвороба
- читання літератури, телебачення
- приклад авторитетної людини
- інше

6. Як Ви вважаєте, у Вашому навчальному закладі проводиться активна робота з формування позитивного ставлення до здорового способу життя?

7. Вкажіть, будь ласка, під час вивчення яких предметів ви розглядали проблему здорового способу життя.

8. Чи проводяться у Вас в університеті, на факультеті виховні заходи, присвячені проблемам здорового способу життя? Якщо так, то які?

9. Що, на Вашу думку, повинно робитися на державному рівні для впровадження здорового способу життя серед молоді?

А тепер декілька запитань про Вас особисто.

10. Ваш вік _____ Стать _____

11. Факультет _____ курс _____

Дякуємо Вам за співпрацю!

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ НУБіП УКРАЇНИ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Значна частина молоді – це студенти. Прикро констатувати, що студенти педагогічного факультету НУБіП України, нажаль, також знаходяться під впливом негативних звичок. Хоча вони, як фахівці з соціальної педагогіки, повинні не тільки берегти своє здоров'я, а й власним прикладом формувати бажання інших вести здоровий спосіб життя. Першим кроком до вирішення даної суперечності є констатація стану здоров'я студентів та причин, які заважають їм вести здоровий спосіб життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням виховання здорового способу життя присвячено ряд досліджень, авторами яких є Бобрицька В.І. (формування здорового способу життя майбутніх вчителів), Бойченко Т.Є. (освітні програми формування здорового способу життя молоді), Варвачук Н., Презлята Г. (чинники формування свідомого ставлення до власного здоров'я), Ващенко О. (школа, яка сприяє здоров'ю), Воронін Д.Є., Воронін М.М., Окса Д.Є., Окса М.М. (загальнопедагогічний і психологічний аналіз сутності і компонентів здорового способу життя студентів економічних спеціальностей), Вострокнутов Л.Д. (здоровий спосіб життя українського народу), Гавриленко Ю. (проблеми здоров'я школярів), Єжова О.О. (методика оцінювання здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу), Закопайло С.А. (формування здорового способу життя у старшокласників), Зверева І.Д., Петрик О.М. (тренінг «Здоров'я – моя цінність»), Зубалій М.Д., Закопайло С.А. (структурні компоненти здорового способу життя старшокласників), Кузьменко В.Ю. (становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя»), Лапаєнко С.В. (поняття про здоровий спосіб життя), Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. (народознавство та організація здорового способу життя школярів), Мальцев Л. (культура здоров'я як мета і зміст оздоровчої функції освіти), Мединський С.В. (соціальне значення молоді у пропаганді здорового способу життя), Омельченко С. (проблема здоров'я та здоровий спосіб життя), Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. (педагогіка здорового способу життя), Петрик О.І. (медико-біологічні та

психолого-педагогічні основи здорового способу життя), Пінчук І.М. (формування навичок здорового способу життя та навчання здоров'я на життєвих прикладах), Смолюк В. (проблема здорового способу життя школярів і деякі шляхи її розв'язання), Суховєєва Н.М. (формування здорового способу життя (семінар-тренінг), Сущенко Л.П. (соціальні технології культивування здорового способу життя людини), Шатц П., Яременко О., Балакірева О. (формування здорового способу життя молоді в Україні: національна модель), Шкірняк-Нижнік З.А. (проблеми охорони здоров'я дітей в Україні), Яременко О. (роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді) та багато інших.

Викладачі кафедри фізичного виховання НУБіП України В. Краснов і С. Присяжнюк наводять статистичні дані щодо стану здоров'я молоді [1]. Так, сьогодні тільки 10% населення України віком від 16 років регулярно займаються спортом, ще 10% – епізодично. Фізична пасивність характерна для більшості населення працездатного та похилого віку (відповідно 84-86% та 95-97%). Україна значно поступається середньоєвропейським показникам: майже кожен другий європеець долучається до занять масовим спортом. Наприклад, у Франції це 82% населення, у Швеції – 70%, Великій Британії – 66%.

В Україні майже 90% студентської молоді мають відхилення у стані здоров'я, близько 50% - незадовільну фізичну підготовку. По НУБіП України ця цифра складає близько 60%.

За даними студентської поліклініки, здоров'я першокурсників університету з кожним роком погіршується. Так, якщо у 2002-2003 навчальному році до спеціального медичного відділення за станом здоров'я було віднесено 10,9% від загальної кількості студентів 1-го курсу, то у 2009-2010 н. р. – вже 14,4%, а у 2010-2011 н. р. – 12,5 %. Із загальної кількості першокурсників поточного навчального року умовно здоровими вважаються 58,4%, хронічно хворими – 36,6%, на диспансерному обліку знаходяться 5% студентів. Тобто, здорових студентів серед першокурсників практично немає. З'явилися хвороби, які раніше не спостерігалися – епілепсія та цукровий діабет. Стрімко зросла кількість випадків гінекологічних захворювань: якщо у 2009-2010 н. р. лікарі виявили 11,5% хворих студенток 1-го курсу, то у нинішньому – вже 22%. Кількість студентів, хворих на серцево-судинні захворювання, збільшилась із 4,7% до 6,7%.

З уведенням у ВНЗ кредитно-модульної системи навчання значно підвищилося нерве напруження і навантаження на організм молодшої людини, яке часто виникає в періоди модульного та підсумкового контролю, особливо з теоретичних дисциплін. Тому не дивно, що багато студентів, прийшовши в спорткомплекс на заняття, жаліються на головний біль, нудоту, запаморочення, підвищення артеріального тиску. Єдина навчальна дисципліна, яка допомагає студентам зберегти та зміцнити здоров'я – це фізичне виховання, яке є не тільки навчальною, а й рекреаційно-відновлювальною дисципліною.

Незважаючи на це, з кожним роком в університеті скорочується кількість годин на фізичне виховання: якщо у 2004-2005 н. р. було заплановано 20 285 годин (23 викладачі), то на нинішній – усього 13 248 годин (15 викладачів). Таке зменшення числа науково-педагогічних працівників призведе до погіршення фізкультурно-спортивної роботи, зменшення кількості спортивних секцій і спортивних заходів, і, як наслідок, негативно вплине на стан здоров'я студентства [1].

Мета статті. Метою нашого дослідження стала діагностика складових здорового способу життя у студентів педагогічного факультету НУБіП України.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає О.В. Безпалько, здоровий спосіб життя – це поведінка людини, яка відображає життєву позицію, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я, і націлена на виконання певних норм і правил. Здоровий спосіб життя – це ще й сукупність форм життєдіяльності людини, яка забезпечує її здоров'я та успішний життєвий шлях.

До основних складових здорового способу життя насамперед відносять: харчування, побутові умови, рухову активність та умови праці. Таким чином, складові здорового способу життя – комплекс компонентів, що забезпечують високий рівень фізичної, психічної, духовної та соціальної складових здоров'я людини.

Сучасні дослідники уточнили і розширили перелік складових здорового способу життя. Це рухова активність, раціональне харчування, особиста гігієна, режим праці та відпочинку, загартування, відмова від шкідливих звичок, організація дозвілля і активного відпочинку, оптимальні міжособистісні стосунки, безпечна сексуальна поведінка, додаткові заходи зміцнення здоров'я,

можливості реалізації здорового способу життя, проживання в умовах чистого навколишнього середовища.

Проаналізувавши складові здоров'я та здорового способу життя, ми вирішили виявити їх у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка». З цією метою на основі проаналізованих складових нами була складена анкета «Здоров'я та здоровий спосіб життя». У березні 2010 р. ми опитали 91 студента педагогічного факультету НУБіП України. У анкетуванні взяли участь студенти віком від 18 до 24 років, 20 хлопців та 71 дівчина.

Характеризуючи свою рухову активність, 63% студентів зазначили, що вони допомагають батькам працювати на присадибній ділянці; 56% (студенти 2, 3 і 4 курсів) відвідують заняття із фізичного виховання в університеті; 26% студентів роблять зарядку; 13% - займаються танцями (11 дівчат і 1 хлопець); 10% студентів займаються легкою атлетикою; 7% студентів займаються у спортивних секціях та періодично займаються спортом, влаштовують прогулянки Голосіївським парком, відвідують спортзал у гуртожитку, 4% - займаються шейпінгом, аеробікою; 3% - загартуванням; 2% - відвідують басейн; 1% - звільнений від фізкультури у зв'язку зі станом здоров'я.

Як показало анкетування, значна частина студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» не турбуються про зміцнення свого здоров'я, хоча в університеті працюють спортивні секції з 14-ти видів спорту (важка атлетика, карате кіокушинкай, аеробіка, атлетична гімнастика, легка атлетика, гирьовий спорт, волейбол, баскетбол, футбол, великий і настільний теніс, лижі, туризм, спортивне орієнтування).

Щороку в університеті проводяться спортивні змагання з таких видів спорту: футбол та міні-футбол, волейбол (жіночий і чоловічий), баскетбол, важка та легка атлетика, легкоатлетичний крос, день естафет, естафета «Голосіївське кільце», шахи, шашки, гирьовий спорт, настільний теніс, спортивне орієнтування, туризм. Можна зробити висновок, що в університеті потужно працює кафедра фізичного виховання. До послуг студентів – стадіон та спортивний корпус, в якому є тренажерний та гімнастичний зали, ігровий зал, на території університету є спортивні майданчики. Крім цього, гуртожитки університету знаходяться в мальовничому Голосіївському лісі, поряд – озера, тобто є всі можливості для оздоровлення. Поруч з університетом працює басейн «Дельфін».

Незважаючи на такі можливості, наші студенти не поспішають зміцнювати своє здоров'я.

Однією з основних складових здорового способу життя є харчування. Характеризуючи своє харчування, 60% студентів зазначили, що вони харчуються неправильно, так як вживають шкідливі для здоров'я продукти (напівфабрикати, чіпси, пиво, горішки, сухарики) рідко вживають овочі та фрукти, домашню їжу (супи, борщі тощо). 34% студентів вважають своє харчування повноцінним. Студенти, які харчуються неправильно (60%) назвали такі причини: нестача часу, грошей, немає бажання чи можливості готувати корисну їжу.

Як відомо, режим праці та відпочинку суттєво впливає на стан здоров'я людини. Так, 38% студентів зазначили, що їх сон триває не менше 7 годин на добу, 14% відповіли, що сплять по 5-6 годин на добу, пояснивши це умовами проживання в гуртожитку, де, на їх переконання, неможливо повноцінно відпочити.

45% студентів вважають, що їх побутові умови характеризуються достатнім санітарно-гігієнічним рівнем помешкання та фізичної й психічної безпеки, є умови для емоційного розвантаження, відпочинку. На думку 19% респондентів, їх побутові умови забезпечують психологічний комфорт і можливості для самореалізації та професійного зростання. 15% студентів вважають, що їх побутові умови сприяють здоровому способу життя, на думку ж 26% студентів – заважають.

Як уже зазначалось, складовою здорового способу життя є відмова від шкідливих звичок. Тому ми вирішили виявити ставлення студентів до паління та вживання алкогольних напоїв. Як показало анкетування, 66% студентів не палять і вважають паління шкідливою для здоров'я звичкою. Іноді (дуже рідко) палять 19% студентів, але хочуть позбавитись цієї звички. 11% студентів відповіли, що вони часто палять, але хочуть покинути. 1 особа покинула палити. 1 студент відповів, що багато разів кидав палити, але знову починав, бо без цього не може. У 1 особи стаж паління – 2,5 роки, вона вважає себе психологічно залежною, але намагається позбавитись від паління. І лише 1 особа зазначила, що вона багато палить вже протягом 5 років і не вважає за потрібне кидати палити, так як їй це подобається.

Описуючи своє ставлення до вживання алкогольних напоїв, 43% студентів зазначили, що практично не вживають алкоголь. 36% –

вживають алкоголь рідко (пиво, слабоалкогольні напої), за 1 день можуть випити 0,3 л. (2 особи), 0,5 л. (18 осіб), 1 л. (5 осіб). Часто вживають пиво і слабоалкогольні напої (майже щодня) 2% студентів. Вживають вино 7% студентів від 1 до 4 разів на тиждень. Горілку і коньяк, або інші міцні напої вживають 4% студентів. Вживають все (пиво, вино, горілку, коньяк) часто – 1 особа. Студентів, які б помітили за собою, що мають залежність від алкогольних напоїв – не виявлено. Студенти зазначили, що в основному вживають алкоголь у свята, одна студентка зізналась, що на свята вживає багато алкоголю.

Однією з складових здорового способу життя є організація дозвілля і активного відпочинку. Студенти педагогічного факультету зазначили, що 78% з них люблять прогулянки, туризм, екскурсії; 47% - віддають перевагу відвідуванню концертів, КВК, конкурсів, музеїв; 27% студентів, крім зазначеного вище, займаються улюбленою справою (хобі), а саме: танцями (6 осіб), малюванням (4 особи), відпочивають з друзями (3 особи), активним відпочинком (2 особи), співають, переглядають кінофільми, проводять час за комп'ютером, захоплюються кулінарією, в'яжуть, вишивають, фотографують, рибалять, ходять по магазинах, ремонтують автомобілі (по 1 особі).

Описуючи свою статеву поведінку, 63% студентів (14 хлопців і 43 дівчини) відмітили, що вони мають одного статевого партнера й користуються презервативами. Їх статеву поведінку можна назвати безпечною. 21% студентів (дівчата) відповіли, що вони ще не живуть статевим життям. 6% студентів (2 дівчини і 4 хлопці) зізнались, що ведуть себе ризиковано - змінюють статевих партнерів, не користуються презервативами.

Студенти необґрунтовано впевнені в тому, що резерви їхнього здоров'я безмежні, що здоров'я їм гарантоване і ніякі грубі порушення сну, харчування, режиму праці і відпочинку, значні навантаження, стреси, наслідки шкідливих звичок не здатні принести відчутну шкоду молодому організму. Наслідком такого «оптимістичного» ставлення молодих людей до свого здоров'я є те, що вони хворіють.

Оцінюючи стан свого здоров'я, 8% студентів гадають, що він «відмінний», 58% - «добрий», 26% - «задовільний», 8% - «незадовільний». Ми виявили, що студенти мають ряд захворювань. Так, проблеми зі шлунком мають 31% студентів; серцево-судинні хвороби – 19%; порушення постави, сколіоз – 18%; підвищений або знижений кров'яний тиск – 16%; алергія – 15%; проблеми з зором –

15%; ожиріння – 4%; проблеми з нирками – 2%; гайморит – 2%; зоб щитовидної залози – 1%; хвороби печінки – 1%. Здоровими вважають себе 25% студентів.

Ми попросили студентів назвати основні фактори, які заважають їм вести здоровий спосіб життя і отримали такі відповіді: умови проживання в гуртожитку – 25%; нестача часу – 22%; нестача коштів – 8%; стреси – 7%; лінь – 7%; погане харчування – 4%; відсутність постійного режиму дня – 3%; вплив компанії – 2%; відсутність бажання – 1%; нестача інформації про здоровий спосіб життя – 1%; екологія – 1%; паління – 2%; нічого не заважає – 3%.

На запитання «Чи згодні Ви з тим, що соціальний педагог повинен не тільки вести здоровий спосіб життя, а й бути прикладом для інших, пропагувати та виховувати здоровий спосіб життя?» 79% студентів відповіли, що вони згодні, 9% – не погоджуються з цим твердженням, 12% зазначили, що кожна людина повинна сама обирати спосіб життя.

Ми підготували «Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя» [2], які можуть бути використані викладачами-наставниками ВНЗ.

Висновки. Таким чином, ми здійснили діагностику складових здорового способу життя у студентів педагогічного факультету НУБіП України і виявили, що студенти недостатньо використовують можливості університету щодо організації їх рухової активності. Більшість студентів (60%) харчуються неправильно. Проживання у гуртожитку, на думку 26% студентів, заважає їм повноцінно навчатися і відпочивати. 34% студентів палять, 50% вживають алкогольні напої, 2% вживають алкоголь майже щодня. Статева поведінка 6% студентів є ризикованою, вони змінюють статевих партнерів, не користуються презервативами. 26% студентів оцінили стан свого здоров'я як «задовільний», 8% – «незадовільний». Ми виявили, що студенти мають ряд захворювань (проблеми зі шлунком мають 31% студентів; серцево-судинні хвороби – 19%; порушення постави, сколіоз – 18%). Вести здоровий спосіб життя студентам заважають умови проживання в гуртожитку, нестача часу та коштів, стреси, лінь. На думку 21% студентів, соціальний педагог не повинен вести здоровий спосіб життя та бути позитивним прикладом для інших.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є вивчення організації виховання здорового способу життя

в НУБіП України та розробка рекомендацій щодо здійснення такої роботи. Ми також з'ясували, що виховання здорового способу життя займає важливе місце в підготовці фахівців з соціальної педагогіки. На нашу думку, варто викладати студентам – соціальним педагогам спецкурс «Здоровий спосіб життя». Потрібно вивчати мотиви сучасної молоді і формувати в них мотивацію до здорового способу життя. Необхідно знайомитись з новими методами та формами виховання здорового способу життя та озброювати ними майбутніх соціальних педагогів.

Список літератури

1. Краснов В. Хворому знання не в радість... / В. Краснов, С. Присяжнюк // Університетський кур'єр. - 2011. - №3 (31), 26 квітня. – С. 4.
2. Маценко Л.М. Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя / Л.М. Маценко, Р.В. Сопівник. – Київ : ДАКККиМ, 2009. – 40 с.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАСТАВНИКА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

1. Загальні положення

1.1. Наставник студентської групи (курсу) – науково-педагогічний працівник, який за поданням деканату і відділу виховної роботи та студентських справ наказом ректора призначений виконувати у визначених студентських групах упродовж терміну їх навчання культурно-виховну роботу і є особою, яка здійснює окреме відповідальне доручення ректора, спрямоване на формування у студентів гармонійно розвиненої особистості, патріотичних якостей, особистих рис громадянина України, високої розумової, моральної, правової, екологічної, естетичної та трудової культури.

1.2. Згідно з чинним «Положенням про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НУБіП України» частка культурно-виховної роботи наставнику академічних груп (курсу), який виконує додаткове важливе доручення з культурно-виховної роботи, може збільшуватись за рахунок зменшення навантаження з інших видів робіт (навчальної, наукової, науково-методичної роботи та впровадження досягнень науково-технічного прогресу).

1.3. Максимальна кількість академічних груп закріплених за наставником – не більше 5, або 125 студентів (5–25 осіб).

1.4. Наставником студентського курсу може бути науково-педагогічний працівник:

- який користується авторитетом, відзначається високими моральними якостями, володіє необхідною педагогічною майстерністю, організаторськими здібностями та може забезпечити позитивний виховний вплив на студентів;
- який професійно орієнтований за освітнім напрямом підготовки студентів і слухачів за спеціальністю, спеціалізацією, обраною навчальною програмою;
- стаж роботи якого у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації становить не менше двох років;
- який не піддавався дисциплінарним стягненням за невиконання обов'язків наставника.

1.5. Наставник може бути звільнений від виконання своїх обов'язків:

- наказом ректора університету з ініціативи деканату факультету, відділу виховної роботи та студентських справ, студентського самоврядування у випадку невиконання своїх обов'язків, або як такий, що не справився із роботою;
- за власним бажанням.

2. Обов'язки наставника

Наставник зобов'язаний:

2.1. Планувати виховну роботу для підопічних академічних груп студентського курсу та звітувати про її виконання деканату, відділу виховної роботи та студентських справ, згідно з додатком «Ж» чинного «Положення про планування та облік навантаження науково-педагогічних працівників НУБіП України» та журналу наставника.

2.2. Здійснювати заходи, застосувати педагогічні впливи та прийоми, спрямовані на формування колективу студентського курсу та групи.

2.3. На основі всебічного вивчення особистості студента, його природних психофізіологічних особливостей проводити індивідуальну виховну роботу.

2.4. Діагностувати особистість студента, здійснювати моніторинг тенденцій студентського колективу курсу та групи.

2.5. Розробляти плани та проводити організаційно-виховні години для студентів академічних груп перших курсів з метою їх адаптації до нових умов вищого закладу освіти.

2.6. Сприяти організації змістовного дозвілля студентів, забезпечувати їх включення у різні форми самореалізації відповідно до здібностей та інтересів кожного, як під час теоретичного, так і практичного навчання у науково-дослідних господарствах.

2.7. Здійснювати контроль за дотриманням студентами правил проживання у гуртожитках (не рідше як один раз на тиждень проводити заходи в місцях безпосереднього проживання студентів), у встановленому порядку відповідати перед деканатом та ректоратом університету за грубі порушення вчинені студентами підопічних груп.

2.8. На основі всебічного аналізу вчинків студента, громадської активності, ставлення до навчання та за іншими визначеними критеріями (див. «Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи») виводити наприкінці навчального року (червень) та на випусковому курсі оцінку за поведінку студенту, яка входить до характеристики, що видається навчальним закладом випускнику.

2.9. Надавати допомогу студентам у підборі місць розподілу та працевлаштуванні.

2.10. Брати участь у роботі науково-методичного семінару з питань організації виховної роботи, постійно підвищувати власну педагогічну кваліфікацію.

3. Права наставника

Наставник має право:

3.1. Пропонувати кращих студентів групи до нагородження та різних видів заохочення за успіхи у навчанні, науковій, спортивній, культурно-масовій та громадській роботі.

3.2. Давати пропозиції адміністрації про застосування установлених заходів дисциплінарного та адміністративного стягнення до студентів за допущені ними порушення правил внутрішнього розпорядку університету.

3.3. Оцінювати поведінку студента.

3.4. Ставати на захист студентів, коли до них, на думку наставника, застосовуються несправедливо завищені стягнення.

Відрахування студентів з університету з усіх причин, крім «за неуспішність», здійснюється тільки після погодження з наставником та органами студентського самоврядування.

3.5. Брати участь у розв'язанні питань призначення стипендії, поселення у гуртожитки студентів підопічного курсу.

4. Відповідальність наставника

Наставник відповідає:

4.1. За виконання обов'язків наставника та використання прав, передбачених цим положенням.

4.2. За дотримання конфіденційності в індивідуальній роботі із підопічними студентами та нерозповсюдження інформації, що особисто їх стосується.

4.3. За професійно-етичну коректність у роботі з колегами – науково-педагогічними працівниками, студентами та їхніми батьками.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕМІНАРУ ДЛЯ НАСТАВНИКІВ 1-ГО КУРСУ НУБіП УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Проблема організації виховної роботи наставника студентської групи є сьогодні надзвичайно актуальною. Наставник відноситься до найближчого оточення (мікросередовища) студента під час його навчання у ВНЗ і тому відіграє важливу роль у його вихованні. Перед керівниками ВНЗ стоїть нині ряд важливих питань: «Як зробити діяльність наставника більш успішною? Яким чином озброїти наставників, більшість з яких не мають педагогічної освіти, сучасними методиками виховання?»

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України (далі НУБіП України) вихід з даної ситуації знайдено вже давно. З 1997 року за наказом ректора академіка Мельничука Д.О. в університеті працює постійно діючий науково-методичний семінар «Методика виховної роботи наставника студентської групи» для наставників 1-го курсу.

Організацією даного семінару займаються кафедра педагогіки та навчально-науковий центр культурно-виховної і соціальної роботи НУБіП України. До нашого університету неодноразово зверталися представники інших ВНЗ України з проханням допомогти в організації семінару для наставників, поділитись досвідом і науково-методичними матеріалами, розробленими в НУБіП України.

У зв'язку з цим **метою нашого дослідження** стало вивчення роботи семінару, проведення анкетування для наставників та пошук шляхів удосконалення його організації.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Нагадаємо, що науково-методичний семінар для наставників студентських груп працює в НУБіП України з 1997 року і у вересні 2012 року в 16-те він розпочав свою роботу. У цьому році до числа наставників за наказом ректора увійшло 68 викладачів НУБіП України.

Розпочалась робота семінару у 1997 році під керівництвом проректора з виховної роботи та студентських справ Рябченка В.І. та завідувача кафедри педагогіки Лузана П.Г. На цьому етапі було

розроблено журнал для наставника [3] та нормативно-методичні матеріали з виховної роботи [8].

У 2004 році до організації семінару долучився Сопівник Р.В., проректор з виховної роботи та студентських справ. Під його керівництвом була розроблена «Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України» [4], журнал та методичні матеріали наставника студентської групи [2]. А у 2010 році Сопівник Р.В. та Сопівник І.В. (доцент кафедри педагогіки) завершили експериментальну роботу з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю, та опублікували її результати [10].

У 2009 році Маценко Л.М. та Сопівником Р.В. було розроблено «Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя» [7], а в 2010 році Маценко Л.М. опублікувала монографію «Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу» [5], яка була адресована саме наставникам студентських груп 1-х курсів.

У 2011 році було видано робочу навчальну програму семінару [9], яка включає навчально-тематичний план, анотацію навчальних модулів, рекомендації з виконання випускної роботи семінару та список рекомендованої літератури.

У 2012 році до організації семінару долучився Черкашин Д.К. – директор навчально-наукового центру культурно-виховної і соціальної роботи. Його мета – вдосконалити та урізноманітнити роботу семінару для наставників за допомогою тренінгів, ділових ігор, дискусій, а також розробити оновлений журнал для наставників.

За роки роботи семінару перед наставниками виступили кваліфіковані фахівці – педагоги, психологи, лікарі, керівники соціальних служб, завідувачі кафедр, діячі мистецтва, керівники студентського самоврядування, кращі наставники університету.

Семінар працює протягом навчального року – з вересня по червень. Навчальною програмою передбачається опанування тем 5-ти модулів, що стосуються системи виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі, теоретико-методичних аспектів організації виховної роботи наставника студентської групи, методики формування студентського колективу, негативних явищ у студентському середовищі та їх профілактики, виховання здорового способу життя та багатьох інших.

Заняття семінару проводяться один раз на місяць. Щороку на семінарі проходять підвищення кваліфікації науково-педагогічні працівники НУБіП України. Семінар завершується у червні написанням випускної роботи, за результатами перевірки якої наставники отримують дипломи учасників семінару. Випускні роботи мають прикладний характер і виконуються за результатами психолого-педагогічних досліджень в закріпленій за наставником групі.

Особливу увагу хотілося б звернути саме на випускні роботи слухачів семінару. Випускна робота – це заключний етап навчання наставників студентських груп. Мета випускної роботи – систематизація, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань слухачів семінару з основ методики виховної роботи наставника студентської групи.

Випускна робота складається зі вступу, 2 або 3 розділів, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг випускної роботи – 50-60 сторінок.

У теоретичній частині випускної роботи наставникам необхідно звернути увагу на актуальність проблеми, що розглядається, в теорії і практиці виховної роботи; проаналізувати науково-методичну літературу з питання; підготувати висновки та рекомендації щодо роботи з студентською групою.

Практична частина випускної роботи присвячена дослідженням, які провів наставник зі студентами групи. Варто додати, що усі необхідні методики вивчення особистості і колективу містить журнал наставника [2] та навчально-методичний посібник [6].

Так, наставники досліджують структуру міжособистісних взаємин у студентській групі за допомогою соціометричної методики, виявляють лідерів («зірок»), тих, кому група віддає перевагу, прийнятних студентів, відторгнутих колективом (аутсайдерів). Після побудови соціограми наставники вивчають склад та спрямованість мікрогруп, соціометричний статус студентів, виявляють лідируючу мікрогрупу. Так як структура взаємин у групі змінюється, наставники досліджують її двічі на рік – на початку та в кінці навчального року.

Крім соціометрії наставники застосовують й інші методики – анкети, тести, ігри. Узагальнення отриманих під час дослідження студентської групи результатів дає можливість наставникам підготувати психолого-педагогічні характеристики студентів та

студентського колективу, дати рекомендації щодо оптимізації структури взаємин у студентському колективі.

Тобто, у практичній частині роботи наставники реалізують ті теоретичні знання, які вони отримали під час роботи семінару, вчаться користуватися діагностичним інструментарієм та використовувати здобуту інформацію у виховній роботі зі студентами. До випускних робіт наставники додають фотографії з виховних заходів, плани та звіти з виховної роботи, характеристики студентів та студентських колективів, аналіз успішності навчання студентів та роботи студентського самоврядування й інші матеріали.

Аналізуючи зміст випускних робіт, можемо зробити висновок про зацікавленість наставників виховною роботою зі студентами та про зростання рівня педагогічної підготовки наставників, що відбувається завдяки роботі семінару.

Під час роботи семінару (7 листопада 2012 року) нами було проведене анкетування наставників 1-го курсу НУБіП України (всього 68 осіб). Метою анкетування стало виявлення ставлення наставників до семінару та вдосконалення його роботи. Анкета включала 8 запитань.

На перше запитання «Як Ви вважаєте, студентській групі потрібен наставник?» «так» відповіли 100% наставників, свій варіант відповіді дали 5 респондентів. Вони зазначили, що потрібен наставник потоку, тоді він матиме більшу кількість годин на роботу зі студентами та більшу відповідальність (1 особа), наставник потрібен лише студентам 1-го курсу, так як на старших курсах вони стають самостійними і роль куратора зменшується (1 особа), наставник потрібен тільки на 1 і 2 курсах (2 особи), потрібен не наставник, а вихователь у гуртожитку (1 особа).

На друге запитання «Чи відчуваєте Ви, що потрібні групі, чи звертаються до Вас студенти за допомогою, порадою?» ми отримали такі відповіді: «так» відповіли 100% наставників, свій варіант відповіді дали 4 респонденти. Вони зазначили, що студенти звертаються дуже рідко, в основному тоді, коли потребують підпис наставника.

На третє запитання «Чи маєте Ви педагогічну освіту?» відповіді наставників розподілились таким чином: «так» відповіли 10 наставників (14%), але лише 4 особи написали, де саме вони отримали педагогічну освіту: педагогічний факультет НУБіП (1 особа), педагогічний факультет Московської ветеринарної академії

ім. Скрябіна (1 особа), педагогічне училище (1 особа), педагогічний коледж при університеті ім. Т.Г.Шевченка (1 особа).

Більшість наставників – 58 осіб (86%) відповіли, що не мають педагогічної освіти. З цих 86% наставників 41% викладачів зазначили, що вони навчались на семінарі з підвищення педагогічної майстерності викладачів в НУБіП України, 47% викладачів вказали, що вони навчались на семінарі для наставників студентських груп перших курсів в НУБіП України. Як правило – на обох семінарах навчались одні і ті ж викладачі, тому можна зробити висновок, що близько половини науково-педагогічних працівників НУБіП України хоч і не мають педагогічної освіти, та пройшли підвищення кваліфікації на двох семінарах.

На четверте запитання «Який Ви маєте стаж роботи наставником студентської групи?» відповіді наставників розподілились таким чином: викладачів, які вперше стали наставниками – 33% (17 осіб); зі стажем 4 роки – 10% (5 осіб); зі стажем 5 років – 19% (10 осіб); зі стажем 8 років – 6% (3 особи); зі стажем 9 років – 4% (2 особи); зі стажем 10 років – 12% (6 осіб); зі стажем 12 років – 4% (2 особи); зі стажем 15 років – 4% (2 особи); зі стажем 20 років – 8% (4 особи). Один наставник має стаж виховної роботи 37 років.

Отже на семінарі навчаються наставники, стаж роботи яких: без стажу – 33%; від 1 до 5 років – 29%; від 6 до 10 років – 22%; від 11 до 15 років – 8%; від 16 до 20 років – 8%; 1 особа – стаж 37 років.

На п'яте запитання «Скільки студентських груп Ви випустили?» ми отримали такі відповіді: не випустили жодної групи – 37% наставників; випустили 1 групу – 15% наставників; випустили 2 групи – 15% наставників; випустили 3 групи – 15% наставників; випустили 4 групи – 2% наставників; випустили 5 груп – 10% наставників (5 осіб); випустили 6 групи – 5% наставників (2 особи).

У шостому запитанні ми попросили наставників описати труднощі, які виникли у виховній роботі зі студентами. У 52% наставників немає ніяких труднощів, один наставник написав, що йому працюється легко, із задоволенням, студенти його розуміють. У 48% наставників труднощі все ж виникають. Ми назвемо труднощі, які виникають у виховній роботі наставника найчастіше: важко зібрати студентів для проведення післяаудиторних виховних заходів через їх зайнятість (робота тощо), низька активність студентів; важко вмотивувати студентів для участі у громадській роботі; важко вести виховну роботу, коли не викладаєш у підшефній групі жодної

дисципліни; велике завантаження поточною роботою, яку повинен виконувати викладач відповідно до індивідуального плану; важко врахувати індивідуальні психологічні особливості студентів, застосовувати індивідуальний підхід, буває важко знайти спільну мову; низька мотивація студентів до навчання, нігілізм (негативне ставлення до усього загальноновизнаного), пріоритет особистих інтересів студентів над інтересами групи; велике навантаження студентів та наставника; проблеми з проживанням у гуртожитку, перенаселення у кімнатах, постійні скарги студентів на санітарний стан у душових кімнатах, кухнях, коридорах; зростає байдужість студентів старших курсів до участі у спільних виховних заходах; управління конфліктними ситуаціями в групі; труднощі із згуртованістю групи; знижується дисциплінованість студентів у навчанні та по відношенню до викладачів; відсутність у студентів загальної культури та бажання вчитися; немає співпраці між наставником, студентською організацією, студентською профспілкою, кожен працює автономно; відсутність виховних годин у розкладі занять для студентів 1-х курсів.

На сьоме запитання «Як Ви вважаєте, чи потрібен семінар для наставників студентських груп перших курсів?» 89 % наставників відповіли «так», 2% респондентів дали негативну відповідь, 9% наставників дали свій варіант відповіді: семінар потрібен раз на 10 років; потрібен, але не частіше одного разу на 7-10 років; потрібен для тих, хто є наставником уперше; потрібен, особливо для молодих наставників.

У восьмому запитанні ми попросили наставників дати пропозиції організаторам семінару щодо його удосконалення. Було отримано досить велику кількість пропозицій, більшість з яких слушні і заслуговують на увагу, тому ми будемо намагатися врахувати їх під час організації семінарів для наставників.

Варто додати, що тематика занять семінару для наставників не є сталою, щороку вона змінюється та доповнюється новими, актуальними темами. Так, у 2012-2013 навчальному році перед наставниками виступили фахівці кафедр педагогіки, культурології, фізичного виховання, психології, голова студентської організації НУБіП України, психолог кабінетів «Довіра» Київського міського центру Сніду.

Доповідачі розкрили цілу низку актуальних і важливих для наставників тем, а саме: «Про виховну роботу кафедри культуроло-

логії», «Про спортивно-оздоровчу роботу кафедри фізичного виховання», «Про діяльність студентської організації НУБіП України», «Формування екологічної культури студентів засобами народознавства», «Системний підхід до виховання студентської молоді», «Актуальні проблеми освіти та виховання у контексті вимог нормативних документів», «СНІД – небезпечна реальність сьогодення», «Ризикована статевая поведінка як фактор поширення ВІЛ/СНІДу серед студентської молоді», «Методика вивчення особистості студента та студентського колективу. Структура міжособистісних взаємин у студентській групі», «Діяльність наставника в системі виховної роботи НУБіП України», «Методи і форми виховання студентської молоді», «Технологія організації педагогічної взаємодії викладача-наставника зі студентами», «Формування комунікативних навичок наставників студентських груп», «Формування лідерських якостей у студентів аграрного ВНЗ» та інші.

Робоча навчальна програма семінару на 2013-2014 навчальний рік оновлена та містить ряд нових тем, а саме: «Педагогічна майстерність наставника студентської групи», «Виховання у студентів-аграрників несприйнятливості до тютюнопаління та до вживання алкоголю», «Здорове харчування – важлива умова підвищення опірності організму», «Соціальна підтримка студентів», «Основні напрямки діяльності НВЦ охорони. Профілактика правопорушень і контроль за дотриманням правил внутрішнього розпорядку у гуртожитках НУБіП України», «Музейні традиції в НУБіП України», «Особливості та умови навчання студентів на кафедрі військової підготовки», «Культурний розвиток студентів і діяльність художніх колективів та гуртків НУБіП України» «Організація роботи органів студентського самоврядування» та інші.

До роботи семінару у 2013-2014 навчальному році долучаються фахівці таких структурних підрозділів НУБіП України: кафедра військової підготовки, кафедра цивільного та господарського права, музей НУБіП України, міжнародний відділ, відділ соціально-побутового забезпечення, НВЦ охорони та безпеки.

Співробітниками навчально-наукового центру культурно-виховної і соціальної роботи спільно з фахівцями кафедри педагогіки крім оновлення робочої програми семінару розроблено журнал та методичні матеріали наставника студентської групи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, ми вивчили роботу семінару для наставників, проаналізували

результати анкетування і можемо зробити наступні висновки: 1. Семінар для наставників є без сумніву необхідним, про що свідчать відповіді самих викладачів. 2. Переважна більшість науково-педагогічних працівників НУБіП України (86%), як і раніше, не мають педагогічної освіти. Тому навчання на педагогічному факультеті, на семінарах «Методика виховної роботи наставника студентської групи», «Педагогічна майстерність викладача» та «Психолого-педагогічні основи професійної освіти» дає можливість суттєво підвищити рівень педагогічної підготовки викладачів. 3. За роки роботи семінару було проведено велику роботу щодо розробки його науково-методичного забезпечення, що дає можливість іншим внз використовувати дані напрацювання у роботі з наставниками. 4. Наставники позитивно оцінили роботу семінару і висунули ряд слушних пропозицій щодо її удосконалення, які обов'язково будуть враховані у нашій подальшій роботі.

У подальшому ми плануємо вдосконалювати роботу семінару для наставників, врахувавши їх пропозиції та оновити робочу навчальну програму семінару за рахунок актуальних питань теорії та методики виховної роботи.

Список використаних джерел:

1. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти : монографія / Л.М. Жалдак. – Київ : НАУ, 2007. – 210 с.
2. Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи / Укладачі: В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с.
3. Журнал та основні нормативно-правові і організаційно-методичні матеріали наставника студентської групи. Видання 3, перероб. і доп. / Укл. В.І. Рябченко, - 2001. – 208 с.
4. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Затверджена вченою радою НАУ 26.05.2005 р. // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. / Укладачі В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник – Київ : Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 10-19.

5. Маценко Л.М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія / Л.М. Маценко. – Київ : НАКККиМ, 2010. – 420 с.
6. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання : навч.-метод. посіб. / Л.М. Маценко – Київ : НАКККиМ, 2012. – 240 с.
7. Маценко Л.М. Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя / Л.М. Маценко, Р.В. Сопівник. – Київ : ДАКККиМ, 2009. – 40 с.
8. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко. – Київ : Видавничий центр НАУ, 2001. – 220 с.
9. Робоча навчальна програма науково-методичного семінару «Методика виховної роботи наставника студентської групи» для наставників студентських груп 1-го курсу НУБіП України / В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник, П.Г. Лузан, Л.М. Маценко, О.В. Наконечна. – Київ : НАКККиМ, 2011. – 32 с.
10. Сопівник Р.В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю / Р.В. Сопівник, І.В. Сопівник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол. : Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – Київ, 2010. – Вип. 155. – ч. 1. – С. 282-286.

**РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕМІНАРУ
«МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАСТАВНИКА СТУДЕНТСЬКОЇ
ГРУПИ» ДЛЯ НАСТАВНИКІВ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП 1-ГО КУРСУ
НУБІП УКРАЇНИ**

Укладачі робочої програми: Т.Ф. Мельничук, І.З. Майданюк,
Р.В. Сопівник, Л.М. Маценко, С.В. Виговська.

Вступ

Виховна робота у вищих аграрних навчальних закладах знаходиться на етапі становлення, удосконалення її методичного та практично-прикладного змістів. Це потребує, в свою чергу, перебудови не тільки форм, методів, прийомів виховання, а й вдосконалення педагогічної майстерності викладачів, озброєння їх сучасними науковими методиками впливу на студентів з метою формування національно-свідомих, гідних славному минулому громадян України.

Удосконалення виховної роботи не можливе без звернення до студентської групи, без використання її потенційних можливостей педагогічних впливів на студентів. У цьому аспекті наставник групи відіграє значну роль в її становленні та розвитку як колективу, виражено змінюючи свою методичну роботу від курсу до курсу.

Сьогодення вимагає від педагогів нових, наукових підходів до роботи зі студентською групою. Сучасний наставник студентів повинен чітко уявляти етапи гуртування колективу, вміти раціонально організувати самоуправління, володіти методиками індивідуального впливу на студентів.

З цією метою в Національному університеті біоресурсів і природокористування України організовано науково-методичний семінар «Методика виховної роботи наставника студентської групи», який діє протягом навчального року - з вересня по червень.

Навчальною програмою передбачається опанування тем з проблем виховання, соціальної психології та соціології. Випускні роботи мають прикладний характер і виконуються за результатами психолого-педагогічних досліджень в закріпленій за наставником

групі. Після захисту випускних робіт слухачам семінару видаються посвідчення про підвищення кваліфікації встановленого зразка.

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МОДУЛІВ

Модуль 1. Культурно-просвітницька діяльність кафедри культурології в Національному університеті біоресурсів і природокористування України

Тема 1.1 Культурний розвиток студентів і діяльність художніх колективів та гуртків НУБіП України

Всебічний гармонійний розвиток особистості неможливий без формування високої естетичної та етичної культури людини. Своїм девізом кафедра вважає слова В.О.Сухомлинського: «Краса — могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса — це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі — вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса — це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе».

Саме такою «гімнастикою» із заглибленням у царину мистецтва, літератури, духовних цінностей, осягненням вітчизняної культури як єдиного комплексу, де органічно поєднані живопис, поезія, музика, хореографія та інші сфери творчості нашого народу, займаються викладачі і студенти на лекціях, практичних заняттях та у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, під час відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

Тема 1.2 Формування екологічної культури студентів аграрних ВНЗ засобами народознавства

Поняття екологічної культури, екологічної свідомості особистості, екологічної відповідальності. Мета, завдання, зміст та принципи екологічного виховання студентської молоді. Компоненти

екологічної відповідальності (ціннісно-орієнтаційний, мотиваційний, когнітивний, особистісний, практичний). Екологічна підготовка фахівця та екологічне виховання студента засобами народознавства.

Тема 1.3 Гендерний аспект виховання студентської молоді

Поняття гендер, гендерне виховання, гендерна педагогіка, гендерні стереотипи, гендерна компетентність. Професійне становлення студенток у вищих аграрних навчальних закладах. Професійне становлення жінок у системі вищої освіти. Діяльність клубу ділової жінки «Гармонія», неурядової жіночої організації НУБіП України «Жінки в аграрній освіті». Перспективи розвитку гендерного підходу в освіті. Гендерна культура молоді – результат виховання. Гендерні відносини у сфері сімейного життя, соціальний статус жінки в Україні.

Тема 1.4 Естетико–художнє виховання студентської молоді

Естетико–художнє виховання передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентської молоді. Здійснюється через лекції, що містять естетичні витоки, а також у процесі роботи гуртків, клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічей з діячами літератури та мистецтва.

З метою оптимізації навчально-виховного процесу в 2002 році створена кафедра культурології, на базі якої у лютому 2005 року виник навчально-науковий центр культурології. Основними напрямками діяльності центру визначено такі: «Народна творчість», «Молодіжні програми», «Культурологія». ННЦ культурології забезпечує виховання студентів на високому організаційному та фаховому рівні. Нині на кафедрі культурології працює понад 20 клубів, секцій, гуртків.

Тема 1.5 Системний підхід до виховання студентської молоді

Основні орієнтири виховання. Кодекс цінностей. Виховні проблеми сьогодення. Фактори загострення виховних проблем. Системний підхід до організації виховної діяльності. Схема виховного

впливу. Складові системного підходу. Функції куратора. Виховання і навчання наставників, інститут куратора. Портфоліо наставника. Результати опитування студентів щодо організації виховної роботи.

Напрямки виховної роботи. Професійне виховання - центр “Кар’єра”. Національне, громадянське і правове виховання - центр суспільної свідомості. Екологічне виховання - центр “Еколог”. Морально – етичне виховання - центр духовності. Художньо-естетичне виховання - центр культури. Фізичне виховання та виховання здорового способу життя - центр “Здоров’я.

Модуль 2.

Система виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі

Тема 2.1 Система виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України

Суть, структура, етапи процесу виховання в аграрному вищому навчальному закладі. Нормативно-правові засади виховання особистості у вищих навчальних закладах України. Зміст сучасного виховання студентської молоді. Особливості організації виховного процесу в аграрних вищих навчальних закладах в умовах Болонського процесу. Взаємозв’язок заходів виховної роботи з якістю навчання. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Традиції виховної роботи в НУБіП України.

Тема 2.2 Виховний простір як чинник впливу на розвиток молоді. Основні закономірності, принципи, напрями виховання

Поняття про виховання. Виховання в широкому і вузькому розумінні. Рушійні сили процесу виховання (внутрішні та зовнішні суперечності). Закономірності та особливості виховного процесу. Поняття про принципи виховання, їх сутність. Характеристика принципів виховання та шляхи їх реалізації в педагогічному процесі вчз. Принцип виховання особистості в колективі. Розумове, моральне, статеве, правове виховання студентів. Виховання несприйнятливості до наркогенних речовин. Екологічне, трудове, економічне, естетичне, фізичне виховання студентів. Підготовка студентів до сімейного життя.

Тема 2.3 Методи і форми виховної роботи у вищому навчальному закладі

Висвітлено основні завдання національного виховання студентської молоді, охарактеризовано форми (масові, групові та індивідуальні) і методи (методи формування свідомості особистості, методи формування досвіду поведінки, методи стимулювання діяльності і поведінки, методи впливу на підсвідомість вихованця) виховної роботи у вищих навчальних закладах.

Модуль 3.

Зміст виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі

Тема 3.1 Сучасні концепції і технології виховання громадянина України

Нормативно-правові засади громадянського виховання студентів. Суть поняття «технологія виховання громадянина України». Взаємозв'язок громадянського з іншими напрямками виховання.

Модель громадянськості студентів – аграрників. Методика діагностики громадянської вихованості студентів. Вимоги до викладача з формування громадянськості студентів.

Стан реалізації громадянського виховання в аграрних ВНЗ. Шляхи вдосконалення громадянського виховання студентів. Форми та методи громадянського виховання студентської молоді. Технологія формування громадянськості студентів ВАНЗ.

Концепція громадянської освіти. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави. Концепція громадянської освіти та виховання в Україні. Концепція формування світогляду громадянина України.

Тема 3.2 Формування моральної відповідальності як пріоритетний напрямок виховної роботи

Аналіз змісту морального виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства. Система моральних цінностей людини.

Шляхи і засоби морального виховання. Народна педагогіка про мету, зміст і засоби морального виховання. Суть єдності морального і статевих виховання. Морально-етичне виховання в умовах глобалізації (досвід зарубіжних країн).

Тема 3.3 Методика формування комунікативних вмінь та навичок студентів аграрних ВНЗ під час позааудиторної роботи

Спілкування як одна з основних потреб людини. Культура спілкування, її вербальні і невербальні складові. Види, такт, стиль спілкування. Спілкування як прояв комунікативних здібностей і професійної компетентності. Формування культури спілкування у студентів. Поняття про техніку спілкування.

Модуль 4.

Теоретико-методичні аспекти організації виховної роботи наставника студентської групи

Тема 4.1 Методика роботи наставника студентської групи

Історична довідка про наставництво. Сучасні дослідження проблеми наставництва. Нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи. Положення про наставника (куратора) студентської групи. Його права, обов'язки та відповідальність. Основні функції та напрями роботи наставника. Види планів з виховної роботи. Методика планування виховної роботи та вимоги до неї. Наставництво за кордоном. Аналіз та розробка планів з виховної роботи.

Тема 4.2 Методика вивчення особистості студента та студентського колективу

Методи вивчення особистості та колективу. Соціометричний тест. Педагогічне спостереження. Опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ю, тестування). Педагогічний експеримент. Метод експертних оцінок (узагальнення незалежних характеристик). Метод колізій. Метод завчасного знайомства зі студентами. Метод аналізу результатів діяльності студентів. Метод вивчення умов життя і

виховання студентів. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.

Орієнтовна програма вивчення особистості студента та схема психолого-педагогічної характеристики студента. Орієнтовна програма вивчення колективу студентської групи та схема характеристики студентського колективу.

Тема 4.3 Формування лідерських якостей студентів аграрних і природоохоронних вищих навчальних закладів

Ретроспективний аналіз підходів до визначення поняття «лідерства». Філософсько-соціологічні та соціально-психологічні теорії лідерства. Сутність понять «лідер» і «лідерство» в контексті специфіки агропромислового комплексу України. Методологічні засади формування лідерських якостей студентів аграрних і природоохоронних закладів освіти. Аналіз якостей лідерів у вітчизняній та світовій педагогічній думці. Структура лідерських якостей майбутнього фахівця агропромислового комплексу.

Тема 4.4 Технологія організації педагогічної взаємодії викладача-наставника зі студентами

Проблема педагогічної взаємодії досить давно виступає предметом психологічних і педагогічних досліджень. В даний час її актуальність визначається змінами в сучасній системі освіти: йде пошук і обґрунтування найбільш ефективної моделі, стратегії взаємодії учасників освітнього процесу, що сприятиме розвитку особистості як студентів, так і викладачів.

В зазначеній темі розкривається сутність понять «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «культура педагогічної взаємодії» та їх взаємозв'язок, розглядаються суттєві характеристики взаємодії (активність, усвідомленість і цілепокладеність, системність, багатоаспектність). Пропонується чотирьохкомпонентна модель культури педагогічної взаємодії: аксіологічний, технологічний, творчий, особистісний компоненти.

Слухачі семінару знайомляться зі сценарним підходом до взаємодії, алгоритмом сценарного підходу до побудови взаємодії викладача із студентом.

Розглядається поняття педагогічної толерантності як умови реалізації педагогічного партнерства. Вивчаються умови формування педагогічної взаємодії (переорієнтація навчально-професійного спілкування на творчу діяльність, реалізація суб'єкт-суб'єктного характеру, активізація емоційної сфери, точність, виразність, експресивність та образність мови, постійна увага до розвитку емпатійних почуттів та вмінь учасників взаємодії, застосування на заняттях методик вимірювання, оцінки і самооцінки різних показників культури взаємодії. Характеризуються методи організації педагогічної взаємодії, критерії, показники та рівні сформованості культури педагогічної взаємодії.

Тема 4.5 Суїцид як соціально-психологічне явище. Діяльність соціальних служб для молоді

Психологічні фактори та причини суїцидів у юнацькому віці. Категорії людей здатних до суїциду. Ознаки суїцидальної поведінки. Аналіз відношення деяких соціальних груп до суїцидів. Типи самогубних схильностей та засоби запобігання суїцидів.

Мережа соціальних служб для молоді у м. Києві: напрями діяльності, контактні телефони. Молодь як об'єкт соціально-педагогічних досліджень. Профілактика і корекція асоціальної поведінки студентів.

Тема 4.6 Етика викладача вищої школи

Тема „Етика викладача вищої школи” містить теоретичні та практичні аспекти формування у викладача вищого навчального закладу етичної професійної культури, знайомить слухачів із вимогами до професійно-моральних якостей викладача, основними етичними принципами та нормами поведінки педагога, його етикетною культурою.

Тема 4.7 Педагогічна майстерність наставника студентської групи

Педагогічна майстерність наставника студентської групи. Провідні складові педагогічної майстерності: педагогічна спрямованість особистості наставника, професійне знання, здібності

до педагогічної діяльності, педагогічна техніка. Педагогічні здібності та уміння.

Тема 4.8 Рекомендації з виконання випускної роботи семінару наставників студентських груп

Орієнтовні теми випускних робіт. Актуальність теми в теорії та на практиці. Характеристика навчально-методичної літератури та планів з виховної роботи. Вимоги до написання випускної роботи. Орієнтовна структура, мета, зміст, загальний обсяг випускної роботи.

Модуль 5.

Методика формування студентського колективу

5.1 Формування колективу студентської групи

Проблема формування колективу в психолого-педагогічних дослідженнях. Поняття “група”, “колектив”, “гурт”, “спільнота”. Ознаки колективу. Типи та функції колективу. Стадії розвитку колективу. Методика перспективних ліній та принцип паралельної дії А.С. Макаренка. Міжособистісні взаємини в колективі. Сучасний погляд на принцип виховання особистості в колективі і через колектив. Шляхи гуртування колективу. Причини спадів згуртованості колективу та способи боротьби з ними.

5.2 Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи

Актуальність проблеми студентського самоврядування. Проблеми студентського самоврядування у законодавчих та нормативно-правових документах з вищої освіти. Студентське самоврядування у ВНЗ: суть, структура, форми роботи. Європейський вибір України та питання утвердження студентського самоврядування. Досвід впровадження студентського самоврядування у ВНЗ. Всеукраїнська студентська рада як представницький орган студентів на державному рівні. Поняття про студентське самоврядування. Історичний аспект розвитку самоврядування.

Проблема студентського самоврядування в психолого-педагогічних дослідженнях. Лідерство в колективі. Участь лідерів у діяльності студентського самоврядування.

5.3 Управління конфліктними ситуаціями в групі

Соціально-психологічний клімат колективу. Фактори впливу на соціально-психологічний клімат колективу. Проблема спілкування і психологічної сумісності. Виробничі конфлікти: джерела, види, форми, динаміка. Основні моделі та стилі поведінки при розв'язанні конфліктів. Рекомендації для попередження та розв'язання конфліктних ситуацій.

5.4 Лідерство як центр групових процесів

Поняття про керівництво та лідерство. Теорії лідерства. Типи лідерів у соціальних групах. Фактори, що впливають на формування особистості лідера. Якості і риси лідера. Типологія стилів керівництва.

Модуль 6.

Негативні явища у студентському середовищі та їх профілактика. Виховання здорового способу життя

6.1 Виховання у студентів-аграрників несприйнятливості до тютюнопаління

Історія тютюнопаління на території України. Механізми та наслідки впливу тютюну на організм молодої людини. Процес формування тютюнової залежності. Як викликати у студентів бажання покинути палити і навчити відмовлятися, коли їм пропонують закурити. Причини, які утримують від паління. Поради вчених щодо викорінення негативних звичок. Скажемо палінню – прощай! Декларація незалежності від тютюну. Програма «П'ятнадцять кроків відмови від куріння». Матеріали наставникам для проведення організаційно-виховної години на тему «Виховання несприйнятливості до тютюнопаління».

6.2 Виховання у студентів несприйнятливості до вживання алкоголю

Мета, завдання і зміст антинаркогенного виховання студентської молоді. Характеристика наркотичних речовин. Ознаки синдрому залежності. Стадії вживання психоактивних речовин. Профілактика вживання наркотичних речовин.

Статистичні дані щодо наслідків алкоголізму. Причини, які штовхають молодь до вживання спиртного. 9 безглузвих причин починати пити. Що означає «пити з відповідальністю»? Шкода і користь від пива. Анкета «Здоровий спосіб життя молоді». Матеріали для проведення організаційно-виховної години на тему: «Виховання несприйнятливості до алкоголю».

6.3 Здорове харчування – важлива умова підвищення опірності організму

Поняття здорового способу життя та здорового харчування. Статистичні дані щодо стану здоров'я української молоді. Порушення режиму харчування, праці, відпочинку, стреси, навантаження, наслідки шкідливих звичок як причини хвороб. Найпоширеніші хвороби серед молоді. Складові частини здоров'я. Поняття стану здоров'я, здорового способу життя. Складники здорового способу життя.

Рациональне харчування та його складові: правильний баланс білків, жирів, вуглеводів, вітамінів; щоденне вживання фруктів та овочів; режим харчування. Анкета «Здоров'я та здоровий спосіб життя». Аналіз результатів анкетування студентів.

6.4 СНІД – небезпечна реальність сьогодення

СНІД та хвороби, що передаються статевим шляхом, – медико-соціальні проблеми. ВІЛ/СНІД: інформація та статистика. Шляхи розповсюдження ВІЛ-інфекції та підходи до лікування. Соціальна політика у сфері проблеми розповсюдження ВІЛ/СНІДу. Профілактика СНІДу та захворювань, що передаються статевим шляхом.

Ризикована статеві поведінка як фактор поширення ВІЛ/СНІДу серед студентської молоді.

Орієнтовна тематика випускних робіт

1. Формування творчої особистості майбутніх фахівців у процесі культурно-просвітницької роботи.
2. Методи діагностики творчих здатностей особистості студента.
3. Культурно-просвітницька робота та її вплив на формування гармонійної особистості.
4. Формування екологічної культури студентів аграрних ВНЗ.
5. Формування естетичної культури студентів аграрних ВНЗ.
6. Гендерний аспект виховання студентської молоді.
7. Формування у студентів несприйнятливості до вживання алкоголю, тютюну та наркотиків.
8. Вплив соціальної групи на поведінку особистості.
9. Особливості юнацького віку та їх врахування у виховній роботі.
10. Діагностика та розвиток здібностей студентів.
11. Вивчення та урахування темпераменту студентів у виховній роботі.
12. Шляхи формування колективу студентської групи.
13. Засоби формування позитивного психологічного клімату у студентському колективі.
14. Становлення студента як особистості під впливом наставника академічної групи.
15. Адаптація студентів 1 курсу до нових умов навчання у ВНЗ.
16. Педагогічна діяльність наставника студентської групи у ВНЗ.
17. Стилi управління студентським колективом та вплив особистості наставника на виховний процес.
18. Управління міжособистісними конфліктами у студентській групі.
19. Особистість лідера та його вплив на розвиток студентської групи.
20. Використання надбань видатних українських і зарубіжних педагогів у вихованні студентської молоді.
21. Управління конфліктними ситуаціями в групі.

22. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи.
23. Формування колективу студентської групи.
24. Завдання та функції наставників груп старших курсів.
25. Соціально-психологічні механізми впливу засобів масової інформації.
26. Адаптація студентів-першокурсників до умов навчання та проживання.
27. Методика педагогічного дослідження.
28. Суїцид як соціально-психологічне явище. Діяльність соціальних служб для молоді.
29. Виховна робота наставника 1 курсу: напрямки, планування, дієвість.
30. Технологія організації педагогічної взаємодії викладача-наставника зі студентами.
31. Діагностика особистості студента. Соціометрична методика.
32. Методика вивчення особистості студента та студентського колективу.
33. Методика роботи наставника студентської групи.
34. Методика формування комунікативних вмінь та навичок студентів аграрних ВНЗ під час позааудиторної роботи.
35. Екологічний аспект виховання та умови формування екологічної культури і свідомості студентів аграрних ВНЗ.
36. Методика формування культури міжстатевих стосунків студентської молоді.
37. Моральне виховання як пріоритетний напрямок виховної роботи.
38. Сучасні концепції і технології виховання громадянина України.
39. Особливості виховної роботи в закордонних аграрних університетах.
40. Організаційні форми та основні методи виховання у ВНЗ.
41. Основні закономірності, принципи, напрями виховання.
42. Виховний простір як чинник впливу на розвиток молоді.
43. Система виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України.
44. СНІД – небезпечна реалія сьогодення.

45. Здорове харчування – важлива умова підвищення опірності організму.
46. Виховання у студентів несприйнятливості до вживання алкоголю.
47. Виховання у студентів-аграрників несприйнятливості до тютюнопаління.
48. Лідерство як центр групових процесів.
49. Структура міжособистісних взаємин у студентській групі.

Рекомендації з виконання випускної роботи семінару

Випускна робота – це заключний етап навчання наставників студентських груп. Мета випускної роботи – систематизація, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань слухачів семінару з основ методики виховної роботи наставника студентської групи.

Випускна робота складається зі вступу, 2 або 3 розділів, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг випускної роботи – 50-60 сторінок

У випускній роботі необхідно звернути увагу на актуальність проблеми, що розглядається, в теорії і практиці виховної роботи; проаналізувати науково-методичну літературу з питання; підготувати висновки та рекомендації щодо роботи з студентською групою.

Орієнтовна структура випускної роботи

Титульна сторінка

Анотація

Зміст випускної роботи (план)

Вступ

Розділ 1. Сучасні проблеми виховання студентської молоді

1.1 Аналіз концепції виховання громадянина України

1.2 Студентство як соціальна група

1.3 Форми і методи виховання особистості майбутнього фахівця

Розділ 2. Дослідження структури міжособистісних взаємин у студентській групі

2.1 Особливості формування колективу студентської групи

2.2 Методика дослідження структури міжособистісних взаємин у студентській групі

2.3. Аналіз структури міжособистісних взаємин та рекомендації щодо її оптимізації

Висновки

Список використаної літератури

Додатки (анкети, плани, сценарії, фотографії тощо)

Орієнтовний зміст 2 (практичного) розділу випускної роботи

1. Список студентської групи.
2. Результати проведеного в групі соціометричного дослідження
3. Результати дослідження морально-ділових та зовнішньо-емоційних якостей студентів.
4. Характеристика студентської групи як колективу.
5. Характеристика особистості студента (наприклад, старости групи).
6. Звіт з виховної роботи за навчальний рік.
7. Результати анкетувань, опитувань, бесід зі студентами тощо, які проводив наставник протягом навчального року.
8. Аналіз успішності навчання студентів групи.
9. Структура студентського самоврядування на рівні академічної групи.

Схема психолого-педагогічної характеристики студентського колективу

- Соціально-демографічна характеристика студентської групи.
- Структура міжособистісних взаємин в студентській групі. Мікрогрупи, їх спрямованість. Лідери, відторгнуті, ізольовані. Соціометричний статус студентів.
- Психологічний клімат колективу. Конфлікти в колективі.
- Рівень розвитку студентської групи як колективу. Згуртованість групи.
- Успішність групи у навчанні.
- Організованість групи. Актив групи. Зв'язок студентського колективу із університетським. Активність студентської групи.

Список рекомендованої літератури

1. Авдєєва І.М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / І.М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – К. : Професіонал, 2007. – 298 с.
2. Агарков В.І., Швидкий О.В., Северин Г.К., Бугашева Н.В., Ніколаєнко В.В. Формування, оцінка та корекція здорового способу життя студентів: Методичні рекомендації. – Донецьк, 2001. – 15 с.
3. Айнштейн В. Преподаватель и студент: практика общения // Высшее образование в России. - 1998. - №2. - С. 51-58.
4. Александрова Т. “Найбільше щастя в житті – здоров’я”// Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – № 4 (10). – С. 84-86.
5. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. - М.: Просвещение. – 1989. – 224 с.
6. Антіпов Ю.С., Лісчишин Г.В. Ставлення студентської молоді до фізичної культури та здорового способу життя // Фізичне виховання – здоров’я студентів: Матеріали науково-методичної конференції. – Донецьк, 2003. – С. 20-22.
7. Баранова С.В. Стань свободным от вредных привычек / С.В. Баранова. – Москва : Центр психофизического совершенства “Единение”, 2007. – 184 с.
8. Барановська Л.В. Формування культури мови студентів аграрного вузу (на матеріалах навчання з дисципліни «Ділова українська мова»): Дис...канд. пед. наук: 13.00.04. - К., НАУ. - 1995. – 236 с.
9. Бевз Г.М., Главник О.П., Технологія проведення тренінгів здорового способу життя молоді. – К., 2005. – 176 с.
10. Бойченко Т.Є. Освітні програми формування здорового способу життя молоді. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2005. – 120 с.
11. Бондаренко З.П. Виховні можливості вищої школи: проблеми та перспективи // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. №6. – С. 63-66.
12. Варвачук Н., Презлята Г. Чинники формування свідомого ставлення до власного здоров’я // Педагогіка, психологія та

- медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 24-25.
13. Виноградов В., Синюк А. Програмно-целевой подход к деятельности академических групп // Высшее образование в России. - 1997. - №2. - С. 114-116.
 14. Винтин И.А. Организация воспитательной работы в вузе во внеурочное время / И.А. Винтин // Педагогика. - 2004. - № 9. - С. 58-64.
 15. Виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі. – І.В. Сопівник, В.П. Лисенко, Р.В. Сопівник – К.: Видавничий центр НАУ, 2007. – 217 с.
 16. Виховна робота в технікумах, коледжах. З досвіду роботи вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації. – К.: Навчально-методичний центр, вид-во «Інтас». – 2005. – 192 с.
 17. Виховна робота зі студентською молоддю: навчальний посібник / За заг. ред. Т.Ю.Осипової. – Одеса: Фенікс. – 2006. – 288 с. – С.57-59.
 18. Воронін Д.Є., Воронін М.М., Окса Д.Є., Окса М.М. Загальнопедагогічний і психологічний аналіз сутності і компонентів здорового способу життя студентів економічних спеціальностей // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 6. – С. 3-21.
 19. Воспитательный процесс в высшей школе: его эффективность. Социологический аспект / Е.А.Якуба, В.Л.Арбенина, А.И.Андрющенко и др. - К.: Вища школа, 1988. – 275 с.
 20. Воспитательный процесс: изучение эффективности : метод. реком. / Под ред. Е.Н. Степанова. - М. : Сфера, 2003. – 121 с.
 21. Вострокнутов Л.Д. Заповіт віків: здоровий спосіб життя українського народу / Національний університет внутрішніх справ. – К., 2004. – 160 с.
 22. Галєєва А.П. Деякі питання організації виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі / А.П. Галєєва // Наука і методика : зб. наук.-метод. праць. – К. : Аграрна освіта, 2006. – Вип. 7. – С. 150-154.
 23. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія : навчальний посібник. / В.М. Галузинський, М.Б.

- Свтух - К. : Вища школа, 1995. – 237 с.
24. Голошівець С. Виховання сучасної студентської молоді - фундамент майбутнього / С. Голошівець // Вища освіта України. - 2002. - № 4. - С. 114-116.
25. Дем'янук Т. Виховний процес у вищому закладі освіти. – К., 2003. – 227.
26. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). - К.: Райдуга. - 1994. – 61 с.
27. Дубасенюк О.А. Методичні рекомендації керівнику академічної групи з виховної роботи серед студентів педагогічного університету. – Житомир, 2000.
28. Дьомін А.І., Жалдак Л.М. Основні напрями нейтралізування причин спаду згуртованості малої групи // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. - К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. - Вип. 21. - С. 47-52.
29. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти: Монографія. – К.: НАУ, 2007. – 210 с.
30. Жалдак Л.М. Роль наставника на першому етапі гуртування студентської групи // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. - Ніжин. - 1998. - С. 174-177.
31. Жінки-освітянки Національного аграрного університету : довід. вид. / Уклад. : Л.П. Полозенко, Л.Ю. Кучерук. — К. : НАУ, 2007. — Ч. 1. — 90 с.
32. Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи / Укладачі: Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с.
33. Журнал та основні нормативно-правові і організаційно-методичні матеріали наставника студентської групи. Видання 3, перепоб і доп. / Укл. В.І. Рябченко. – К.: Видавничий центр НАУ. – 2001. – 200 с.
34. Завидівська Н. Сучасні напрями формування навичок здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів / Н. Завидівська // Рідна школа. - 2005. - № 1. - С. 19-20.
35. Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки» (від 18.11.2003 р. №1281-IV) // Офіційний вісник України. - 2003. - №37. - С. 84.

36. Закон України. Про внесення змін і доповнень до закону Української РСР «Про освіту». - К.: Генеза. - 1996. – 36 с.
37. Збірник сценаріїв культурно-виховних заходів. Вип. 1. - Наук-метод. центр аграрної освіти. – К., 2003. – 66 с.
38. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закладів. - К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. - 1997. – 302 с.
39. Івахненко Т.П. Формування сексуальної культури студентів у навчально-виховному процесі // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О.Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2010. – Вип. 155. – ч. 1. – С. 262-268.
40. Кайдун В.Д., Пилінська Я.Б. До питання про вплив куратора-мовознавця вузу на формування особистості студента // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 21. – С. 3-8.
41. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник - К.: Вища шк., 1997. - 304 с.
42. Карр А. Единственный способ навсегда бросить курить / Аллен Карр. - Москва : Добрая книга. - 2002.
43. Карр А. Легкий способ бросить курить / Аллен Карр. - Москва : Добрая книга. - 2002. - 87 с. (www.dkniga.ru) (<http://lib.aldebaran.ru>)
44. Карр А. Легкий способ бросить пить / Аллен Карр. – Москва : Добрая книга. - 2002. - 115 с. (www.dkniga.ru) (<http://lib.aldebaran.ru>)
45. Кірдан О.Л. Становлення класного керівництва в навчальних закладах України середини ХІХ - початку ХХ століття // Наукові записки: Зб. наук. статей НПУ ім. М.П.Драгоманова. - К.: НПУ. - 1999. - Ч.2. - С. 70-82.
46. Ковалева В. Студент и преподаватель глазами студента // Высшее образование в России. - 1996. - №3. - С. 51-54.
47. Ковальчук Л. Виховання здорового способу життя у студентів з урахуванням історичних традицій // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 1999. - №3. - С. 247-257.

48. Колибаб'юк Я.С. Позанавчальна діяльність як засіб формування особистості студента у університетах США: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. - К., 1993. – 113 с.
49. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах (общие и возрастные особенности). - Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 352 с.
50. Колызаева Н.Г. Формирование адаптивных характеристик личности у студентов на начальном этапе обучения: Дис... канд. психол. наук: 19.00.01. / ЛГУ. - Л., 1989. – 175 с.
51. Концепція виховної роботи в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Затверджена вченою радою НАУ 26.05.2005 р. // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 10-19.
52. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН 25.06.2009. Протокол № 7/2-4 // Журнал та методичні матеріали наставника студентської групи. Укладачі Лисенко В.П., Сопівник Р.В., Сопівник І.В. – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2010. – 124 с. – С. 5-9.
53. Концепція національно-патріотичного виховання молоді (від 27 жовтня 2009 р.)
54. Концепція освіти “рівний – рівний” щодо здорового способу життя серед молоді України: Навчально-методичний посібник. - К.: Навчальна книга, 2002. – 23 с.
55. Концепція превентивного виховання дітей і молоді. Затверджена Президією АПН України 25.02.1998 р. // Робоча книга вихователя. Випуск 1 / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. - Тернопіль: ТОІППО, 2000. - 300 с. – С. 90-98.
56. Корольчук О. Організаційно-виховна робота серед студентів / О. Корольчук, М. Поночовний // Освіта. - 2004. - 21-24 січня (№ 4). - С. 8-9.
57. Красовицкий М.Ю. Педагогика А.С.Макаренко: какой она видится в конце XX столетия ? // Педагогика. - №1. - 1996. - С. 61-68.
58. Красовицкий М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та

- американської педагогіки. - К.; Нью-Йорк: Педагогічна думка. - 1998. – 160 с.
59. Кручек В.А. Аналіз реалізації педагогічної взаємодії в системі «викладач-студент» // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. №6. – С. 96-99.
60. Кручек В.А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навчальний посібник. – НАКККиМ, 2010. – 188 с.
61. Кручек В.А. Формування комунікативних умінь студентів: Монографія. – К.: НАУ, 2007. – 147 с.
62. Куриленко Т.М. Научные основы работы куратора академической группы. - Минск: Высшая школа. - 1982. – 111 с.
63. Кухтевич Т.Н. Роль куратора в обучении и воспитании студентов // Вестник МГУ - 1980. - №5. - С. 65-70.
64. Лапаєнко С.В. Поняття про здоровий спосіб життя // Здоров'я України. – 1998. – № 12-14. – С. 23-24.
65. Лосєва Н.М. Самореалізація викладача-куратора – Донецьк, 2004. - 227 с.
66. Лузан П.Г. Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я в галузі сприяння здоров'ю людини / П.Г. Лузан, О.О. Єжова // Освіта і здоров'я : формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального закладу : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. – С. 202-207.
67. Лузан П.Г. Педагогические условия формирования коллектива студенческой группы / на примере с.-х. вузов / : Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / КГУ им. Т.Г.Шевченко - К., 1987. – 178 с.
68. Лях В.В. Напрями профілактики ВІЛ/СНІДУ у закладах освіти // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. №6. – С. 108-110.
69. Марисова Л.И. Студенческий коллектив: основы формирования и деятельности. - К.: Вища школа, 1984. – 525

- с.
70. Матюша І.К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система (психолого-педагогічний аспект): Навч.-метод. посібник: ІЗМН, 1997. – 188 с.
 71. Мафтин Л.В. Виховна робота у вузі. Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2001. – 168 с.
 72. Маценко Л.М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія. – К. : НАКККіМ, 2010. – 402 с.
 73. Маценко Л.М., Матвієнко О.Ю. Організація виховної роботи наставника студентської групи // Теоретичні питання освіти і виховання Київського національного лінгвістичного університету. – К. : КНЛУ, 2010. - № 42.
 74. Маценко Л.М., Сопівник Р.В. Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя / Л.М. Маценко. – К. : ДАКККіМ, 2009. – 40 с.
 75. Методика виховної роботи наставника студентської групи. Навчальна програма науково-методичного семінару для наставників студентських груп вищих аграрних закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: Видавничий центр НАУ. – 2004. – 23 с.
 76. Навчальний посібник з організації виховної роботи в ОНУ ім. І.І.Мечнікова / Укл. Ткаченко Т.І. – О.: «Астропринт», 2003. – 95 с.
 77. Науково-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі / Грабовська Т.О. - К.: МАУП. - 1999. – 134 с.
 78. Наумчук А.П. Педагог-куратор – провідна ланка у вихованні студентського колективу // Сучасні підходи до проблеми виховання студентської молоді. – Рівне, 2000.
 79. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. - К.: “Шкільний світ”. - 2001. – 24 с.
 80. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи / Укл. В.І. Рябченко, - 2001. – 220 с.
 81. Організація виховної роботи серед студентів: Методичні рекомендації / Укл. Демчук В.С., Соловей М.І. – К.: КДЛУ, 1998. – 64 с.
 82. Організація навчально-виховного процесу. Досвід роботи

- вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. – К.: Навчально-методичний центр, Випуск 4. – 2004. – 200 с.
83. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти: Методичні рекомендації / Укл.: В.Д.Базилевич, М.І.Поночовний, Н.І. Косарева. -К.: ІЗМН. - 1997. – 28 с.
84. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива. - Л.: Наука, 1981. - 191 с.
85. Пінчук І.М. Формування навичок здорового способу життя та навчання здоров'я на життєвих прикладах // Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції “Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії й практики”. – К., 2002. – С. 19-34.
86. Планування і проведення організаційно-виховної роботи серед студентів: Методичні рекомендації / Укл.: В.Д. Базилевич, М.І.Поночовний, І.В.Дзевульська. - К.: ІЗМН. - 1997. – 28 с.
87. Політика і стратегія Української держави в галузі охорони здоров'я // Матеріали науково-практичної конференції 20-21 травня, 1999 р. Одеса. – Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 1999. – 198 с.
88. Полозенко О.В. Організаційно-методичні умови удосконалення педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 / О.В. Полозенко. - Тернопіль, 2003. – 20 с.
89. Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В.Петровского, М.: Педагогика, 1979. – 240 с.
90. Робоча книга вихователя. Випуск 1 / Укладачі О.І. Тимчишин, В.І. Уруський. - Тернопіль: ТОІППО, 2000. - 300 с.
91. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О.Яременко, О.Балакірєва, Н.Бутенко, О.Вакуленко та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.
92. Романова С.В. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах: Автореферат, Луганськ, 2006.
93. Семиченко В.А. Психологія соціальних відносин. - К.:

- «Магістр-S», 1999. – 168 с.
94. Скоробагатько С. Кухоль пива // Сільські вісті – 2004. – 14 вересня.
95. Соколова І.В. Інститут кураторів у вузі. // Освіта і управління. - 1998. - № 4. - С. 74-82.
96. Соколовская О.В. Педагогическая деятельность наставника академической группы первого курса как фактор ее подготовки к самоуправлению / на материале технических вузов / : Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Минский гос. пед. ин-т им. А.М.Горького. - Минск, 1989. – 178 с.
97. Соловей М.І., Демчук В.С. Виховна робота у вищому навчальному закладі – К., 2003. – 275 с.
98. Сопівник Р.В., Сопівник І.В. Експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол.: Д.О.Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2010. – Вип. 155. – ч. 1. – С. 282-286.
99. Социализация молодежи: Круглый стол в НИИ общих проблем воспитания // Советская педагогика. - 1990. - №3. - С. 149-150.
100. Социально-психологический климат коллектива / Отв. ред. Е.В.Шорохова, О.И.Зотова. - М.: Наука. - 1979. – 176 с.
101. Соціальне значення молоді у пропаганді здорового способу життя: Навчально-методичний посібник / С.В. Мединський. – Чернівці, 2004. – 76 с.
102. Стахневич В.И. Педагогические основы формирования ученического коллектива учебно-производственной группы среднего профессионально-технического училища: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. / НИИ педагогики УССР. - К. - 1978. – 120 с.
103. Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи. Уклад.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болубаш, В.Д. Шинкарук, К.М. Левківський, В.І. Даниленко; Відп. ред. М.Ф. Степко. – К.: Освіта України, 2005. – 49 с.
104. Студенческое самоуправление: социально-психологические аспекты. - А.С.Чернышов, Н.С.Степашов, Е.И. Дымов и др. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 1990. – 104 с.

105. Суходольська Л.В., Фіцула М.М. Методика виховної роботи. - Тернопіль. - 1998.
106. Сухомлинський В.О. Виховання у учнів любові і готовності до праці (узагальнення досвіду роботи Павлиської школи Кіровоградської області). - К.: Радянська школа, 1959. – 46 с.
107. Сущенко Л.П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1999. – 308 с.
108. Теслюк В.М., Шовкун Л.М., Лузан П.Г. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: навчальний посібник. – К.: НУБіП України, 2009. – 194 с.
109. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч.посіб. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – С. 369-384.
110. Формування здорового способу життя: Навч. посібн. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців/ О.Яременко, О.Вакуленко, Л.Жаліло, Н.Комарова та ін. - К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.
111. Формування здорового способу життя: проблеми і перспективи / О.Яременко, О.Балакірєва, О.Вакуленко та ін. - К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 207 с.

АНКЕТА

**«ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК ОДИН ІЗ
НАПРЯМКІВ ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАСТАВНИКА
СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ»**

Шановні наставники! Вашій увазі пропонується анкета, метою якої є виявлення Вашого ставлення до здорового способу життя, як одного із напрямків виховної роботи наставника студентської групи. Анкета анонімна. Дякуємо за відверті відповіді.

1. На Вашу думку здоровий спосіб життя це.....

А. відмова від шкідливих звичок

Б. заняття спортом

В. Ваш варіант відповіді

2. Яку роботу щодо формування здорового способу життя Ви проводите зі студентами як наставник?

3. Чи змінюють студенти своє ставлення до здорового способу життя після проведеної з ними виховної роботи?

А. так

Б. ні

4. Що викликає у Вас найбільше труднощів у виховній роботі з формування здорового способу життя?

5. Як Ви вважаєте, яку кількість виховних заходів з питань здорового способу життя потрібно проводити зі студентами?

6. Чи згодні Ви з тим, що наставник повинен не тільки вести здоровий спосіб життя, а й бути прикладом для інших, пропагувати та виховувати здоровий спосіб життя?

А. так

Б. ні

В. свій варіант відповіді

7. Які форми та методи слід використовувати при інформуванні студентів про здоровий спосіб життя?

А. бесіда

Б. кінофільм

В. презентація

Г. свій варіант відповіді

8. Як Ви вважаєте, студентській групі потрібен наставник?

А. так

Б. ні

9. Чи відчуваєте Ви, що потрібні групі, чи звертаються до Вас студенти за допомогою, порадою?

А. так

Б. ні

10. Чи маєте Ви педагогічну освіту?

А. так

Б. ні

В. я навчався на семінарі з підвищення педагогічної майстерності викладачів в НУБіП України

Г. я навчався на семінарі для наставників студентських груп перших курсів в НУБіП України

Д. я навчався на педагогічному факультеті в НУБіП України

Е. свій варіант відповіді

11. Який Ви маєте стаж роботи наставником студентської групи?

12. Як Ви вважаєте, чи потрібні семінари для наставників студентських груп перших курсів?

13. Ваші пропозиції щодо організації семінарів для наставників.

Дякуємо за участь у анкетуванні!

АНКЕТА

«НАСТАВНИК ОЧИМА СТУДЕНТІВ»

Шановні студенти! Просимо Вас відповісти на запитання анкети, мета якої – виявити Ваше ставлення до наставника студентської групи. Анкетування анонімне.

1. Вкажіть прізвище, ім'я, по батькові наставника вашої групи.
2. Яку допомогу Ви отримали від наставника? А яку б хотіли ?
3. Які виховні заходи проводив з групою наставник? Які найбільше запам'яталися? Чому?
4. Чи відвідував наставник гуртожиток, де Ви проживаєте?
так;
ні.
5. Чи отримали Ви від наставника потрібну Вам інформацію про навчальний заклад?
так;
ні.
6. Як Ви можете охарактеризувати періодичність спілкування з наставником ?
1 раз в тиждень;
1 раз в 2 тижні;
1 раз в місяць;
Зовсім не зустрічаємось.
7. Скільки часу приділяє наставник спілкуванню з групою?
1 пара в тиждень;
1 пара в 2 тижні.
8. Чи завжди міг наставник дати відповіді на ваші запитання?
так;
ні;
9. Ваші пропозиції щодо поліпшення роботи наставника.

Дякуємо за участь у анкетуванні!

ДІЯЛЬНІСТЬ НАСТАВНИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Леся МАЦЕНКО, Наталія ГНАТІВ

Постановка проблеми. Актуальність даної теми полягає в тому, що важливу роль у вихованні студентської молоді, у тому числі й у формуванні здорового способу життя, відіграє наставник студентської групи, який належить до мікросередовища (найближчого оточення) студента у період його навчання. Значна частина молоді – це студенти. Прикро констатувати, що студенти НУБіП України, нажаль, також знаходяться під впливом негативних звичок.

У зв'язку з цим **метою** нашого дослідження стало вивчення діяльності наставників Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) та місця в ній формування здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Проблема наставництва не могла залишити байдужими науковців, тому питання діяльності наставника студентської групи відображені у дослідженнях таких вчених: Т.Н. Кухтевич (роль куратора в навчанні і вихованні студентів), Т.М. Куриленко (наукові основи роботи куратора академічної групи), О.В.Соколовська (педагогічна діяльність наставника академічної групи першого курсу як фактор її підготовки до самоврядування), Н.Г. Ничкало (наставництво в системі професійно-технічної освіти), О.Л. Кірдан (становлення класного керівництва в навчальних закладах України середини ХІХ - початку ХХ століття), І.В. Волкова (студентська група - центр ідейно-виховної роботи в вузі), В.Д. Базилевич (організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр вищого навчального закладу освіти), М.Ю. Красовицький (проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки), В.С. Демчук (діяльність інституту наставників академічних груп як важлива структурна ланка у виховній системі університету) та інших дослідників. Проблемою виховання студентської молоді вищого аграрного навчального закладу займалися ряд вчених: Лузан П.Г. (педагогічні умови

формування колективу студентської групи), Жалдак (Маценко) Л.М. (гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти), Сопівник І.В. (виховання громадянина в аграрному вищому навчальному закладі), Сопівник Р.В. (експериментальна робота з удосконалення виховної роботи зі студентською молоддю), Яшник С.В. (статеве виховання фахівця-аграрника), Стахневич В.І. (педагогічні основи формування учнівського колективу навчально-виробничої групи середнього професійно-технічного училища), Рябченко В.І. (нормативно-методичні матеріали наставника студентської групи), Галєєва А.П. (організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі) та інші дослідники.

Але ми не знаходимо робіт, у яких би розв'язувалось питання діяльності наставника студентської групи щодо формування здорового способу життя студентської молоді.

Кафедрою педагогіки спільно з відділом з виховної роботи та студентських справ НУБіП України розроблено робочу програму науково-методичного семінару «Методика виховної роботи наставника студентської групи». Семінар працює з 1997 року і щороку наставники студентських груп перших курсів проходять підвищення кваліфікації на цьому семінарі. Програмою семінару передбачено опрацювання тем, що стосуються однієї з актуальних проблем у роботі зі студентською молоддю – формування здорового способу життя, а саме розділ «Негативні явища у студентському середовищі та їх профілактика. Виховання здорового способу життя» містить теми: «Виховання у студентів-аграрників несприйнятливості до тютюнопаління», «Виховання у студентів несприйнятливості до вживання алкоголю», «Здорове харчування – важлива умова підвищення опірності організму», «СНІД – небезпечна реальність сьогодення» [1, С.229-241].

На першому етапі експериментальної роботи нами було проведено анкетування наставників 1 курсу НУБіП України (всього 40 осіб). На запитання анкети «Виховання здорового способу життя як один із напрямів виховної роботи наставника студентської групи» наставники відповіли під час роботи семінару (22 вересня 2010 року).

Ми намагались виявити, як наставники розуміють поняття «здоровий спосіб життя» і отримали такі результати: 50% викладачів відповіли, що це відмова від шкідливих звичок; 45% опитаних – це заняття спортом; 2,5% респондентів відповіли так: походи вихідного

дня; збалансоване харчування, якісні продукти, позитивне мислення; відповідність бажань і можливостей; вміння дотримуватись міри; комплекс виховних заходів, а також духовне, моральне, естетичне самовдосконалення; різносторонній гармонійний інтелектуальний і фізичний розвиток; дотримання певного режиму і раціону харчування; відповідна система життєвих цінностей.

Анкетування також показало, що бесіду, як одну з форм інформування студентів про здоровий спосіб життя, використовують 77,5% викладачів, кінофільми – 32,5% наставників; презентації - 27,5% викладачів; власний приклад, бесіди з лікарями, психологами, дискусії, екскурсії, відеоматеріали про наслідки шкідливих звичок та захоплень, організацію спортивних заходів - 2,5% наставників. На запитання «Чи повинен наставник не тільки вести здоровий спосіб життя, а бути прикладом для інших?» 90% викладачів відповіли «так».

На думку наставників, виховні заходи з питань здорового способу життя потрібно проводити: 12,5% викладачів відповіли - щомісяця, 7,5% викладачів - 1-2 рази в семестр; 7,5% наставників – 1-2 рази на місяць; 10% наставників – за потребою; 2,5% респондентів - 1 раз на тиждень, 2,5% викладачів – 1 раз на 2 тижні; 2,5% викладачів – 4 рази на рік; 5% наставників відповіли - якомога більше; 12,5% викладачів – все залежить не від кількості виховних заходів, а від їх якості. Більшість студентів, після проведеної з ними роботи, змінюють своє ставлення до здорового способу життя, на думку 70% викладачів.

Найбільше труднощів у виховній роботі з формування здорового способу життя у наставників викликають такі фактори: складно контролювати студентів; скептичне ставлення студентів до цієї теми; стійкі життєві принципи студентів, що сформувались під час навчання в школі; низький рівень проживання в гуртожитку; слабка зацікавленість студентів, пов'язана з уже сформованим способом життя; велика завантаженість студентів першого курсу; попередній досвід студентів, отриманий з навколишнього середовища, теле -, радіопередач; неймовірна конкуренція з рекламою алкоголю та тютюну; організація харчування в університеті; байдужість студентів до свого здоров'я і небажання змінювати свій спосіб життя; відсутність наочності; нестача спортивного інвентарю; доступність зловживань; важко боротися із шкідливими звичками, особливо у дівчат; складно реалізувати покарання; заважає спосіб життя,

прийнятий у суспільстві; слабкий фізичний розвиток, спричинений сидінням за комп'ютером.

Наставники у виховній роботі зі студентами щодо формування здорового способу життя використовують: власний приклад та авторитет; сприяють відмові від шкідливих звичок і зацікавленню спортом; проводять бесіди, лекції, походи, семінари з метою пропаганди здорового способу життя; наводять приклади життєвих ситуацій; здійснюють колективну та індивідуальну роз'яснювальну роботу; спрямовують студентів до відвідування гуртків; дають настанови; використовують огляд і аналіз різних літературних джерел, відвідують музеї, проводять бесіди з сучасниками та представниками старших поколінь; організують круглі столи на відповідні теми; залучають студентів до експедицій; використовують усну агітацію; організують культурне дозвілля, обговорення пияцтва та наркозалежності.

Проаналізувавши складові здоров'я та здорового способу життя, ми вирішили виявити їх у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка». З цією метою на основі проаналізованих складових нами була складена анкета «Здоров'я та здоровий спосіб життя».

У березні 2010 р. ми опитали 91 студента педагогічного факультету НУБіП України (з них 68 студентів 2, 3, 4 і 5 курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» і 23 студенти 5 курсу спеціальності «Педагогіка вищої школи»). У анкетуванні взяли участь студенти віком від 18 до 24 років, 20 хлопців та 71 дівчина (другий етап дослідження).

Здійснивши діагностику складових здорового способу життя у студентів педагогічного факультету НУБіП України ми виявили, що студенти недостатньо використовують можливості університету щодо організації їх рухової активності. Більшість студентів (60%) харчуються неправильно. Проживання у гуртожитку, на думку 26% студентів, заважає їм повноцінно навчатися і відпочивати. 34% студентів палять, 50% вживають алкогольні напої, 2% вживають алкоголь майже щодня. Статева поведінка 6% студентів є ризикованою, вони змінюють статевих партнерів, не користуються презервативами. 26% студентів оцінили стан свого здоров'я як «задовільний», 8% - «незадовільний». Ми виявили, що студенти мають ряд захворювань (проблеми зі шлунком мають 31% студентів; серцево-судинні хвороби – 19%; порушення постави, сколіоз – 18%). Вести здоровий спосіб життя студентам заважають умови

проживання в гуртожитку, нестача часу та коштів, стреси, лінь. На думку 21% студентів, соціальний педагог не повинен вести здоровий спосіб життя та бути позитивним прикладом для інших.

Ми підготували «Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя» [2], які включають такі матеріали: статистичні дані щодо здоров'я молоді, складові частини здоров'я та здорового способу життя, інформація про організації, які займаються формуванням здорового способу життя, методичні матеріали наставникам щодо виховання несприйнятливості до тютюнопаління та алкоголю, процес формування тютюнової залежності, рекомендації педагогів і психологів щодо викорінення негативних звичок, програма «П'ятнадцять кроків відмови від куріння», статистика щодо вживання алкоголю, причини, які штовхають молодь до вживання спиртного, «Що означає пити з відповідальністю», норми вживання алкогольних напоїв, шкода і користь від пива, вислови відомих особистостей про здоровий спосіб життя, анкета «Здоровий спосіб життя молоді» та список рекомендованої літератури.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, ми вивчили діяльність наставників НУБіП України та місце в ній формування здорового способу життя і дійшли наступних висновків: 1. Хоча більшість наставників не мають педагогічної освіти, рівень їх підготовки суттєво зріс завдяки роботі семінарів для наставників та викладачів. 2. Значна частина наставників ще не має досвіду виховної роботи, тому необхідно продовжувати роботу семінарів для викладачів. 3. На думку наставників і студентів, інститут наставництва повинен функціонувати у внз. 4. Наставники проводять необхідну виховну роботу з формування здорового способу життя, застосовують різні форми і методи, але все ж зустрічаються з рядом труднощів. 5. Наставники позитивно оцінили роботу семінару і висунули ряд пропозицій щодо організації його роботи. 6. Анкетування студентів показало, що наставники працюють зі своїми групами, проводять різноманітні виховні заходи, відвідують гуртожитки. Студенти позитивно оцінили роботу своїх наставників.

У подальшому ми плануємо впровадити розроблені методичні рекомендації для наставників студентських груп щодо виховання здорового способу життя, доповнити їх сценаріями виховних заходів а також вдосконалити роботу семінару для наставників, врахувавши їх пропозиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маценко Л.М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія / Л.М. Маценко. – Київ : НАКККиМ, 2010. – 420 с.
2. Маценко Л.М. Методичні рекомендації наставникам студентських груп щодо виховання здорового способу життя / Л.М. Маценко, Р.В. Сопівник. – Київ : ДАКККиМ, 2009. – 40 с.

ВНЕСОК А.С. МАКАРЕНКА В РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ГРУП ТА КОЛЕКТИВІВ

Про життя і творчість Антона Семеновича Макаренка, його внесок в теорію колективістського виховання, застосування педагогічної спадщини у навчально-виховному процесі написано вже сотні педагогічних праць. Це дисертації, монографії, наукові статті як вітчизняних вчених, так і зарубіжних авторів.

Зважаючи на те, що сьогодні тема колективного виховання є дискусійною, вчені обговорюють доцільність використання елементів педагогічного досвіду Макаренка в навчально-виховному процесі, існує неоднозначне ставлення педагогів до терміна «колектив», до принципу виховання особистості в колективі і через колектив, тема статті є актуальною. Перше, на що натрапляє дослідник груп і колективів, який намагається розібратись у цих соціально-психологічних явищах, це різноманіття точок зору і неоднозначність розуміння термінів.

Походження слова «колектив» дослідив В.І. Александров [2]. Він пише, що слово «колектив» походить від латинського «collectivus», яке означало щось зібране, збірне ім'я і використовувалось як прикметник. Процес перетворення слова «колектив» із загальновживаного на термін автор пов'язує з появою соціальної психології. На початку 20 століття термін «колектив» означає суму індивідів, які складають єдину сукупність, утворену за певною ознакою. Переосмислив зміст поняття «колектив» А.С. Макаренко. На його думку колектив – це живий соціальний організм, заснований на соціалістичному принципі об'єднання. Існує інша точка зору, за якою А.С. Макаренко вживав термін «колектив» у значенні виховної общини [6].

Антон Семенович Макаренко – класик української педагогіки, творче життя і педагогічна діяльність якого пройшли в період сталінської тоталітарної системи. В засобах масової інформації Макаренка називають «вихователь сталінських гвинтиків», «кишеньковий педагог», «педагог-антигуманіст». Насправді ж А.С. Макаренко робив усе можливе, щоб виховати справжнього громадянина своєї Вітчизни, людину морально стійку, працювиту, творчу, колективістську, всебічно розвинену [5].

Розглянемо основні положення теорії груп та колективів і погляди вчених-педагогів сучасності на спадщину А.С. Макаренка.

Головне теоретичне положення колективістської концепції виховання: комплекс важливих моральних якостей особистості можна виховати лише в умовах згуртованого колективу. Основною метою виховання в колективі є створення оптимальних умов як для виховання особистості, так і для її самоствердження і саморозвитку. Основний висновок А.С. Макаренка – виховувати в колективі, через колектив і для колективу. Саме цей принцип виховання за радянських часів став головним об'єктом ідеологічного втручання і, отже, джерелом його спотворення. Значна частина педагогів не зуміла втілити в життя головну ідею Макаренка: створити спільноту, де панують взаємини поваги, доброзичливості, захищеності, що є важливою умовою самоствердження і саморозвитку особистості.

У працях А.С. Макаренка чітко визначені головні принципи організації і діяльності колективу: наявність загальноколективних цілей, суверенітет і самоврядування колективу в єдності з педагогічним керівництвом, постійний рух назустріч перспективам, створення і накопичення традицій, добрий тон життя. Витоки колективу А.С. Макаренко бачив у системі загальноколективних цілей, не тільки виділяючи їх як головну умову життєдіяльності колективу, але й розробляючи методику цілеспрямованого їх формування. Ним був вивчений стадійний процес розвитку колективу, який полягає у переходах від близької і доступної перспективи на початковій стадії становлення колективу до висунення у вже сформованому колективі дальньої перспективи великого масштабу і суспільного звучання. Колектив формується не в будь-якій діяльності, як справедливо зазначає А.С. Макаренко, а лише в такій, яка складає основний зміст його життя.

Основними здобутками А.С. Макаренка є обґрунтування принципів виховання особистості в колективі і через колектив та поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього, розробка методик перспективних ліній та паралельної дії, ознак та стадій розвитку колективу, виявлення особливостей виховання волі і характеру дитини та сімейного виховання, теоретичне і практичне визначення шляхів побудови такого виховуючого колективу, який створює найбільш сприятливі умови для всебічного розвитку особистості.

Вкладом Антона Семеновича у справу сімейного виховання є його роздуми про виховання і перевиховання, про структуру сім'ї та кількість дітей в ній, мету сімейного виховання та особистість вихователя. У творі «Книга для батьків» А.С. Макаренко описав вісім видів несправжнього батьківського авторитету, про які необхідно знати

сучасним батькам. Це авторитет пригнічення, віддаленості, педантизму, резонерства, любові, доброти, дружби, підкупу [8].

А.С. Макаренко працював і над проблемою лідерства. В кожному виді діяльності є свій лідер, наприклад, лідер-організатор, лідер-інтелектуал, лідери в культурно-масовій та спортивній діяльності тощо. Для того, щоб не допустити суперництва і конфліктів між ними, слід, як вказує А.С. Макаренко, через певний, чітко визначений час, міняти офіційних лідерів. Це було ефективним у тих умовах, в яких працював А.С. Макаренко. Заміна лідера – командира загону – відбувалась планово, 1 раз на півроку. Доцільність таких заміन обґрунтована кількома причинами: по-перше, коли людина знаходиться в ранзі лідера, у неї формуються організаційні вміння; по-друге, коли лідер стає рядовим, він краще розуміє вказівки, організаційні дії керівника [9]. Планова заміна лідерів здійснювалась не тільки А.С. Макаренко. Описуючи систему управління в сучасних японських фірмах, В.Я. Цветов вказує, що тут прийнята відома наперед, традиційна заміна керівництва. Це, у свою чергу, в значній мірі усуває явище конкуренції між претендентами [17].

На думку Є.Г. Сарапулової, педагогічна система А.С. Макаренка базувалась на опосередкованому індивідуальному підході до кожної дитини, в чому й крилася причина високої результативності виховання. Авторка справедливо зазначає, що талановитий педагог, щиро вбачаючи свою місію в формуванні «нової» людини, виховував талановитих, сміливих, безкомпромісних інтелектуалів, готових до боротьби з утисками й несправедливістю. Таких людей нелегко, а часто й неможливо було перетворити на безликий, слухняний «гвинтик» соціалістичного механізму. Тому головного ідеолога колективістського виховання А.С. Макаренка влада піддавала постійній нищівній критиці й зрештою усунула від роботи в колонії імені М. Горького [13].

Численні наукові публікації з педагогіки та психології 60–80-х років вказують на те, що інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених до проблем формування колективу та колективного виховання був значним. Розробкою теорій груп та колективів займалися працівники кількох лабораторій: «Колектив і особистість» (м. Київ) – В.М. Галузинський, О.В. Киричук, М.Ю. Красовицький, М.Ф. Чернобаєва та інші, керівник – О.В. Киричук; «Психологічні дослідження особистості в колективі» (м. Москва) – В.В. Абраменкова, А.В. Петровський, В.А. Петровський, В.В. Шпалинський, Ю.В. Янотовська та інші, керівник – А.В. Петровський; «Колектив і особистість» (м. Москва) – Г.М. Ка-

закіна, А.Т. Куракін, А.В. Мудрик, Л.І. Новікова та інші, керівник – Л.І. Новікова та ще ряд лабораторій.

Але родоначальником колективістського виховання вважають А.С. Макаренка. Він зіграв головну роль у створенні і обґрунтуванні теорії колективу, яка сьогодні сприймається не однозначно. Існує дві протилежні точки зору. Представники однієї з них (Ю.П. Азаров, В.М. Коротов, Н.П. Нежинський, В.В. Кумарін, Б.Т. Лихачов та ін.) звинувачують А.С. Макаренка у тому, що він розповсюджував у педагогіці сталінські методи, проповідував обмеження свободи особистості. Особливої критики зазнали принцип виховання у колективі і через колектив та методика паралельної дії.

Іншої точки зору дотримуються В.О. Сухомлинський, Г.Є. Журавковський, І.Є. Синиця, А.В. Киричук, Н.Д. Ярмаченко, М.Ю. Красовицький, А.А. Сбруєва, Л.Ю. Ковальчук, О.Л. Бахтанова, Л.С. Виничук, С.Г. Карпенчук, Г. Хіллінг, І.К. Матюша та ін. Вони вважають, що А.С. Макаренко перш за все є представником гуманістичної педагогіки, система виховання якого побудована на загальнолюдських цінностях, а досвід роботи є корисним і сьогодні.

У процесі дослідження ми зробили висновок, що представники обох точок зору, аргументуючи свою позицію, цитують твори А.С. Макаренка, як правило, викидаючи цитати з контексту. Тому вважаємо, що досвід А.С. Макаренка потрібно продовжувати вивчати і брати з нього все корисне для сьогоднішніх вихователів. Вдалу спробу наблизити читача до розуміння творів А.С. Макаренка зробили, на нашу думку, А.А. Сбруєва, М.Ю. Рисіна, П.М. Щербань [14].

У психолого-педагогічній літературі 90-х років ХХ століття спостерігається зменшення кількості публікацій, а отже і наукових розробок, з проблеми теорії груп та колективів. Численні психолого-педагогічні дослідження обходять цю тему. Натомість на початку 90-х років в Росії і на Україні розпочалися суперечки щодо макаренківської педагогіки. «Макаренко створив набір примітивних догм, які легко укладались у свідомості вчителів: для колективу, через колектив, у колективі! – заявив Ю.П. Азаров, – Нам немає діла до особистості! Совість, гармонійний розвиток, співчуття – буржуазні категорії. Ми створюємо педагогіку паралельної дії, а це означає, плювати нам на страждання кожної окремої людини, лише б колектив у фанфарному марші йшов до накреслених перемог! Макаренківщина вичерпала себе!» [1]. Тенденційно висмикуючи уривки фраз з робіт А.С. Макаренка, Ю.П. Азаров зобразив його як антигуманіста, котрий для досягнення

своїєї мети може направити розлючену масу підлітків на розправу з будь-якою дитиною, яка випадково оступилася. І хоч такі статті викликають суперечки серед педагогів, у них немає обґрунтованих аргументів та фактів, які б дозволили зробити науково обґрунтовані висновки.

На думку світової педагогічної громади, внесок А.С. Макаренка в педагогічну науку дійсно значний. Так, з 1991 року в Україні існує міжнародна Макаренківська Асоціація, яка об'єднує вчених з 17 країн – України, Росії, Німеччини, Польщі, Чехії та інших. Завдяки роботам вчених з різних країн – учасників Асоціації – сьогодні накопичено багато матеріалу про педагогічну діяльність А.С. Макаренка, його життєвий і творчий шлях. Науковці з різних країн з повагою та інтересом ставляться до творчого доробку Макаренка. Свідченням цього є і те, що за кількістю публікацій, присвячених педагогічній спадщині Антона Семеновича, жоден педагог світу не може з ним порівнятися.

Так, німецькі макаренкознавці (З. Вайтц, Л. Фрьозе, Г. Нооль, Г. Хіллінг, В. Зюнкель та ін.) вже більше тридцяти років вивчають діяльність і спадщину Макаренка, розглядаючи його як сучасного класика гуманістичної педагогіки і видатного педагогічного письменника. Завдяки спільним старанням німецьких і вітчизняних спеціалістів були видані нові матеріали, добуті із закритих архівів. Це книги «Ти навчила мене плакати: Листування А.С. Макаренка з дружиною», та «Листування А.С. Макаренка з двома читачками». У Марбурзі в 1997 році вийшли ще дві нові книги німецькою і російською мовами: Гетц Хіллінг «Свидетельства истинной дружбы: Воспоминания К.С. Кононенко о А.С. Макаренко» та «Прометей Макаренко и «главбоги» педолимп: Соколянский, Залужный, Попов» [12,15,16].

З працями німецьких макаренкознавців ми обізнані добре, а от про вивчення досвіду А.С. Макаренка в англomовних країнах (США, Великобританії, Канаді) знаємо ще недостатньо. Як виявилось, характерним є те, що англomовні дослідники – Дж. Боуен, С. Лейман, Р. Едвардз, В. Зільбермен, Б. Бейкер вважають: знання творів А.С. Макаренка значно підвищує професійний рівень людей, які займаються педагогікою в цих країнах. Найґрунтовнішими дослідженнями спадщини А.С. Макаренка є докторські дисертації, захищені в США, монографії англomовних авторів, а також повне зібрання його творів [3].

Не обминули своєю увагою теорію колективу А.С. Макаренка і японські дослідники, які почали вивчати її на початку 60-х років. Саме тоді до колишнього Радянського Союзу приїздили делегації з

таких розвинених країн, як США і Японія. За дорученням президента Дж. Кеннеді американці вивчали роботу радянської вищої та середньої школи. Навіть офіційний стиль підготовлених ними документів не приховав їх щирої здивування від того, як і чому у нас виховується молодь. Американці зрозуміли, що справжніх громадян і патріотів країни слід виховувати так, як це робилося у нас. На відміну від американців, японці більш за все цікавились організацією та функціонуванням колективів у середній та вищій школі, організацією трудового навчання. Їх також цікавила педагогічна спадщина А.С. Макаренка.

Невдовзі після описаних подій вітчизняні репортери, серед яких В.Я. Цветов, почали писати про те, що японці використовують досвід роботи наших колективів. На думку деяких дослідників, серед яких А.І. Дьомін, японці успішно продовжують використовувати окремі елементи теорії колективу і в наш час. В.Я. Цветов так описує роботу японських фірм: японці вище за все ставлять колективну діяльність, про «японську працьовитість» ходять легенди, їх навіть називають «трудоголіками». Японці великого значення надають духовній єдності у колективі, тому ранок у фірмі починається із зарядки, після якої всі робітники на чолі з директором фірми співають її гімн, а потім декламують заповіді. Необхідність цього японці пояснюють тим, що ця церемонія настрояє робітників на продуктивну працю, допомагає їм забути про домашні проблеми [17].

В американській педагогічній науці, особливо останнім часом, зріс інтерес до надбань радянської педагогіки. Автор книги «На власні очі» М.Ю. Красовицький наводить переконливі факти, які свідчать про необхідність посилення колективного контролю за вчинками американських учнів. Для цього навіть створюють невеликі групи (community) в середині великих структур з участю вчителів. На думку американських педагогів, така стратегія сприятиме розвитку групової спільності, тіснішій взаємодії учнів та вчителів. Введено нове поняття «залучення в ком'юніті» (involvement), котре означає дії громадських організацій навчального закладу щодо підвищення активності особистості, надання їй допомоги у інтелектуальному розвитку, регулювання соціальних зв'язків. Саме з «community» сьогодні значна кількість учених США пов'язує підвищення ефективності виховання [7].

Вивчивши наслідки від реалізації принципу виховання особистості в колективі у радянській школі, автор визначив положення, від яких на сучасному етапі розвитку педагогічної науки доцільно відмовитись. Варто відмовитись від ідеологічних втручань в діяльність

дитячих та юнацьких колективів; від положення, що «колектив є єдиним інструментом виховання», бо є й інші, зокрема внутрішні сили самої особистості; від колективної відповідальності за вчинки окремої особистості; від положення про безумовне підкорення інтересів особистості інтересам колективу; від тези про перевагу колективної думки над думкою окремої особистості під час розв'язання питань життя колективу, від ігнорування думки особистості; від обмеження свободи вибору учнів у таких сферах: участь у виховних заходах, форми і об'єкти спілкування, політичні погляди, світоглядні та релігійні цінності, хобі; від «заорганізованості» виховання, тобто прагнення охопити учнів такою системою виховних заходів, щоб вони були під педагогічним впливом усі навчальні та вихідні дні; від обговорення у колективі будь-якого вчинку особистості.

Разом з тим, вчений справедливо зазначає, що необхідно зберегти найкращі положення теорії колективу, а саме: визнання неповторності особистості, повагу до її особливостей разом з відповідальністю і вимогливістю; права учня у шкільному колективі: належати до будь-якої організації, обирати сферу творчої діяльності, брати чи не брати участь у певних виховних заходах, висловлювати і відстоювати власну думку, впливати на вироблення колективних рішень, свободу вибору політичних, релігійних поглядів; систему гуманних стосунків в колективі, які ґрунтуються на взаємоповазі, взаємодопомозі, взаємопідтримці, співпереживанні; демократичні традиції колективного життя, а саме: самоврядування, гласність, виборність і зміну лідерів, порядок, дисципліну, самообслуговування.

У 2003 році в м. Мелітополі відбулися міжнародні педагогічні читання, присвячені 115-й річниці від дня народження А.С. Макаренка, в яких взяли участь українські, болгарські та італійські дослідники. Учасники педагогічних читань обговорили ряд цікавих питань. Розглядався досвід А.С. Макаренка з використання у вихованні особистості мистецтва – музики, живопису, художнього слова, театру, кіно, а саме йшлося про діяльність духових оркестрів в колонії ім. М. Горького та в комуні ім. Ф.Е. Дзержинського. Також було представлено цікаві матеріали щодо використання досвіду А.С. Макаренка в Болгарії. Болгарські вчені зазначали, що в їх країні є сучасні трудові школи виховання і комуни, організовані за зразком макаренківських, які працюють і дають позитивні результати [10].

Сьогодні наукові роботи вчених різних країн присвячені вивченню гуманістичного спрямування макаренківської системи виховання,

а сам Макаренко розглядається як педагог-новатор двадцятого століття, діяльність і педагогічні погляди якого справили значний вплив на розвиток виховних систем у різних країнах світу. Таким чином, А.С. Макаренко не просто «ліпив із своїх вихованців що завгодно», а саме формував всебічно розвинену особистість, справжнього громадянина-трудівника, борця за свій народ, за Батьківщину. Свої педагогічні експерименти Макаренко проводив в період домінування соціалістичної педагогіки, тому не дивно, що він недооцінював можливості сімейного виховання в однолітній сім'ї, перебільшував роль закритих виховних закладів – інтернатів.

Як свідчать численні дослідження, вплив праць А.С. Макаренка на розвиток педагогіки і психології є, без сумніву, значним. Слід зазначити, що ні прославляння А.С. Макаренка, ні безпідставне заперечення його творчості не мають ніякого відношення до наукового осмислення внеску вченого у світову педагогіку. На жаль, дискутування його теоретичних положень останнім часом переросло у часто некоректне обговорення особистого життя педагога. Ми вважаємо, що відкинути педагогічну теорію колективу А.С. Макаренка було б помилковим і науково необґрунтованим рішенням. Вона вимагає на сьогоднішній день ґрунтовного дослідження і подальшої розробки. Тому приєднуємось до нового підходу, за яким колектив і особистість розглядають як цілісну гармонійну систему [11]. А всіх дослідників, як теоретиків так і практиків, закликаємо внести посильний вклад в розвиток теорії груп та колективів.

Рекомендована література

1. Азаров Ю.П. Не подытайся тебе, старик : роман-исследование / Ю.П. Азаров. – Москва : Молодая гвардия, 1989. – 304 с.
2. Александров В.И. Процесс формирования понятия «коллектив» и его социальная сущность / В.И. Александров. – Автореф. канд. филос. наук. – Москва, 1978.
3. Дичек Н.М. Англомовні дослідження спадщини А.С. Макаренка / Н.М. Дичок, М.Д. Ярмаченко // Педагогіка і психологія, – 1994. – № 2 (3), С. 158–162.
4. Жураковский Г.Е. Педагогические идеи А.С. Макаренко / Г.Е. Жураковский. – Москва : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР. – 1963. – 328 с.

5. Іванченко А.В. А.С. Макаренко про мету й засоби виховання / А.В. Іванченко // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. – 1998. – № 2. – С. 3–6.

6. Красовицкий М.Ю. Педагогика А.С.Макаренко: какой она видится в конце XX столетия ? / М.Ю. Красовицкий // Педагогика. – № 1. – 1996. – С. 61–68.

7. Красовицкий М.Ю. На власні очі. Проблеми морального виховання учнів у теорії і практиці вітчизняної та американської педагогіки / М.Ю. Красовицкий. – Київ; Нью-Йорк: Педагогічна думка. – 1998. – 160 с.

8. Макаренко А.С. Книга для родителей / А.С. Макаренко. – Москва. – 1971.

9. Макаренко А.С. Собр. соч. В 4-х т. / А.С. Макаренко. – Москва. – Правда, 1987. – Т.1. – 576 с.

10. Матеріали міжнародних педагогічних читань, присвячених 115-й річниці від дня народження А.С. Макаренка // Мелітопольський державний педагогічний університет. – 2003. – 80 с.

11. Матюша І.К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система (психолого – педагогічний аспект) : навч.-метод. посібник / І.К. Матюша. – Київ : ІЗМН, 1997. – 188 с.

12. Прометей Макаренко и «главбоги» педолимпа: Соколянский, Залужный, Попов. – Марбург, 1997. – 154с.

13. Сарапулова Є.Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера : монографія / Є.Г. Сарапулова. – Київ : МАУП, 2003. – 264 с.

14. Сбруєва А.А. Творча спадщина А.С. Макаренка в контексті світової педагогічної думки: методичні рекомендації студентам до спецсемінару / А.А. Сбруєва, М.Ю. Рисіна, П.М. Щербань. – Суми, 1998, – 74 с.

15. Свидетельства искренней дружбы: Воспоминания К.С. Кононенко, А.С. Макаренко. – Марбург, 1997. – 102 с.

16. Хиллинг Г. Макаренко и сталинизм: размышления и комментарии к дискуссионной теме / Г.. Хиллинг // Педагогика. – № 1. – 1996. – С. 68–75.

17. Цветов В.Я. Пятнадцатый камень сада Реандзы / В.Я. Цветов. – Москва. – 1991. – 414 с.

18. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренко : кн. для учителя / Н.Д. Ярмаченко. – Київ : Радянська школа. – 1989. – 191 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА ФАКТОРИ ГУРТУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ У ВИЩОМУ АГРАРНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Нинішня криза у сільському господарстві, його реформування висувають нові вимоги до підготовки фахівців-аграрників. Вони повинні сьогодні не тільки володіти необхідними знаннями, вміннями та навичками за своїм фахом, а й бути керівниками нових сільсько-господарських підприємств, забезпечувати їх продуктивну діяльність, продовжувати реалізацію виходу сільського господарства з кризи, вміти працювати з людьми, налагоджувати ділові зв'язки. Цих якостей фахівець-аграрник має набути ще в студентські роки, тому робота з гуртування студентських груп, яка передбачає набуття умінь керівництва колективом, роботи з людьми, оптимізації міжособистісних взаємин, створення сприятливого психологічного клімату для розвитку особистості, оволодіння навичками міжособистісного спілкування, співробітництва має зайняти чільне місце в системі виховання студентів вищих аграрних закладів освіти. Враховуючи висвітлені вище положення тема проведеного нами дослідження є сучасною і актуальною.

Мета проведеного дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти.

Щоб намітити шляхи дослідження проблеми гуртування студентської групи, треба розкрити сутність понять «гуртування» та «згуртованість». Аналіз праць вчених показує, що в психолого-педагогічній літературі ці поняття з'явилися в результаті дослідження малих соціальних груп та колективів.

Новий тлумачний словник української мови 1998 року видання дає таке тлумачення понять «гурт», «гуртувати» та «гуртуватися». Гурт – це сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, певними ознаками, властивостями, громада, компанія, колектив, артіль та ін. Гуртувати – організовувати що-небудь ціле з окремих, самостійних частин, одиниць, об'єднувати, єднати, згуртовувати, об'єднувати однією ідеєю, метою, групувати, братати. Як бачимо, слова «гуртувати» та «згуртовувати» виступають як синоніми. Поняття «згуртовувати» пояснюється так – збирати в гурт, разом, до купи, об'єднувати в одне ціле, робити узгодженими чийсь дії, вчинки. На нашу думку, чіткіше роз-

криває суть процесу об'єднання людей у групі спільною метою, мотивами діяльності, цінностями поняття «гуртування». «Гуртуватися» – збиратися в одне місце, створюючи гурт, об'єднуватися однією ідеєю, метою [1].

Поняття «гуртування» в українській мові відповідає поняттю «сплочение» в російській, а «згуртованість» – це, російською мовою, – «сплоченность». Аналіз російсько-українських словників 1979, 1987, 1991, 1997 та 1998 років видання показав, що слово «сплочение» перекладається як згуртування, об'єднання, з'єднання, слово «сплоченность» – згуртованість або об'єднаність, єдність. Крім того, в психолого-педагогічній літературі слова гуртування і згуртування (частіше згуртування) вживаються саме у значенні «сплочение». Деякими вченими ці слова сприймаються як відносно нові в українській педагогічній науці. Причиною цього є й те, що в 70–80-х роках ХХ століття, коли на пострадянському просторі активно розроблялась проблема гуртування колективів більшість наукових праць, в тому числі і дисертаційних робіт, виконувались російською мовою, тому частіше можна зустріти поняття «сплочение колектива». Але є наукові праці того часу, в яких вжито «гуртування колективу» та «згуртованість колективу». Це роботи українських педагогів А.М. Алексюка, М.Д. Ярмаченка, М.Н. Корнева, Є. Спіцина, О.В. Киричука, І.К. Матюші, І.Л. Підласого, К.А. Огієнко, П.Г. Лузана, М.М. Фіцули.

З філологічної точки зору, збіг приголосних у слові «згуртування» робить його менш зручним для використання у мовленні, ніж слово «гуртування». На нашу думку, слова «гуртування» і «згуртування» можна обґрунтовано вживати як синоніми. Підтвердження сказаному знаходимо в «Словнику синонімів української мови» 1999 року видання, де слова «згуртовувати» та «гуртувати» мають значення «створювати між ким-небудь міцний зв'язок, єдність, зливатись в одне ціле на основі спільності поглядів, інтересів, переконань» [5].

Численні наукові публікації з психології та педагогіки 60–80-х років свідчать про те, що інтерес і вітчизняних і зарубіжних вчених до проблеми гуртування був значним. Серед дослідників даної проблеми слід виділити А.В. Петровського, В.В. Шпалинського, О.І. Донцова та Р.С. Нємова. Ці та інші вчені довгий час ґрунтовно розробляли проблему гуртування. Була створена психологічна теорія колективу і стратометрична концепція групової активності [3]. Разом з тим, вивчення літературних джерел засвідчило наявність різних дефініцій поняття гуртування. Це зрозуміло, адже кожний вчений дає

визначення певному поняттю, виходячи з предмета свого дослідження. На основі аналізу визначень понять «гуртування» та «згуртованість», даних різними авторами, ми пропонуємо свої дефініції з урахуванням специфіки студентської групи вищого аграрного закладу освіти.

Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти ми розуміємо як процес поетапного об'єднання студентів у колектив в умовах спільної діяльності, спрямованої на оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками для майбутньої роботи у сільськогосподарському виробництві. Гуртування групи можна розглядати і як засіб формування колективу з метою підвищення ефективності підготовки фахівців до професійної діяльності.

Згуртованість студентської групи вищого аграрного закладу освіти – це і результат процесу гуртування, і показник рівня розвитку студентської групи як суспільного мікросередовища, що сприяє підвищенню ефективності формування професійних рис майбутнього фахівця-аграрника. Згуртованість – це і одна з важливих ознак колективу студентської групи, яка відображає міру єднання студентів і заснована на співпаданні їх ціннісних систем.

Нашим завданням було виявлення умов та факторів гуртування студентської групи. Провівши теоретичні пошуки, ми з'ясували, що поняття «фактор» і «умова» близькі за змістом, але не тотожні. Фактор (з лат.) – той, що робить. В педагогічній літературі фактори трактують як основні причини і умови вдосконалення навчально-виховного процесу, іноді – як завдання виховання, як рушійні сили становлення і розвитку особистості. Зважаючи на предмет нашого дослідження, ми розуміємо фактори гуртування як причини, які забезпечують дієвість педагогічних умов гуртування і сприяють вдосконаленню навчально-виховного процесу.

Педагогічну умову в педагогіці розглядають як обставину чи обстановку, яка сприяє розвитку чи гальмуванню якогось процесу. Іноді педагогічні умови трактують як комплекс засобів, якими володіє навчальний заклад для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. Педагогічні умови гуртування, на нашу думку, – це такі обставини, які сприяють процесу гуртування студентської групи.

Звісно, на гуртування академічної групи впливає велика кількість факторів, основними серед яких, на нашу думку, є такі: діяльність групи, міжособистісні взаємини, міжособистісне спілкування, педагогічна діяльність викладача та студентське самоврядування (Рис. 1). На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та власних теоретичних

пошуків ми виявили, що діяльність групи є ефективним фактором гуртування за умов:

а) різноманітності видів діяльності. А.С. Макаренко стверджував, що гуртування групи можливе лише на основі різноманітної спільної діяльності. Ведучою для студентів є навчальна діяльність. Але позитивно на гуртування групи впливає включення студентів у систему різних видів діяльності, основними серед яких є навчальна, трудова та громадська, бо різноманітність видів діяльності нейтралізує одну з причин спаду згуртованості – одноманітність вражень;

б) спільного характеру діяльності. Спільна діяльність передбачає розподіл функцій між її учасниками, наявність спільної мети, що відповідає інтересам учасників і сприяє реалізації їх потреб. Під час спілкування та взаємодії учасники спільної діяльності впливають один на одного, між ними виникають міжособистісні взаємини. Спільною діяльністю є тоді, коли результат кожного її учасника залежить від результату групи. Колектив згуртовується у спільній соціально значимій та корисній для суспільства діяльності (А.В. Петровський); спрямованості діяльності на досягнення основної мети – стати кваліфікованим фахівцем. Умовою гуртування і розвитку колективу є постановка перед його членами перспектив або цілей діяльності (А.С. Макаренко), без яких колектив може припинити свій розвиток. Тому важливим фактором, який сприяє гуртуванню групи, є спільна мета її діяльності. На жаль, у студентській групі мета – стати кваліфікованим фахівцем – не є щоденним позитивним стимулом для студентів. На них сильніший вплив має більш близька перспектива – залік, екзамен. Тому завдання викладачів – спрямувати діяльність студентів на досягнення близьких і дальніх перспектив, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю, що сприяє гуртуванню студентської групи.

Міжособистісне спілкування виступає у якості вагомого фактора гуртування за умов:

а) поєднання різних типів спілкування у навчально-виховному процесі. Монологічний тип спілкування у студентів розвинутий недостатньо. Разом з тим, саме у цьому віці студенти прагнуть брати активну участь у спілкуванні, на рівних взаємодіяти з викладачем, що робить можливим діалог (В.А. Семиченко) [4]. Крім діалогічних, у студентів слід розвивати й монологічні типи спілкування. Отже, поєднання монологічних, діалогічних та полілогічних типів спілкування сприятиме зближенню викладача і студента та студентів між собою, хорошому

взаєморозумінню між ними, підсиленню виховного впливу викладача на студента, гуртуванню групи;

б) цілеспрямованого оволодіння студентами вміннями спілкування, удосконалення культури спілкування. Зближенню студентів, гуртуванню групи заважає недостатньо високий рівень культури спілкування та брак вмінь спілкування. Однією з причин появи «аутсайдерів» є «неполадки у комунікативних мережах» (А.В. Петровський), труднощі студентів у спілкуванні (поведінкові, психологічні та комунікативні). Тому оволодіння студентами вміннями спілкування, удосконалення культури спілкування, подолання труднощів у спілкуванні сприятиме зближенню членів групи, приєднанню відторгнутих до мікрогруп, гуртуванню студентської групи.

в) удосконалення техніки спілкування викладачів. Техніка спілкування – це рівень досконалості оволодіння вміннями і навичками спілкування. Про техніку спілкування викладача говорить його готовність до спілкування (комунікативні вміння, вміння слухати, переконувати тощо); знання з психології спілкування та застосування їх на практиці (знання особливостей студентів, їх труднощів у спілкуванні, шляхів їх коригування, вміння розв'язувати конфліктні ситуації); висока культура спілкування; вміння передавати через спілкування свій досвід студентам; вміння використовувати з метою гуртування всі види педагогічного спілкування: соціально-орієнтоване (лекція, доповідь), предметно-орієнтоване (спрямоване на організацію колективної взаємодії) та особистісно-орієнтоване (екзамен, опитування та інші).

Педагогічна діяльність викладача є фактором гуртування студентської групи за умов:

а) володіння викладачем педагогічною майстерністю. Мається на увазі психолого-педагогічна підготовка, організаторські та комунікативні вміння, застосування у навчально-виховному процесі знань з психології особистості та малих соціальних груп, вміння поєднувати навчання з вихованням (забезпечення принципу виховуючого навчання), вміння зробити свій досвід основою дій студента, нейтралізовувати наслідки від дії причин спаду згуртованості, проводити роботу з оптимізації міжособистісних взаємин, знання закономірностей та труднощів адаптації першокурсників до умов навчання у вузі;

б) педагогічного керівництва наставника гуртуванням студентської групи. Для здійснення ефективного педагогічного керівництва гуртуванням студентської групи наставник має володіти знаннями з психології та застосовувати їх на практиці – бути психологом, бути

референтним для групи студентів. Діяльність наставника спрямовується на: прискорення адаптації студентів до нових умов навчання у вузі; допомогу студентам у налагодженні роботи студентського самоврядування, організацію навчання самоврядуванню; діагностику процесів, що проходять у студентській групі, запобігання та розв'язання конфліктів; роботу з оптимізації міжособистісних взаємин та створення сприятливого для розвитку особистості психологічного клімату; організацію спільної діяльності у рамках організаційно-виховної роботи з групою; керівництво трудовою діяльністю студентів під час проходження практики; керівництво науковою діяльністю студентів. Діяльність наставника диференціюється в залежності від етапу гуртування студентської групи;

в) поєднання індивідуальних, групових та масових форм навчання. Поряд з індивідуальними та масовими викладачам варто застосовувати групові форми навчання, які сприяють об'єднанню студентів у мікрогрупи, їх гуртуванню. Ефективність впливу групової форми навчання на згуртованість залежить від її поєднуваності з іншими формами. Корисним для гуртування групи є також застосування активних методів навчання (ділові ігри, аналіз виробничих ситуацій), які забезпечують залежність результатів діяльності кожного студента від результату групи.

Студентське самоврядування сприяє гуртуванню студентської групи за умов:

а) його дієвості: виконуються функції самоврядування (гуртування, аналізу діяльності, прийняття рішень і їх виконання, регулювання відносин, коригування дій, оцінки діяльності, контролю); референтність активу, наявність у його членів досвіду організаторської діяльності; мікрогрупи на чолі з лідерами організовують спільну діяльність для всіх студентів;

б) співорієнтації офіційної та неофіційної структур групи (офіційна і неофіційна структури діють у одному напрямі); кожен член групи, реалізуючи ту чи іншу офіційну роль, займає сприятливе для себе положення у сфері міжособистісних неофіційних взаємин (Л.І. Новікова) [2];

в) педагогічного керівництва діяльністю студентського самоврядування, яке передбачає: забезпечення оптимального співвідношення між педагогічним керівництвом і процесом саморегуляції, що властивий групі; готовність педагога до роботи у самоврядуванні (його

психолого-педагогічна підготовка, знання закономірностей процесу управління).

Вагомим фактором гуртування, який діє у будь-якій малій групі, і вплив якого важко переоцінити, є міжособистісні взаємини між членами малої групи. Сила впливу цього фактора на гуртування групи залежить від характеру взаємин, тобто яку із страт вони представляють, на якому ґрунті утворились (емоційному, ціннісному, предметному) та від рівня згуртованості групи. Міжособистісні взаємини є дієвим фактором гуртування за умов:

а) їх опосередкованості спільною діяльністю студентів. Зближенню студентів сприяють і не опосередковані спільною діяльністю емоційні взаємини, які виникають на початку функціонування групи. Але більшою мірою на гуртування впливають саме ті взаємини, які опосередковує (визначає) спільна соціально значима та суспільнокорисна діяльність (А.В. Петровський). Коли люди працюють разом, між ними виникають взаємини співробітництва, поваги, терпимості, вони вчаться взаємодіяти один з одним. Такі взаємини згуртовують студентів;

б) проведення педагогічної роботи з оптимізації взаємин, яка включає: приєднання відторгнутих та ізольованих студентів до мікрогруп, виховання толерантності у взаєминах, робота з лідерами та мікрогрупами негативного спрямування та інші педагогічні заходи;

в) навчання студентів основам взаємин у колективі. Навчання основам взаємин передбачає оволодіння студентами знаннями щодо впливу характеру взаємовідносин у колективі на ефективність його діяльності, структури взаємин у колективі, спрямованості мікрогруп та лідерів, засобів їх переорієнтації, причин конфліктів, способів їх запобігання та вирішення, психологічного клімату у колективі, оптимізації міжособистісних стосунків. Навчання студентів основам взаємин у колективі впливає на гуртування групи і готує студентів до майбутньої професійної діяльності, взаємодії з людьми у колективі.

Експериментальна робота щодо перевірки ефективності реалізації педагогічних умов гуртування студентської групи, яка проводилась протягом 5 років у Національному аграрному університеті, принесла такі результати: в експериментальних групах згуртованість зросла в середньому у 2,5 рази, поліпшився психологічний клімат, успішність навчання студентів експериментальних груп зросла, якість їх знань підвищилась в середньому на 8,75%, значною мірою вдалось оптимізувати структуру міжособистісних взаємин.

Аналіз результатів дослідження дозволив нам зробити такі висновки:

1. За результатами аналізу наукових надбань з проблеми гуртування студентської групи виявлено, що у психолого-педагогічній літературі останніх 10 років намітилась тенденція до зменшення кількості досліджень, присвячених теорії груп і колективів. Разом з тим, в сучасних умовах є вагомі причини для продовження розробок в цій галузі.

Здійснений аналіз літератури показав, що є різні підходи до визначення явища згуртованості: згуртованість як емоційно-комунікативна, емоційно-ціннісна, ціннісно-орієнтаційна, предметно-ціннісна єдність групи та єдність поведінки членів групи. Проведеним оглядом психолого-педагогічної літератури не виявлено самостійного наукового дослідження проблеми гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти.

2. У результаті дослідження основних педагогічних умов гуртування встановлено, що на процес гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти суттєвий вплив мають такі умови: спільний характер діяльності; спрямованість діяльності на досягнення спільної мети – стати кваліфікованим фахівцем; різноманітність видів діяльності; опосередкованість взаємин спільною діяльністю; педагогічні впливи щодо оптимізації взаємин; навчання студентів основам взаємин у колективі; поєднання різних типів спілкування у навчально-виховному процесі; цілеспрямоване оволодіння студентами навичками спілкування; удосконалення техніки спілкування викладачів; педагогічне керівництво гуртуванням студентської групи; поєднання індивідуальних, групових та масових форм навчання; володіння викладачем педагогічною майстерністю; дієвість студентського самоврядування; співорієнтація офіційної та неофіційної структури групи; педагогічне керівництво діяльністю студентського самоврядування.

3. Експериментальна перевірка ефективності методики гуртування студентської групи принесла такі результати: в експериментальних групах згуртованість зросла в середньому у 2,5 рази, поліпшився психологічний клімат, успішність навчання студентів експериментальних груп зросла, якість їх знань підвищилась в середньому на 8,75%, значною мірою вдалось оптимізувати структуру міжособистісних взаємин. Вірогідність здобутих результатів забезпечується обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів, серед яких і методи математичної статистики, які відповідають меті, об'єкту, предмету, гіпотезі і завданням дослідження, аналізом значної кількості науково-методичних джерел

з проблеми гуртування, поєднанням кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, а також результатами експериментальної перевірки висунутої гіпотези та позитивними наслідками від впровадження результатів дослідження у навчально-виховний процес вищих аграрних закладів освіти.

4. Навчально-виховний процес вищих аграрних закладів освіти має свою специфіку, яка полягає в тому, що вони готують фахівців для роботи в аграрному секторі економіки України. Це зобов'язує до формування в студентів спрямованості саме на діяльність у сільсько-господарському виробництві. Випускники вищих аграрних закладів освіти, як правило, працюють спеціалістами та керівниками підприємств. Тепер у них є можливість стати лідерами нових сільськогосподарських підприємств, які з'явилися після реструктуризації КСП. Тому основними завданнями роботи з гуртування студентських груп є такі: формування у студентів спрямованості на майбутню діяльність за фахом; розвиток умінь і навичок, необхідних для координації своїх дій з діями інших людей, управління колективом, налагодження ділових зв'язків.

Проведене теоретичне та експериментальне дослідження дає підстави висловити деякі рекомендації щодо використання його результатів: організувати для викладачів вищих аграрних закладів освіти семінари з питань педагогіки, психології та методики виховної роботи в студентській групі; розробити і впровадити систему відповідного матеріального і морального стимулювання праці наставників; організувати науково-практичні конференції, круглі столи, тренінги з проблеми виховання студентської молоді, що дозволить ознайомити з передовим педагогічним досвідом широке коло викладачів і сприятиме впровадженню нових прогресивних технологій у навчально-виховний процес вищих аграрних закладів освіти.

Рекомендована література

1. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Рекомендовано Міністерством освіти України. – Київ : Аконт, 1998.
2. Новикова Л.И. Самоуправление в школьном коллективе / Л.И. Новикова. – Москва : Знание, 1988. – 80 с.
3. Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В. Петровского, Москва : Педагогика, 1979. – 240 с.
4. Семиченко В.А. Психология общения / В.А. Семиченко. – Київ : «Магістр-S», 1998. – 152 с.
5. Словник синонімів української мови. У 2-х томах. Том 1. – Київ : Наукова думка, 1999 – С. 599.

ОСОБЛИВОСТІ ГУРТУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ ВИЩОГО АГРАРНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Відродження сільського господарства має вирішальне значення для якнайшвидшого зростання економіки та поліпшення умов життя народу України. Необхідність реформування аграрного сектору обумовлена спадом рівня рентабельності виробництва сільськогосподарських підприємств.

Бажання підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва спонукало до прийняття реформаторських рішень. У 1991–1993 роках Верховна Рада України прийняла низку законодавчих актів, які встановили право приватної власності на землю, передбачаючи передачу землі з державної до колективної власності, тобто колективні господарства (колгоспи) перетворились у колективні сільськогосподарські підприємства (КСП).

Щоб прискорити земельну реформу, Президент України видав у листопаді 1994 року та серпні 1995 року укази, які передбачали розпаювання земель КСП на частки (паї) та видачу кожному члену КСП сертифіката на право на земельну частку. Після прийняття Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» від 3 грудня 1999 року почалася реструктуризація КСП. КСП перетворюються на приватні підприємства ринкового типу – приватні агропідприємства, фермерські господарства, товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) [2, 3].

Важливою умовою продуктивної діяльності реорганізованих КСП є ефективна робота керівників новоутворених сільськогосподарських підприємств, до яких висунуто ряд вимог. Керівник повинен мати пропозиції щодо створення підприємства та програму його діяльності, організаторські здібності й необхідні професійні знання, вміння та навички, вміння працювати з людьми у колективі, налагоджувати ділові зв'язки, знання ринку, мати авторитет серед членів КСП, команду однодумців.

Як бачимо, сучасність не зняла з керівників нових сільськогосподарських підприємств, якими можуть і повинні бути випускники вищих аграрних закладів освіти, ряд важливих вимог: бути організаторами, вміти працювати з людьми, налагоджувати ділові зв'язки, забезпечувати продуктивну діяльність сільськогосподарських

підприємств. Тому робота згуртування студентських груп, у процесі якої студенти набувають перерахованих якостей, вкрай необхідна.

Процес згуртування малої групи та її згуртованість виступали об'єктом дослідження багатьох вчених. Узагальнюючи наукові праці, в яких розкриті ці питання, виділимо кілька напрямків проведених наукових досліджень. Дослідженням згуртованості як емоційно-комунікативної єдності групи займалися В.І. Зацепін, Д. Картрайт, А.С. Леонавічус, Т. Ньюком, Л.І. Уманський та інші. Вивчали згуртованість як емоційно-ціннісну єдність групи Є.М. Дубовська, Р.Л. Кричевський, М.М. Обозов, Л.Ю. Ханін та інші. Згуртованість як ціннісно-орієнтаційну єдність досліджували Т.Б. Давидова, Р.С. Нємов, А.В. Петровський, В.В. Шпалинський та інші. Підходу до згуртованості як єдності поведінки дотримувались О.М. Гушин, Ю.Є. Дуберман, Ю.Л. Неймер та інші. Г.М. Андрєєва, О.І. Донцов та інші вивчали згуртованість як предметно-ціннісну єдність групи.

Поняття «гуртування», «згуртування» та «згуртованість» вживають українські педагоги А.М. Алексюк, О.В. Киричук, П.Г. Лузан, І.К. Матюша, К.А. Огієнко, І.П. Підласий, Є.С. Спіцин, М.М. Фіцула, М.Д. Ярмаченко та інші. В «Новому тлумачному словнику української мови» (1998 р.) так трактується поняття «гуртувати». Гуртувати – організовувати що-небудь ціле з окремих, самостійних частин, одиниць; об'єднувати, єднати, згуртовувати; об'єднувати однією метою, групувати, братати. З цих міркувань слова «гуртування» і «згуртування» ми вживаємо як синоніми.

Вивчення різних підходів до визначення понять «гуртування» та «згуртованість» групи дало нам можливість уточнити їх зміст. **Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти** – це процес поетапного об'єднання студентів в умовах спільної діяльності, спрямованої на оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками для майбутньої роботи у сільськогосподарському виробництві. Гуртування групи ми розглядаємо як засіб особистісного спрямування студентів на підвищення ефективності фахової підготовки до професійної діяльності.

Згуртованість студентської групи вищого аграрного закладу освіти – це і результат процесу гуртування, і показник рівня розвитку студентської групи як суспільного мікросередовища, що сприяє підвищенню ефективності формування професійних рис майбутнього фахівця-аграрника. Згуртованість – це й одна з важливих ознак ко-

лективу студентської групи, яка відображає міру єднання студентів і заснована на співпаданні їх ціннісних систем.

У результаті дослідження основних педагогічних умов та факторів гуртування, нами встановлено, що на процес гуртування студентської групи суттєвий вплив мають ряд педагогічних умов і факторів. До основних педагогічних умов гуртування студентської групи відносимо: спільний характер діяльності; спрямованість діяльності на досягнення спільної мети – стати кваліфікованим фахівцем; різноманітність видів діяльності; опосередкованість взаємин спільною діяльністю; педагогічні впливи щодо оптимізації взаємин; навчання студентів основам взаємин у колективі; поєднання різних типів спілкування у навчально-виховному процесі; цілеспрямоване оволодіння студентами навичками спілкування; удосконалення техніки спілкування викладачів; педагогічне керівництво гуртуванням студентської групи; поєднання індивідуальних, групових та масових форм навчання; володіння викладачем педагогічною майстерністю; дієвість студентського самоврядування; співорієнтація офіційної та неофіційної структури групи; педагогічне керівництво діяльністю студентського самоврядування [1].

Особливість гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти заключається в її соціальній структурі, основу якої складають представники сільської молоді з психологією сільського жителя, які звикли жити спільнотами. Вступаючи до вищого закладу освіти (далі ВЗО), вони приносять з собою не тільки культуру, побут, традиції тих регіонів, в яких виростили, а й досвід взаємин, характерний для представників села. У студентській групі виникають неформальні групи земляків. Студенти-земляки намагаються разом жити в гуртожитку, навчатись в одній групі, допомагати один одному в навчанні, організації побуту і дозвілля.

В процесі навчання у вищому аграрному закладі освіти студенти включаються в єдину систему основних видів діяльності – навчальну, трудову та громадську. Велика увага в аграрних ВЗО приділяється практичному навчанню студентів – практичним і лабораторним заняттям, навчальним і технологічним практикам. Тому, на відміну від інших ВЗО, тут є можливість згуртувати студентів у процесі спільної трудової діяльності.

Вагомий вплив на виховання студента здійснюють взаємини у мікросередовищі: сім'ї, компанії, студентській групі. Якщо врахувати, що переважна більшість студентів аграрних ВЗО – представники сільської молоді, які в період навчання знаходяться

далеко від своїх сімей, то можна стверджувати, що студентська група в аграрному ВЗО має більший виховний вплив на студента, ніж в інших ВЗО, студенти яких під час навчання проживають в своїх сім'ях. З цієї ж причини потреба у наставниках в студентів аграрних ВЗО більша. Для них важлива і корисна робота в студентському самоврядуванні, під час якої вони вчаться бути організаторами групи людей, здобувають вміння працювати з людьми, налагоджувати зв'язки, адаптуватись до нових умов. Особливими є мотиви навчання студентів аграрних ВЗО, серед яких любов до природи, рослин та тварин, інтерес до сільськогосподарської техніки, до аграрного виробництва в цілому.

Сьогодні більшість власників землі не обробляють її самі, а здають в оренду. Але це не вплинуло на менталітет українських селян, які завжди гуртувалися у процесі спільної праці для виконання таких важливих робіт як збір врожаю, будівництво житла, прийняття важливих рішень, на святкування релігійних і сімейних свят, для боротьби з ворогом тощо.

Майбутні фахівці-аграрники повинні бути готовими до роботи у колективі працівників і до об'єднання праці в тих випадках, коли це потрібно: для будівництва, використання сільськогосподарської техніки, продажу на ринку продукції тощо.

Вищі аграрні заклади освіти готують фахівців для роботи у аграрному секторі економіки України, тому весь навчально-виховний процес в них направлений на формування у студентів спрямованості на діяльність саме у сільськогосподарському виробництві. Нинішня криза у сільському господарстві висуває високі вимоги до фахівців-аграрників. Вони повинні не тільки володіти необхідними фаховими знаннями, вміннями та навичками, а й обов'язково бути організаторами, керівниками колективів, вміти працювати з людьми. Цих якостей фахівець-аграрник повинен набути ще в студентські роки, тому робота з гуртування студентських груп, яка передбачає набуття умінь керівництва колективом, роботи з людьми, оптимізації міжособистісних взаємин, створення сприятливого позитивно-стимулюючого психологічного клімату для соціально-психологічного розвитку особистості, оволодіння навичками міжособистісного спілкування, співробітництва повинна займати чільне місце у системі виховання студентів вищих аграрних закладів освіти.

Отже, основними особливостями гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти є такі.

1. Більшість студентів аграрних ВЗО – це представники сільської молоді, які звикли жити спільнотами. Вступаючи до закладу освіти, вони приносять з собою досвід взаємин, характерних для жителів села.

2. Велика увага в аграрних ВЗО приділяється практичному навчанню студентів – практичним і лабораторним заняттям, навчальним і технологічним практикам. Тому тут є можливість згуртовувати студентів, залучаючи їх до різних видів спільної діяльності (трудової, наукової тощо).

3. На студентів аграрних ВЗО, відірваних від родинного оточення, у період навчання більшою мірою впливають взаємини у студентській групі, ніж у сім'ї. Цим пояснюється особлива потреба студентів у допомозі наставника.

4. Своєрідністю роботи у органах студентського самоврядування вищих аграрних закладів освіти є те, що студенти оволодівають управлінськими вміннями, що необхідно для їх майбутньої професійної діяльності.

5. Особливими є мотиви навчання студентів вищих аграрних закладів освіти, серед яких любов до природи, рослин і тварин, інтерес до сільськогосподарської техніки, до аграрного виробництва в цілому.

6. Академічні групи об'єднують студентів у позааудиторний час (у гуртожитку, під час практик), що сприяє їх гуртуванню.

Рекомендована література

1. Жалдак Л.М. Педагогічні умови гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти (теоретико-методичний аспект): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.М. Жалдак / Національний аграрний університет. – Київ. – 2001. – 223 с.

2. Земельна реформа: питання і відповіді. – Київ – 2000. – 61 с.

3. Приватизація землі та реорганізація колективних сільськогосподарських підприємств в Україні : посібник. – Київ. – «Століття» – 1998. – 126 с.

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ГУРТОЖИТКУ

МАЦЕНКО Л.М., РУСІНА М.С., ПРОДАН Т.В.

В останні роки студентський гуртожиток у зв'язку з розвитком у ньому негативних явищ - пияцтва, наркоманії, безвідповідальних статевих відносин, різного роду злочинів віднесено до зони злочинного ризику. Пояснюються ці процеси тим, що погляд на гуртожиток тільки як на місце проживання – обмежений і хибний. Гуртожиток – не тільки місце для проживання, але і нове соціальне мікросередовище, що визначає перспективні напрямки професійного і духовного розвитку особи, подолання перешкод і протиріч процесу адаптації молоді до нових соціально-побутових умов. Однією з найголовніших причин цих явищ в молодіжному середовищі є погана організація дозвілля як найважливішої сфери життєдіяльності і різнобічного розвитку особистості.

Всебічна діяльність колективу гуртожитку має на меті активно сприяти формуванню моральних якостей студентів, їх стійкості. Це особливо важливо, тому що процес формування особистості в цьому віці не завершено. Крім того, вступ до навчального закладу та переходу від родини до гуртожитку, з одного середовища в інше, пов'язаний з низкою змін в житті юнаків та дівчат. В умовах таких значних змін в житті молодих людей важливо не тільки продовжувати з ними раніше здійснювану школою роботу з морального виховання, а також забезпечувати подальший розвиток моральних якостей.

Студентський гуртожиток повинен розглядатися як педагогічна структура, оскільки в ньому живуть молоді люди характер, звички, життєві установки, стиль поведінки яких ще остаточно не склалися. Процес формування особистості продовжується під впливом спілкування молоді, взаємовпливу самого середовища гуртожитку. Якщо тут панує атмосфера доброзичливості, уваги до кожного, хто проживає, якщо існує турбота про підвищення освітнього рівня молоді, задоволення її культурних потреб та інтересів, духовному зростанні, то така дія є педагогічною.

Вивченням проблеми методики виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку займались ряд авторів: Бовкун В.В. (про виховання почуття відповідальності у студентів, що проживають у гуртожитку), Брижаний О.В. (фізкультурно-оздоровча робота у студентських гуртожитках вищих навчальних закладів м. Глухова), Володько В.Ф. (формування ідейно-моральної стійкості учнів профтехучилищ в умовах гуртожитку), Доннік М. (соціальний гуртожиток – шлях до самостійності випускників шкіл-інтернатів), Лутанський В.Д. (вихователь у гуртожитку: педагогічні бесіди про організацію дозвілля молоді), Ярошенко Р.Л. (методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку в умовах Ладижинського коледжу Вінницького національного аграрного університету).

Мета роботи – проаналізувати теоретичні засади виховної роботи зі студентами та експериментально дослідити організацію виховної роботи у студентському гуртожитку Березоворудського технікуму.

Специфікою виховної роботи навчального закладу є те, що певна частина студентів проживає в гуртожитку, відірвана від сім'ї, і тому саме створення для мешканців комфортних житлово-побутових, культурних умов, є одним із пріоритетних напрямів роботи.

Гуртожиток повинен бути привабливим і затишним для студентів, у ньому необхідно створити умови для задоволення потреб у вільному спілкуванні, занятті улюбленою справою, фізичному розвитку, корисному та змістовному відпочинку. Організація життєдіяльності студентів у гуртожитку має величезний виховний потенціал. Допомога вихованцям, організація відпочинку, занять улюбленою справою, самообслуговування в побуті, дотримання норм особистої гігієни - важливе завдання, що постає перед педагогічним колективом навчального закладу [2].

Створюючи систему виховної діяльності в гуртожитку, визначаючи її системоутворюючі види, основні традиційні форми, в центрі уваги слід поставити особистість студента з її складною біосоціальною природою, психофізичними особливостями, специфікою особистих проявів, створити найсприятливіші умови для її розвитку [4].

На нашу думку, надзвичайно важливим у діяльності вихователя студентського гуртожитку є врахування психологічних особливостей

юнацького віку та знання механізмів адаптації студентів-першокурсників.

Знання особливостей колективу гуртожитку має виключно важливе значення у вихованні. Однією з особливостей колективу є вікова, соціальна і загальноосвітня однорідність складу. Студенти мають одну загальну мету – оволодіння обраною професією. Вік студентів 16-19 років – це період значних психологічних і фізичних змін, юнацького максималізму, прагнення до самовизначення, утвердження власної індивідуальності. У цьому віці багато юнаків та дівчат намагаються затвердити власне «Я» в очах однолітків. Не вміючи виділитись у позитивному плані, вони нерідко виділяються в негативному, тільки б не бути непомітним [5].

Як показує багатолітній досвід роботи колективу вихователів гуртожитків, юнакам у більшій мірі притаманні такі властивості, як наполегливість, врівноваженість, стійкість емоцій. У дівчат емоційний світ більш крихкий, дещо інша направленість інтересів, ціннісних орієнтацій. У колективі дівчат частіше, ніж у хлопців, виникають конфліктні ситуації, сварки. Дівчина, як правило, більш різко висловлює невдоволеність сусідками по кімнаті, вихователем, комендантом. У той же час вони краще організовують побут, більшою популярністю користуються гуртки й об'єднання за інтересами (в'язання, крою та шиття, вишивання, кулінарії та ін.), а юнаки захоплюються спортом, туризмом, технічною творчістю.

Потрапивши до гуртожитку вплив батьків значно знижується, різко зростає незалежність і самостійність, з'являються перші зароблені гроші. Далеко не всі до цього готові. При невмінні розпорядитися своїм вільним часом, грошима нерідко виникають ситуації невдоволеності або прагнення до вживання алкоголю, наркотичних речовин, захоплення азартними іграми. Тому велике значення в цей період має вплив на юнаків та дівчат друзів, однокурсників, колективу гуртожитку.

Особливу складність при адаптації в гуртожитку зазнають студенти, які приїхали на навчання із сільської місцевості (їх відрізняє характер спілкування, розвиток сусідських і родинних зв'язків, традиційна регламентація поведінки, відношення між дорослими і дітьми, чоловіками і жінками), випускники шкіл-інтернатів для дітей-сиріт (схильність до бродяжництва, недостатнє володіння навичками самообслуговування, споживацькі настрої) [1].

Юнаки та дівчата, потрапивши в незвичайне для них середовище, нерідко стають на шлях асоціальної поведінки. Відсутність достатнього рівня соціальної зрілості, який характеризується першочергово розвинутим почуттям внутрішнього самоконтролю, на перших етапах адаптації повинна компенсуватися посиленням контролю і наданням допомоги в формуванні зрілої самосвідомості. Молоді люди втрачають звичне середовище, яке оточувало їх з дитинства. Відбувається трансформація затверджених з дитинства понять „моє” і „не моє”. Загальні предмети обігу, передані в особисте користування, сприймаються як чужі, не свої, і учні нерідко відносяться до них недбало.

При формальній загальноосвітній однорідності в колективі гуртожитку обов’язково виділяються так звані „інтелектуали” – найбільш підготовлені студенти. Дуже важливо, яке місце в гуртожитку займають ці студенти, та яка навколо них складається атмосфера – поваги і бажання бути схожими на них чи навпаки.

Нерідко громадська думка, деформуючись, визначає в якості „героїв” порушників дисципліни, студентів, які вступають у конфлікти з дорослими. Дуже важливо створити атмосферу адекватного ставлення до таких „героїв” в студентському колективі.

Часто тон у гуртожитку задають так звані „модниці” - дівчата, які краще слідкують і встигають за модою. Умілий вплив на них з боку вихователів сприяє розвитку естетичних смаків, підвищенню загальної культури студентів.

Значну частину мешканців гуртожитку становлять сироти та студенти, які залишились без батьківського піклування, юнаки та дівчата з сімей, які опинились у кризових ситуаціях (неблагонадійні, малозабезпечені), вихованці дитячих будинків та інтернатів. Робота з цією категорією студентів потребує особливого підходу, тактовності, чуйності, уважності, знань індивідуальних особливостей.

Знання соціально-психологічних особливостей підлітків дозволяє ефективніше здійснювати виховний процес, який в умовах гуртожитку передбачає втручання у вільний час, побут, особисте життя юнаків та дівчат і тому потребує максимально вмілого і тонкого підходу [4].

Позанавчальна виховна робота є ефективною тоді, коли вона побудована на підставі врахування індивідуальних та вікових особливостей студентів, їх пізнавальної активності та ціннісних орієнтацій.

Мета роботи вихователя гуртожитку – зайняти студентів у позанавчальний час, тобто організувати дозвілля в гуртожитку; навчити студентів раціонально та з користю проводити свій вільний час; долучити їх до організованої діяльності; звільнити від впливу різних неформальних об'єднань.

За допомогою вихователя гуртожитку у студентів формується доброзичливе ставлення до людей, особливо похилого віку, оскільки робота вихователя пронизана ідеєю поваги до особистості. Тому він повинен намагатися встановити дружні контакти з проживаючими у гуртожитку, початок якого може бути посмішка, доброзичливий погляд, спільні дії, а також намагання зрозуміти настрій та мотиви поведінки своїх підлеглих.

Вихователь повинен бачити структуру міжособистісних відношень у колективі для того, щоб знайти індивідуальний підхід та вплинути на формування і розвиток згуртованості студентського колективу.

У практиці педагогічного управління студентським колективом необхідно застосовувати такі важливі правила:

1. Розумно поєднувати педагогічне керівництво з природним прагненням студентів до самостійності, незалежності, бажанням проявити свою ініціативу та самодіяльність.

2. Поступово змінювати техніку управління, розвивати демократію самоуправління, суспільну думку та організовувати взаємодію співробітників з вихованцями. Оскільки колектив – це динамічна система, яка постійно змінюється, розвивається та зміцнюється, педагогічне керівництво також не може залишатися незмінним.

3. Постійно формувати колектив та визначати пріоритети його цінностей, виступаючи зразком для студентів.

4. Систематично визначати громадську думку про важливіші питання життя колективу. Колектив посилює та прискорює формування необхідних якостей, проте пережити усі ситуації кожен член колективу не може, а досвід товариша, колективна думка повинні переконати його у виробленні необхідної лінії громадської поведінки.

5. Толерантно ставитися до всіх своїх підлеглих, приймати їх такими, як вони є, з усіма особливостями та недоліками. У колективних відносинах важливими є партнерські стосунки, співпраця між студентами та взаєморозуміння [5].

Вихователю необхідно застосовувати такі методи виховання: переконання у розмірковуваннях, організація діяльності, стимулювання до праці та допомоги оточуючим. Слово вихователя повинно бути впливовим та вагомим у переконанні студентів, формування їх думки, але це потребує високої майстерності та професійних навичок.

Для того, щоб у колі студентів сформувати дружній колектив та підвищити рівень їх комфорту, треба посприяти тому, щоб гуртожиток став для них другим домом. Вихователю потрібно вміти приймати рішення та застосовувати у своїй практиці різноманітні форми виховної роботи. Наприклад це може бути:

- розробка анкет для студентів (це надає можливість скласти соціальний паспорт сім'ї, колективу; пізнати їх інтереси, захоплення, здібності);
- допомога в адаптації до соціальних умов навколишнього середовища студентам першого курсу;
- проведення тематичних лекцій, бесід, дискусій, вечорів відпочинку;
- перегляд відеоматеріалів виховного характеру;
- відвідування театру, кінотеатру, філармонії, дитячого садочка;
- проведення виховних годин спільно з класними керівниками;
- проведення заходів виховного характеру;
- присутність вихователя на батьківських зборах.

Ми вважаємо, що індивідуальні бесіди з батьками допомагають вихователю краще пізнати захоплення та потреби своїх вихованців, зрозуміти стиль їх життя, більше дізнатись про розвиток їх дитини, встановити безпосередній контакт з кожним членом родини студента, досягти взаєморозуміння в пошуку шляхів розвивального впливу на особистість, а також знайти шляхи до швидкого взаєморозуміння.

На нашу думку, для того, щоб студентський колектив був більш дружним та згуртованим, треба залучати студентів до виховних заходів, відвідування театрів та музеїв, подорожей та екскурсій, громадської та волонтерської роботи. Це допомагає створити цілісні відношення у студентському колективі у процесі взаємодії, оскільки студенти, здійснюючи підготовку та беручи участь у різних заходах, тісно спілкуються та приятелюють один з одним, діляться своїм досвідом.

Ми переконані у тому, що пріоритетним напрямом виховної роботи в гуртожитку є національно-патріотичне виховання. Формування патріотичних почуттів у студентської молоді означає вироблення і зміцнення високого ідеалу служіння своєму народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання своєї держави, прагнення бачити її незалежною. У зміцненні патріотичних почуттів велику роль відіграє героїко-патріотичне виховання, покликане формувати бойовий, морально-психологічний дух, спонукати до фізичного вдосконалення громадянина-патріота, виробляти глибоке розуміння громадського обов'язку, готовності у будь-який час стати на захист України, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його збройних сил. З цією метою мешканцями гуртожитку на чолі з радою гуртожитку та вихователем розробляються та проводяться різні молодіжні заходи: КВЕСТи, військово-патріотичні ігри, флешмоби.

Рідна мова є основою у системі національного виховання. Одним із показників громадянської зрілості є досконале володіння українською мовою, постійна турбота про піднесення її престижу та впровадження її в усі сфери життя суспільства. Важливу роль відіграють виховні заходи, пов'язані з вивченням української мови, бо лише завдяки їй можна глибше пізнати традиції, звичаї, психологію, національний дух українців, подолати національний нігілізм, яничарство, які культивувалися в Україні протягом століть. Для мешканців гуртожитку вихователем розробляються та проводяться такі виховні заходи: тематичний вечір «Тобі не в'януть зроду, квітувати в поемах і серцях» (до Дня української писемності), бесіди: «Заговори, і тебе побачать», «Мова – то цілюще народне джерело», «Мовленнєвий етикет», диспут «Етика спілкування». Мова – це основа національної гідності і ставлення до неї є виявом національної самосвідомості, а відтак і громадської позиції.

Значне місце у формуванні духовності молодого людини посідає родинно-побутова культура, в якій найбільш повно закладені норми стосунків у сім'ї, виховання шанобливого ставлення до батьків, жінки-матері, дідуся, бабусі та ін. Зміст родинно-побутової культури сприяє збереженню рідної мови, традицій, історії, родоvodu, забезпечення духовної єдності поколінь, неперервність минулого, сучасного і майбутнього нації, суспільства загалом [7]. Саме на це і спрямовані виховні заходи, що проводяться в гуртожитку, зокрема,

такі як «Роде наш красний», «Свято дівочої долі», «Ми завжди будемо прославляти, ту жінку, що її звать «Мати», «Вечорниці у Катерини», «Нашому роду – нема переводу», бесіди: «Тільки родина, як зірка єдина, твій порятунок, надійний причал», «Від родини йде життя людини», «Українська родина: традиції сімейного виховання», тематичний вечір «Вічна і кохана» – такі виховні заходи сприяють утвердженню принципів загальнолюдської моралі, культивування кращих рис української ментальності: поваги до жінки, виховання поваги до батьків, старших, пропагування ролі сім'ї у житті суспільства.

Пізнання історії, розуміння її, ефективні лише при умові вивчення у зв'язку із подіями, які відбувалися на Полтавщині, де живі перекази про минуле. До уваги студентів виховні заходи: «Полтава – українські Афіни», «Моя мала Батьківщина», «Іван Мазепа – людина, політик, легенда», «Людина в історії: Симон Петлюра», «Святі місця Полтавщини», «Маруся Чурай - дівчина з легенди», «Т.Г. Шевченко – подорожі до Березової Рудки», «Піраміда – архітектурна пам'ятка Березової Рудки», «Кургани – відлуння минулих століть».

Діяльність вихователя студентського гуртожитку була б складнішою без взаємодії з органами студентського самоврядування, які відіграють значну роль у процесі виховання студентської молоді. Основними напрямками роботи вихователя гуртожитку спільно з органами студентського самоврядування є:

- забезпечення і захист прав студентів;
- виконання студентами своїх обов'язків;
- сприяння навчанню та творчій діяльності студентів;
- сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку;
- створення різноманітних гуртків, товариств, клубів за інтересами;
- організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;
- допомога у поселенні на початку навчального року у гуртожиток;
- організація чергувань студентів у гуртожитку та на території навчального закладу;
- контроль за санітарним станом житлових приміщень і місць загального користування;

- організація змістовного дозвілля (тематичні дискотеки, екскурсії, походи);
- організація вечорів відпочинку, звітів, конкурсів, КВЕСТів, КВК;
- залучення студентів до участі в конкурсних заходах на рівні області, регіону, держави;
- спільно з адміністрацією технікуму проведення роботи з виявлення та попередження студентів, які мають заборгованість по навчанню;
- перевірка дотримання студентами та працівниками технікуму санітарних норм, використання приміщень за призначенням, правил безпеки при користуванні електричними, газовими та іншими приладами, користування меблями та іншим інвентарем, як житлових так і навчальних приміщень згідно з типовими нормами;
- виховання у студентів бережливого ставлення до державного майна;
- організація роботи з озеленення та благоустрою території, ремонту приміщень та інвентарю, розвитку інших форм самообслуговування;
- контролює дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку в технікумі, гуртожитку та організує студентів на їхнє неухильне дотримання, проводить роз'яснювальну роботу з метою попередження правопорушень та порушень правил внутрішнього розпорядку;
- бере участь в підготовці гуртожитку до нового навчального року та його ремонту;
- організовує відпочинок студентів, пропагує здоровий спосіб життя;
- сприяє розвитку органів студентського самоврядування в навчальному закладі шляхом подання кандидатур на посади членів студентських рад.

Органи самоврядування співпрацюють з адміністрацією технікуму, студентським профкомом та завідуючими відділеннями.

До складу студентської ради входять: голова студентської ради, секретар, заступники, старости відділень, члени секторів та редколегії.

Однією із підструктур самоврядування є студентський профспілковий комітет технікуму. Він разом із радою самоврядування вивчають питання фінансової допомоги студентам із малозабезпечених родин, студентів із числа сиріт. Матеріальна допомога, новорічні подарунки, питання заселення у гуртожиток, організація ремонту кімнат, чергування – всі ці питання обговорюються як на засіданнях профкому так і на засіданнях ради студентського самоврядування гуртожитку.

Система виховної роботи в гуртожитку та планування виховних впливів

З метою формування у студентів громадянської позиції, відповідального ставлення до життя у технікумі велика увага приділяється створенню оптимальних умов для розвитку та самореалізації особистості через залучення студентства до роботи у Студентській раді технікуму та Профспілковій організації.

У технікумі існує чітка система контролю за станом дисципліни та порядку. З цією метою розроблені та затверджені правила внутрішнього розпорядку. Старостами груп та кураторами ведеться облік пропущених занять студентами. Ці питання розглядаються на засіданнях старостату. Щотижня куратори груп звітують перед завідувачами відділень про індивідуальну роботу з невстигаючими студентами та студентами, схильними до порушень навчальної дисципліни. Ведеться облік студентів, схильних до таких проявів.

Система роботи технікуму з правового виховання поєднується з системою національного виховання. Виховні години на правову тематику, диспути, лекції, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, заняття з основ правознавства та історії вчать студентів бути законослухняними громадянами своєї країни.

Навчальний заклад постійно підтримує зв'язки з кримінальною міліцією м. Пирятина, відділом у справах сім'ї та молоді, міським центром соціальних служб для молоді.

У технікумі на належному рівні організована екскурсійно-туристична робота. Стали традиційними екскурсії до Західної України, до столиці нашої держави та інших культурно-історичних пам'яток нашої держави. Створена матеріальна база для проведення туристичних походів: намети, спальні мішки, туристичне обладнання.

Важливе місце у формуванні культури, духовності, естетичних смаків студентів займає організація дозвілля: студентські КВК, КВЕСТи, розважальні шоу-програми, Дні іменинника, Новорічні

вогники, гуморини, кулінарні шоу, конкурси за професією, години цікавих повідомлень, години відвертого спілкування та ін. Достойну нішу займає участь студентів у художній самодіяльності технікуму.

Гуртожиток навчального закладу слід розглядати як потрібну структуру у складі всіх підрозділів закладу освіти, що в комплексі бере участь у навчанні та вихованні студентів.

Завданнями вихователя є формування і розвиток у студентської молоді почуття любові до Батьківщини, громадянської честі, трудового обов'язку та інших високих і благородних почуттів. Тільки весь комплекс таких почуттів, поєднаних з відповідними переконаннями, створює морально цілісну особистість, формує у молоді моральну свідомість, моральні почуття і моральну поведінку.

Цілеспрямована робота колективу гуртожитку щодо забезпечення житлово-побутових умов і організації дозвілля студентської молоді в гуртожитку сприяє вирішенню питання зміцнення їх матеріальної бази, організації побутового і медичного обслуговування студентів.

Гуртожиток об'єднує, згуртовує в колектив студентів, має великий вплив на формування особистості. Всі обов'язки із створення необхідних умов навчання і життя студентів у позааудиторний час у гуртожитку лягають на плечі вихователя, коменданта, заступника директора з виховної роботи, кураторів груп, чий студенти проживають у гуртожитку. На вихователя гуртожитку покладається обов'язок організовувати всю виховну роботу із студентами, що проживають у гуртожитку. Основні педагогічні завдання в гуртожитку спрямовані на:

- поглиблення знань студентів про національні традиції, звичаї українського народу, його історичне минуле і сьогодення, національну символіку;
- розширення правових знань молоді;
- формування у студентів загальнолюдських моральних цінностей, виховання свідомої дисципліни працьовитості;
- пропаганду здорового способу життя;
- виховання шанобливості до батьків і старших за віком та поміж собою [6].

В індивідуальній роботі із студентами вихователь гуртожитку повинен враховувати те, що студенти живуть у відриві від родини. Він повинен дотримуватись педагогічного такту, бути в усьому зразком для студентів. Індивідуально працювати із студентами

означає:

- поважати в кожному людину з її переживаннями, сумнівами, переконаннями;
- вивчати кожного студента, добре знати його суттєві індивідуальні особливості, інтереси, здібності;
- враховувати і виховувати мотиви діяльності студентів;
- допомагати кожному утвердитись у колективі, знайти свою роль і своє місце, укріпити свій статус;
- надавати можливість студентам для пошуку себе, задоволення своїх потреб і здібностей.

Для успішної індивідуальної роботи вихователю потрібно витрачати багато часу на вивчення контингенту студентів. Слід, насамперед, дізнатись, в яких умовах жив студент до вступу в навчальний заклад, який склад його родини, чим можуть допомогти батьки, старші брати та сестри в питаннях виховання. Дуже важливо поступово вивчати, чим цікавиться студент, який проживає в гуртожитку, намагатися максимально задовольняти здорові інтереси студентів.

Робота вихователя вимагає не лише сумлінності у виконанні посадових обов'язків, а й творчості, винахідливості, відчуття вимог часу, глибоких всебічних знань.

Комунікабельність та ерудиція, доброзичливість і вимогливість вихователя є тими факторами, які роблять його особистість цікавою для студентів і спрямовують формуванню відповідного мікроклімату серед мешканців гуртожитку.

Для досягнення успіху в організації виховної роботи із студентами необхідна щоденна робота над собою. Для цього необхідно дотримуватися динамічного стереотипу вимог, який базується на таких засадах:

1. У будь-яких ситуаціях володіти собою.
2. Уміти ділитися емоційною палітрою свого серця, захоплювати вихованців широтою своєї душі, вести у світ прекрасних почуттів і добрих справ.
3. Довіряти студентам.
4. Бути готовим визнати свою помилку чи неправоту, а коли необхідно, знайти в собі сили, щоб вибачитись перед студентами.
5. Бути із студентами відвертим, стежити, щоб вони не відчували самотності, відверто радіти з ними і співчувати їм.

6. Прищеплювати віру в красу світу, справедливість людських відносин.

7. Виховувати їх чесними, вольовими, захопленими добрими справами.

Вихователю слід максимум зусиль докладати для того, щоб навчити вихованців створювати затишок у своїх кімнатах та місцях громадського користування, вміти завжди підтримувати порядок і чистоту, раціонально використовувати свій вільний час, налагодити належний побут, дбайливо відноситись до державного майна.

Вихователь розробляє план роботи з студентською радою гуртожитку, враховуючи індивідуальні особливості та інтелектуально-вольові можливості, проектує особистісне зростання вихованців протягом їх навчання в технікумі та проживання в гуртожитку, сприяє розвитку їх можливостей. План повинен бути конкретним, чітким, оперативним.

Основними розділами річного плану мають бути:

I. Організаційно-педагогічні питання, де висвітлюються заходи щодо створення умов для проходження студентами адаптаційного періоду та подальшого навчання в технікумі; заходи з надання допомоги студентам разом із профспілковою організацією у вирішенні побутових проблем, із створення позитивного морально-психологічного клімату в колективі та управлінню процесом соціальної адаптації молоді.

II. Культурно-масова робота – висвітлення організації змістовного дозвілля студентів, проведення свят, пізнавально-розважальних програм, діяльності студентських товариств, клубів, гуртків; сприяння відродженню та створенню нових традицій, цікавих форм організації дозвілля студентів.

III. Індивідуальна робота з студентами, які опинилися у складних життєвих ситуаціях – вказуються заходи із організації соціального захисту дітей-сиріт, дітей-інвалідів, дітей, які залишилися без піклування батьків та дітей, з числа осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, з малозабезпечених та багатодітних сімей.

IV. Робота з батьками – заходи, направлені на підтримання тісного зв'язку з батьками осіб, що проживають у гуртожитку та залучення батьків до виховної роботи; зв'язок з батьками (листування, телефонні розмови, листи-запрошення, листи-подяки);

організація батьківських днів у закладі, зборів; організація батьківського всеобучу.

V. Організація роботи Ради гуртожитку – заходи з організації студентського самоврядування гуртожитку, самоорганізації, самоуправління студентської молоді.

VI. Методична робота вихователя та підвищення професійного рівня:

- комплексно-методичне забезпечення виховних тем (робота над однією виховною темою не повинна перевищувати 3 роки), систематичне їх поповнення;

- поповнення та удосконалення методичних матеріалів роботи лабораторії закладу;

- участь у роботі педагогічної ради технікуму, кураторських годинах, методичному об'єднанні кураторів, педрадах, семінарах тощо;

- вивчення та впровадження у свою роботу передового педагогічного досвіду;

- застосування традиційних форм і методів виховної роботи.

Орієнтовний перелік документів вихователя гуртожитку

1. Затверджене положення про гуртожиток ВНЗ:

- посадова інструкція вихователя гуртожитку;
- правила внутрішнього розпорядку студентського гуртожитку;

- правила техніки безпеки в гуртожитку;

- права та обов'язки мешканців гуртожитку;

- положення про організацію чергування;

- інструкція для чергового по гуртожитку;

- положення і умови проведення огляду-конкурсу на кращу кімнату.

2. Інструктивно-методичні матеріали Міністерства освіти і науки.

3. Накази та розпорядження.

4. Журнали (анкетних даних, вечірніх перевірок, папка для збереження заяв тощо).

5. Плани роботи (річні, місячні, щоденні).

6. Рада гуртожитку (положення про раду гуртожитку, структура, плани, протоколи засідань ради гуртожитку).

7. Робота з батьками та студентами (матеріали заходів, запланованих у річному плані, листування, повідомлення).

8. Комплексно-методичне забезпечення виховної теми, над якою працює вихователь .

9. Творча молодіжна майстерня:

- назва майстерні, її напрямок;
- список ініціативної групи;
- програма роботи майстерні;
- папка матеріалів, сценаріїв, фотознімків.

В гуртожитку постійно проводяться вечори відпочинку. Особливо запам'яталися «Міс Осінь», «День святого Валентина», «Дівчина, жінка, мати», «Дискотека по-українськи», «Козацькі забави», «Я люблю Україну!», «Українські колядки», «Майстер-шеф у гуртожитку», «З Україною в серці». Особлива увага звертається на розвиток художньо-естетичної культури студентів, виховання смаків та естетичних потреб і почуттів.

Проведення бесід спрямовується на виховання культури поведінки, людської гідності, любові до рідної землі, родини, свого народу. Проводились бесіди «Мій зовнішній вигляд», «Золоті правила поведінки», «Культура харчування», «Гості на порозі!». Виховні та народознавчі години поглиблюють знання студентів. Так виховні години «Голодомор – пам'ять піде у віки» та «Небесна сотня» розширюють знання студентів, формують патріотичне ставлення до України її історії, розвивають почуття гідності, виховують повагу до рідного краю, Батьківщини.

Основними напрямками роботи спортивного сектора є:

1. Організація спортивних змагань.
2. Відкриття спортивних талантів студентів.

Робота цього сектору досить велика і багатогранна, оскільки проведення спортивних змагань та конкурсів дозволяє не лише виявити спортивні таланти, але і покращити здоров'я студентів, допомогти тримати своє тіло в формі. В гуртожитку проводяться змагання з футболу, волейболу, шахів та шашок, визначаються переможці. Під час проведення виховних бесід звертається увага на проблеми сімейного життя і статевого виховання.

Основними напрямками роботи санітарно-побутового сектора є:

1. Формування почуття господаря і господарської відповідальності у студентів гуртожитку.

2. Організація самообслуговування в кімнатах та на поверхах гуртожитку (складання графіків чергування та контроль за їх дотриманням).

3. Контроль за збереженням майна та ставленням студентів до державної власності.

4. Благоустрій території навколо гуртожитку.

5. Заходи, спрямовані на економне використання води, електроенергії та газу.

6. Внесення пропозицій до адміністрації технікуму щодо покращення санітарно-побутових умов.

Основними напрямками роботи соціально-правового сектора є:

1. Виховання правової культури, поваги до Конституції України, законів України, державної символіки.

2. Активна протидія проявам аморальності.

3. Профілактика правопорушень.

4. Боротьба з проявами пияцтва, тютюнопаління, наркоманії.

Основні проблеми у студентському гуртожитку за підсумками соціологічного моніторингу та шляхи їх розв'язання

Важливе місце у діяльності вихователя належить індивідуально-виховній роботі зі студентами. Але для її реалізації вихователь має оволодіти відповідним педагогічним інструментарієм. Для цього потрібно досконало засвоїти методику індивідуально-виховної роботи, яка становить сукупність підходів, методів, способів і прийомів взаємодії з окремими студентами.

Організація індивідуально-виховної роботи зі студентами передбачає: діагностику особистості студента (якостей, властивостей, мотивації, установок, особливостей та ін.); визначення близьких і перспективних цілей індивідуально-виховної роботи зі студентом; здійснення впливу (вибір оптимальних форм, методів і прийомів психолого-педагогічного впливу та їхнє практичне застосування); аналіз досягнутих результатів виховного впливу на студента та корегування цілей індивідуально-виховної роботи з ним [4].

Вихователю необхідно знати: загальні біографічні відомості студентів: прізвище, ім'я, по батькові; рік народження; соціальний і родинний стан; умови, у яких ріс; навчався, виховувався; моральні якості: рівень свідомості, ставлення до навчання, дотримання норм

моралі, дисциплінованість, чесність, організованість, ставлення до товаришів і колективу; психологічні особливості.

Щоб вивчити особистість студента, педагогічно виправдано використання таких методів: спостереження, індивідуальна бесіда, вивчення документів, використання думки інших осіб; аналіз результатів повсякденної діяльності, опитувальні методики, тести, проблемні ситуації, наприклад, введення в ситуацію морального вибору і виконання ролей.

Якщо вихователь вчасно не зможе помітити, врегулювати, відкоригувати ситуацію, в подальшому будуть значні проблеми. Володіти ситуацією, мабуть, чи не основне правило вихователя. Знати про своїх мешканців все, особливо, про першокурсників – це попередити цілу низку проблем. Та всі ми знаємо, що розповісти про проблеми, про свої негаразди зможе далеко не кожна дитина. І тому все більшого поширення набуває соціологічне дослідження, як відкрите, так і анонімне, та застосування різних психологічних методик, які дають вихователю практично повний психологічний «портрет» першокурсника і допомагають безболісно адаптуватися в новому середовищі, а також виявити ті проблеми, про які студенти відкрито не говоритимуть.

Тому Русова М.С. як вихователь гуртожитку в своїй роботі вже не один рік використовує соціологічний моніторинг. На початку вересня на загальних батьківських зборах першокурсників всі батьки і студенти отримують анкети відповідного змісту. Відповіді на питання анкети дають загальне уявлення про сім'ю та самого студента. Зокрема, в якій сім'ї (повній, неповній, складній, простій) виховується дитина, які стосунки переважають в родині (добрі, щирі, нелюб'язні, злі), авторитарна чи демократична форма розподілу доручень в сім'ї. Ця інформація допомагає виявити студентів, у яких можуть бути певні комплекси, що дуже важливо враховувати під час адаптації першокурсників. На жаль, з кожним роком збільшується відсоток студентів з неповних та неблагополучних сімей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки. За результатами опитування, в повних сім'ях проживають 88 % студентів. Решта (12 %) – діти з неповних сімей та сироти.

Інформація, отримана з інших анкет, показала, що не всі студенти безболісно адаптувалися до нового середовища. І проблеми виникають якраз у тих студентів, які потрапили до «групи ризику» – з неблагополучних, неповних сімей, діти-сироти. Їм іноді дуже важко

знайти спільну мову не лише з одногрупниками, а й з кураторами, вихователем, вони «замикаються» в собі, уникають контактів, тобто, живуть в так званому «своєму світі». Нерідко такі студенти залишають гуртожиток і живуть на приватних квартирах, де, як вони вважають, їх менше «дістають». Та вихователю в цій ситуації не повинен «опускати» руки. Адже, інколи, саме від нього залежить, чи стане гуртожиток рідною домівкою для першокурсників, чи комфортно буде їм у цьому маленькому соціумі.

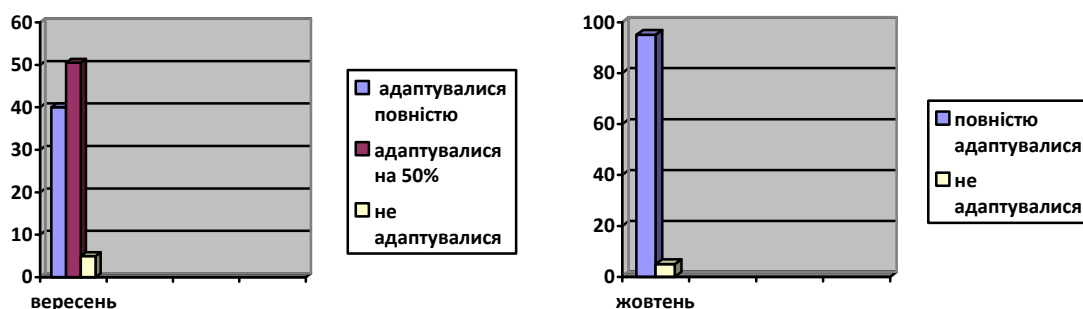

Рис. 1. Порівняльна діаграма адаптації студентів 1 курсу до нового середовища.

Згідно даних анкетувань, проведених у вересні та наприкінці жовтня видно, що адаптація першокурсників пройшла успішно. Більшість студентів адаптувалися до нових умов проживання, але цьому передувала клопітка робота вихователя, психолога і батьків.

Досвід роботи показує, що на кінець першого семестру проблема адаптації практично відпадає. Але, як не прикро, є студенти, які не змогли адаптуватися і змушені були залишити гуртожиток.

В деякій мірі вдається вирішити і проблему «співмешкання»: «З тим (тією) буду жити в кімнаті, з тим (тією) не буду». Завдяки соціологічному моніторингу, Русіна М.С. визначає на початку вересня хто і як уявляє свого сусіда (сусідку) по кімнаті, і на основі отриманих даних спільно з куратором протягом місяця дозволяють студентам розселитися так, як вони бажають. Варто відмітити, що такий підхід себе виправдовує. Більшість студентів до четвертого курсу мешкають в кімнатах так, як вони розселилися на першому курсі.

Досить актуальною, як виявилось за результатами анкетування, є проблема вживання студентами (як юнаками, так і дівчатами) спиртних напоїв, масово поширюється паління. До цих шкідливих звичок, в переважній більшості схильні діти з «групи ризику», які

потребують посиленої педагогічної уваги. Радикальною заборороною досягти позитивного результату в цій боротьбі практично неможливо. Адже молоді люди, ще майже діти, потрапивши в студентське середовище, можливо, таким чином самостверджуються, хочуть показати свою дорослість. Тому від вихователя вимагається вміння знайти підхід до кожної такої дитини, врахувати вікові та індивідуальні особливості. Найоптимальнішим шляхом вирішення цих проблем, на нашу думку, є залучення таких студентів до суспільно корисної праці, громадської активності, а саме: виконання різноманітних доручень (разових чи постійних), робота в раді гуртожитку, залучення в клуби за інтересами, гуртки (спортивні, фахові), участь в організації, підготовці та проведенні виховних заходів: конкурсів, змагань, вікторин, ігор, вистав, концертів, вечорів відпочинку, молодіжних дискотек.

У кожному студентському колективі обов'язково є обдаровані діти, які мають хист до різних сфер культури: мистецтва, архітектури, літератури, точних наук. Як створити їм належні умови в гуртожитку? Як зробити щоб ці діти «не випали» зі студентського колективу? Це питання, яке хвилює, мабуть, не лише вихователя. Русіна М.С. намагається приділяти обдарованим студентам, по можливості, більше уваги, залучати їх до активного студентського життя. Спільно з радою гуртожитку організовує персональні виставки (якщо студенти малюють), авторські вечори (для юних літераторів і музикантів), інтелектуальні ігри та вікторини, і не лише на рівні технікуму а й на районному, обласному, всеукраїнському.

Для виконання домашніх завдань слід, насамперед, створювати необхідні умови. Повинні бути відведені спеціально обладнанні кімнати. Потрібно відвести певний мінімальний час за розпорядком дня гуртожитку. Самостійна робота студентів у гуртожитку не може обмежуватись тільки виконанням домашніх завдань. Є ще інші види самостійної роботи, які полягають у читанні книг, роботі над рефератами тощо.

З метою раціонального використання часу в гуртожитку необхідно забезпечувати дотримання відповідного режиму дня.

Актуальність проблем організації вільного часу можна пояснити кількома факторами. По-перше, наявністю у студентів певної кількості часу і невміння частини з них ним користуватися. По-друге, роллю і значенням науково обґрунтованої організації дозвілля в процесі формування кваліфікованого фахівця. Адже знання і навички,

отримані студентами у вільний час, реалізуються у навчальній, громадській діяльності.

Керуючись критерієм активності особи студента у структурі вільного часу студентської молоді, можна виділити такі групи занять: види діяльності із створення культурних цінностей; споживання духовних цінностей; різні види відпочинку та розваг [2].

До першої групи належать: науково-дослідна і громадська робота, різні творчі і любительські заняття, участь у культурному житті навчального закладу. Саме через них створюються суспільно-корисні цінності, особистість отримує інтелектуальний, естетичний і етичний розвиток.

До другої групи належить: читання літератури; відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв; перегляд телепередач; прослуховування музичних записів та ін. Слід сказати, що телебачення не тільки істотно впливає на структуру вільного часу студентів, а й часто розподіляє його не найраціональнішим чином, бо нерідко студенти дивляться телепередачі від «нічого робити».

Третя група занять - різноманітні види відпочинку та розваг, а саме: спорт, спілкування з друзями, прогулянки на свіжому повітрі та в зелених зонах.

Звичайно, деякі види діяльності студентів у вільний час спланувати неможливо, але більшість з них планувати можна і необхідно, причому проводити їх так, щоб вони викликали живий інтерес і активну участь у них студентів.

Клуби за інтересами можуть стати доцільною формою об'єднання студентів, які проживають у гуртожитку, сприяти корисному використанню вільного часу. У цих клубах їх учасники мають можливість займатися тією діяльністю, яка їх цікавить.

Ефективність роботи клубів залежить від рівня її організації, планування, врахування інтересів мешканців гуртожитку. Виявлення інтересів, нахилів студентів досягаються за допомогою анкетування.

Крім клубів за інтересами, у гуртожитку працюють спортивні секції, гуртки, тренажерні зали. Кожне заняття в них включає теоретичну та практичну частину. Практична частина дозволяє за невеликий проміжок часу зняти нервові перевантаження, покращити настрій, підтримати фізичну форму.

Русіна М.С. розробила і впроваджує методичні рекомендації вихователям студентських гуртожитків щодо підготовки і проведення виховних заходів.

Висновки

Гуртожитки навчальних закладів – це необхідна структура у складі закладу освіти, що в комплексі здійснює виховний вплив на студентську молодь. Успішна співпраця педагогів, співробітників, та студентів, що живуть в гуртожитку, сприяє формуванню особистості майбутнього фахівця і його гармонійного розвитку. Робота всіх учасників виховного процесу має забезпечувати комплексний виховний вплив на студентів. На це спрямовані і організація житлово-побутових умов, вимоги щодо дотримання правил поведінки і формування колективу мешканців гуртожитку, і виховання лідерських якостей, і створення умов для змістовного дозвілля в позааудиторний час.

Важлива роль в організації виховного процесу у гуртожитку належить вихователям. Отже від моральних якостей вихователя, рівня його культури та педагогічного досвіду суттєво залежить якість виховного процесу.

Перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки співпраці, педагогіки толерантності безпосереднім чином позначився на роботі сучасного вихователя гуртожитку. Адже в умовах щоденного спілкування вихователя зі студентами особливо важливим є перенесення акценту на самовиховання, оскільки самовиховання – це активізація особистістю власних зусиль, спрямованих на зміну і вдосконалення моральної свідомості та поведінки, на відповідальність кожного за свій фізичний, професійний та духовний розвиток.

Керівництво самовихованням студентів, що проживають у гуртожитку – стрижень роботи вихователя. Він націлює свою роботу на формування свідомості особистості студента як основного фактора, як основи поведінки юнаків і дівчат у студентському колективі. Ця робота є одним з найважливіших напрямів виховної роботи. Студенти повинні проявляти активність у процесі самовиховання. Ця активність залежить, насамперед, від бажання змінити щось у собі, стати кращим. Студенти повинні бачити певний ідеал, до якого хотіли б наблизитись. Для успішного самовиховання молодь повинна зміцнювати свої вольові якості.

Всі аспекти та методи виховної роботи в гуртожитку спрямовані на досягнення єдиної мети – передати молоді соціальний досвід, багатство духовної культури українського народу, його національної ментальності, своєрідності, світогляду. Це – база для формування

особистісних рис громадянина України, що включають в себе національно-патріотичну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову культуру.

Важливою ланкою, яка допомагає вихователю в досяганні поставленої мети, є студентське самоврядування, яке базується на співпраці та творчості студентського колективу гуртожитку і вихователя та педагогічного колективу. Студентське самоврядування є тією школою, яка формує лідерські якості, дозволяє розкритися особистісному потенціалу студента, спонукає самотійно мислити та приймати самотійні рішення, несе відповідальність за виконання цих рішень, виробляє вміння слухати, адекватно реагувати на критику, поважати думку інших, бути комунікабельним, мати творчий підхід до будь-якої справи, бути вмілим організатором. Студентське самоврядування на сьогоднішній день виконує ще одну важливу функцію – вирішення конфліктів, які виникають в студентському гуртожитку, за допомогою медіації, тобто, примирення за участю третьої сторони. Основну роль в даній ситуації відіграє вихователь, який разом із радою гуртожитку бере участь у вирішенні конфліктних ситуацій, шляхом проведення «Кола примирення». Крім медіації, Рада гуртожитку виконує й інші функції. З цією метою створені відповідні сектори (комітети), які відповідають за конкретний напрямок роботи в гуртожитку

Отже, об'єднання всіх складових виховної роботи в гуртожитку дає унікальну можливість виховати не лише професіонала, а й особистість – творчу, ініціативну, здатну правильно орієнтуватися в умовах сучасного життя, особистість високоморальну та висококультурну, носія кращих національно-патріотичних традицій українського народу.

Практичне значення даного дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані вихователями студентських гуртожитків, кураторами студентських груп у виховній роботі як у Березоворудському технікумі ПДАА так і в інших ВНЗ.

Література

1. Доннік М. Соціальний гуртожиток – шлях до самотійності випускників шкіл-інтернатів / Марія Доннік // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. – Вип. 83. – С. 66-70.
2. Лутанский В.Д. Воспитатель в общежитии: педагогические беседы об организации досуга молодежи / В.Д. Лутанский. – Москва. – 1998.

3. Маценко Л.М. Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку / Л.М. Маценко, М.С. Русіна, Т.В. Продан // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації : зб. матеріалів II Міжнарод. наук.- практ. конф., Київ, 25-26 лютого 2016 р. – К. : Міленіум, 2016. – С. 159-160.
4. Москаленко В.В. Особливості дослідження соціалізації особистості в інтерсуб'єктній парадигмі / В.В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2009. – № 6. – С. 22 – 36.
5. Проблеми студентського колективу, шляхи їх подолання // Педагогіка. – 2001. – № 4. – С. 32 – 36.
6. Русанова Е.И. Семейные студенты: реальность, проблемы, перспективы / Е.И. Русанова // Воспитательная работа с учащимися РУДН в современных условиях: концепции, проблемы, организация. – Москва. – 1997. – С. 116-120.
7. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка : навч. посіб. / М.Г. Стельмахович – Київ : ІСДО, 1996.

Навчальне видання

Маценко Леся Миколаївна

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Комп'ютерний набір Л.М. Маценко
Комп'ютерне верстання І.Т. Булах